ACADEMIA ROMÂNĂ
Filiala Iaşi
CENTRUL DE STUDII "BUCOVINA"
Rădăuţi

MIRCEA PAHOMI

BISERICI ŞI SCHITURI ORTODOXE ROMÂNEŞTI DIN ŢINUTUL CERNĂUŢI

EDITURA "HURMUZACHI"
Suceava, 1998

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ
Filiala Iaşi
CENTRUL DE STUDII "BUCOVINA"
Rădăuţi

Mircea Pahomi

BISERICI ŞI SCHITURI ORTODOXE ROMÂNEŞTI DIN ŢINUTUL CERNĂUŢI

DIN ISTORIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN NORDUL MOLDOVEI

EPISCOPIA DE RĂDĂUŢI

LIGA TINERETULUI ROMÂN DIN BUCOVINA
EDITURA "HURMUZACHI"
Suceava, 1998

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

RUMÄNISCHE ORTODOXE KIRCHEN UND KLAUSEN AUS DEM CZERNOWITZER GEBIET

AUS DER GESCHICHTE DER ORTODOXISCHE RUMÄNISCH KIRCHE AUS NORDLICHE MOLDAU

DAS BISCHOFSAMT RADAUTZ

În această colecție au apărut:

1. Nicolae Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, București, 1996, vol. I și II.
2. Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, București, 1998.
3. Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775 – 1861*, Suceava, 1998.

Consultant profesor doctor Dumitru Vatamaniuc

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI
ÎN
STUDII ȘI MONOGRAFII
- 4 -

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

C O L E C Ț I A

"ENCICLOPEDIA BUCOVINEI" în STUDII ŞI MONOGRAFII

Centrul de studii "Bucovina" al Academiei Române, cu sediul la Rădăuți, şi-a propus să realizeze o Enciclopedie a Bucovinei în studii şi monografii, pe măsura elaborării lor, prin care să se pună în lumină, pe baze ştiințifice, cu obiectivitate şi cu respect deplin pentru adevăr, trecutul şi prezentul provinciei. Această intenție a fost lansată deja prin intermediul publicației "ANALELE BUCOVINEI", revistă a instituției noastre, editată începând cu anul 1994.

Lucrarea de față se înscrie în acest plan de perspectivă şi este a treia, după monografia lui Nicolai Grămadă "*Toponimia minoră a Bucovinei*" (vol.I – II, Bucureşti, 1996) şi aceea a acad. Rau Grigorovici "*Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*" (Bucureşti, 1998). Ea apare (to sub egida Centrului de studii "Bucovina", dar sub auspiciile Eduni "Hurmuzachi" a Ligii Tineretului Român din Bucovina.

D. VATAMANIUC

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

PREFAȚĂ

Bucovina în vechile ei hotare până la Nistru, Colacin şi Ceremuş, este locul de reculegere sufletească, unde la tot pasul, se întâlnesc faptele şi ctitoriile voievozilor întemeietori de Țară Românească – Moldova, dar şi ale dregătorilor şi vlădicilor, ca păstori spirituali, care în decursul timpului, au înzestrat, apărat şi consolidat moştenirea străbună.

Bucovina este spațiul dăinuirii noastre naționale, cu rădăcinile etnice şi lingvistice, marcate de timp şi de istorie, prin cultul vechimii lor, ca realitate majoră românească. Toți aceşti înaintaşi, ne-au lăsat nouă, urmaşilor lor, neprețuitele monumente istorice–bisericeşti, care formau şi perpetuau cadrul artistic, cultural şi spiritual, în care urmele istoriei recuperau trecutul național al poporului român, autohton în vatra strămoşească, dar care au fost insuficient studiate şi puțin cunoscute contemporanilor noştri.

Biserica Ortodoxă a fost permanent instituția ce a creat, perpetuat şi dezvoltat în acelaşi timp cultura autohtonă, care, împreună cu politica domnitorilor şi a boierilor luminați, a asigurat independența națională a Țărilor Române, conducându-le în timp, până la înfăptuirea mărețului ideal național, unirea acestora într-un singur stat național, asupra căruia s-au abătut însă vremurile dramatice de dezmembrare a hotarelor sale, înăbuşind istoria, limba română şi ființa sa națională.

Regimul comunist din România a pus la index istoria şi cultura națională, atât în țară cât şi în provinciile dezmembrate din trupul țării, iar Rusia Sovietică şi în prezent Ucraina au dus şi continuă să ducă o puternică ofensivă asupra romanității acestor locuri, astfel că o mare parte din românii autohtoni nu-şi mai cunosc obârşia, naționalitatea, istoria, limba şi propria cultură. Vechile monumente româneşti din Bucovina, sunt în prezent autoatribuite drept ctitorii şi creații ucrainene, astfel că este necesar a se reînnoda firul istoriei, care să conducă la redeşteptarea ideii naționale, ca, prin unitatea culturală, să fie pregătite în timp premizele realizării celei politice.

Timp de peste 30 de ani, am cercetat şi adunat un vast material documentar privind mănăstirile şi bisericile vechi din Bu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

covina, ctitorite între secolele XIV-XVIII, care a stat la baza întocmirii pentru fiecare lăcaş în parte, a unor studii monografice, cu caracter istoric, cultural şi de spiritualitate românească, ce se află în manuscrise.

În acest prim volum, sunt incluse Episcopia de Rădăuţi, mutată la Cernăuţi, precum şi biserici din oraşul şi ţinutul Cernăuţi, publicate în "Analele Bucovinei" sau revista "Glasul Bucovinei", serie nouă, ori în periodicul "Plai românesc". Toate acestea constituie mărturii materiale ale dăinuirii românilor pe aceste meleaguri strămoşeşti şi a căror existenţă este supusă dispariţiei sau înstrăinării naţionale.

Episcopia de Rădăuţi cu biserica ei catedrală, Sf. Nicolae, este atribuită lui Bogdan-Vodă (1359-circa 1365), printr-o construcţie de lemn, peste care a fost suprapusă actuala biserică din piatră, care ar fi fost construită de către Petru I Muşat (circa 1375 –circa 1391), ea devenind gropniţă a domnitorilor întemeietori de Ţară Românească–Moldova. Acestor strămoşi muşatini, Ştefan cel Mare le va pune în 1479–1480 lespezile funerare peste morminte, iar în 1559, domnitorul Alexandru Lăpuşneanu va adăuga bisericii un pridvor închis, pe vremea când era episcop Eftimie de la Homor, cel care a continuat cronica slavonă scrisă de către episcopul Macarie de la Roman. În documente din secolul XV, episcopia este numită uneori mitropolie, fiind menţionată şi mănăstirea ce funcţiona în cadrul ansamblului. În 1490, Ştefan cel Mare îi va întări venitul vlădicesc de la 50 biserici cu popi, din ţinutul Suceava şi Cernăuţi, pe care-l avea dat de către Alexandru cel Bun, el fiind reînnoit în 1704 de către domnitorul Mihai Racoviţă.

O serie de episcop de Rădăuţi, pe timpul păstoririi lor, au înzestrat mănăstirile din care proveneau cu metania, prin noi construcţii sau manuscrise, ca Gheorghe Movilă şi Teodosie Barbovschi pentru Sucevita, Efrem şi Anastasie la Moldovita, Calistru care repară mănăstirea Pătrăuţi şi biserica din Bălineşti a logofătului Ioan Tăutu, sau biserici ctitorite de către Dositei Herescu.

În anii 1744–1745, a funcţionat în cadrul episcopiei o tipografie, în care s-au tipărit 4 cărţi, iar în a doua parte a secolului XVIII a existat o şcoală duhovnicească, cunoscându-se şi un registru de hirotonii ca diaconi şi preoţi, efectuate de Dositei Heres-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cu între 1757–1782. Cele 696 hirotonii cuprind candidați din ținuturile Suceava, Cernăuți, Dorohoi și Hotin, dintre care 92 se referă la călugări și dieci proveniți din alte eparhii.

Pomelnicul sfintei mitropolii și mănăstiri Sf. Nicolae din Rădăuți, datat din secolul XVIII, cuprinde domnitorii Moldovei până la Alexandru Lăpușneanu inclusiv, iar arhiereii și vlădicii, până în 1750, când se întrerupe cu episcopul Iacov Puteanul.

Prin vitregia timpurilor de neliniște, războaie, jafuri, pustiiri, mărturiile trecutului privind artă religioasă, broderii, veșminte, vase liturgice, manuscrise și cărți, sunt foarte puține care au ajuns până la noi. În 1782, Episcopia de Rădăuți a fost mutată la Cernăuți, devenind Episcopia Bucovinei, iar peste un secol, Mitropolia Bucovinei.

Ținutul Cernăuți s-a numit până prin 1480, Ținutul Țețina, după cetatea cu același nume, aflată în partea de nord-vest a orașului, loc în care pe un pinten stâncos, se mai păstrau până în 1944, ruinele unui turn de apărare. Sovieticii au construit peste locul vechii cetăți, turnul unui releu de televiziune, dispărând astfel o mărturie materială a românilor autohtoni.

Orașul Cernăuți, atestat documentar ca punct vamal în 1408, era condus împreună cu ținutul, de un staroste, care, împreună cu pârcălabul de Hotin avea sarcina, în secolul XVI, de aplanare a conflictelor ivite la granița de pe Nistru, dintre Moldova și Polonia. La conducerea orașului se afla și șoltuzul cu 12 pârgari (jurați). Vechiul oraș a fost pe malul stâng al Prutului, dar din cauza permanentelor inundații, unele catastrofale pentru zona de șes, el a fost mutat pe malul drept pe timpul lui Vasile Lupu (1634–1653), loc care este deluros, orașul construindu-se în timp.

Detrunchierea Bucovinei de către Austria, în 1775, a condus la dezvoltarea orașului Cernăuți, în detrimentul Sucevei, fosta capitală a Moldovei. Mutarea sediului episcopiei la Cernăuți crearea Fondului Religionar în urma secularizării domeniilor mănăstirești din Bucovina, a unor școli germane deschise în acest oraș, a înființării unor instanțe judecătorești au condus în timp la dezvoltarea lui, dar întreaga administrație a fost supusă celei din Galiția, prin orașul Lwow.

Pentru a cunoaște reglementările legale privind regimul juridic al dreptului de proprietate, generalul Carol Enzenberg

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

guvernatorul militar al Bucovinei, adresează la 1 februarie 1782, o scrisoare Divanului Moldovei din Iaşi, cuprinzând un număr de 19 întrebări, iar apoi încă 7, primind răspunsul la 19 februarie. Dintre problemele ridicate, reţinem pe cele care privesc hotarul din nordul ţării, de la Câmpulungul rusesc, "*care au mers mai mult spre hotarele Galiţiei*". Răspunsul Divanului Moldovei precizează că "*au fost hotar Cirimuşul Negru şi din întâmplările tulburărilor... leşii s-au întins şi lăţit cu stăpânirea până la Cirimuşul Alb*". Vechile hotare "*au fost până la Sarafineşti de către Horodinca şi părăul Sarafineşti până la Nistru*".

Ştirbirea de către Polonia a hotarului de nord al Moldovei, a fost ridicată şi prin declaraţia din 26 ianuarie 1782, a ieromonahului Ioasaf de la mănăstirea Putna, în faţa Comisiei aulice de delimitare a proprietăţilor din Bucovina. El menţionează că braniştea dăruită mănăstirii de către Ştefan cel Mare, cuprindea şi muntele Hostrova, care se găsea între cele două Ceremuşuri, zonă ce a fost ocupată de către Polonia. În 1784 unii boieri reclamă luarea în posesie de către Galiţia a unor proprietăţi din Moldova, ca insula Ostrov pe Nistru ce aparţinea satului Doroşăuţi, precum şi marele vistier Ienachi Cantacuzino, care reclamă încălcarea de către Galiţia a pământului satului său Malatineşti.

Limitele oraşului Cernăuţi se întindeau până la hotarele satelor Jucica, Lenţeşti, Mămăieşti Mihalcea, Cuciurul Mare, Cozminul şi Clişcăuţi el având, în 1787, un număr de 278 familii, 414 case, din care 232 erau ale locuitorilor români. Lista caselor şi grădinilor din Cernăuţi întocmită în 1787 de către Comisia de delimitare a propnetăţilor releva multe aspecte sociale şi edilitare, ca: părăsirea proprietaţilor şi fuga unor locuitori din cauza impozitelor mari, confiscarea unor case sau grădini de către ofiţeri austrieci, ocuparea unor proprietăţi fără de nici o aprobare, construirea edificiilor publice (3 cazarmi, magazii militare, spitalul militar, farmacia, temniţa, curtea marţială, reşedinţa episcopală, şcoala normală, etc.). Lista menţionează şi "şanţul cel mare", vechi mijloc de apărare a oraşului, care pornea din vârful dealului şi ajungea până la viitoarea gară centrală, el fiind astupat şi nivelat în decursul timpului.

Din oraşul Cernăuţi sunt prezentate construcţii bisericeşti, devenite monumente istorice, sau de arhitectură veche româ-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nească, unele dispărute, altele însuşite drept construcţii ucrainene, sau date altor confesiuni:

- **Biserica de lemn, cu cimitir, Sf. Nicolae**, din vechea Seliştе, ctitorită în 1607 de către boierul moldovean Stroescu, staroste de Cernăuţi. Lăcaşul a fost predat rutenilor uniţi, care-l consideră ctitorie ucraineană. Biserica a fost incendiată în 1992, cazul rămânând neelucidat, iar la protestele românilor ortodocşi, ea a fost reconstruită în 1997 în acelaşi stil, fiind acum ucraineană. Lângă vechea biserică, între 1935–1940, mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu, ridică un lăcaş nou, păstrând acelaşi hram, ea funcţionând sub sovietici, drept catedrală episcopală;

- **Biserica Adormirea Maicii Domnului**, numită şi domnească, construcţie din lemn, ridicată de către domnitorul Nicolae Mavrocordat (1711-1715), fără a se mai cunoaşte ctitoriile ce-au existat înaintea acesteia. În 1779 biserica a fost demontată şi mutată la Şirăuţii de Jos, peste Prut, construindu-se în 1783 alta nouă, tot din lemn, care în 1876, a fost mutată din dispoziţia austriecilor, în suburbia Călăceanca, devenită Căliceanca. Amplasamentul a fost nivelat, s-a pus o cruce, pe locul altarului, devenind locul unde se sfinţea apa la Bobotează;

- **Biserica Sf. Paraschiva**, construcţie din lemn, fără a i se cunoaşte începuturilor sale, numită şi "Biserica lui Leca", boier moldovean care ar fi fost unul din ctitorii ei. Ajunsă în stare de degradare, s-a început în 1843 ridicarea unei noi biserici din piatră, prin contribuţia parohului Andrei Vasilovici de la biserica Sf. Nicolae, apoi, şi prin contribuţia Fondului Bisericesc; ea a fost terminată şi dată cultului ortodox în 1862, fiind prima biserică ortodoxă din oraş construită din piatră. Prin 1989, biserica românească, Sf. Paraschiva, a fost înstrăinată şi predată rutenilor autocefali, uniţi cu catolicii;

- **Schitul şi mănăstirea Horecea**, situate în partea de est a oraşului, aproape de malul Prutului. Pe la sfârşitul secolului XVII, în pădurea Horecea, se afla un mic schitişor, în locul căruia, Antonie, episcop de Rădăuţi, a ridicat o mică bisericuţă din lemn şi câteva chilii, având hramul Sf. Gheorghe. Biserica respectivă a dăinuit, dar a fost părăsită şi pustiită, fiind reconstruită de către credincioşii ortodocşi locali, prin 1997. Între 1766–1767, egumenul Artimon Cunitchi, cu ajutorul mitropolitului Gavril Callimachi şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

boierului Iordache Ruset (Cilibiu), ridică din zid biserica mănăstirească. În podul căreia au fost amenajate capela Sf.Gheorghe şi chiliuţele pentru călugări. Cele 2 clopote au fost turnate la bănăria rusească de la Sadagura, în 1773 şi 1774, dar în timpul primului război mondial au fost luate de austrieci pentru a fi folosite la fabricarea tunurilor. Mănăstirea şi-a format un mic domeniu, prin locurile preluate de la târgoveţi. În 1783, mănăstirea a fost desfiinţată, locul secularizat, iar dichiul Teofilact a fugit în Moldova.

- **Biserica de lemn Sf. Mihail** din satul Roşa, ridicată în 1766-1767, prin contribuţia sătenilor. Se pare că ea nu mai există în prezent.;
- **Biserica de lemn Sf. Treime**, construcţie ridicată în 1773–1774 de către medelnicerul Ilie Herescu, soţia sa şi fratele lui, Dositei Herescu, episcop de Rădăuţi. Lângă ea s-a depus în 1/12 octombrie 1777 de către reprezentanţii populaţiei Bucovinei, jurământul de credinţă faţă de Austria. A fost folosită drept capelă episcopală şi loc de înmormântare a episcopului Dositei. În 1784, austriecii au dispus mutarea bisericii la Clocucica, unde a rămas până în 1966, când a fost mutată la Lwow ca monument de artă populară ucraineană, dispărând astfel un martor material al românilor.;
- **Catedrala mitropolitană cu hramul Pogorârea Sf. Duh**, aflată în centrul oraşului. La mutarea episcopiei la Cernăuţi, oraşul nu dispunea de nici o catedrală corespunzătoare rangului ei, astfel că în 1792, s-au început demersurile pentru ridicarea unei noi biserici cu această destinaţie. Pertractările cu autorităţile de la Viena, dar în special împotrivirea celor de la Lwow, au lungit rezolvarea până în 1843, alegându-se ca model biserica Sf. Isac din Sankt Petersburg. Lucrările de construcţie au durat din 1844–1852, sfinţirea s-a făcut în 1864 când a fost dată cultului. Sovieticii au închis catedrala, utilizând-o drept depozit, fiind apoi renovată şi redată cultului ortodox, în limba rusă. Rutenii uniţi din Lwow au depus multe presiuni şi încercări de a prelua prin forţă localul catredralei, dar ea a fost apărată de către credincioşii ortodocşi.;
- **Reşedinţa Mitropoliei Bucovinei** din Cernăuţi. Problemele legate de existenţa unui sediu corespunzător pentru episcopie şi a locuinţei episcopului în oraşul Cernăuţi erau deosebit de acute, în care sens demersurile au început în 1792, dar pertractările viene-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ze şi în special Iiovene, nu au putut fi rezolvate decât în 1860, când Bucovina devenise ducat autonom. Aprobarea amplasamentului, suportarea investiției de către Fondul Bisericesc, stabilirea prin licitație a arhitectului care va proiecta şi executa noua construcție, au condus ca începerea lucrărilor să poată avea loc abia în 1864. Proiectantul reşedinței a fost arhitectul ceh Iosif Hlavca, cel care a conceput construcția pe 3 corpuri distincte, încorporând în ele şi 2 biserici, aranjate în formă de careu, în stil maurobizantin, cu fațade roşii-cărămizii, cu unele interioare bogat decorate, picturi în frescă şi mobilier deosebit. Lucrările s-au executat pe corpuri, fiind terminate în 1878 şi sfințite în 1882, iar o serie de dotări, finisaje şi decorații interioare au continuat şi în anii următori. Sala sinodală, bogat finisată în marmoră, cu 11 fresce în arcadele galeriei privind istoria bisericii universale şi a celei din Moldova şi 2 plăci comemorative, privind unirea cu România în 1918 şi a doua cu deschiderea festivă, în 1920, a cursurilor Universității Româneşti din Cernăuți, în prezența regelui Ferdinand I şi a reginei Maria. La decorarea şi pictarea reşedinței, au contribuit pictorii Epaminonda Bucevschi, Eugenie Maximovici, Traian Bârgăoan, cehul Carol Swoboda, vienezul Carol Iobst şi alții. Studiul cuprinde o scurtă descriere a destinației corpurilor şi încăperilor în perioada dintre cele două războaie mondiale, pe timpul stăpânirii României. În prezent, în fosta reşedință funcționează Universitatea Ucraineană din Cernăuți.

Din ținutul Cernăuți, denumit de sovietici Regiunea Cernăuți, sunt prezentate 4 vechi biserici, împreună cu unele date istorice ale satelor respective :

- **Biserica din Lujeni**, ctitorită în piatră şi cărămidă de către Teodor Vitolt, boier moldovean, membru în sfatul domnesc între 1435 –1443 şi 1453, care în 1458 a cumpărat cu 400 zloți tătărăşti, satul Lujeni. Biserica pictată în frescă a fost realizată la o dată apropiata acestui an. Biserica se afla în curs de restaurare şi reparare..

- **Biserica Sf. Ilie** din Toporăuți, construcție în piatră şi cărămidă, ridicată începând din 1627 de către domnitorul Miron Barnovschi. În 1633, când Miron Barnovschi a fost decapitat la Țarigrad, biserica nu era complet terminată. Ctitorul bisericii a închinat-o mănăstirii Adormirea Precistei (Barnovschi) din Iaşi, şi prin aceasta

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ajunge ca metoh al Sf. Mormânt din Ierusalim. Se prezintă referiri la pustiirea satului, fuga locuitorilor, populareа lui cu străini de neam. Biserica a fost reparată şi funcţionează ca muzeu sătesc ucrainean..

- **Biserica Adormirea Maicii Domnului** din Boian, construcţie din lemn, ridicată de cronicarul Ion Neculce, probabil prin 1710–1711, fiind înlocuită între 1834–1838 cu alta nouă din zidărie, de către nepotul cronicarului, numit şi el tot Ion Neculce. Acesta vinde satul în 1845. Timp de vreo 30 de ani, cronicarul şi apoi fiii săi, s-au judecat cu mănăstirea Putna, pentru litigii de hotar între satele Boian şi Ostriţa, cazul închizându-se printr-un compromis. În continuare s-a iscat alt conflict între aceleaşi părţi, pentru heleşteiele şi morile de pe părăul Hucău, caz stins de către Divanul Moldovei, care stabileşte că sunt şi alte vaduri pe părăul respectiv, în care pot să-şi facă fiecare morile sale.;

- **Biserica Sf. Mihail şi Gavril** din Cernauca, cu "o veche şi mică" bisericuţă din lemn şi gard de nuiele, înlocuită în 1825 cu alta nouă de marele boier şi patriot român Doxachi Hurmuzachi. Conacul Hurmuzăcheştilor de la Cernauca, a fost locul de întâlnire al patrioţilor revoluţionari moldoveni şi transilvănenei din anul 1848. În curtea bisericii se află mormintele lui Doxachi şi soţiei sale Ileana Hurmuzachi, Roxandra Hurmuzachi, Iordache Murguleţ, Petrino Artemis şi soţia sa Eufrosina. Un mormânt părăsit, cu o simplă cruce de lemn la cap, adăpostea osemintele marelui istoric şi mareşal al Bucovinei Eudoxiu Hurmuzachi. Moşia şi conacul au fost vândute unui arendaş galiţian, care închisese biserica, dar a pierdut procesele, astfel că aceasta a intrat în posesia satului Cernauca. În primul razboi mondial, conacul a fost distrus de către armatele ruse, iar piatra, luată şi întrebuinţată de austrieci la drum.

În ţinutul Cernăuţi au existat 12 schituri din lemn, ridicate în secolul XVIII de către boierii şi mazilii români ce-şi aveau moşiile în apropierea lor. Acestea au fost amplasate: 3 pe Nistru (Crisceatic, Luca şi Babin), 6 pe Ceremuş (Zamostea, Berezniţa, Vijniţa, Broscăuţi, Ostra-Barbeşti şi Corâbniţa), precum şi 3 în zona centrală (Jadova, Mamaieşti şi Voloca). Ele au fost desfiinţate de austrieci în 1783, micile proprietăţi preluate de Fondul Religionariu, bisericile închise şi dărămate prin trecerea timpului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În afara granițelor Moldovei, domnitori și boieri, au creat Fundații românești în Galiția – Polonia, actual în Ucraina. În Lwow unde s-a dus o luptă permanentă între populația ortodoxă și cea catolică pentru trecerea la catolicism, acțiune susținută de autoritățile polone, au fost realizate două biserici. Prima a fost biserica Adormirea Maicii Domnului, numită și Voloșcaia (Moldovenească), ctitorită din piatră de către Alexandru Lăpușneanu între 1557–1559, dar care s-a prăbușit. Începând cu domnitorii din familia Movilă, s-a asigurat finanțarea acestui obiectiv, construit din piatră cioplită, biserică ce a păstrat același hram, Adormirea Maicii Domnului. Noua construcție cu o arhitectură deosebită, a fost terminată în 1632, când a fost sfințită și dată cultului ortodox. Inscripțiile din biserică amintesc de domnitorii Ieremia și Simion Movilă, precum și de Miron Barnovschi, care a contribuit în mod deosebit la terminarea lăcașului, care abia în 1708 a putut fi luat de către biserica autocefală–unită din Lwow.

Domnitorul Vasile Lupu construiește, tot în Lwow, în anul 1643, biserica din piatră, cu hramul Sf. Paraschiva (Sf. Vineri). Alte contribuții însemnate au fost date bisericilor Sf. Onufrei din Lwow și Schitului Mare din Galiția, precum și altor lăcașuri ortodocse din Galiția, dintre care amintim pe domnitorii Ștefan Petriceicu din Moldova și Constantin Șerban Basarab din Muntenia. Sunt prezentate execuțiile și mormintele (dispărute în timp), ale unor domnitori și boieri decapitați din porunca turcilor: Ștefan Tomșa cu boierii Moțoc, Spancioc și Veveriță, sau Iancu Sasu, Ion Nicoară Potcoavă ș.a. Prin danii însemnate, Moldova a susținut menținerea ortodoxismului în Galiția, până ce acesta a fost constrâns să cedeze în fața uniaților.

Monumentele istorice, dar și de artă și arhitectură românească, aflate ca mărturii în nordul Bucovinei, ne furnizează informații cu caracter istoric și cultural, despre populația română autohtonă, care este nevoită și în prezent să ducă mai departe jugul greu instaurat prin rapacitatea imperiilor vecine.

Mircea Pahomi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA EPISCOPALĂ SF. NICOLAE (BOGDANA) DIN RĂDĂUȚI: SECOLELE XIV – XIX

A. ISTORICUL BISERICII SF. NICOLAE

Vechea biserică domnească din Rădăuți, cu hramul Sf. Nicolae, necropola voievozilor moldoveni, întemeietori de Țară Românească - Moldova, este un edificiu a cărui datare continuă să fie controversată de către istorici. Înălțată în deceniile de început ale statului independent Moldova, ca biserică mănăstirească, este lo-cul unde, peste un veac, Ștefan cel Mare, ca urmaș al Muşatinilor, va amenaja necropola înaintaşilor săi, punându-le peste morminte lespezile de piatră.

Pe timpul cercetărilor arheologice din 1974–1977, efectuate de către Lia şi Adrian Bătrâna, concomitent cu executarea unor lucrări de restaurare, s-a constatat existența unui "*nivel de locuire şi viețuire, încadrat cronologic, între mijlocul secolului al XIII-lea şi primii ani ai celui următor... posibil chiar mai vechi*". O altă constatare se referă "*la urmele unui lăcaş de cult realizat din lemn, descoperit chiar în suprafața ocupată în prezent de biserica din zid, aflându-se în fața unei structuri arhitectonice legate de necesitățile unui centru laic*" Să fie vorba despre centrul unui voievodat local existent înainte de întemeierea statului Moldova? Pe baza materialelor arheologice recoltate, cei doi cercetători fixează datarea monumentului cel mai târziu în a doua parte a secolului al XIII-lea, precum şi "*atribuirea sa unuia dintre reprezentanții de frunte ai feudalității locale, după cum o dovedesc izvoarele scrise*".[1]

Peste biserica de lemn a fost suprapusă alta, de piatră, care a fost atribuită lui Bogdan I Întemeietorul, afirmație bazată şi pe faptul că mormântul acestuia se află în naosul lăcaşului, loc unde se înmormântau numai voievozii. Săpaturile arheologice, făcute între 1964-1965 de către Radu Popa la Cuhea (Maramureş), au descoperit fundațiile şi unele zidiri de piatră ale unei biserici în stil romanic şi gotic, de factură occidentală. Aici s-a aflat vechea posesiune a lui Bogdan Voievod, înainte ca acesta să devină "infi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

del" regelui Ungariei, care i-a confiscat domeniile din Maramureş, iar el, împreună cu alţi viteji, a trecut în Moldova şi i-a alungat pe urmaşii lui Dragoş Vodă. Biserica din zid pe care o ridică la Rădăuţi, prezintă asemănări, ca plan, cu cea de la Cuhea.

Unele dintre concluziile preliminare ale cercetărilor, făcute la Rădăuţi, conduc spre ideea că edificiul a fost construit în epoca lui Petru Muşat (circa 1375-1391), iar mormântul lui Bogdan I s-a aflat , iniţial, în vechea biserică de lemn.

Vasile Drăguţ caracterizează biserica drept originală sinteză a arhitecturii gotice cu programul spaţial dictat de cultul ortodox: o bazilică cu trei nave, încheiată spre răsărit printr-un amplu sanctuar, de fapt un corp dreptunghiular prelungit de o absidă semicirculară, împărţită în două printr-un zid străpuns de o uşă. Apartenenţa romanică nu este decât un rezultat al interpretării volumelor , dictată de o concepţie spaţială diferită de cea gotică.

Biserica se compune din pronaos, nave despărţite prin stâlpi pătraţi, şi altarul în care se află o bancheta din piatră, aşezată în interiorul hemiciclului, amintire vagă a sintronului rezervat preoţilor în vechile bazilici creştine în Occident şi Orient. Petru Rezuş scrie că această prispă (înaltă şi lată de câte 20 cm) există numai la bisericile catedrale, ea fiind deci sediul primei mitropolii a Moldovei, devenită apoi episcopie, în urma stabilirii sediului mitropoliei la Suceava.

Biserica Bogdana, împreună cu pridvorul adăugat de Alexandru Lăpuşneanu, are dimensiunile 39 m lungime, 12,50 m lăţime, 12,13 m înălţime şi o arie totală interioară de 183,74 m^2.(2) Acoperişul ei iniţial a fost făcut din plumb roz, care a fost prădat în decursul timpului, refăcut din draniţă, iar în prezent din tablă. Domnitorul Alexandru Lăpuşneanu îi adaugă un pridvor dreptunghiular în partea de vest, cu o suprafaţă interioară de 42,31 m^2, având două intrări, una pe latura dè nord, iar alta pe cea de sud. Lângă intrarea sudică a fost încastrată în zid pisania cu text slavon şi dimensiunile 76 x 55 cm:

"*Cu vrerea Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, s-a zidit acest pridvor al bisericii de binecredinciosul şi de Treime cinstitorul domn Io Alexandru-Voievod, domn al Ţării Moldovei, în anul 7067 (1559), luna iunie 30, fiind episcop chir Eftimie*".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Episcopul Eftimie este continuatorul cronicii Moldovei pentru perioada 1541-1554, preluând în limba slavonă desfăşurarea evenimentelor după cea scrisă de către Macarie, episcop de Roman. Eftimie a fost egumen la mănăstirea Humor, unde este şi înmormântat.

Iconostasul, sculptat şi pictat, pare să fie din timpul lui Alexandru cel Bun.[3] Pictura interioară datează probabil din timpul lui Alexandru cel Bun (1400–1432), fiind refăcută de mai multe ori, în special din vremea lui Ştefan cel Mare. În altar se păstrează, după cum precizează Virgil Vătăşeanu, asemănări iconografice cu cele de la mănăstirea Voroneţ, în scene ca: *Cina cea de taină, Împărtăşania, Spălarea picioarelor, Emanoil în potir*, concluzionând că restauratorul, desfigurând picturile din punct de vedere stilistic, a respectat totuşi iconografia originală, în elementele sale.

De o valoare deosebită este tabloul votiv, aflat pe peretele vestic al naosului, în care sunt reprezentaţi ctitorii şi un voievod care închină Biserica Sf. Nicolae, urmat de cinci personaje, domni şi doamne, coconi şi domniţe. Biserica din tabloul votiv poate fi văzută în forma sa originală înainte de transformările făcute în timpul lui Alexandru Lăpuşneanu. Vechea biserică era fără pridvor, avea intrarea prin faţada apuseană, cu acelaşi număr şi formă a ferestrelor, dar nu şi cel al contraforturilor, al căror număr nu corespundea cu cel al bisericii iniţiale, dar nici cu al celor din timpul lucrărilor efectuate de către Alexandru Lăpuşneanu. Alt tablou votiv este cel aflat deasupra mormântului cneajnei Anastasia, prezentată cu chip expresiv.

Singura pictură exterioară este icoana lui Isus Hristos, aflată deasupra uşii sudice de intrare în pridvor, care a fost restaurată de către pictorul A. Kolman.

În anul 1880, fresca bisericii a fost restaurată la unele scene de către pictorul bucovinean Epaminonda Bucevschi, care a acoperit locurile deteriorate cu romburi şi stele, dar pictura acestuia, în ulei, nu s-a putut încadra armonios peste fresca originală, astfel că, pe timp umed, ies la iveală din stratul de culori suprapuse, chipuri de sfinţi.[4]

Pentru susţinerea ipotezei că fresca originală de la Biserica Sf.Nicolae este din timpul lui Alexandru cel Bun, poate fi invocat documentul datat 1414, după 20 decembrie-1419, înainte de 8

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

aprilie, prin care domnul da lui Nichita şi Dobre, zugravi, satele Crăiniceşti şi Leucuşeşti pe Drăslăvița, aceştia având obligația de a "zugrăvi două biserici, una în târgul de jos (Roman) şi alta care va fi voia noastră, afară de bisericile de la Rădăuți, sau o casă, sau un pridvor".(5)

Rezultă că la Rădăuți erau cel puțin două biserici, dintre care nu putea lipsi cea a Sf. Nicolae, fără să putem cunoaşte care era a doua.

În partea dreaptă a jertfelnicului din altarul bisericii, se află o lungă inscripție sculptată în piatră, pusă de către Bogdan al III-lea Voievod , datată din 1515, dar anul trebuie să fie 1514, când, în aceeaşi lună şi zi, domnul a făcut danii la mai multe mănăstiri, donând aceeaşi sumă. Textul inscripției este în slavonă:

"1515 (7023), decembrie,8 - † Iată, eu, robul lui Dumnezeu, Io Bogdan, domn al Țării Moldovei, iată, domnia mea am binevoit, cu a noastră bună şi curată inimă şi din toată voia noastră, şi ne-am sfătuit şi cu rugătorul nostru chir Pahomie, episcop de Rădăuți, şi-am făcut pentru sănătatea noastră şi pentru mântuirea sufletului domniei mele şi am dat mitropoliei noastre de la Rădăuți, unde este hramul sfântului arhierarh şi făcător de minuni Nicolae, 800 de zloți.

Iar episcopul nostru Pahomie, sau pe care îl va alege Dumnezeu ca episcop în mitropolia noastră, iar aceşti episcopi în timpul vieții lor, toți să aibă a ne sluji, în toată viața noastră, până când ne va da Dumnezeu să fim vii, în fiecare an, în Duminica Mironosițelor, la vecernie paraclis, iar la utrenie dumnezeiasca liturghie, cu toți popii, iar după viața noastră, când va da Dumnezeu, iar ei în fiecare an să ne slujească pentru mântuirea noastră, la vecernie parastas, iar la utrenie liturghie.

Şi iarăşi, dacă va cuteza cineva şi nu va împlini dania noastră, iar acela să aibă a da răspuns la cumplita judecată a lui Isus Hristos.

În anul 7023 (1515) decembrie 8 zile" (6)

Turnul clopotniță este din piatră, fiind amplasat în partea de nord-vest, având trei nivele pivniță şi un turnuleț circular, pentru scara de acces. Este o construcție din timpul episcopului Dositei Herescu, fiind terminată, după D.Dan, la 9 aprilie 1781. Fr. Ad.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Wickenhauser publică o inscripție aflată pe o fereastră cu anul 1775, care însă este greșită.

"*Cu osârdia și truda cuviosului dichiu Ioanichie a zidit chir Dositei, episcopul acestei episcopii, acest turn cu toată cheltuiala sa, în zilele lui Dumnezeu iubitorul împărat Iosif II, în anul 7283 (1775)*".

La intrarea din partea de nord a clopotniței se află "toaca cea mare" confecționată din bronz, având forma unui clopot. Clopotnița are patru clopote din aramă, unul mare, unul mijlociu și două mai mici, care sunt însă de proveniență mai recentă. Clopotul mijlociu are stema Moldovei și inscripția slavonă: "**Io Ștefan – Voievodul Moldovei**", respectiv Ștefan cel Mare. În mijlocul clopotniței este montat clopotul cel mare cu inscripția în română:

"*Acest clopot al sfintei episcopii a Rădăuțiului unde este hramul sfântului arhierarh Nicolai, s-a făcut cu privegherea și cheltuiala al de dumnezeu iubitorului chir Dositei. Ispravnicul lucrului a fost dichiul Ioaniț și clopotul s-a vărsat la însăș(i) sfânta Episcopie de clopotarul (Petru) Nemeș în anul 1780*". Stricându-se acest clopot, a fost vărsat, în multe rânduri, ultimul, în anul 1896.

În jurul bisericii s-au aflat: paraclisul, atelierele și chiliile mănăstirești, amplasate pe latura de sud ocupate în 1792 de către herghelia-remontăria adusă de la Vijnița la Rădăuți. Alte construcții s-au aflat în părțile de est și de vest ale incintei. În părțile de sud și nord, în preajma bisericii, a existat vechiul cimitir, care a fost desființat în 1792 și mutat în afara orașului. D.Dan menționează că prin tradiție se știe că în mijlocul curții se afla stâlpul infamiei, loc în care se aplicau pedepsele corporale supușilor mănăstirii.[7]

Executarea unor lucrări în cadrul incintei Episcopiei de Radăuți este cunoscută și prin mărturii documentare. În colțul de nord-est al curții a fost ridicată clădirea cu etaj a trapezei ce servea ca locuință episcopală, folosită apoi de către austrieci ca sediu al administrației herghelii de la Rădăuți, care a existat până în 1887. La herghelia de la Tocmitura, de lângă Rădăuți, a fost descoperită o lespede de piatră cu o pisanie în slavonă, care menționează o trapeză de la mănăstirea Sfântul Nicolae din Rădăuți în care se pomenește Ștefan Voievod cu anul 7027 (1519), ctitor fiind mitropolitul. Rezultă că este vorba despre Ștefăniță-Vo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dă și mitropolitul Teoctist II (1508-1528). Această inscripție a fost menționată în 1903 de către Eugen Kozak (**Inschriften aus des Bucowina**, p.114 și următoarele), dată la care lespedea se afla în pridvorul bisericii.[8]

Trapezăria era din piatră, iar despre o acoperire a ei se menționează într-o însemnare slavonă pe coperta unui Minei, manuscris slavon provenit de la Episcopia de la Rădăuți, care în 1887 era păstrat în Muzeul Mitropoliei Bucovinei din Cernăuți. Textul însemnării a fost publicat de către V.A.Urechea, după o vizită făcută în Bucovina. "Ionașco diac din Dumeni, fiul lui Gheorghe Bău paracliser la acest sfânt loc, în zilele lui Io Radu Voievod, în anul 7131 (1623), s-a acoperit acest trapezariu de piatră sub episcopul Evloghie de Rădăuți, cu staruința lui... și s-au săvârșit în luna iunie 3 zile"[9] (12 zile ?)

În decursul existenței sale seculare, Episcopia de Rădăuți a fost supusă în repetate rânduri prădării și jafului năvălitorilor străini, dar și ale unor bande de tâlhari. Cei prinși în timpul domniei lui Constantin Cantemir (1685-1693) erau atârnați "*prin prepeleace pe la drumuri și trași în țeapă*", după cum a scris fiul său, Dimitrie Cantemir. Se cunosc o serie de știri directe din vremurile tulburi, iar altele pot fi deduse din evenimentele ce au avut loc pe pământul Moldovei, în perioada 1610 și 1615-1616, cu luptele pentru tron între Movilești și Ștefan Tomșa, au avut loc prădăciuni mari făcute de către leși, turci și tătari, situație care se va repeta și sub Vasile Lupu (1634-1653).

În 1639 aprilie, 20, Iași, Vasile Lupu Voievod, văzând "*Sfântă Episcopie de Rădăuți lipsită de oameni și prădată de tâlhari*", o miluiește cu 30 poslușnici din satul Rădăuți, scutindu-i de toate dările și slujbele față de domnie, ei, urmând să aibă a lucra numai sfintei Episcopii și să asculte întru toate pe părintele episcop. Poslușnicii urmau să plătească numai darea anuală împărătească.[10] Cronicarul Miron Costin relatează că, sosind în 1653, Timuș Hmielnițchi cu cazacii în ajutorul socrului sau Vasile Lupu se stabilirâ la Suceava și prădară mănăstirea Dragomirna. "*Iară alte cete pe la toate mănăstirile au pornit în jac*".[11] De acest jaf nu a scăpat nici Episcopia de Rădăuți, întrucât în acea perioadă a disparut și racla de argint cu moaștele Sf. Leontie, cazacii prădând și mănăstirea Putna.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În ultimele decenii ale sec. al XVII-lea, nordul Moldovei a fost ocupat de trupele polone însoțite de regele Ian Sobieski, care în drumul lor spre Suceava *"au spart Volovățul și au năpustit și biserica gropniță"* de la Rădăuți. luând în 1686 pe drumul de întoarcere și pe mitropolitul Dosoftei, cu documentele, cărțile, odoarele și veșmintele Mitropoliei Moldovei, precum și sicriul cu moaștele mucenicului Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, pe care le-au ținut în Polonia până în 1783, văduvind astfel Mitropolia de toate acestea. Podgheazuri leșești ocupară în 1687 orașul Suceava, cetăți și mănăstiri, iar în 1691 regele Ian Sobieski face o nouă expediție în Moldova. În această perioadă ținuturile Cernăuți, Suceava și Ocolul Câmpulung au fost sub ocupație polonă. Mitropolitul Dosoftei, reținut în Polonia, a uns ca episcop de Rădăuți pe arhimandritul Nicolae Vasilievici din Suceava. Urmară evenimentele dintre 1707-1709, când în Moldova au avut loc lupte între trupele suedeze ale regelui Carol al XII-lea, cu cele moschicești și leșești, precum și iernarea în 1711-1712 a oștilor polone ale voievodului Cihoski, în localitățile Hotin, Cernăuți, Suceava, Neamț și făceau multe răutăți în țară, iar locuitorii au fost obligați să le asigure traiul zilnic, atât al ostașilor, cât și al cailor acestora. Cronicarul Ion Neculce scrie că *"vreo 10-15 șevezi ce mai scăpaseră i-au tot ucis satele, țurcanii de pre sub munte, la Cupca și la Rădăuți"*.[12]

În 1709 (7217), Mihai Racoviță domnul Moldovei, văzând Episcopia de Rădăuți *"prădată și căzută la mare slăbiciune de nepăci și răscoali(i) ce au fost într-această țară... că au rămas numai piatră, nici ogradă, nici chilii"*, întărește lui Calistru, episcop de Rădăuți, privilegiul de a ține *"poslușnici din vecinii episcopiei și din oameni străini"*, care vor da câte 3 ughi de om pe an, cu rupta, în 4 sferturi, fiind scutiți de alte dări și podvezi. Aceștia vor da însă episcopului deseatina din stupi, goștina din oi și mascuri, urmând ca el să-i certe și judece, în afară de cazurile de moarte și furt, care rămân în seama domniei.[13]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

B. MORMINTELE DIN BISERICA EPISCOPALĂ SF. NICOLAE

Considerată ca Panteonul începuturilor statale, biserica adăposteşte galeria mormintelor voievodale ale întemeietorilor ţării Moldovei, ale unor membri ai familiilor domnitoare de mai târziu, precum şi ale unor slujitori de cuvânt ai Episcopiei de Rădăuţi. Mormintele primilor domnitori nu au pietrele lor originale, ci pe cele puse de către Ştefan cel Mare, nu au trecute data morţii lor, care de altfel nu apar nici în letopiseţele ţării. Punerea acestor lespezi s-a făcut odată cu lucrările de restaurare din cadrul bisericii.

a. Morminte din naosul bisericii, partea dreaptă

1. Mormânt din piatră de gresie, aparţinând lui Bogdan I Voievod (circa 1359-circa 1365), situat pe un soclu înalt de 39,5 cm, cu urme de pictură, dimensiunile 171 x 61 x 54 cm, grosimea pietrei de 19 cm, sculptată decorativ în câmpul central şi pe chenarul marginal, cu inscripţie slavonă în mijlocul acesteia:

"*Din mila lui Dumnezeu, Io Ştefan-Voievod, domn al ţării Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, a împodobit acest mormânt al străbunicului său, bătrânul Bogdan-Voievod, în anul 6988 (1480), luna ianuarie, 27. Aceste morminte le-a făcut mistr Ian*".

2. Mormânt din piatră de gresie al lui Laţcu-Voievod (circa 1365-circa 1375), amenajat pe un soclu de piatră, cu dimensiunile de 172 x 61 x 55,5 cm, ornamentat cu sculpturi decorative în câmpul central al plăcii şi pe bordură, iar între ele inscripţia slavonă:

"*Binecinstitorul şi de Hristos iubitorul, Io Ştefan-Voievod, domn al ţării Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, a împodobit mormântul acesta strămoşului său Laţcu-Voievod, în anul 6988 (1480), luna ianuarie 20, în timpul episcopului de Rădăuţi, Ioanichie*"

3. Mormânt la nivelul pardoselii din partea dreaptă a naosului, cu dimensiunile de 168 x 51 cm, inscripţia fiind complet ştearsă şi ilizibilă, aparţinând probabil unei femei, poate Maria, soţia lui Bogdan I, după părerea lui Nicolae Iorga.

b. Morminte din partea stângă a naosului, începând de la altar

4. Mormânt cu piatră din gresie, aşezat pe un soclu din piatră, înalt de 37 cm, cu urme de pictură, dimensiunile 162 x 62 x

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

54 cm, grosimea de 13 cm, aparținând lui Ştefan I Voievod (circa 1394-1399), ornamentat prin sculpturi decorative pe centru şi bordură, având inscripția slavonă între ele:

"*Binecinstitorul şi de Hristos iubitorul, Io Ştefan-Voievod, domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, a împodobit mormântul acesta strămoşului său, bătrânul Ştefan-Voievod, care a bătut pe unguri la Hindău; în anul 6988 (1480) luna mai 20*".

5. Mormânt pe soclu din piatră, înalt de 52,5 cm, placă din gresie, dimensiunile de 172,5 x 62 x 55,5 cm, cu ornamente sculptate în câmpul central şi bordură, iar între acestea inscripția slavonă pentru voievodul Roman I (circa 1391-circa 1394):

"*Din mila lui Dumnezeu, binecinstitorul domnul nostru, Io Ştefan-Voievod, domn a toată țara Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, domn al țării Moldovei a împodobit mormântul acesta strămoşului său, Io Roman-Voievod, domn al țării Moldovei; în anul 6987 (1479), luna decembrie 15*"

6. Mormânt pe soclu de piatră cu urme de pictură, lespede de gresie, dimensiunile 174 x 63 x 61 cm, ornamentată sculptural în câmpul central şi bordură, iar între acestea inscripția slavonă:

"*Binecinstitorul şi de Hristos iubitorul, Io Ştefan-Voievod, domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, a împodobit mormântul acesta bunicului său, Io Bogdan-Voievod, fratele lui Alexandru-Voievod; în anul 6988 (1480), luna ianuarie, 25 zile, întru veşnica lui pomenire*"

7. Mormânt pe soclu de piatră cu urme de pictură, lespede de gresie, cu dimensiunile de 168 x 61 x 55,5 cm, ornamentație sculpturală în câmpul central, cu inscripție slavonă între acestea:

"*Binecinstitorul şi de Hristos iubitorul, Io Ştefan-Voievod, domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, a împodobit mormântul acesta unchiului său, Io Bogdan-Voievod, fiul lui Alexandru Voievod, în anul 6988 (1480), luna ianuarie, 30*"

c. Morminte din pronaosul bisericii, câte unul pe fiecare latură

8. Lespede de gresie aşezată la nivelul pardoselii, în partea stângă a pronaosului, dimensiunile 149 x 60 x 5 cm, grosimea de 19 cm, ornamentată sculptural în câmpul central şi bordură, cu inscripție slavona între acestea.

"*Io Ştefan-Voievod, domn al țării Moldovei, în anul 7005*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(1497), luna aprilie 11, a împodobit mormântul străbunicii sale, cneaghina Anastasia, care a dat Cotmanul acestui lăcaş, fiica lui Latco-Voievod; ea a murit în anul 6928 (1420), luna martie, 26".

Anastasia, fiica lui Latco-Voievod, căsătorită probabil cu Iuga-Voievod, a fost caracterizată printr-o scrisoare papală din 1372 ca "*îndărătnică în schismă*", respectiv în religia ortodoxă. Se remarca faptul că din raţiuni politice, pentru a scăpa de conflictele dintre Polonia şi Ungaria ce urmăreau stăpânirea Moldovei, Latcu-Voievod se adresează în 1370 papei Urban V pentru a trece la catolicism, înfiinţarea unui episcopat catolic la Siret, care să fie declarat oraş. În 1371, papa primeşte oferta domnului Moldovei, scriind arhiepiscopului din Praga, să aducă la îndeplinire această cerere, iar soţia domnului să rămână în continuare la confesiunea ortodoxă. Nu se cunoaşte decât faptul că la Siret s-a înfiinţat o episcopie catolică, dar Latco-Vodă şi fiica sa Anastasia au rămas la ortodoxie, ei fiind înmormântati la Rădăuti.[14]

9. Mormântul Stanei, soţia lui Bogdan III Voievod, mama lui Ştefăniţă-Voievod, aflat în partea dreaptă a pronaosului, cu dimensiunile de 134 x 58 x 22 cm, lespedea fiind sculptată ornamental şi cu inscripţie slavonă:

"*Dreptmăritorul şi de Hristos iubitorul...(Io Ştefan-Voievod, domnul ţă)rii Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, a înfrumuseţat acest mormânt mamei sale Stana, în anul 7026 (1518), luna ianuarie, 28, sub episcopul Pahomie*"

10. Mormânt la nivelul pardoselii din pronaos, lângă scara de acces la pod, cu inscripţie ştearsă şi ilizibilă, dimensiunile 150 x 60 x 57 cm:

"*Aceasta este piatra mormântului lui Ioanichie, episcop de Rădăuţi... care s-a mutat la veşnicul lăcaş, în zilele dreptmăritorului, (Io Ştefan - Voievod)...în anul 70..(12 = 1504 ?), luna.. ziua . .*".

11. Mormânt în pridvor, partea stângă lângă uşa de intrare de la nord, cu inscripţie românească:

"*Supt această piatră zac oasele răposatei Maru, giupâneasa logofătului Alexa Nicolaescu de la Ţara Românească, care s-a pristăvit aice la Rădăuti în anul 1770, iulie, 4 zile*"

Dimitrie Dan şi Petru Rezuş relatează tradiţii preluate de la Eugen Kozak, precum şi unele ştiri documentare, după care în partea dreaptă a naosului, sub tabloul votiv ctitoricesc, s-au aflat,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

în secolele XIV-XVII, moaştele întregi ale Sfântului Leontie, ce erau păstrate într-o raclă de argint. Racla a fost prădată de tătari sau alţi tâlhari, cu probabilitate pe timpul lui Vasile Lupu, fiind posibil ca hoţii să fi fost cazacii lui Timuş Hmielnițchi în anul 1653. Un manuscris slavon ce se afla în Biblioteca Sinodului din Moscova dar despre care nu se mai ştie nimic, conţine însemnarea slavonă: "În Rădăuţi sfântul Leontie, făcătorul de minuni, zace cu trupul întreg".

În Pomelnicul Episcopiei de Rădăuţi, apare ca al treilea arhiereu, Lavrintie, care ar putea fi aceeaşi persoană cu Leontie. În 1937, pe un tăpşan din Cutul de Jos al Rădăuţilor, unde a existat în trecut o veche cruce (posibil locul unei biserici dispărute), s-a găsit o placă de marmoră (30 x 20 x 3 cm grosime), având sculptate trăsăturile Mântuitorului, cu iniţiale: la stânga I.C. şi la dreapta X.C., precum şi textul slavon:

"*Rădăuţi 6878 (1370) A scris Ion din satul mitropoliei*".[15]

Ieromonahul Ioanichie Bălan scrie că pe timpul domnitorului Petru Muşat, în codrii Vicovului, cuviosul Lavrintie ridică o sihastrie ce-i purta numele, care din sec. al XV-lea devine Mănăstirea lui Lavrintie, sau Laura (Lavra). Mai târziu, Lavrintie ajunge episcop de Rădăuţi, luând apoi numele de Leontie. În sec. al XVI-lea, sihastria Lavrintie devine metoh al mănăstirii Putna, fiind desfiinţată în sec. al XVIII-lea, când ia naştere cătunul Laura (din Vicovul de Jos).[16]

d. Pietre de mormânt din exteriorul bisericii şi vechiul cimitir ce se afla în preajmă, unde au fost înmormântaţi vlădici, monahi, clerici şi mireni

12. Piatră de mormânt cu inscripţie slavonă, semnalată în 1890 de către profesorul Nicolae Beldiceanu din Iaşi, ce se afla încastrată în zidul stâng al scării unei pivniţe din curtea bisericii, închiriată unui cârciumar evreu.

"*Această piatră de mormânt este a preasfinţitului părintelui nostru Gheorghie, episcopul de Rădăuţi, care s-a mutat la veşnica viaţă în anul 7111 (1603)*". Data corectă din această inscripţie este 7101 (1593) martie 4, care a fost preluată de către D. Dan, după lucrările lui Fr. Ad. Wickenhauser şi E. Kozac.[17]

13. Piatra de mormânt a tatălui lui Iacov Putneanu, fost episcop de Rădăuţi (1745-1750), apoi mitropolit (1750-1760), aflată

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

în partea de est a altarului bisericii, cu inscripția în limba română:

"*Supt această piatră odihneşte robul lui Christos Dumnezeu, ieroschimonahul Adrian, tată după trup preasfinţitului mitropolit al Moldovei, Iacov, înmormântat în anul 7256 (1748), iunie, 11*". Murind şi monahia Marina, mama mitropolitului, oasele ambilor părinţi au fost mutate, la 20 ianuarie 1758, la mănăstirea Putna, unde au fost aşezate într-un mormânt comun din pridvorul bisericii restaurate de către mitropolitul Iacov.

14. Piatra de mormânt în partea dreaptă, sud-vest de altar, cu inscripție sculptată, textul în germană: "Aice odihnesc oasele celui care a răposat la 15 februarie 1803, k.k. (cesaro-crăiesc) adjunct la Inspectoratul bunurilor statului, domnul Adam Friederich Henze, născut la Bayreuth în 17 iunie, 1750". A. Fr. Henze a fost funcționar austriac important, care în perioada 1790-1803, a inventariat averile episcopale din Bucovina, a început sistematizarea târgului, aşezând şi primii coloniştı germani în Rădăuţi.[18]

Între anii 1974-1977, Lia şi Adrian Bătrâna au efectuat cercetări arheologice în interiorul şi exteriorul bisericii, ajungând la concluzia totalei neconcordanțe dintre dispoziția pietrelor puse de către Ştefan cel Mare şi amplasamentul mormintelor din câmpul naosului. La data dăltuirii pietrelor şi inscripțiilor "**locul înaintaşilor săi, sau cel puţin al unora dintre ei, nu mai era cunoscut**". Mormântul lui Latcu-Voievod, sub formă de criptă cu boltă, zidit din cărămidă, nu a fost deranjat de nici o intervenție ulterioară. Inventarul a conservat mai puţin osemintele, lemnul,dar s-au descoperit fragmente de mătase decolorată, cu motivul rozetei, realizata cu za de argint aurit, 13 năsturaşi globulari de argint aurit şi 6 aplice discoidale. Tunica fusese împodobită cu peste 200 perle de mici dimensiuni, fiind de tipul costumului princiar occidental. Cele 6 aplice ştanțate din folie de argint se consideră că pot fi reconstituite ca stema "alcatuită dintr-un scut având drept mobilă capul de lup şi ca timbru un coif împodobit cu două coarne recurbate" opinând că sunt "*singurele vestigii de ordin heraldic referitoare la armele de familie ale primei dinastii din Moldova, cât şi cele ale statului recent întemeiat*".[19] Capul de lup sa fie o reminiscență a vechiului stat dacic care avea un stindard asemănător?

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

C. POMELNICUL SFINTEI MITROPOLII A RĂDĂUȚIULUI ŞI SFINTEI MONASTIRI

Pomelnicul cu titlul de mai sus, descris şi comentat de către prof. dr. Petru Rezuş, este din sec. al XVIII-lea, scris pe hârtie groasă, cu 16 file, format 16 x 24 cm, având ca filigrane o inimă cu literele N. A. în interior şi o stemă sub formă de scut, cu coroană, încadrată la stânga de "*Anno*", iar la dreapta "*1780*". Prima filă are un frontispiciu alcătuit din vrejuri, frunze şi flori, în mijloc o floare de lotus, cu o cruce în 8 colțuri. Vrejurile sfârşesc în două capete de şarpe ce susțin câte o cruce. Titlul şi inițialele la domni şi arhierei sunt în roşu, restul în cerneală neagră. Legătura este veche în scoarțe de lemn şi piele neagră, bine conservate. Pomelnicul a fost transcris de mai multe ori, cuprinzând numai numele unor domnitori şi membri ai familiilor acestora, persoane legate de lăcaşul din Rădăuți. În rândul domnitorilor, pomelnicul se opreşte la Alexandru Lăpuşneanu (1552-1561 şi 1564-1568), şi la toți din familia Muşatinilor, iar slujbele de pomenire se făceau cu regularitate după cum au hotărât ctitorii şi donatorii.

F.1. Domnii Moldovei: Bogdan, Maria, Lațco, Ana, Petru, Roman, Ştefan, Bogdan, Bogdan, Alexandru, Chiajna, Anastasia, Neacşa, Marina, Bogdan, Maria, Ştefan, Evdochia, Maria, Maria, Bogdan, Anastasia, Ruxandra, Ştefan, Stana, Petru, Elena, Alexandru, Ruxandra. Se constată că nu sunt menționați toți voievozii Moldovei, iar cei cuprinşi sunt şi cu soțiile acestora.

F.2. Arhiereii şi vlădicii sunt cuprinşi şi ei numai cu numele de botez şi se opresc la Iacov Putneanu, fără a mai fi trecut şi Dositei Herescu care era episcop în 1780, când a fost scris pomelnicul. Posibil ca pomelnicul să fie o copie făcută după alt exemplar scris până în anul 1750, când Iacov Putneanu mai era episcop la Rădăuți.

Pomelnicul înşiră pe următorii arhierei: Nicolae, Ştefan, Iosif, Meletie, Lavrintie, Grigorie, Sava, Ghelasie, Ioanichie, Pahomie, Teofan, Teodosie, Mitrofan, Gheorghie, Evtimie, Dimitrie, Ghedeon, Isaia, Gheorghie, Gheorghie, Mardarie, Amfilohie, Teodosie, Anastasia, Ioan, Efrem, Atanasie, Dionisie, Anastasie, Ştefan, Teofan, Sava, Iorest, Misail, Serafim, Evloghie, Lavrintie, Ni-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

canor. Nicolae, Ghedeon, Calistru, Misail, Varlaam, Antonie, Iacov.

După datele furnizate de către D. Dan. N. Iorga, Wickenhauser şi Petru Rezuş, se prezintă, în continuare, succesiunea arhiereilor cu anii păstoririi lor la Rădăuţi, fără a avea siguranţă deplină asupra lor, putând apărea multe corecturi. Pentru primii 8 arhierei nu se mai ştiu anii lor de păstorie la Rădăuţi, în secolele XIV-XV.

Nicolae, Ştefan, Iosif, Meletie, Lavrintie, Grigore, Sava, Ghelasie, Ioanichie (1472-1504), Pahomie (1504-1520), Teofan (1520-1535), Teodosie (1536-1551), Mitrofan (1551-1552), Gheorghe (1555-1558), Eftimie (1552-1555 şi 1558-1564), Dimitrie, Ghedeon (de la Râşca, 1587-1591), Isaia (1576-1577, 1585), Gheorghie (Movilă 1578-1586), Gheorghie (1592-1593), Mardarie (1593-1595), Amfilochie (1595-1598), Teodosie (Barbovschi 1599 -1600, 1601-1604), Anastasie (Crimca 1600), Ioan (1605-1603, numit şi sfântul de la Râşca), Efrem (1609-1614, 1616-1623), Atanasie (1615), Dionisie (1628-1629), Atanasie (1639-1645), Ştefan (1645-1646), Teofan (1646-1651), Savva (1656-1658), Iorest (1655-1656), Evloghie (1623-1627 şi 1630-1638), Serafim (1666-1685), Misail (1686), Lavrintie (1686-1693 şi 1696-1700), Nicolae (Vasilovici 1691-1694), Nicanor (1694), Ghedeon (1703-1708), Calistru (1709-1728), Misail (Chisăliţă, călugărit Mina,1730-1735), Varlaam (1735-1745), Antonie (1728-1729), Iacov (Putneanu, 1745-1750). Urmează apoi Dositei Herescu fost episcop de Rădăuţi între 1750-1781 şi episcop al Bucovinei între 1782-1789, dar care nu apare în pomelnic.

Se observă că în multe cazuri nu se respectă succesiunea calendaristică a păstoririi unor episcopi, în alte cazuri, anii trecuţi nu prezintă siguranţă, lipsesc perioade în care nu apare nici un episcop, astfel că la această listă se pot face rectificări. Inversiunile la succesiunea în scaun se pot datora şi reînnoirii pomelnicului de mai multe ori în decursul timpului, fără a se mai putea cunoaşte prototipul original.

Fila 3 din pomelnic cuprinde o listă mare de arhimandriţi şi egumeni trecuţi de asemenea numai cu numele de botez, astfel că o identificare a lor nu se mai poate face. Lista lor: Vasilie, Gheorghie, Amfilohie, Axentie, Ivanciu, Arsenie, Timoftei, Filimon,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mardarie, Pintilie, Onufrei, Irimie, Arsenie, Ioan, Gheorghie, Pahomie, Vasilie, Arsenie, Damaschin, Doroftei, Sofronie, Atanasie, Leontie, Dimitrie, Nicolae, Mihail, Daniil, Isaia, Savva, Evtimie, Arsenie, Lavrintie, Simeon, Nicolae, Anastasie, Leontie, Meletie, Ghenadie. Este foarte posibil ca din rândul acestor arhimandriți și egumeni, unii să fi fost înălțați la scaunul episcopal.[20]

Profesorul Nicolae Beldiceanu din Iași, redă, în 1889, dintr-un vechi pomelnic, nume de monahi, monahii și mireni: "*Aici este parastasul robilor răposați: Ghedenie, Sava, Gheorghie, Antonie, Nichifor, Metodie, Misail, Ioan, Serafim, Nicolai, Calishu, Aftanasie, Varlaam, Ierotei, Ioanichie, Enochentie... etc.*"

D. MITROPOLIA, EPISCOPIA ȘI MĂNĂSTIREA SF. NICOLAE DIN RĂDĂUȚI

Începuturile Mitropoliei Sucevei și ale Episcopiei de Rădăuți sunt nesigure și controversate, datorită lipsei de izvoare certe în această privință.

Istoricul C. C. Giurescu scrie că: "*Întemeierea statului moldovean implică și organizarea unei ierarhii bisericești. Este imposibil de admis că Bogdan, Latcu și Petru al Mușatei să nu fi avut la curtea lor și o față bisericească mai înaltă, un episcop care să nu fi îndeplinit hirotonisirea preoților, sfințirea lăcașurilor de rugăciune și celelalte îndatoriri ale vieții bisericești*".[21] Dimitrie Onciul scrie că "*Bogdan întemeie la Rădăuți prima mănăstire moldovenească, unde a fost și înmormântat.*" Ștefan cel Mare, pe piatra de mormânt pusă în 1480, îl numește "*Bogdan cel Bătrân*". În 1371, Episcopia Ortodoxă de Halici a fost ridicată de către Patriarhia din Constantinopol la rangul de mitropolie, având în frunte pe Antonie care avea dreptul de a sfinți episcopi în eparhiile Rusiei Mici, vacante la acea dată, de care ținea și cea de la Aprokastron (Cetatea Albă), aflată probabil sub stăpânira Lituaniei, fiind ocupată atunci de tătari, revenind sub Roman-Vodă la Moldova. Între 1371-1380, mitropolitul Antonie de Halici îl sfințește pe Iosif, rudă cu domnii Moldovei, ca episcop de Aprokastron. Sub Petru Mușat (circa 1375-1391), în Moldova se aflau 2 episcopi, Iosif de Cetatea Albă și Meletie, probabil de Suceava.[22] Posibil ca în jurul a-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nului 1374, a fost înființată Mitropolia Sucevei, care apare într-o listă bizantină a episcopatelor greceşti de la sfârşitul sec. al XIV-lea, împreună cu cea de la Vidin (1370) şi Halici în 1371, aflate sub jurisdicția Patriarhiei sârbeşti de la Ohrida. Patriarhia din Constantinopol revendică jurisdicția Mitropoliei Sucevei, conducând la conflictul cu Moldova şi biserica sa, conflict care va fi aplanat în 1401 de către Alexandru cel Bun.[23] În pomelnicul de la Rădăuți aflăm că înaintea episcopilor Iosif şi Meletie, au fost alți doi, Nicolae şi Ştefan, despre care nu se ştie nimic.

După relatarea cronicarului Grigore Ureche, în primii doi ani de domnie, Alexandru cel Bun a făcut mănăstirile Bistrița şi Moldovița. "*Aşijdirea şi Mitropolia de la Suceava şi Episcopia de Rădăuți... au trimis de au luat blagoslovenie de la patriarhii răsăritului, şi-au făcut mitropolit, de l-au aşezat în scaun, la mitropolie în Suceava, numai anume nu scrie ce mitropolit au fost*".[24]

Dimitrie Cantemir, în Descrierea Moldovei, referindu-se la tagma bisericească, scrie că, după înmulțirea locuitorilor, "*pentru înlesnirea mitropolitului, s-au făcut în Moldova încă alte trei scaune arhiereşti*", la Roman s-a numit un arhiereu, care are întâietate, şi episcopi de Rădăuți şi Huşi. Mitropolitul a fost uns de patriarhul de Țarigrad până în vremea soborului de la Florența, apoi de patriarhul de Ohrida, revenind, pe timpul lui Vasile Lupu, din nou, la ungerea de către patriarhul Țarigradului.[25]

Despre începuturile Episcopiei de Rădăuți sunt de reținut şi declarațiile făcute la 4 martie 1782, în fața Comisiei imperiale austriece de delimitare a proprietăților de către Anania Sevastos, episcop (onorific), egumenul mănăstirii Burdujeni şi Meletie Ghica, egumenul mănăstirii din Ilişeşti, care era şi dichiu în Suceava, împuterniciții Mitropoliei Moldovei. "*Odinioară erau în Moldova numai episcopi, şi episcopul de Rădăuți, care pe atunci era cel dintâi, era supus mitropolitului şi patriarhului de Ohrida (Serbia) când însă domnul Alexandru cel Bun a fost încoronat de împăratul bizantin Ioan Paleologul, el a numit pe episcopul de Rădăuți ca mitropolit al țării, şi l-a supus patriarhilor din Constantinopol, după ce a pus capăt dependenței de Mitropolia Ohridei. Domnul Alexandru, când a numit pe episcopul de Rădăuți ca mitropolit, i-a dăruit acele moşii pe care Episcopia de Rădăuți le posedă şi astăzi*" Declară, de asemenea, că nu cunosc vremea când scaunul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mitropoliei țării a fost mutat la Suceava. Un domn al Moldovei, numit Petru (Mușat), a ridicat biserica Sf. Gheorghe (Mirăuți) din Suceava, care a fost catedrală mitropolitană.[26]

La 26 iulie 1401, Matei, patriarhul Constantinopolului, îi trimite lui Alexandru cel Bun o scrisoare de răspuns privind recunoașterea și sfințirea episcopului Iosif, din care reținem următoarele informații. Solii Moldovei au predat patriarhului și sinodului o scrisoare, expunând și prin viu grai cuvintele domnitorului. La întrebările, de unde este chir Iosif, cum a fost hirotonisit, de unde a venit și unde locuiește "*și cum de atâția ani n-a spus nimic și acum cere să fie episcop?*", delegații răspund că "*chir Iosif este un om din partea locului nostru și de un neam cu domnii noștri și s-a hirotonisit deci episcop al Moldovlahiei de către (mitropolitul) Haliciului, acel chir Antonie, și nu zice nimic decât cere numai să-l binecuvinteze Marea Sfințenie a Ta, ca pe un creștin și călugăr, să stea și să cerceteze enoria lui*", astfel ca el "*să ne binecuvânteze, să ne sfințească, deoarece de mulți ani suntem încercați*". "*A venit chir Teodosie, care nu s-a oprit și s-a întors îndată, apoi chir Ieremia care nu s-a oprit, ci și el a ajuns la încercări și ne-a aruncat și pe noi, și de atunci suntem încercați...Și cine vrea călca biserica noastră și se pare că avem episcop, și nu-l avem. Țara e multă și mare și este cu totul fără binecuvântare și lipsită de episcop, și să iertăm pe chir Iosif, ca să ne sfințească. Și că n-a scris nimic, ori să fi trimis sol până acum chir Iosif, zicând că era lupta în acel loc și schimbări de domni, ci, când a vrut să trimită, atunci a fost oprit*"

Patriarhul trimite ca soli în Moldova pe "*chir Grigorie (Țamblac), călugăr în chilia mea*" și diaconul Manoil Archon, care urmează "*să strângă pe cinstiții domni, preoți și monahi în țara domniei tale și să cerceteze lucrul de aproape și curat și să retragă prin ei afurisenia din partea Smereniei noastre precum au fost orânduiți și învățați de mine. Și dacă vor auzi și de la ei, că acel chir Iosif a fost hirotonisit de cel al Haliciului pentru Moldovlahia, să-l pună episcop acolo, drept cu scrisoare sinodicească a Smereniei noastre, pe care o au, ca să-l slujească și să sfințească și să facă toate, ca un mitropolit adevărat, câte i se cuvin a face căci așa este drept. De vor găsi că este hirotonisit episcop, solii de față să-l așeze ca adevărat episcop și dascăl al locului aceluia al Mol-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dovlahiei, ca să binecuvânteze şi să vă sfinţească pe voi toţi".

În cazul când chir Ieremia (mitropolit grec) se va împotrivi, el va fi judecat cu ce va fi drept de către patriarh şi sinod. Patriarhul vrea ca să fie episcop care să poată sfinţi, "*nu primeşte ca mulţi să năvălească şi să calce ţara ca episcop... ci vrea să fie unul singur adevărat...*".[27]

În 1401, delegaţii Patriarhiei din Constantinopol îi recunosc lui Iosif hirotonisirea ca episcop, iar în 1402 a fost sfinţit ca mitropolit al Sucevei (denumirea iniţială a Mitropoliei Moldovei), de către împuterniciţii Patriarhiei din Constantinopol şi ai sinodului patriarhal.

Într-o pravilă, copiată în 1557 pentru Grigore Roşca, mitropolitul Sucevei, care a fost dăruită peste zece ani mănăstirii Neamţ, la foaia 228, se află adaosul: "*În anul 6961 (1453, corect 6910 = 1402) era arhiepiscop kir Iosif de la mănăstirea Neamţ, în vremea prealuminatului voievod Alexandru cel Bun*". Acesta a păstorit până în 1409, murind probabil prin 1415.[28]

Mărturii documentare privind pe vlădica şi apoi mitropolitul Iosif

- 1398, iulie, 2. Danii de la Ştefan-Voievod pentru mănăstirea Pobrata din Poiană, în care apare şi "*credinţa lui Iosif vlădică*"
- 1407, ianuarie, 7. "*Preasfinţitul mitropolit chir Iosif al Moldovlahiei*", dă "*mănăstirea vlădiciei mele, care este la Neamţ*", mănăstirii Bistriţa, "*pentru că sunt amândouă ale vlădiciei mele*". Tot ce se găseşte acolo, se dau în mâinile popii chir Domenţian (cărţi, odăjdii, vase ş.a.), precum şi 2 sate la gura Neamţului, date mănăstirii de raposatul domn Io Petru-Voievod (Muşat).
- 1408, septembrie, 16, Suceava. Alexandru cel Bun dă 2 sate bisericii Sf. Vineri din târgul Roman, unde zace "*sfânt răposata mamă a noastră, cneaghina Anastasia*". Scris la Suceava, "în vremea preasfinţitului mitropolit Iosif".[29]
- 1403, ianuarie, 7, Suceava. Alexandru-Voievod, domn al Ţării Moldovei, dă pentru "*sănătatea noastră şi pentru sufletul sfânt răposaţilor domni de mai înainte, pentru sufletul lui Bogdan-Voievod şi pentru sufletul lui Laţcu-Voievod, şi pentru sufletul lui Petru-Voievod, şi pentru sufletul tatălui nostru, Roman-Voievod şi pentru sufletul lui Ştefan-Voievod şi am desprins din ocina noastră şi am dat sfintei noastre Episcopii, din ţara noastră Moldova, două sate*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Averăuți, care sunt pe Suceava, și alt sat, Hreața, care este aproape sub târgul Sucevei, cu toate hotarele lor vechi și de demult. Aceasta să fie uric, cu tot venitul, sfintei noastre Episcopii, în vecii vecilor" [30]

Iosif a rezidat la mănăstirea Neamț, a fost recunoscut ca episcop în 1401, iar în intervalul până la 1407 a devenit mitropolit al Moldovei, cu scaunul la Suceava. La 7 ianuarie 1403 era încă episcopie, când i se dăruiesc cele 2 sate de lângă Suceava, care se vor regăsi în continuare în stăpânirea Mitropoliei Sucevei.

Până spre sfârșitul primei domnii a lui Petru Rareș (1538), hirotonisirea preoților ortodocși din Rutenia, se făcea de către Mitropolia Moldovei. Domnitorii Moldovei au dat în sec. al XVI-lea și începutul sec. al XVII-lea, multe ajutoare Frăției bisericii ortodoxe "**Adormirea Maicii Domnului**" din Lwow, pe care au susținut-o material. Alexandru Lăpușneanu a construit între 1557-1559, biserica de piatră din Lwow, dar care a crăpat și s-a prăbușit. Între 1591 și 1632, domnitorii din familia Movileștilor ridică o nouă biserică în locul celei prăbușite, care este mult mai mare și somptuoasă.[31]

Gheorghe Movilă, în timpul cât a fost mitropolitul Moldovei, iar fratele său, Ieremia Movilă, domnitorul țării, înființează în 1598 episcopia de Huși și acționează pentru ridicarea mitropoliei la rangul de patriarhie, dar vremurile i-au fost potrivnice. El declara că "*nu recunoaște ca superior pe patriarhul din Constantinopol și nici pe alt patriarh din Orient*". În lucrarea **Îndreptarea legii**, tipărită în 1652, la Târgoviște, se menționează: "*Află-se scris în Pravila lui Matei Vlastares cum și Moldovlahia au fost supusă ohrideanilor iară acum nice ohrideanilor se pleacă, nice țarigradeanului, și nu știm de unde a luat această putere*" [32]

În 1656, Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei, urmărind să iasă de sub suzeranitatea Turciei mahomedane, se pregătește ca să trimită la Moscova o misiune diplomatică să ducă tratative pentru a trece sub suzeranitatea Rusiei creștine. Întrucât biserica ortodoxă se ocupa de același teritoriu politic al statului Moldova, având autocefalie și nefiind supusă nici unui mitropolit sau patriarh străin, nu dorea ca ea să se supună patriarhului Rusiei. Pentru a pregăti această solie, Nicolae Milescu, spătarul, cunoscător al limbilor greaca și slavona, apoi și a limbii ruse, a fost trimis în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

miez de iarnă la mănăstirea Neamț, unde a cercetat vechea arhivă a mitropoliei şi a găsit documente privind legăturile cu Patriarhia din Constantinopol. Delegația Moldovei, care a plecat la Moscova, a fost alcătuită din mitropolitul Ghedeon şi logofătul Grigore Neamțul, care a prezentat Departamentului solilor scrisoarea ce cuprindea condițiile prin care Moldova ar fi vrut "*să se supună marii tale împărății*".(33)

Despre aceste documente aflate la mănăstirea Neamț, scrie la 13 februarie, 1723 şi mitropolitul Moldovei, Gheorghe, care declara că a văzut, în 1685, originalul pe pergament al cărții sobornicești pecetea având pajura împărătească, cu iscăliturile patriarhilor şi al câtorva arhierei, ce se păstra la mănăstirea Neamț, distrus însă în vremea lui Dumitraşcu (Cantacuzino) Voievod (1684-1685), "*când s-au strâcat şi s-au răsipit țara...*"

Scrisoarea a fost trimisă de către Andronic Paleolog, împăratul Bizanțului, lui Alexandru cel Bun, care îi declarase că stăpâneşte țara cu sabia, iar mitropolitul Iosif spuse că este închinat la Ohrida. Împăratul promite că "*va să facă Moldova precum iaste Ohridul şi Pichiul şi Chiprul să nu fie nesupusă şi neplecată nici unia eparhii*". Ajungând împăratul la Țarigrad, "*strângând sobor 24 patriarşi şi cu toți mitropoliții, au rădicat mitropolia Moldovii de sub ascultarea Ohridului cu sobor şi au aşezat să fie Mitropolia Moldovii ca un patriarh, precum iaste Ohridul, Pichiul, Chiprul, aşa şi Moldova*" Sobornicestile cărți pe pergament scrise cu pecete, pajură împărătească, în argint întipărit şi cu iscăliturile patriarhilor şi a câtva arhierei, a fost trimise lui Alexandru cel Bun, dăruindu-i coroana împărătească şi alurghidă, care acest port s-au ținut până la domnia lui Alexandru Lapuşneanu. Mitropolitului Iosif i-au trimis o icoană făcătoare de minuni, cu două fețe, Maica Domnului şi pe altă parte Sf. Gheorghe, care se află la mănăstirea Neamț. Împărateasa Ana a trimis mănăstirii Bistrița o sfântă icoană, cu Sfânta Ana - Maica Maicii preacurate, iarăşi făcătoare de minuni, ferecată şi împodobită cu cheltuiala împărătească. "*Iară mitropolia Moldovii nu iastă plecată nici unuia patriarh, precum arată şi sf(â)nta pravilă cea mare la list 402, 403. Iară de zic muntenii cum că nu ştiu de unde au luat moldovenii această putere de nu să pleacă nici Ohridului, nici Ț(a)rigradului, dară noi ştim(...)Şi această istorie o am scris eu, cu condeiul mieu, smeritul Gheorghie*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mitropolitul în anii de la Adam 7231 (1723) fev(ruarie) 13...".[34]

Această istorie a fost mult comentată şi controversată, fiind declarată în final ca falsă. Supunerea bisericii Moldovei sub ascultarea Ohridului menţionată de cronicarul Grigore Ureche, preluată şi de compilatorii lui, a fost reluată în continuare ca atare, dar supusă unei riguroase analize istorice, ea a fost dovedită ca neîntemeiată.[35]

Documentele prezentate, care privesc episcopia sau mitropolia, nu clarifică localitatea din prima parte a sec. al XV-lea, unde se afla sediul acestora.

Documente cuprinzând menţiuni referitoare la Episcopia de Rădăuţi, precum şi unele în care Biserica Sf. Nicolae apare ca mitropolie:

- 1413 iulie 6. Alexandru cel Bun dă soacrei sale Anastasia, satul Coţmanul Mare cu cătunele Suhovergul, Hliveşti, Davidăuţi şi pădurea Dumbrava. "*După trecerea ei din viaţă, toate acestea mai sus numite sate, să fie în stăpânirea Episcopiei de Rădăuţi, a sfântului Nicolae, unde sunt îngropaţi moşii noştri şi să rămână ca bunuri ale sale, pentru ca sfânta episcopie să se bucure de venitul lor în veci*".[36] Anastasia a murit la 20 martie, 1420, astfel că de la acea dată, satul Coţmani a intrat definitiv în stăpânirea Episcopiei de Rădăuţi.

- 1479 august 30. Suceava. Ştefan cel Mare întăreşte bisericii "*mitropolia, noastră de la Rădăuţi*", cu hramul Sf. Nicolae, "*unde este episcop rugătorul nostru chir Ioanichie*", pentru pomenirea "*sfânt răposaţilor noştri înaintaşi şi părinţi... satul mănăstirii noastre*" din Rădăuţi. Oamenii din sat vor fi judecaţi numai de episcop, în afară de "*sfada în târg*", care va fi judecată de vornicii târgoveţilor. Aceleaşi prevederi au fost extinse şi la oricâte sate sunt la Coţmani care ascultă de "*mitropolia noastră de la Rădăuţi*" Altă întărire cu acelaşi conţinut este din anul 1481 august 23.[37]

Ambele documente sunt emise în perioada când Ştefan cel Mare pune lespezile pe mormintele înaintaşilor săi, aflate în Biserica Sf. Nicolae din Rădăuţi, făcându-se probabil cu această ocazie şi lucrări de renovare. După această dată, Biserica Sf. Nicolae din Rădăuţi nu mai apare menţionată ca mitropolie, ci numai ca episcopie, sau şi mănăstire.

- 1490 martie 15. Ştefan cel Mare întăreşte Episcopiei de Rădăuţi,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cu hramul Sf. Nicolae, unde este episcop chir Ioanichie, 50 biserici cu popi, din care 44 în ținutul Suceava și 6 în ținutul Cernăuți, "*care acele 50 biserici cu popi, au fost date de bunicul nostru Alexandru cel Bun voievod*". Domnul schimba 6 biserici cu popi din ținutul Suceava, luându-le de la episcopie și dându-le mănăstirii Putna. În locul lor au fost date șase din ținutul Cernăuți: două în Cernăuți, trei la Cuciur și una la Mihalcea.

Cele 50 biserici cu popi au fost date de către bunicul nostru Alexandru - Voievod, Episcopiei de Rădăuți, "*cu darea și cu plocoanele și cu toate pricinile și cu tot venitul bisericesc*". Însemnare pe verso din secolului al XIX-lea: "*Uric de la Ștefan pentru câte biserici s-au dat Episcopiei Rădăuțului. 6925(1417) mart(ie)(!) 5*" [38]

Din textul rezumat mai sus, rezultă că documentul lui Alexandru cel Bun, se află la Episcopia Rădăuților iar însemnarea de pe verso ar putea să ne dea data de 5 martie 1417, când a fost emis acest uric, întărirea fiind menționată și în 30 aprilie 1704.

La 28 ianuarie 1518, a murit Stanca, soția lui Bogdan al III-lea, mama lui Ștefăniță-Vodă, care a fost înmormântată în Biserica Sf. Nicolae, iar pentru "*pomenirea și mântuirea mamei*", acesta întărește episcopiei daniile înaintașilor săi. În 1520 octombrie 6, din Hârlău, Ștefăniță-Vodă întărește episcopiei satele: Rădăuți, Cotmanul Mare cu cătunele sale, Rohozna, o prisacă la Cernăuți în hotarul târgului, pe care o dăruise pentru pomenirea mamei sale Stanca, precum și o prisacă la Cârligătura ce fusese cumpărată de către episcopul chir Pahomie.[39]

Unii dintre episcopi în timpul păstoririi lor la Rădăuți, s-au ocupat de copierea cărților de cult, executarea de lucrări la biserici sau mănăstiri de unde își aveau metania călugărească. Teodosie (Movilă?), episcop de Rădăuți, ridică la mănăstirea Neamț o clisiarniță, dispărută în timp, dar a cărei pisanie slavonă este cunoscută. Jumătate din această pisanie dispăruse, iar restul era pusă, la începutul acestui secol ca trotuar la mănăstire. Textul acestei pisanii: "*Cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și săvârșirea Sfântului Duh, Iată, eu, smeritul Teodosie, episcopul sfintei episcopii de la Rădăuți, bine am socotit și am făcut această clisiarniță în zilele binecredinciosului domnului nostru Ion Iliaș, fiul lui Petru-Voievod, cu mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. În anul*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

7057 (1549), iunie 7."[40]

Gheorghe Movilă, episcop de Rădăuți și apoi mitropolit, ctitorește mănăstirea Sucevița cu ajutorul fratelui său Ieremia-Voievod.La 3 septembrie, 1580, începe completarea pomelnicului acestui lăcaș (Sucevița, inv. 740/II/1863), loc în care a și fost înmormântat. Teodosie Barbovschi, episcop de Rădăuți, și ulterior, mitropolit al Moldovei, înzestrează mănăstirea Sucevița cu o serie de manuscrise slavone, iar la 3 dintre acestea, îndreaptă, în 1606 și 1607, textul față de cele după care au fost copiate. Manuscrise copiate pentru mitropolitul Teodosie: 1604 - **Miscelaneu de cântari**, pe pergament și **Minei** pe luna mai; 1605: **Minei** pe martie, exemplar păstrat la Biblioteca de stat din Moscova, fond Egorov, nr. 761/760; 1606 - **Minei** pe decembrie, **Triod** și **Molitvenic**; 1607 - **Slujba dumnezeiască**. Mitropolitul Teodosie a fost înmormântat la mănăstirea Sucevița.

Episcopul Efrem ridică la mănăstirea Moldovița între 1610 și 1612 clisiarnița, completându-i zestrea și cu manuscrise slavone de cult: 1613 – **Tetraevanghel** și **Psaltire**; 1615 – **Evanghelie**, 1618 - **Evanghelie**, 1625 - **Octoih**. Este înmormântat la Moldovița, mănăstirea sa de metanie.

Anastasie, episcop de Rădăuți, întocmește în 1644, **Pomelnicul** mare de la Moldovița, donând în același an un exemplar din **Cazania** mitropolitului Varlaam, pe care o înfrumusețează pe dinafara, iar în 1648 un Antologhion. Prin Ivanco copiază în 1641 și 1643 câte un **Liturghier**, pe care le donează Moldoviței, loc unde este și înmormântat, la 10 ianuarie 1658.[41]

Calistru, episcop de Rădăuți, împreună cu Dimitrie Macri ban și staroste de Cernăuți, repară în 1711, mănăstirea de maici de la Pătrăuți-Suceava care era pustiită, înapoindu-i satele Pătrăuți și Mihoveni pe râul Suceava. În 1721, tot împreună cu Macri, repară acoperișul bisericii din Bălinești, ctitoria logofătului Ion Tăutu din 1499.[42]

- 1704 aprilie 30, Iași. Mihai Racoviță-Voievod întărește uric episcopului Ghedeon și Episcopiei de Rădăuți, care a ajuns la nevoie "*după răscoale și nepăci*". 50 biserici cu popi, din care 44 în ținutul Suceava și 6 în ținutul Cernăuți. Aceste biserici să plătească Episcopiei de Rădăuți, dajdea, plocoanele, gloabele și toate veniturile bisericești. Uric de întărătură de la Ștefan, bătrânul vodă, din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1490 şi din dresele ctitorului Alexandru-Vodă cel Bun.[43]
- 1749 mai. 8. Rădăuţi. Iacov (Putneanu), episcop de Rădăuţi, trimite cartea sa pastorală preoţilor şi diaconilor din eparhia raialei Hotinului, scriind că i-a scutit timp de 3 ani de plocoane şi alte dări, pentru "*întâmplarea vremilor şi lipsa pâinii şi alte nevoi ce-au fost întru aceşti ani*". Fiecare biserică va da ploconul, iar pentru osteneala şi cheltuielile trimişilor săi, fiecare biserică va da 1 leu plătit de poporeni. Antimisele vechi sau rupte vor fi înlocuite, plătind câte 2 lei pe altul nou. Îl scoate pe Vasile din protopopia Hotinului, iar trimişii săi, vor pune pe altul nou. Cei ce vor arăta "*protivitori.. nu vor scăpa de pedeapsă*".[44]
- 1750 octombrie. 28. Dumitraşco Vlad, ctitorul mănăstioarei Zamostie, ţinutul Cernăuţi, închină lăcaşul său Episcopiei de Rădăţi, care să-i poarte de grije, să administreze bunurile predate cu izvod. În caz de neîngrijire, ctitorul va reveni asupra închinării făcute.[45]
- 1750 noiembrie. 15. Izvod de bucatele (animalele) preluate de către Dositei Herescu ales ca episcop de Rădăuţi, de la Iacov Putneanu, uns ca mitropolit al Moldovei şi Sucevei: 150 stupi, 24 cai, 62 vaci şi boi, 290 oi şi capre, 94 porci.[46]
- circa 1770-1775. Situaţia veniturilor şi cheltuielilor Episcopiei de Rădăuţi, în sumă de 8685 lei şi 35 parale. Cheltuiţi: 987 lei şi 36 parale peşcheşul dat Mitropoliei Iaşului; 3177 lei şi 51 parale rubrica de vami şi "*de cele*"; 1451 lei şi 24 parale pentru biserică; 475 lei şi 21 parale posluşnicilor; 69 lei, 25 parale cu Ghedeon; 741 lei, 30 parale rămăşiţa arhimandritului; 513 lei, 25 parale călugărilor, slugilor; 1268 lei sulful.[47]

În urma războiului din 1768-1774, purtat pe pământul Moldovei de către armatele ruseşti şi turceşti, ţinuturile Cernăuţi, Suceava şi ocolul Câmpulungului Moldovenesc, numite apoi Bucovina - Ţara Fagilor - au fost detrunchiate în 1775 din trupul ţării şi alipite samavolnic la Austria, eveniment politic, naţional dezastruos, care a determinat şi soarta Episcopiei de Rădăuţi.
- 1774 noiembrie 16. G Spleny, general maior, devenit guvernatorul militar al Bucovinei, porunceşte episcopului Dositei Herescu ca să aducă la cunoştinţa credincioşilor din eparhia sa că această buca-tă de loc a Moldovei pe unde s-au pus pajure împărăteşti, este sub stăpânirea împărătesei Austriei, Maria

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Tereza şi a lui Iosif al II-lea, să fie obligaţi să asculte numai de ordinele sale, interzicând executarea poruncilor Porţii Otomane şi a Divanului Moldovei. Nesupunerile de "*orice obraz ar fi, vor fi de mare pedeapsă*".[48]

La 1 octombrie 1777 (12 octombrie stil nou), Generalul Spleny aduna la Cernăuţi pe reprezentanţii populaţiei în frunte cu boierii, clerul, vornicii satelor, iar episcopul Dositei face o slujbă în biserica Sf Treime ce fusese clădită de el şi fratele său Ilie medelnicer, în anul 1774. Ilie Herescu, medelnicer şi staroste de Cernăuţi, citeşte jurământul, iar cei 29 boieri, 11 preoţi, 103 mazili, 109 ruptaşi, târgoveţi şi ţărani, au repetat cu glas tare cuvânt cu cuvânt, ţinând mâna dreaptă cu 3 degete ridicate spre cer. Din balconul unui arc de triumf au fost aruncate 760 coroane în monede de 15 creiţari spre mulţimea adunată, după care a urmat un praznic cu bucate alese şi băutură. Jurământul de credinţă al populaţiei Bucovinei faţă de Austria, a costat visteria imperială 20.312 coroane şi 20 creiţari. Clopotele bisericilor din Moldova au sunat a jale adâncă, iar în aceeaşi noapte, la Iaşi, a fost decapitat domnitorul Grigore al III-lea Ghica, din porunca turcilor, dar şi cu complicitatea Austriei, care se opusese ocupării Bucovinei, prin detrunchierea acesteia din trupul Moldovei.[49]

Episcopul Dositei Herescu a clădit în 1773 o biserică de lemn la Vadul Vlădichii, lângă Rădăuţi, denumire păstrată şi în prezent, prin podul peste pârâul Sucevita, pe drumul Bădeuţi-Rădăuţi. Ulterior această biserică a fost mutată la Mamaieşti. În 1777, acelaşi episcop a ridicat biserica de lemn din Vicovul de Jos mutată apoi în satul Bahrineşti.

După tradiţia transmisă de către Dimitrie Dan, episcopul Dositei era foarte aspru cu preoţii care nu-şi îndeplineau îndatoririle bisericeşti sau aveau abateri morale. Pe cei vinovaţi îi lega de stâlpul infamiei aflat în mijlocul curţii episcopale, unde erau biciuiţi cu cnutul, un bici gros din piele împletită.

-1781 decembrie 18. Gavril Callimachi, mitropolitul Moldovei, în urma primirii cărţilor episcopului Dositei, însoţite de copiile cărţilor şi "*jurământul închipuit*", trimise acestuia de către generalul-maior Carol Enzenberg (guvernatorul militar al Bucovinei), prin care cere ca eparhia mitropoliei cuprinsă în Cordon să fie sub povăţuirea episcopului de Rădăuţi, precum şi intervenţiile personale ale gene-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ralului,fapt pentru care este de toată lauda privind respectarea poruncii bisericeşti; încuviinţează trecerea mănăstirilor şi bisericilor (călugări, preoţi şi diaconi), ce se află în Cordon, sub păstoreasca stăpânire a lui Dositei, episcop de Rădăuţi. Se pronunţă împotriva deslipirii totale de mitropolie a bisericii din Cordon; deoarece *"în tălmăcirea patentei nu se vede nicăieri pomenind numele Bucovinei acesteia"*. Îi cere să respecte jurământul depus când a fost hirotonisit episcop, ca să fie unit şi supus bisericii Mitropoliei Moldovei, după *"cum şi mitropolitul cu legământ este unit şi supus"* la biserica cea mare Mitropolitul îl sfătuieşte să se supună poruncii *"stăpânirii politiceşti"* şi, în acelaşi timp, să respecte normele bisericii la împlinirea jurământului faţă de stăpânirea austriacă.[50]

Prin porunca împăratului Austriei din 12 decembrie 1781, Episcopia de Rădăuţi a fost mutată la Cernăuţi, unde Dositei a fost instalat la 30 ianuarie 1782 (stil vechi), fiind numit *"exempt episcop a toată Bucovina"*, respectiv neatâmat de vreo mitropolie, care nu corespundea cu canoanele bisericeşti. Din partea împăratului Iosif al II-lea, C. Enzenberg îi înmânează o cruce de aur cu lănţişor care se atârna la gât.[51]

- 1782, Proclamaţia administraţiei militare a Bucovinei, prin care se dă de ştire clerului monahal şi mirean din Bucovina şi Schitul Mare-Galiţia că sunt scoşi de sub *"stăpânirea călugărească"* a mitropolitului şi patriarhului, fiind obligaţi să asculte de episcopul de Rădăuţi, care, ca *"exempt episcop a toată "* Bucovina, este lor cap şi poruncitor

Sub conducerea episcopului a fost organizat Consistoriul din Cernăuţi, compus din *"partea bisericească şi politicească"*, care va cerceta starea avutului şi sămile mănăstirilor. Tot clerul bisericesc şi călugăresc va da ascultare tuturor poruncilor împărăteşti, ce vor fi primite prin episcop şi consistoriu.

- 1783 martie, 26, Liov. Comandantul Galiţiei (feldmareşal baron von Schoder) comunică lui Dositei Herescu că din scrisoarea acestuia a înţeles consimţământul său ca să dea satele episcopiei, Havoma şi Noua Suliţă din Moldova, dar nu vrea să renunţe la satul Rădăuţi. Menţionează că în faţa lui Enzenberg s-au înţeles să ia toate moşiile episcopiei, informând în acest sens forurile superioare, sfătuindu-l să renunţe la moşia Rădăuţi, în schimbul unei Iefi pentru ca, împreună cu clerul, să se poată ocupa de problemele

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bisericii. Îi comunică aprobarea împăratului, ca, în timpul verii, să petreacă câteva luni la Rădăuți.[52]

- 1783 iunie, 19, Cernăuți. Iosif al II-lea, călătorind prin Bucovina, îi scrie feldmareşalului Hadik, preşedintele Consiliului Aulic de război din Viena, printre alte probleme, că: "*Episcopul de Rădăuți va fi supus mitropolitului (sârbesc) din Karlowitz şi se va înființa o nouă şcoală la Suceava sau Cernăuți*" [53]

În acest fel a încetat, la foarte scurt timp, calitatea de "*exempt episcop*" a lui Dositei, ceea ce şi consfinteşte de drept desființarea şcolii de pe lângă Episcopia de Rădăuți. De asemenea, încetează trimiterea peşcheşului la Mitropolia Moldovei din Iaşi, precum şi a banilor destinați şcolilor, care vor fi strânşi în continuare şi depuşi la Consistoriul din Cernăuți, de unde vor căpăta alte destinații în favoarea statului austriac, decât cele pentru care fusesera stabilite anterior.

În 1781, guvernatorul C. Enzenberg constituie în Bucovina o Comisie imperială aulică pentru delimitarea proprietăților, în fața căreia s-au prezentat, între 1781-1782, toți egumenii mănăstirilor şi schiturilor, inclusiv ai Episcopiei de Rădăuți, prezentându-şi fiecare actele de proprietate şi stăpânire asupra moşiilor, iar la 19 iunie 1783 s-a creat oficial Fondul Bisericesc, care, prin secularizarea făcută de Austria, cuprindea toate averile, mobile şi imobile, toate sursele de venit ale bisericilor, mănăstirilor, schiturilor şi Episcopiei de Rădăuți, atât cele din Bucovina, cât şi din Moldova. Mănăstirile şi schiturile din Bucovina stăpâneau, la data secularizării, 267 moşii dăruite de către domnitorii şi boierii Moldovei, fiind situate de o parte şi alta a Cordonului. Din cele 26 mănăstiri şi schituri, au fost desființate 23, rămânând doar cele de la Putna, Sucevița şi Dragomirna, dar şi acestora li s-au luat moşiile avute, cărora, după cum scria Aron Pumnul, "*le delipse lefe anumit amăsurate după împrejurări*".

Mănăstirile şi schiturile din Bucovina, ale căror moşii şi averi le-au fost luate de Fondul Religionar, au fost următoarele: Horodnic, Pătrăuți, Ilişeşti, Voroneț, Episcopia Rădăuți, Mitropolia Moldovei (pentru proprietățile din Bucovina), Humor, Sf. Ilie-Suceava, Putna, Sucevița, Dragomirna, Solca, Moldovița, Horecea şi schiturile Luca, Babin, Crisceatic, Berejnița, Broscăuți, Sf. Onufrei -Mănastioara, Ostra, Voloca, Jadova, Zamostea, Vijnița, Corâbni-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ța și sihăstria Putnei. Pentru administrarea Fondului Bisericesc, au fost înființate economate la Coțmani, Cuciurul Mare, Sânt Onufrei, Frătăuți, Ilișești, iar ulterior altele noi la Jucica, Sf. Ilie și Câmpulung.

În vederea formării unui capital însemnat pentru Fondul Bisericesc, la începutul sec. al XIX-lea, împăratul Austriei a aprobat ca moșiile Fondului Bisericesc ce se aflau în Moldova, să fie vândute la licitație, care a fost câștigată de către un consorțiu alcătuit de către boierul Teodor Mustață din Vorona-Botoșani, care și-a stabilit ulterior domiciliul la Jucica-Cernăuți.

În 1783, pe moșia fondului de la Coțmani, a fost înființată o crescătorie de cai de rasă, pentru care s-au luat în arendă pășunile și branиștele din Munții Știrbu, Găina și Lucina. În 1788, herghelia de la Coțmani a fost mutată la Vășcăuți, iar în 1792 la Rădăuți, unde a rămas definitiv, în clădirile fostei reședințe episcopale ale celei mai vechi episcopii a Bucovinei.(54)

De eparhia Episcopiei de Rădăuți, au aparținut, în Țara de Sus a Moldovei, ținuturile Suceava, Țețina, devenit Cernăuți, Dorohoi și, temporar, ținutul Hotin, dar nu în întreaga perioadă a ocupării lui de către turci.

Dositei Herescu a fost egumen al Mănăstirii Putna între 1745-1748, episcop de Rădăuți între 1750-1781 și episcop al Bucovinei între 1782-1789, timp în care austriecii nu i-au asigurat la Cernăuți o locuință corespunzătoare și o catedrală episcopală. După cum scrie Mircea Lutic, episcopul Dositei Herescu a murit împovărat de ani, de suferințe trupești și morale, în ziua de 2 februarie 1789 și a fost înmormântat în bisericuța Sf. Treime din Cernăuți, înălțată de familia sa. Dar după 85 ani, la 9 noiembrie 1874, această bisericuță a fost mutată în suburbia Clocucica-Cernăuți, iar prin 1966, acest lăcaș a fost transportat la Lwow, la Muzeul de artă populară, ca mostră de arhitectură ucraineană (sic!) din zona apuseană. În acest fel ni se fură de către ucraineni monumentele istorice românești, pe care le prezintă drept creații ale lor. Datorită mutării Bisericii Sf. Treime, rămășițele pământești ale episcopului Dositei au fost trecute mai întâi la Biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți, apoi, la 10 august 1875, împreună cu oasemintele mitropolitului Teofil Bendela, au fost înhumate într-o gropniță provizorie din cimitirul de la Horecea, de unde, la 7 iunie 1884, au

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

fost ridicate şi depuse în capela arhiepiscopală din acelaşi cimitir profanat de către sovietici.[55]

După unii autori, Biserica Sf. Nicolae din Rădăuţi a fost construită ca mănăstire încă de la începuturile sale. În documentele interne, emise în timpul domniei lui Ştefan cel Mare din anii 1479, 1480 şi 1504, ea este numită mitropolie, dar a funcţionat şi ca mănăstire; sunt cunoscuţi călugări ca reprezentanţi ai episcopiei, care au participat la hotărnicii pentru moşiile pe care le stăpânea. O însemnare a lui Ion Kogălniceanu (1740?) menţionează pe egumenul Sava Scorţăscu, care se ocupa probabil şi de şcoala din Rădăuţi, după cum ar rezulta dintr-o notă aflată pe un exemplar din **Divanul** scris de către Dimitrie Cantemir. Tot ca mănăstire apare şi în titlul **Pomelnicului** Episcopiei de Rădăuţi început în anul 1780. Cu titulatura de mitropolie apare şi pe icoana săpată în marmoră de Carara - Italia, din anul 1370.

E. BRODERII ŞI ICOANE

La mitropolia, apoi Episcopia de Rădăuţi, s-au strâns multe odoare în decursul vremii de la diferiţi voievozi, de la Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare şi alţii, dar cele mai multe au fost risipite şi răpite în vremuri de cumpănă şi războaie; s-ar putea ca unele dintre ele să fi fost luate de către episcopul Dositei, în 1782, când a fost mutat la Cernăuţi. Unele dintre acestea le aflăm din surse documentare, cum ar fi racla de argint cu moaştele sfântului Leontie, ce se afla în naosul bisericii; el a fost şi episcop de Rădăuţi, fiind ulterior canonizat.

1. Văl liturgic din atlas albastru deschis, având brodat chipul Mântuitorului la altar, stele cusute cu fir de aur şi argint sau cu mătase verde cu fir răsucit, precum şi cu două borduri laterale din mătase. Acoperământul a fost păstrat la Muzeul Mitropoliei din Cernauţi, aflându-se în prezent la mănăstirea Sucevita, inv. 249/1863. Inscripţii slavone cusute cu fir de aur şi argint, ultima fiind pe marginea de jos a broderiei:

- "*A dat ucenicilor şi apostolilor săi zicând: Beţi dintru acesta toţi; acesta este sângele meu al legii celei noi, pentru voi şi pentru mulţi se varsă pentru iertarea păcatelor*".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- *"Din mila lui Dumnezeu, Io Ştefan-Voievod a făcut aceste pocroveţe acopereminte casei sfântului făcător de minuni şi ierarh Nicolae, care este la Rădăuţi, anul 7001 (1493)."*[56]

2. Aer (pocrovăt) păstrat pe vremuri la mănăstirea Agapia, a fost dus în 1916 împreună cu tezaurul României în Rusia, şi restituit numai în foarte mică parte în 1956, printre care s-a aflat şi acest aer. În prezent se află la Muzeul de Artă din Bucureşti. Este confecţionat din mătase albastră, având reprezentată scena **Împărtăşirea apostolilor cu pâine**, broderie cu fir de argint, mătase roşie şi verde cu chipurile lui Iisus, apostolii Petru, Filip, Andrei, Ioan, Iacov şi Marcu, un arhanghel, soarele, luna şi stelele. Inscripţie slavonă pe chenar prin care se redau cuvintele euharistiei de la **Cina cea de taină**: - *"Luând pâinea în sfintele, preacuratele şi neprihănitele sale mâini, a mulţumit şi a binecuvântat-o şi a sfinţi-t-o, rupând, a dat sfinţilor săi mucenici şi aposoli spunând Luaţi, mâncaţi! Acesta este trupul meu care se rupe pentru voi şi întru iertarea păcatelor"* Dedicaţia din colţul stâng, sus: - *"Io Ştefan-Voievod"* În partea inferioară, brodat: *"Rădăuţi"*

I.D.Ştefănescu aminteşte de aerul din altar pe care-l văzuse cu mulţi ani în urmă la Biserica Sf. Nicolae, fiind pe mătase vişinie, cu scena **Plângerii lui Iisus**, considerându-l contemporan cu cel din 1494 de la Mănăstirea Moldoviţa.[57]

3. Icoana Sf. Nicolae, zugrăvită pe lemn în stil bizantin, cu marginile ferecate în argint, fiind păstrată la Sucevita, inv. 469, având 3 inscripţii slavone. Pe marginea de jos a ferecăturii:
- *"Această icoană s-a ferecat în mitropolia din Rădăuţi sub episcopul Pahomie, în anul 7012 (1504), luna noiembrie, 18"*. Inscripţie pe marginea stângă a icoanei:
- *"Şi a înnoit-o şi aurit-o arhiepiscopul şi mitropolitul Sucevei, Gheorghe Movilă în zilele domnului Io Ieremia Movilă-Voievod, cu mila lui Dumnezeu, domnul Ţării Moldovei, în anul 7106 (1598)"*.

Pânză lipită pe spatele icoanei, cu text în culoare neagră:
- *"Această icoană a sfântului părinte Nicolae este a Schitului Mare, unde a fost înnoită de pictorul ieromonah Iov, în anul de la naşterea lui Hristos 1698, luna august, ziua 1. În zilele egumenului părintelui Sofronie."*

Icoana înnoită a fost dată de mitropolitul Gheorghe Movilă mănăstirii sale de la Sucevita, care pe timpul lui Vasile Lupu a fost

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

subordonată Schitului Mare din Galiția. Icoana reînnoită ca pictură a rămas în final tot la Sucevița.[58]

4. Icoana Maicii Domnului cu pruncul în brațe, păstrată la Sucevița, inv. 473/1863, având inscripție slavonă:
- "*Părintele Ioachim: patriarhul Antiohiei a dat această sfântă icoană părintelui Gheorghe, episcopul Rădăuțului. Și episcopul Gheorghe a dat-o la nou zidirul său lăcaș, mănăstirea Sucevița, unde este hramul Învierii Domnului Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos...(urmează blestemul în cazul înstrăinării icoanei). În anul 7095 (1587)*".[59]

5. Icoana zugrăvită pe pânză, cu Maica Domnului, evangheliștii Matei și Luca, cu inscripția de dedicație în limba română:
- "*Preasfințitului și milostivului meu părinte, preasfinției sale chir Dositei episcopul Rădăuțului, cu smerită și plecăciune se închină*".[60]

6. Cruce de mână ferecată făcută de către Gavril, hatman, fratele domnitorului Vasile Lupu, având cizelată inscripția slavonă:
- "*7147 (1639). Această cruce a făcut-o Gavril, hatman și cneaghina lui, Liliana, și a dat-o părintelui său Anastasie, episcop de Rădăuți.*".[61]

7. Jilț episcopal din lemn de stejar ce se păstra la Muzeul Țării din Cernăuți, depus ulterior la Muzeul Mitropoliei din Cernăuți. În anul 1906, acesta a fost prezentat ca obiect istoric la Expoziția jubiliară de la București (40 ani de domnie a regelui Carol I), fiind expusă în pavilionul românilor din Bucovina.

8. Ulcior sub formă de bol, din aramă, cizelat cu flori, servind pentru spălarea pe mâini a preoților care slujeau în biserică.[62]

F. MANUSCRISE ȘI CARTE VECHE

Episcopia de Rădăuți a fost un centru cultural și spiritual, cu importanță mai mare sau mai mică în diferite perioade ale existenței sale, depinzând și de preocupările de care dădeau dovadă vlădicii care au păstorit acest scaun. După cunoștințele actuale, prezentăm în continuare o serie de dovezi în domeniul cultural–religios de la Episcopia de Rădăuți, care deși este foarte veche,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

prin vitregia timpurilor de neliniște, războaie, jafuri, pustiiri, mărturiile trecutului ajunse până la noi, sunt totuși sărace.

În domeniul manuscriselor româno-slave, sau românești, cunoaștem încă foarte puțin din preocupările vlădicilor de Rădăuți de a înzestra episcopia cu manuscrise și cărți, activitatea fiind mai bogată în prima jumătate a secolului XVII, când unii episcopi comandă cărți pentru mănăstirile lor de baștină.

1.- La Mănăstirea Dragomirna se păstrează 5 manuscrise româno–slave, în redacție medio-bulgară, provenite de la episcopia de Rădăuți:

- **Minei** pe luna iunie, scris în 1481 la Episcopia din Rădăuți, inv. nr. 1778/689;
- **Minei** pe lunile aprilie, mai și iunie, din secolul XV, inv.1792/703 și 1782/693;
- **Penticostar** din secolul XV – XVI, inv.1825/736;
- **Ceaslov**, scris în 1673, provenit de la biserica Sf. Nicolae a Episcopiei de Rădăuți, inv.1819/730.[63]

2.- **Minei** pe noiembrie, scris de popa Ignatie din satul Coțmani pe Ceremuș, la hotarul cu Polonia, care aparținea Episcopiei de Rădăuți. Manuscrisul conține slujbele zilnice pe luna noiembrie, precum și viețile sfinților din Sinaxar, în slavona medio-bulgară, pe hârtie cu filigran un cap de bour cu o săgeată între coarne, legat în scoarțe de lemn și piele maro, care este gravată. Păstrat la Putna, inv.577/4, cu însemnări slavone și parțial române:

F.255. – "*Mărire săvârșitorului Dumnezeu în veci, amin. S-a început și s-a sfârșit această carte în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorul domnului nostru, Io Ștefan Voievod, domn al Țării Moldovei, prin stăruința și binecuvântarea și dania arhiepiscopului de Rădăuți, chir Ioanichie, cu mâna multpăcătosului popa Ignat, în slăvitul sat Coțmani, în anul 7012 (1504) luna iunie*"

F.253, însemnare slavonă și apoi română: - "*Iată eu robul lui Dumnezeu ... Daniil de la Episcopia de Rădăuți*" Altă însemnare pe coperta din spate: - "*A scris robul lui lui Dumnezeu, Daniil, diaconul Episcopiei din Rădăuți*".[64]

3 - **Triod** înflorat manuscris slavon, aflat la Muzeul Istoric de Stat din Moscova, colecția Uvarov, cu însemnarea publicată la Moscova într-o ediție selectivă cuprinzând studii ale slavistului rus, M.N.Tihonov, din anul 1969:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- "*Cu bunăvoința Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh. Iată eu. Teodosie, episcop de Rădăuți, dorind din suflet şi arzând din inimă, am înduplecat pe chezaşul nostru față de domnul, pe Crăciun, să scrie această carte.* ***Penticostar****, de folos tuturor cântărilor, podoabă a bisericilor, prin care uşor se capătă mântuirea, ca să stea cu adevărat înaintea celor ce vor căuta în ea. În zilele binecinstitorului domn Ioan Petru Rareş, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. În anul 7051 (1543) luna martie 11. Calea înțelepciunii este oamenilor golire şi stricăciune, îndoit de cincizeci şi cinci de prisos. Primeşte sfinte Nicolae, aici în hramul tău, cu Episcopia Rădăuților*".[65]

4.- **Liturghie**, manuscris slavon, aflat de către Nicolae Iorga în biserica din comuna Pața–Cluj, a cărei însemnare privind alegerea de episcopi prin concurs în Moldova, a fost publicată în ziarul "**Răvaşul**" – Cluj, în anul 1907:

- "*În anul 7066 (1558). În zilele dreptcredinciosului şi de Hristos iubitorului domnului nostru , Io Alexandru Voievod (Lăpuşneanu), din mila lui Dumnezeu domnul țării Moldovei. Şi în acea vreme au răposat în țara noastră a Moldovei, doi episcopi, episcopul Gheorghe din mila lui Dumnezeu aşezatul scaun al Rădăuțului şi al doilea episcop, Macarie din părțile de jos, din târgul Roman. Şi atunci dreptcredinciosul şi de Dumnezeu aşezatul şi de fapte bune, înfrumusetatul, Io Alexandru Voievod, a făcut cu a lui bună înțelegere, sobor: a ales patru episcopi candidați şi din ei au aşezat doi episcopi, unul chir Anastasie al Romanului şi al doilea la mitropolia Rădăuțului, chir Eftimie. Şi atunci s-a început şi sfârşit această cărticică.* ***Liturghia****, cu mâna multpăcătosului şi smeritul preot, al rugătorului popa Mihai.*"[66]

Eftimie era egumenul mănăstirii Humor. În timpul păstoririi sale, domnul Moldovei a făcut extinderea catedralei Sfântul Nicolae din Rădăuți. El a continuat Cronica Moldovei scrisă de către decedatul de mai sus, episcopul Macarie de la Roman. *Liturghia* a fost copiată în Moldova, probabil la Suceava, fără însă a se cunoaşte modul în care manuscrisul a ajuns în Transilvania. Începând din jurul anului 1540, la Suceava se afla diaconul Mihai Rusaxi, care a copiat mai multe manuscrise slavone pentru mănăstiri şi mitropolie. Este posibil ca acest diacon Mihai, hirotonisit între timp ca popă, să fi copiat în 1558 şi **Liturghia** respectivă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

5 - **Panaghiarul** episcopului de Rădăuți, Isaiia, manuscris slavon, scris în 1581 iulie 7, dăruit mănăstirii Agapia, semnalat de către episcopul de Roman, Melchidesec Ştefănescu, în Cronica Episcopiei de Roman, volumul I, pagina 212.[67]

6.- **Triod** de post, manuscris slavon din a doua parte a secolului XVI, cu însemnări de la Rădăuți, păstrat în Arhiva Academiei Iugoslaviei, ms. IV, d,108.[68]

7.- **Minei** pe luna mai, manuscris slavon, înnoit şi legat de către episcopul Teodosie Barbovschi, după cum rezultă dintr-o însemnare cu data de 30 mai 1605 (7113).[69]

8.- **Tetraevanghel**, manuscris slavon, pe hârtie, provenit de la mănăstirea Moldovița şi păstrat la mănăstirea Sucevița, inv. 45/ 423/1-57b, cu însemnarea slavonă:

F.289.- "*Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, a făcut acest Tetraevanghel Efren episcop de Rădăuți, pentru sufletul său şi pentru părinții săi şi l-a dat sfintei mănăstiri Moldovița, unde este hramul Buna Vestire a Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, Iar dacă cineva, prin uneltire diavolească se va atinge să-l ia şi să-l mute la altă mănăstire, în alt loc, unul ca acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeu, făcătorul cerului şi al pământului şi de Preacurata lui Maică, şi de cei treisuteoptsprezece părinți de la Niceea şi de toți sfinții, şi să aibă parte de Iuda. În anul 7121 (1613), Efrem episcopul*"

Alt manuscris provenit de asemeni de la Moldovița şi păstrat la Sucevița , inv.442/I-76 a, este o **Evanghelie** slavonă, pe hârtie, în folio mic cu inițialele în roşu şi textul în negru, scris în anul 1618 (7126), din porunca lui Efrem episcop de Rădăuți şi dăruită Moldoviței.[70]

9 – **Psaltire**, manuscris slavon, păstrat la Moldovița, cu însemnare in slavonă şi monogramă cu semnătura lui Efrem, episcop de Radauți.

F.7 v: -"*Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, în zilele binecinstitorului şi de Hristos iubitorului domnului nostru, Io Ştefan Voievod (Tomşa), din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, a făcut această carte de suflet folositoare, **Psaltire**. Efrem episcopul Rădăuților, pentru sufletul său şi al părinților săi şi-a dat-o sfintei mănăstiri Moldovița, unde este hramul Buna Vestire a Preacuratei Născătoare de Dumnezeu. Şi*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cel care din îndemn diavolesc s-ar ispiti a o lua şi a o da de la mănăstire în alt loc, acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeu care a făcut cerul şi pământul şi Preacurata lui Maică şi de cei 318 părinţi de la Niceea şi de toţi sfinţii, şi să aibă parte de Iuda. Anul 7122 (1614). Efrem episcop"

F.56- 63, însemnare în limba română: - "*Această sfântă carte, **Psaltire**, a fost la mine, ieromonahul Silion Gramatovici, care am fost luat-o de la sfânta biserică a mănăstirii Moldoviţa, prin ştirea preotului de loc, până la o vreme şi acum o primeşte înapoi. Şi nime să nu o îndepărteze de locul acela, căci nu va fi norocit nici pe pământ, nici în cer, căci ea să rămâie pomenire aceluia care a dat-o la locul acela în veci de veci, amin*" (71)

10.- Manuscrise româno-slave provenite de la episcopul Efrem de Rădăuţi şi păstrate în colecţii străine, fiind publicate de Radu Constantinescu.

a.- **Psaltire**, manuscris slavon de redacţie moldovenească, scrisă după colofonul de la foaia 95 v, în anul 1618 la mănăstirea Sucevita, pentru Efrem episcop de Rădăuţi. Însemnări la foile 96-99, despre Gheorghe, episcop de Huşi, şi alta din 1745 despre Anastasie episcop de Rădăuţi. Manuscrisul se află la Muzeul Istoric din Moscova, fond Cetkov, nr.162 (I/3/9).

b.- **Evangheliar** - fragment - manuscris slavon, redacţie galiţiană, scris în 1615 pentru Efrem episcop de Rădăuţi. Păstrat la Moscova Muzeul Istoric, fond Cetkov, cotă neidentificată.(72)

11 - **Octoih** manuscris slav din care se păstrează doar o singură foaie la B A R., cota 43, cu însemnare slavă:

- "*Cu voia Tatălui şi ajutorul Fiului şi săvârşirea Sfântului Duh, iată eu, robul domnului Dumnezeului meu, Efrem episcop de Rădăuţi, am binevoit şi cu dor am dorit din toată inima, şi am dat din dreapta mea agoniseală să se scrie acest **Octoih**, care stă de faţă celor ce-l privesc. Spre ruga mea şi a părinţilor mei, l-am dat sfintei mănăstiri Moldoviţa, unde este hramul Buna Vestire a Preacuratei Stăpânei Noastre Născătoare de Dumnezeu. Şi cel care din îndemn diavolesc s-ar ispiti a o lua şi a o da de la mănăstire în alt loc, acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeu făcătorul cerului şi al pământului şi de Preacurata sa Maica Domnului şi de cei 318 părinţi şi de toţi sfinţii şi de mine smeritul, să fie neiertat şi să aibă parte de Iuda Iscariotul în veacurile cele fără de sfâr-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şit. amin. În zilele binecinstitorului şi de Hristos Mântuitorului nostru. Io Radu Voievod, din mila lui Dumnezeu domnul Moldovei. În anul 7133 (1624) luna septembrie 22 zile" [73]

12 - **Liturghier**, manuscris slavon păstrat la Mănăstirea Dragomirna, inv.838, provenit de la Moldovița, cu însemnări slavone:

F.84.- "*Acest **Liturghier** l-a scris mult păcătosul Ivanco la Episcopia Rădăuților. Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh. Pentru acest **Liturghier** s-a ostenit şi l-a făcut smeritul Anastasie episcopul Rădăuților, ca să slujească pe el sfânta şi dumnezeiască liturghie în timpul vieții sale, iar după moartea sa să fie al mănăstirii Moldovița, unde este hramul Buna Vestire a Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, întru pomenirea sa şi a părinților săi. Cel ce din uneltire diavolească se va atinge să-l ia şi să-l mute din locul acela în altul, unul ca acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeu şi de Preacurata lui Maică, şi să-i fie pârâş arhanghelul Gavril la înfricoşata judecată a lui Hristos, amin. În zilele binecredinciosului şi de Hristos iubitorului domnului nostru Io Vasile Voievod (Lupu) domnul Țării Moldovei, în anul 7149, luna mai 8, iar de la naşterea lui Hristos 1641*". [74]

13.- **Liturghier**, manuscris slavon,169 foi, textul în cerneală neagră, iar titlurile şi inițialele cu motive florale şi animaliere, miniaturile lui Ion Gură de Aur, Vasile cel Mare şi Grigore Teologul. Legătura veche în scoarțe de lemn şi catifea vişinie, păstrat la B.A.R., manuscris slav. nr. 170. Însemnare la finele textului:

"*S-a scris această **Liturghie** cu mâna păcătosului robul lui Dumnezeu, Ivanco în Episcopia Rădăuților, sub episcopul Anastasie de la Moldovița*"

F 127v.- "*Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, s-a scris această sfântă şi dumnezească **Liturghie**, din porunca şi strădania şi darea panului Theodor Ianovici mare logofăt, şi a dăruit-o preasfințitului său părinte duhovnic, părinelui chir Varlaam, arhiepiscop şi mitropolit de Suceava şi a toată țara Moldovei, în zilele binecinstitorului şi de Hristos iubitorului domnul nostru, Io Vasile voievod,în anul 7151 (1643) mai 25*".

Foile 14v şi 15, conțin o însemnare de la finele secolului XVIII: "*Această sfântă **Liturghie** este a sfintei mănăstiri Secul.*"[75] Logofătul Theodor Ianovici, împreună cu soția sa, au dăruit Mitropoliei Sucevei un platou de argint.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

14.- **Cazania** lui Varlaam, tipărită la Iaşi în 1643, exemplar care la începutul acestui secol se afla în biserica Naşterea Domnului din Vatra Dornei, are o însemnare în limba română, iar ultima frază în slavona

"*Această sfântă carte ce să chemă* ***Evanghelie de învățătură*** *duminicile peste an, alese şi împărăteşti şi sfinți mari, o am cumpărat eu smeritul şi mult păcătosul Anastasie episcop de Rădăuți; şi am cheltuit de am înfrumusețat pre denafară cu ce-au trebuit, şi am dat la sfânta mănăstire la Moldovița, unde iaste chramul sfântelor blagovişteniı şi unde-mi iaste postrigul, pentru sufletul mieu, ca să fie pomană în viaci, iar (pe) cine îl va îndemna diavolul de să va ispiti a o lua pe dânsa şi a o muta di la acest loc într-altul, sau o va vende cuiva, acela să fie blăstămat de Domnul Dumnezeu şi de Precurata lui Maică, şi să fie pârâş archanghelul Gavriil la înfricoşatul judetul lui Christos şi de nişte păcătoşi ca noi să fie neiertat în veci. În zilele dreptmăritorului şi de Christos iubitorului nostru domn Io Vasile voievod, domnul țării Moldovei. În anul 7152 (1644) luna martie în a 20-a zi*".[76]

15 - **Evangheliar** în limba latină, tipărit la Vilna în anul 1644, ediție foarte rară, din care un exemplar se păstra la biserica Sf. Nicolae din Rădăuți.[77]

16.- **Tetraevangheliar**, manuscris slavon, pe hârtie, 302 foi, ferecat în coperți de argint aurit, coperta din față cuprinde scena **Coborârea în iad**, iar cea din spate, scena **Isus purtat de îngeri**. Manuscrisul conține 4 frontispicii, precum şi miniaturile evangheliştilor pe câte o pagină întregă. Exemplarul este păstrat la Muzeul de Artă al României din Bucureşti, ms. slav nr.2; conține două însemnări slavone

-"*Această sfântă Bună Vestire s-a scris cu mâna mult păcătosului Ivanco în Episcopia de Rădăuți, sub episcopul Teofan, care a ieşit din sfânta mănăstire Putna*".

-"*Cu bunăvoința Tătălui şi cu ajutorul Fiului şi săvârşirea Sfântului Duh, a tot văzătorului şi prea bunului Dumnezeu, care dă început şi sfârşit la tot lucrul bun, care începe cu dânsul, mărire şi preamărire, putere şi stăpânire. S-a început şi s-a sfârşit această* ***Bună Vestire****, cu darea şi osârdia şi bunăvoința domnului Gavriil hatmanul şi doamnei lui, Liliana, care au şi ferecat-o împrejur şi înlăuntru cu aur, cât le-a dat lor Dumnezeu, ca să le fie*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lor spre rugă şi copiilor lor, iară după moarte spre veşnica lor amintire. Şi au dat-o în nou zidita lor mănăstire Agapia, unde este hramul soborului sfântului arhanghel Mihail şi a celor fără trup. Dacă însă cineva, din îndemn diavolesc, ar îndrăzni să sminteaască din sus scrisa biserică, acela să-şi dea sama înaintea înfricoşatului şi nefăţarnicului judecător, şi sfântului arhanghel Mihail să-l supere la înfricoşatul judeţ al lui Hristos, amin. În zilele dreptmăritorului şi de Dumnezeu iubitorului domnului nostru Ioan Vasile voievod, domnul ţării Moldovei, în anul 7154 (1646) luna iulie 8" [78]
Hatmanul Gavril era fratele domnitorului Vasile Lupu.

17 - **Psaltirea cu tâlc**, manuscris slavon, redactie medio-bulgară şi medio-rusă, datat pe la începutul secolului XVII. Însemnarea de la foaia 139 menţionează că a fost copiat pentru Sava din Rădăuţi, în anul 1658. Manuscrisul se află în Biblioteca Universităţii din Lwow - Ucraina, ms.D.9.[79]

18.- **Ceaslov mare**, manuscris slavon, cu însemnarea:

- "*Cu porunca şi darea şi osârdia şi bunăvoinţa preasfinţitului părinte chir Serafim episcopul Rădăuţului, cu metania de la scutita de Dumnezeu a arhanghelului Mihail şi Gavril mănăstire împărătească, s-a făcut acest* **Ceaslov**, *ca să-i fie veşnică amintire şi părinţilor lui în sfânta biserică, neclintită niciodată în veci, amin. În zilele lui Io Duca voievod, domnul Ţării Moldovei. La anul 7177 (1669) luna iunie 28*". Însemnarea a fost publicată de către Melchisedec Ştefănescu episcop de Roman.[80]

19.- **Molitvenic**, scris pe hârtie cu litere de tipar, cerneală neagră şi roşie. Copiistul manuscrisului a fost călugărul sîncel Daniil, pentru episcopul Serafim de la Rădăuţi, fiind terminat la 8 mai 1668.[81]

20 - **Antologhion** tipărit în 1736 la Bucureşti, cu 358 foi, păstrat la Dragomirna, inv.1677/IV-13, având însemnarea cunoscută numai fragmentar:

- "*...dat la sf(ân)ta besărecă unde să...hramul sfântului Nicolae din satul nostru Rădăuţi, ci esti la besărecă în veci; iar cini s-ar ispiti să o ie, sau din preoţi, sau dintr-alţii, să fie neiertat de domnul Dumnăzău şi de Maica Preacurata Fecioara Maria şi di tăţi sfinţii în veci...*"[82]

21.- **Psaltire** tipărită la Iaşi în 1743, cu 183 file, legată în scoarţe de lemn şi piele, exemplar păstrat în Biblioteca Muzeului Tehnicii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Populare Bucovinene din Rădăuți, inv.1045, cu însemnare pe foile 2-6.

-" *A preutului Ion...care este dat de la părintele mitropolit Nechefor în zilili luminatului domn, Io Neculai voevod Mavrocordat, de la velet 7255 (1746) sept(embrie) 23*".[83]

22.- Vechi tipărituri românești și străine, semnalate în 1889, de către prof. Nicolae Beldiceanu din Iași, care vizitase și biserica Sf. Nicolae din Rădăuți, precum și mănăstirile din Bucovina. Cărți românești. **Octoih-Râmnic** 1750, **Penticostar-Râmnic** 1767. Tipărituri din Kiev: **Ceaslov**-1729 și **Slujebnic** din 1746.[84]

23.- **Fenelon**, fragment, fără început, din **Întâmplările lui Telemac**, manuscris românesc, aflat la B.A.R., nr.743, fost 6510 și 2551, cu legătură originală din piele, păstrată sub cea modernă. Însemnare la foaia 105v:

-" *Sfârșit întâmplărilor lui Telemach, fiul lui Odisefsu, care s-a scris în sf(â)nta Episcopie a Rădăuțiului, la anul 1780, mart(ie) 23 d(ni) Isaie ierodiacon ot Rădăuți*".[85]

24.- **Octoich**, manuscris românesc nr.5554 din B.A.R. scriere cursivă, cu unele titluri, inițiale și indicații tipiconale scrise cu roșu. Foile 9v, și 32v, au frontispicii lucrate în peniță, cu însemnare pe ultima filă.

F.55v.-"*...(Am scris)...eu mul(t) păcătosul Simion...(s)fintei Episcopie Rădăuți...și mă rog dumne(voastră), care veț(i) ceti sau veț(i)...acest* **Osmoglasnic**, *de veț(i găsi) greșală îndrept-(a)ț(i) cu d(u)hul blăn(deț)elor...fraților, eu am scris co...și pre mine păcătosul...să mă er(taț)i...Anul de la H(risto)s 1782, fevruar(ie) 3*"[86]

25.- **Paraclisul Precistei**, manuscris românesc, scris în 1785 în Episcopia de Rădăuți, de către Procopie Uricariul sen (fiul) lui Grigore. În 1911, manuscrisul se afla legat împreună cu un manuscris al arhimandritului Vartolomei Mazereanu de la Putna, pe care-l tradusese în 15 martie 1768. Exemplarul se afla în posesia urmașilor fostului protopop de Rădăuți, Constantin Tarangul, nobil din valea Uței, stabiliți la Suceava.[87]

26.- **Pravilă**, manuscris românesc, aflat la B.A.R., nr. 61, dublet, cu însemnarea în limba română:

-"*O Pravilă mică a Putnii, ci-au fost la mine, datu-o am la Câmpulung pre mâna lui Mândril(ă) fiind protopop, cu Ghirghi*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(Gheorghe) Triamnchi".[88]

27.- **Tâlcuirea Evangheliei lui Teofilact**, manuscris slavon păstrat la mănăstirea Putna, inv.600/1880, cu însemnare în limba română, intercalată cu slavona:

-" *Această sfântă carte ce să cheamă **Tâlcuirea sfintei Evanghelii**, mi-au dăruit dumnealui Dumitru cu soțul dumisali Marie și copiii lor ot Strij (Galiția), ca să le fie pomană în veci de veci, neclintit din sfânta Episcopie de Rădăuți. În zilele smerenii noastre Nicolai Vasilievici episcop de Radovshi. În anul de la zidirea lumii 7022, iară de la naștere 1694, misiția mai 8. Această sfântă **Cazanie** din Strij, mi-au dăruit în zilele preluminatului și cinstitului crai Ioan treti Sobieski, iar în Moldova, au fost domn Ioan Constantin (Duca) voevod. Eu singur cu mâna mia cea păcătoasă, smerenii Nicolai Vasilievici episcop Radovschi am scris*".[89]

În timpul pribegiei în Polonia a mitropolitului Dosoftei al Moldovei din anul 1686, pentru a le pune în siguranță, a luat cu sine odoarele, veșmintele, cărțile, documentele și sicriul Sf. Ioan cel Nou de la Suceava ce aparțineau Mitropoliei Sucevei și Moldovei din Iași. Oștile polone ocupaseră ținuturile Cernăuți, Suceava și ocolul Câmpulungului Moldovenesc, iar cu asentimentul regelui Jan Sobieski, mitropolitul Dosoftei a hirotonisit, ca episcop de Rădăuți, pe arhimandritul Nicolae Vasilievici, din Suceava, care trăia în mănăstirea Molnița-Strij din Polonia. Despre această hirotonisire, mitropolitul Dosoftei a scris și patriarhului Ierusalimului.

28.- Profesorul Ion Zugrav de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, a publicat în 1924, în revista "**Candela**", o serie de cărți vechi bisericești aflate în biblioteca bisericii Sf. Nicolae din Rădăuți, și anume:

- **Apostol**, în limba română, tipărit în Muntenia în anul 1704;
- **Trebnic**, slavon tipărit la Moscova în 1743, cu însemnarea românească:

"*Acest **Trebnic** l-am dăruit mănăstirii Caracal ce iaste la Svietagora (Muntele Athos), unde iaste hramul sfinților apostoli Petru și Pavel, ca să fie întru pomenirea noastră. 1745 anul iulie 10. Antonii mitropolit*" Antonie a fost ieromonah la Putna, episcop de Rădăuți între 1728-1729, mitropolit al Moldovei între 1729-1740. Fiind compromis prin atitudinea sa pro-rusă din anii 1739-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1740, a plecat cu trupele ruseşti, devenind mitropolit de Belograd, decedând în 1748. A păstrat legătura cu mănăstirea Putna, căreia i-a făcut multe danii.

- **Apostol**, românesc tipărit la Buzău în 1743;

- **Evanghelie**, tipărită în Episcopia Râmnicului în 1746, cu însemnarea românească:

"*Această* ***Evanghelie*** *s-au lăsat la anul 1826 mai în 5 zile, de ierodiaconul Gherman Sacovici, legător de cărţi. Dumnezeu să-l ierte*."

- **Antologhion**, tipărit la Iaşi de către mitropolitul Iacov Putneanu în anul 1755, cu însemnarea:

"*Această carte* ***Meneiu*** *iaste a sfintei Episcopii Rădăuţiului. Dosoftei episcop. Să să ştie că acest sfânt şi de Dumnezeu grăitor* ***Menei*** *(este) al sfintei Episcopii Rădăuţului, şi cine l-a fura, să fie blestemat, anaftemamaranata*". Este blestemul care nu poate fi ridicat până la judecata de apoi.

- **Liturghie**, tipărită la Iaşi în anul 1759 (7267), de către mitropolitul Iacov Putneanu;

- **Tipicon**, slavon tipărit la Moscova în 1763 (7271), cu însemnarea românească a egumenului Venedict Teodorovici de la Solca menţionând că l-a cumpărat cu banii săi şi l-a dăruit mănăstirii Solca, la data de 20 decembrie 1762.;

-**Psaltirea slavona**, lipsă primele foi, tipărită cu litere foarte mari având însemnarea:

S-au legat cu cheltuiala lăcuitorului din Rădăuţi, Dimitriu Iosef pentru biserica sfântului ierarh Nicolai din Rădăuţi, în anul 1854 pentru veşnica pomenire.";

- **Octoihos**, adică **Osmoglasnic**, tipărit la Cernăuţi în 1804, exemplar legat în 1853 de către Vasile Şindrilar zugrav.

29.- Cărţi tipărite la mănăstirea Neamţului. **Ciaslov**–1833, **Octoih**-1836, **Psaltire**-1843, **Triodion**-1847, **Mineie**-1847.[90]

30 - Olimpia Mitric a publicat în 1996, unele manuscrise şi cărţi vechi aflate în legătură cu Episcopia de Rădăuţi:

-**Miscelaneu** copiat în Rădăuţi în anul 1779, de către pisarul Isaia, "*ierodiacon ot Rădăuţi*", păstrat la Arhivele Statului din Iaşi, ms 124.

-**Octoih** copiat la Rădăuţi în 1783, de către polonezul Vasilii Nicorovicz, păstrat la Dragomirna, inv.1931;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

-**Datoria preoțească și sfințirea bisericii**, traduse la Rădăuți în anii 1783-1784, din slovenie "și așezate pre limba noastră moldovenească" [90d]

G. – TIPOGRAFIA DE LA EPISCOPIA DE RĂDĂUȚI

In secolul XVIII, unii dintre prelații Episcopiei de Rădăuți s-au preocupat de sprijinirea și biruința limbii române în cultul religios ortodox din biserica Moldovei, înființând la Rădăuți o tipografie, o școală pentru pregătirea clerului bisericesc, precum și diecii care redactau actele și scrisorile necesare. În atribuțiile episcopilor erau și cele ce priveau pe dascălii ce pregăteau viitoarele cadre bisericești.

Inițiatorul înființării tipografiei, precum și cei care s-au pus în slujba ei au fost episcopul Varlaam (1734-1745), operă cotinuată de Iacov Putneanu, egumen la Putna (1744-1745), episcop de Radăuți (1745-1750) și apoi mitropolit al Moldovei (1750-1760). El a mutat tipografia de la Rădăuți la Iași, unde a continuat tipărirea de cărți românești.

Referindu-se la această epocă, Alexandru Piru scrie: "Prin traducerea unor cărți de literatură religioasă, depășind sfera serviciului divin, ca și prin transpunerea în românește a unor scrieri laice de mare circulație, clericii au contribuit la satisfacerea necesităților spirituale minime ale cititorilor, cât și la perfecționarea mijloacelor de exprimare a gândului în limba națională, netezind drumul creatorilor de mai târziu" [91]

Înființând tipografia de la Rădăuți, episcopul cărturar Varlaam, aduse și meșteri tipografi, unii dintre aceștia fiind cunoscuți din prefețele cărților pe care le-au lucrat și editat.

Un **Minei** slavon tipărit la Lwow, în 1642, păstrat la mănastirea Moisei din Maramureș, conține însemnarea de donație din partea acestui episcop

- *1737 (7245) aprilie 7 Primit de (la) părintele vl(ă)d(i)că chiriu chir Varlaam ot Rădăuți* [92]

La tipografia de la Rădăuți au fost editate 4 cărți, iar din prefețele acestora, se redau unele fragmente:

1 - anul 1744 -"**Catavasariu** *tălmăcit pre limba rumâneas-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

că, cu multe cântări trebuincioase, acum tipărit în tipografia cea noao a sfintei Episcopii Rădăuțului. La anul dintâi al înălțatului de Dumnezeu domn a toată țara Moldovei, Io Ioan Nicolae voevod, cu blagoslovenia preacsfințitului mitropolit al Moldo-Vlahiei chirio chir Nechifor eară cu toată cheltuiala a iubitoriului de Dumnezeu Episcop Rădăuțului chir Varlaam. La anul de la zidirea lumii 7252 (1744)" Pe ultima filă: - "*Ostenitoriu fiind la tot lucrul tipografii Barbul tipograful Bucureşti*" Un exemplar din acest Catavasariu a fost semnalat de către I.Bârlea în anul 1908 la Biserica Albă din Maramureş

2 - anul 1745 -"**Ceaslov** *Întru slava sfintei de o ființă făcătoarei și nedespărțitei troițe: Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. Tipăritu acest* **Ceaslov** *după rânduiala celui grecesc, acmu întâiu în zilele preluminatului și preaînălțatului domn Ioanăa Nicolaev voevoda Mavrocordat, cu blagoslovenia preaosfințitului mitropolit a toată țara Moldovii. Cu osârdia răposatului chir Varlaam episcop Rădăutului, întru a sa din nou făcută tipografie din Rădăuți, în anul de la zidirea lumii 7254,iar de la Hristos 1745 septembrie 21( ) Fiind meşter mare şi făcător a tot lucrul tipografie din nou: Grigore Stan Braşoveanul, iară aşezătoriu şi îndreptătoriu tiparelor ierodiacon Iosif din Mănăstirea Neamțului şi Sandul sin (fiul) Irimia tipograful ot Iaşi, şi cu cei dimpreună ostenitoriu cu noi, Necula Zlătariu şi Ion Buliandra şi iarăş(i) Ion Drugarii şi Lupul Marăş şi Simion Pâlcarii, i Ştefan poslușnic*".

Din acest **Ceaslov,** Dimitrie Dan semnala în 1911, existența a 2 exemplare la Putna, și câte unul la bisericile din Horodnicul de Sus, Volovăț, precum și la Muzeul Mitropoliei Bucovinei din Cernăuți. Ion Bârlea semnala câte un exemplar la bisericile din Maramureş Ieud, cumpărat în 1745 cu 6 florinți; Borşa-Biserica din Jos, cumpărat la 8 august 1749, precum şi altul la Biserica de Sus, cumpărat în 1759 cu 16 florinți; Suseni–Biserica Sf. Nicolae din Budeşti, cumpărat în 1745 cu 10 florinți şi 10 mărişei. În anul 1943, la Muzeul Mitropoliei din Cernăuți, se aflau 3 exemplare din acest **Ceaslov** toate fiind aduse de la Putna.[93]

Observăm pretul foarte diferit plătit pentru un exemplar din **Ceaslov**, diferențe ce ar putea fi puse şi pe seama faptului dacă respectiva carte era legată sau nu. Meşterul tipograf vindea în general cărțile nelegate în fascicole, iar alte persoane se ocupau de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

legarea acestora. Aceşti legători de carte se ocupau în dese cazuri şi de difuzarea şi vânzarea lor în diferite zone locuite de români, fără a se ţine seama de graniţele ce-i despărţeau. Uneori aceştia scoteau şi copii de mână după carţi tipărite. Amintim în acest sens pe Ioniţă Voiţa din Suceava, care între 1763-1778, a străbătut cu această îndeletnicire, Maramureşul şi Valea Someşului din nordul Transilvaniei.;

3.- anul 1745 -**Antologhion**, tipărit la Rădăuţi în timpul vlădiciei lui Varlaam;

4.- anul 1745 –**Liturghierul Sf. Ioan Zlataust**, cunoscut şi sub numele de Sf. Ioan Gură de Aur, tipărit cu textul mai mult în slavonă decât în română, fiind primul **Liturghier** care a văzut lumina tiparului în Moldova. Din prefaţa cărţii: - "*Cu mila lui Dumnezeu, acum întâi tipărită în tipografia (sfintei) Episcopii Rădăuţului. În zilele prealuminatului domn Io Ioan Nicolae voevod Mavrocordat, cu blagoslovenia preasfinţitului chir Nechifor mitropolitu a toată Moldova. Cu osteneala şi toată cheltuiala iubitoriului de Dumnezeu chir Iacov (Putneanu) episcopul Rădăuţului, fiind cursul anilor de la zidirea lumii 7254, iar de la întruparea lui Hristos 1745. Şi s-a tipărit de Sandul sin Irimii tipografului*" Dedicaţia de la sfârşit: "*Sfintei dumnăzăieşti mitropolii din Iaşi*"

În 1943, în Muzeul Mitropoliei Bucovinei din Cernăuţi, se afla un exemplar din **Liturghier** provenit de la Putna, care se deosebeşte parţial de cel descris de Ion Bianu. Textul **Liturghierului** este de fapt un **Arhiereticon** după cum remarca prof. Ion Zugrav, având în plus câteva rugăciuni tipărite în slavonă şi română, ele privind "*orânduiale ce se fac la hirotonia preoţilor*", la cea a diaconilor. Doamne miluieşte era tipărit în greceşte "*Kirie eleison*", care se striga la Bobotează, în mod denaturat "*Chiraleisa*". Se afla şi o foaie scrisă de mână ce conţinea "*orânduialele la hirotonia ceteţilor şi ipodiaconilor*", precum şi "*blagoslovenia antimiselor*". **Liturghierul** respectiv se termină cu o dedicaţie tipărită: "*Această sfântă **Liturghie** am dăruit-o sfintei şi dumnăzăiaştii mănăstiri Putnii*".[514]

Tipografia de la Rădăuţi a fost mutată de către mitropolitul Iacov Putneanu la Iaşi, unde activitatea culturală pe acest tărâm a fost foarte bogată în perioadă 1750–1760, timp în care a fost mitropolit al Moldovei. A existat o influenţă directă în mărirea nu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mărului de cărți tipărite în toate provinciile locuite de către români, și, între dezvoltarea învățământului în limba română, având loc o participare tot mai largă a unor cercuri instruite, la creșterea procesului cultural, la înfăptuirea înnoirilor luministe ale națiunii române.

Alături de proin mitropolitul Iacov Putneanu, care după 1760 se stabilise la metania sa, mănăstirea Putna, unde se deschisese Academia Duhovnicească, a activat intens și arhimandritul Vartolomei Mazereanul. După ce acesta fusese până la finele anului 1773 egumen la mănăstirea Solca, întors la Putna, îi scrie la 15 ianuarie 1774 lui Teodosie Scânteie, călugăr la Solca: "*...ne ostenim cu lucrul nostru ştiutu, care iaste cetania svintelor cărți, punerea lor de pre limba moschicească pre rumânie, acmu dentăia oară, apoi grija de tipărnicitu, pe lângă care s-au mai adaos grijă noaă*" Din pasajul respectiv al scrisorii, ar rezulta intenția de a relua posibilitatea reînființării tipografiei de la Rădăuți, sau chiar la Putna, care însă nu s-a mai putut materializa, datorită războiului ruso-turc (1768-1774), prezența oștilor străine în Moldova și ocuparea Bucovinei de către Austria în 1775.

Scrisoarea respectivă, publicată în 1945, de către prof. dr. Petru Rezuș a fost contestată ca autenticitate, dar pe monahul Teodosie îl găsim ca martor hotarnic din partea mănăstirii Solca, în 1768 iulie 8 și iulie 20, pentru satele Cașvana și Bădeuți, ținutul Suceava. La data de 2 iunie 1771, "monah Teodosie ot Solca", a fost hirotonit ca diacon de către episcopul Dositei, fiind înscris în **Catastivul de hirotonii** al Episcopiei de Rădăuți. Altă mențiune despre el se află în **Condica Mănăstirii Solca**, în care arhimandritul Vartolomei Mazereanul notează între stiharele lăcașului existente la data de 10 noiembrie 1775 și "*unul de pândză dăruit de duchovnicul Theodosii*".[95] Rezultă că autenticitatea acestei scrisori trebuie reanalizată, existând argumente contemporane în favoarea autenticității ei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

H.- ŞCOALA DUHOVNICEASCĂ DE LA EPISCOPIA DE RĂDĂUŢI

Renaşterea naţională la români impunea şi asigurarea deschiderii de şcoli, pentru a lărgi numărul ştiutorilor de carte, trecându-se de la puţini ucenici instruiţi de către fete bisericeşti sau mănăstireşti, la un număr mult mai mare de tineri. Pe la mijlocul sec. XVIII, aflăm preocupări în legătură cu organizarea şcolilor manăstireşti şi episcopale din Moldova, despre care cronicarul Ion Neculce, scria că în a doua domnie, Constantin Mavrocordat (sept.1743-iulie1745): "*au întărit şcolile cele elineşti şi slavoneşti. Aşijdere, au mai făcut şcoli de învăţătură şi latineşti şi arăpeşti, şi-au dat ştire tuturor mazililor în toată ţara, ca să-şi aducă copii la învătătură la şcoală, ca să înveţe orice limbă le-ar fi voia, pentru ca să se afle oameni învăţaţi şi în pământul nostru al Moldovii precum sunt şi printr-alte ţări şi părţi, iar dascălilor li să dă plată din visteria domnească*" [96]

La 25 decembrie 1747, Grigore Ghica II domnul Ţării Moldovei, emite porunca pentru înfiinţarea şcolilor în Moldova, care "*sunt o fântână din care se adapă obştescul norod cu îndestularea învăţăturii şi înţelepciunii*". Înainte vreme, prin nepurtarea de grije ale domnilor, "*nu se obişnuia a se ţine*" şcoale de învăţătură, era multa prostie, "*cei puternici ţineau dascăli pentru copiii lor, dar cu învăţătura cea desăvârşită nu să procopsea*". Domnul hotăraşte ca la cele "*trei episcopii, la Roman, la Rădăuţi şi Huşi*", să aşeze trei şcoli de slavonie, episcopii să găsească dascăli de slovenie şi românie, rânduind leafa lor la 80 lei pe an, care să fie plătita jumătate la Sf. Dumitru (26 octombrie) şi jumătate la Sf. Gheorghe (23 aprilie). Fondurile pentru plata dascălilor se strâng din darea preoţilor (1 galben pe an) episcopii având în grije slujba dascalilor şi sa faca cercetarea şcolilor şi modul în care "copii se procopsesc cu invaţatura lor" [97]

Prin documentul lui Ioan Teodor Callimachi din 25 iunie 1759, se înfiinţează şi şcoala de la mănăstirea Putna, unde se afla "*un dascăl care de câtiva ani învaţă cu mare folos ucenicii ei*". Este vorba despre arhimandritul Vartolomei Mazereanu.[98]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Şcoala de la Episcopia de Rădăuţi ajunsese la mare înflorire în perioada 1747-1760, timp în care Iacov Putneanu s-a aflat aici ca episcop, iar apoi ca mitropolit al ţării. La această şcoală, pe lângă scris-citit, se făcea geografie, istorie, socotit, cântare, cronologie pascală, precum şi limbile română, slavonă şi greacă. Grigore III Ghica voievod, introduce la 15 noiembrie 1775, obligaţia ca înainte de a fi hirotoniţi ca diaconi, sau preoţi, candidaţii să prezinte *"cărţile dascălilor celor preoţeşti, cari cărţi să arate toată procopseala la toată bisericeasca învăţătură"*.[99]

Acelaşi domn, hotărăşe în 1766, înfiinţarea unei epitropii a şcolilor, condusa de către mitropolit şi boieri, document în care sunt menţionate 6 şcoli ţinutale, existente la Rădăuţi, Suceava, Câmpulungul Moldovenesc, Putna, Cernăuţi şi Câmpulungul pe Ceremuş.[100]

În aceste şcoli, se foloseau ca manuale şcolare, cărţi de uz bisericesc, singurele de altfel accesibile, în special *Ceaslovul* şi *Psaltirea*, care erau învăţate din scoarţă în scoarţă, după care se trecea la altă materie. În multe cazuri, dascălii erau tot cadre clericale care puteau utiliza şi alte cărţi, acestea depăşeau prin conţinutul lor pe cele bisericeşti, făcând astfel tranziţia spre învăţământul laic.

În Biblioteca Mănăstirii Sf. Ioan din Suceava, se păstrează un exemplar din **Divanul, sau Gâlceava Înţeleptului cu Lumea, sau Gâlceava Sufletului cu Trupul**, tipărită de către principele Dimitrie Cantemir la Iaşi în 1698, cu text paralel român şi grecesc, care conţine, pe foaia de legătură cu coperta, însemnarea că volumul respectiv, aparţine mănăstirii Sf. Ilie Suceava, cu precizarea: *"Şi am luat-o eu Ioan Cogălniceanul, fiul lui Constantin Cogăl(niceanul), când am fost la Rădăuţi de învăţam carte; şi atunci era egumen Sava Scorţăscul. Şi am ţinut-o eu păn-amu, tot la mine este, Ioan Cogăl(niceanul)"*. Anul a putut fi citit numai parţial, 17.. Denota că această carte a fost utilizată ca manual pentru limbile română şi greacă.[101]

Şcoala episcopală de la Rădăuţi şi cea de la Putna, au avut un rol deosebit în ridicarea culturală a ţinutului din nordul Moldovei, cotropit apoi de către austrieci, pe care o vor denumi Bucovina, desfiinţând şi cele două şcoli.

Episcopia de Rădăuţi, în timpul păstoririi lui Dositei Heres-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cu. a întocmit şi completat în perioada 1757-1782. **Catastivul de hirotonii** al Episcopiei Rădăuţilor, sub forma unui registru, scris de aceeaşi mână, cu excepţia ultimilor ani. Catastivul a fost găsit în toamna anului 1941,în vechea arhivă a Mitropoliei Bucovinei din Cernăuţi, care era complet răvăşită de către sovietici în timpul primei ocupaţii din 1940-1941. Manuscrisul respectiv cuprinde 696 de hirotonii, precum şi 10 persoane care au rămas numai ca dieci. Parcurgând lista hirotoniilor, constatăm afluenţa ucenicilor la şcolile de la Rădăuţi şi Putna, precum şi contribuţia lor ulterioară pe care au adus-o pe tărâm bisericesc, dar şi cultural românesc în părţile din nordul Moldovei. Registrul cu dimensiunile de 35 x 18 cm, cuprinde 80 de pagini împărţite pe ţinuturi, precum şi pe alte capitole, astfel: Ţinuturile din eparhia Episcopiei de Rădăuţi: Cernăuţi, Dorohoi, Suceava şi Hotin (numai pentru perioada 1770-1783); Călugări de pe la mănăstiri şi dieci din alte eparhii; Dieci care nu sunt hirotonisiţi ca diaconi (10 persoane); Preoţi şi diaconi ce li s-a dat de la noi blagoslovenie să slujească în eparhia Rădăuţului, ei fiind hirotonisiţi de alţi arhierei (5 persoane în 1772). Pentru perioada 1757-1771, catastivul este completat de aceeaşi mână, iar apoi şi de către alte mâni. Persoanele menţionate în **Catastiv** sunt trecute numai cu numele de botez, fără cel de familie, cu satul din care proveneau, călugării cu mănăstirea lor de metanie, calitatea de diacon, popă, sau "*diacon i popă*", dieci. Apar cazuri în care aceeaşi persoană a fost hirotonisită ca diacon, iar după un timp şi ca popă. Completarea Catastivului a încetat în anul 1783, când Episcopia de Rădăuţi era mutată la Cernăuţi.

Exemplificări de hirotonii de persoane din tara Ungurească, denotând legaturile culturale şi spirituale dintre cele două provincii româneşti

- 1758 mai 28 – Diacon Neculai din tara Ungurească s-au hirotonisit diacon i popa
- 1758 august 22 – Teodor ot tam (tot de acolo), s-au hirotonisit diacon i popa.
- 1759 noiembrie 5 – Doi dieci ungureni s-au hirotonisit diaconi i popa

Exemplificari de persoane hirotonisite din ţinuturile eparhiei

Ţinutul Cernauti

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- 1763 martie 23 – Simion ot Băceşti (descendent din familia mitropolitului Teodosie Barbovschi) – diacon i popă.

Ţinutul Dorohoi

- 1777 aprilie 25 – Ioan ot Arbure – diacon.

Ţinutul Suceava

- 1762 iunie 29 – Mihai ot Arbore – diacon;
- 1767 decembrie 21 – Gavril ot Arbore – diacon i popă;
- 1770 iulie 6 – Vasile ot Arbore – diacon;
- 1770 august 12 – Diaconul Vasile ot Arbore – popă;
- 1771 iulie 2 – Vasile diacon ot Arbore – popă.
- 1774 martie 9 – Teodor ot Arbore – diacon;
- 1775 iunie 2 – Teodor ot Arbore – popă.

Se menţionează că 1762 iunie 29, reprezintă prima atestare documentară cunoscută până în prezent, prin care vechiul sat Solca, poartă denumirea de Arbore, luat după fostul lui stăpân, Luca Arbure portar de Suceava, decapitat în aprilie 1523, la curţile domneşti din Hârlău.

De la mănăstirea din actualul orăşel Solca, apar hirotonisiţi 4 monahi în diaconi, între care figurează şi monahul Teodosie ot Solca, la data de 2 iunie 1771. Este diaconul Teodosie Scânteie, căruia i s-a adresat arhimandritul Vartolomei Mazereanul în 1774, pentru a trece la manăstirea Putna. Din satele stăpânite de către manăstirea Solca, sunt 15 hirotonii: Solca 4, Arbore 7 (5 persoane), Botoşana 3, Badeuţi 1. De la mănăstirea Putna sunt 9 monahi ca diaconi, unul ca preot, iar monahul "*Teoctist ot Sihăstrie Putnii*", ca diacon şi popă. La data de 1 aprilie 1778, arhimandritul Vartolomei Mazereanul şi ieromonahul Ilarion de la mănăstirea Putna, îi eliberează tânărului Isaia Baloşescu, cartea de studii la terminarea Academiei Duhovniceşti de la Putna. La 14 aprilie 1778, acesta apare în **Catastiv** ca "*monah(ul) Isaia ot Putna*", hirotonisit ca diacon. Este viitorul arhimandrit şi apoi episcop al Bucovinei. Din satele stăpânite de către mănăstirea Putna, sunt 57 hirotonisiri. De la alte mănăstiri, apare doar un singur caz, "*Ioanichi ot Moldovita*" ca diacon şi popă. Menţionăm că mănăstirile erau subordonate mitropoliei şi nu episcopiilor. De la Episcopia de Rădăuţi, apar urmatoarele hirotonii:

- 1777 ghenarie 4 – Monah Teodosie – diacon i popă;
- 1777 aprilie 13 – Monah Isai – diacon;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- 1778 aprilie 12 – Monah Misail – diacon;
- 1779 martie 28 – Monah Gherasim – diacon;
- 1782 dechembrie 6 – Monah Venedict – diacon,
- 1783 ghenarie 6 – Ierodiacon Misail – popă.

Grupate pe ținuturi și călugări, hirotoniile de la Rădăuți însumează valorile specificate în tabelul de la pagina următoare.

Ținutul Hotin a aparținut de eparhia Episcopiei de Rădăuți, dar numai în anumite perioade, ea fiind constituită și ca episcopie separată.[102]

Preoții erau printre principalii beneficiari ai școlilor, ei trebuind să-și dobândească pregătirea corespunzătoare într-o școală de slovenie și de românie. În anul 1733, Grigore Ghica II, domnul Moldovei, introdusese darea de un galben pe an, care trebuia plătit de către fiecare diacon sau preot, constituindu-se astfel fondul de întreținere al școlilor din Moldova, impunere ce va fi menținuta și pe timpul ocupației austriece.

Sunt cunoscute câteva documente din timpul episcopului Dositei Herescu, privind strângerea din eparhia Episcopiei de Rădăuți a banilor din dajdea preoților pentru fondul școlilor, din care majoritatea lor, erau trimiși la Mitropolia Moldovei din Iași:
- 1766 iunie 22- Situația banilor încasați de la 283 preoți și diaconi, câte 2 lei noi de nume, care au fost distribuiți: 450 lei la mitropolie câte 40 lei la școlile din Botoșani și de la Episcopia din Rădăuți 30 lei la școala de la Putna,
- 1766 octombrie 26- Încasări de la eparhiile Cernăuți, Dorohoi și Suceava, câte 2 lei de nume, de la 282 preoți și diaconi, respectiv 564 lei s-au predat: 494 lei la mitropolie, 30 lei la școlile din Putna și 40 lei celei de la Episcopia din Rădăuți. Au fost scutiți 16 preoti și diaconi din Cernăuți

Au mai fost trimise la mitropolie următoarele sume rezultate din documentele cunoscute până în prezent: 1771 ->1100 lei; 1773 ->500 lei; 1774 ->500 lei; 1775 ->500 lei.[103]

Școala episcopală din Rădăuți avea și treapta a II-a, cu o secție teologică și alta laică, aceasta pregatind dieci, pisari și lo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Hirotonii pe ținuturi și ani

Anul	Ținutul				Călugări de la mănăstiri și diecezi din alte eparhii	Total
	Cernăuți	Dorohoi	Suceava	Hotin		
1757	9	-	-		-	9
1758	8	8	7		11	34
1759	7	9	3		5	24
1760	3	7	6		7	23
1761	3	1	4		2	10
1762	7	-	10		-	17
1763	23	6	6		-	35
1764	9	5	4		-	18
1765	7	1	4		4	16
1766	5	5	4		1	15
1767	8	5	4		-	17
1768	4	5	3		5	17
1769	1	3	-		-	4
1770	9	9	9	10	3	40
1771	18	4	11	24	6	63
1772	10	4	6	23	8	51
1773	14	6	8	17	5	50
1774	13	3	7	14	2	39
1775	25	5	8	1	7	46
1776	24	3	3		1	31
1777	17	5	-		3	25
1778	8	5	12		5	30
1779	7	5	7		1	20
1780	19	2	10		10	41
1781	6	1	1		3	11
1782	4	-	3		2	9
1783					1	1
Total	**268**	**107**	**140**	**89**	**92**	**696**

gofeti. Un raport din 1777 menționează că la Rădăuți învățau câte 50 elevi, interzicându-se de către autoritățile austriece trimiterea banilor școlilor la Mitropolia din Iași, urmând ca din sumele

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

strânse să se formeze "*fondul scolastic al ţării*", respectiv al Bucovinei. Şcoala de pe lângă Episcopia de Rădăuţi a fost desfiinţată în 1781, când sediul episcopiei a fost mutat la Cernăuţi. A fost înfiinţată o nouă şcoală pe lângă mănăstirea Sf.Ilie, Suceava, condusă de către sârbul Daniel Vlahovici, viitorul episcop al Bucovinei. După un scurt timp, şcoala de la Suceava a fost mutată la Cernăuţi, unde a funcţionat ca seminar teologic.

I.- DOMENIUL EPISCOPIEI DE RĂDĂUŢI

Episcopia de Rădăuţi a fost înzestrată încă de la început cu o serie de moşii, numite "moşii episcopeşti", care au fost stăpânite până la secularizarea lor de către austrieci.

Neputându-se prezenta personal în faţa Comisiei aulice de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, ce se ţinea la Suceava, Dositei Herescu scrie din Rădăuţi, la 25 februarie 1782, o **Înştiinţare**, prin care-l deleagă pe ieromonahul Inochentie din mănăstirea Rădăutilor, să prezinte scrisorile de stăpânire, veniturile, izvoadele pentru dobitoace, şi "*fiindcă după înalte porunci, se face jurământ la cinstita comisie din partea acelora care merg să de(a) sama, aceasta nu iaste de trebuinţă să jure, căci viniturile şi toate celelalte cât să arată în izvoade, sunt supt iscălitura me(a) trimisă*".

Prima înfăţişare a fost la 9 martie 1782, dar ieromonahul Inochentie nu cunoştea conţinutul scrisorilor pe care le avea asupra sa fiind caracterizat de către comisie, "*foarte ignorant*", şi trimis să revină pe 12 martie, după ce va ceti documentele respective. Din raspunsurile date la a doua înfăţişare, reţinem următoarele proprietaţi, fără a mai menţiona pe donatorii moşiilor respective:

I.-În Cordon stăpâneşte satele:Rădăuţi, Coţmani, Lastiuga (care s-a numit şi Sadova), Suhoverca, Clivodin, Davideşti, Chliveşti, Havrileşti, o pivniţa risipită la Suceava (cumpărată cu 110 florini de către episcopul Dositei, de la Ion Solomon, starostele evreilor din Suceava, la 1 februarie 1761, fiind situată în piaţa vitelor), un loc de casă în Cernăuţi cumpărat cu 200 lei de la preotul Simion din Biceşti.

II.- Peste Cordon, în Moldova, episcopia stăpâneşte sate-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

le: Havarna, Sulița Nouă ținutul Herța-Dorohoi și jumătate din Balineşti (Bălineşti), fost al marelui logofăt Ion Tăutu, mort în 1511, ținutul Suceava.

După tradiție, toate satele numite episcopeşti, au fost dăruite episcopiei de către Alexandru-voievod (cel Bun), dar nu există nici un document doveditor pentru această danie, căci "*scrisorile s-au pierdut*". Au însă cărți de confirmare de la domnul Ştefan cel Bătrân (Mare), din anul 1503 (7015), aflate în stare foarte proastă, fiind reținută cartea de la Ştefan cel Tânăr din 1520 (7028), prin care se confirmă și întăreşte satele respective.

Pentru Rădăuți, episcopia posedă o hotarnică din 1768, făcută în urma certurilor avute cu mănăstirea Sucevița, privind hotarul dintre Volovăț și Rădăuți. Vreme de 300 ani, episcopia a posedat toate acest sate în liniște din toate părțile. Inochentie menționează că în confirmările domneşti, sunt cuprinse și satele Ceaplinița, Plutna și Rohozna din ținutul Cernăuți, dar pe care nu le mai posedă în prezent. Inochentie semnează procesul verbal ca "*vechil episcopesc*".[104]

În satul Coțmani din ținutul Cernăuți, exista o căpitănie a călăraşilor domneşti, cu panțiri, din partea cărora Episcopia de Rădăuți a înregistrat multe împotriviri și nesupuneri legate și de utilizarea pământului. Căpitănia a fost mutată la Vijnița, iar din 1792 la Rădăuți (herghelia și remonta), când au fost arendate pământurile din domeniul Rădăuțului, ocupând și toate construcțiile ce-au aparținut episcopiei..

- 5 iulie 1749 și 29 mai 1750 -Domnitorul Constantin Mavrocordat și Constantin Racoviță, la cererea episcopului Iacov (Putneanu), scriu starostelui și marelui căpitan de Cernăuți, ca să-i oblige pe călăraşi să lucreze 12 (24) zile pe an la treburile episcopiei și să dea dijma după obicei.;
- 5 septembrie 1751 -Constantin Racoviță domnul Moldovei, trimite un aprod ca să stea zapciu pe călăraşi și alți oameni din Coțmani, obligându-i să lucreze boierescul, sau să dea 2 lei de casă. ;
- 15 februarie 1754 -Matei Ghica voievod, porunceşte starostelui de Cernăuți și marelui căpitan de Coțmani, să le vină "*de hac*" călăraşilor din Coțmani și din Hlivişte.;
- 4 mai 1756 -Constantin Racoviță dă hrisov domnesc ca să mute călăraşii din Coțmani, care se va numi Căpitănia de Cernăuți, iar

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

după strângerea recoltei în luna august, aceştia se vor muta la moşia Hliviştе şi vor da 2 lei de fiecare gospodarie, şi celelalte după hotărârea testamentului. Restul locuitorilor ce nu sunt călăraşi, vor fi înscrişi la birul visteriei.;
- 29 mai 1757 -Scarlat Ghica voievod dă carte de volnicie Episcopiei de Rădăuţi, de apărare a moşiilor din ţinutul Cernăuţi şi a pădurilor sale, de cirezi de boi, vaci, herghelii boiereşti, turceşti, călugăreşti, aparţinând oamenilor din ţara leşească.;
- 9 iunie 1758 -Scarlat Ghica voievod aprobă ca 16 călăraşi de pe moşia Coţmani, să se mute pentru "paza marginei" (hotarul Moldovei), care vor locui în satele Hliviştea şi Havrileşti.;
- 1 august 1761, birnicii din satul Havrileşti al episcopiei se plâng contra călăraşilor din Hliviştе că le iau locul de hrană şi-l lucrează.[105]

Mutarea la 1 mai 1792 a herghelіei de prăsilă pur sânge la Rădăuţi, a condus ca Fondul Bisericesc din Cernăuţi, să arendeze statului austriac 17.264 iugăre de pământ, fost episcopesc şi mănăstiresc, cu o arendă de 50.000 şi apoi 60.000 florini, sumă foarte mică pentru timpul respectiv. Domeniul arendat se întindea înspre Frătăuţi, valea Sucevei, spre Putna, păscătoarea de la Lucina şi izvoarele râului Suceava, precum şi zona spre Volovăţ, Burla şi Arbore.[106]

În preajma bisericii Sf. Nicolae a Episcopiei de Răsăuţi, au fost amenajate construcţiile existente, care au fost destinate pentru locuinţe, sediul administraţiei, depozite şi grajduri, un manej şi două silozuri pentru furaje şi cereale. Sediul cu birourile administraţiei au fost stabilite chiar în clisiarniţă, fostele chilii au fost transformate şi amenajate în boxe pentru cai, clădindu-se un mare manej, care a dăinuit până prin anii 1970–1980, timp în care au fost construite locuinţele de pe str. Bogdan Vodă.[107].

După cum scrie Mihai Iacobescu, biserica ortodoxă din Bucovina avea o organizare stăveche, era puternică, bogată şi influentă, fiind legată de constituirea, consolidarea şi înflorirea statului feudal Moldova, loc unde s-au concentrat în acest colţ de ţară românească, o bogată salbă de ctitorii "un sobor de ctitorii mănăstireşti şi bisericeşti", şi necropole domneşti şi boiereşti, centre de cultură şi de artă, mărturii ale cugetului şi spiritualităţii româneşti. Domnii şi boierii locali le-au înzestrat cu generozitate, veac

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dupa veac cu danii de sate, moşii, branişti, păşuni, fânețe poieni, vii, prisaci, heleşteie, dughene, scutiri de vamă, etc. Mănăstirile şi schiturile de aici posedau 267 proprietăți funciare şi forestiere, ce reprezentau jumătate din suprafața Bucovinei, şi peste un sfert din restul moşiilor Moldovei. Toate aceste bogății au fost secularizate de austrieci, formând Fondul Religionar (devenit Bisericesc), pe care l-au subordonat economic, financiar şi administrativ, de Administrația Galiției din Lemberg (Lwow).[108]

J. REFORMA ORGANIZĂRII BISERICII ORTODOXE DIN BUCOVINA

Biserica ortodoxă din Bucovina, teritoriul detrunchiat din trupul Moldovei de către Austria în 1775, avea o străveche organizare făcută încă din timpul domnitorului Alexandru cel Bun, era puternica, bogată prin salba de ctitorii domneşti şi săteşti, înzestrată secol după secol, prin numeroase danii ce au constituit domeniile mănăstireşti, fiind în acelaşi timp, influentă în popor, prin centrele sale de cultură şi spiritualitate romanească. În acest colț de veche Țară Românească, se aflau la data ocupării ei de către Austria 17 mănăstiri, 15 schituri, 4 sihăstrii, 247 biserici cu peste 900 calugari şi preoți, ce exercitau o puternică înrâurire asupra celor 26.731 familii de credincioşi ortodocşi.

Autoritățile austriece au adoptat şi pus în aplicare un vast program de măsuri şi reforme, unele dintre ele fiind speciale în domeniul bisericesc şi cultural. Amintim pe cele mai importante, ce au consecințe negative asupra românismului acestei provincii din nordul Moldovei:

- secularizarea proprietăților mănăstireşti, desființarea mănăstirilor, schiturilor şi sihăstriilor, lăsând doar Putna, Sucevița şi Dragomirna, dar şi acestea fără domeniile lor funciare şi silvice;
- crearea prin hotărârea imperială din 19 iunie 1783 a Fondului Religionar, prin preluarea tuturor proprietăților mănăstireşti şi ale Episcopiei de Rădăuți, cu scopul declarat, ca veniturile acestuia

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

să fie utilizate trebuințelor spirituale ale credincioşilor, pentru biserici şi şcoli, dar a cărei visterie a fost supusă administrării, controlului şi utilizării ei în folosul statului;
- ruperea tuturor legăturilor cu Mitropolia Moldovei din Iaşi şi subordonarea Episcopiei Bucovinei, Mitropoliei sârbeşti de la Carlowitz.
-subordonarea şi tranformarea clerului ortodox bucovinean într-un aparat funcționăresc, apărător şi executor a politicii imperiale;
- înlăturarea treptată a primatului exclusiv al religiei ortodoxe în Bucovina spijinirea pătrunderii şi răspândirii, în special a catolicismului, dar şi ale altor confesiuni.

Episcopul Bucovinei rămânea numai cu problemele dogmatice şi spirituale, el fiind numit de către împăratul Austriei, iar parohii, protopopii, protoiereii şi vicarii, erau recomandați formal de către episcop, dar erau numiți de către guvernatorul de altă credință şi străin de neam din Lemberg (Lwow) – Galiția.

În fruntea eparhiei Bucovinei se afla Consistoriul, format din Episcop şi patru sfetnici, dintre care doi erau clerici cu treapta de vicari sau de arhimandriți şi doi funcționari civili de stat, care adeseori erau de altă confesiune.

La 29 aprilie 1786 se adoptă şi pune în aplicare Regulamentul Administrației Bisericeşti (Regulamentul Duhovnicesc), care împărțea eparhia Bucovinei în 6 decanate: Cernăuți, Ceremuş, Nistru, Berhomet, Vicov şi Suceava, conduse de către protopopi sau protopresbiteri, precum şi vicariatele Câmpulung pe Ceremuş şi Câmpulung Moldovenesc. Numărul parohiilor a fost redus de la 239 în 1784 la 186 în anul 1786, care au fost supuse dogmatic şi spiritual episcopului Bucovinei. În lista parohiilor târgul Cernăuți figurează cu 320 de familii ortodoxe, cu 4 biserici şi 4 preoți. Situația numerică a noii reorganizări bisericeşti, conform listei prezentate de episcopul Dositei Herescu se prezintă astfel:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Protopopiatul și Vicariatul	Număr			
	Parohii	Familii	Biserici	Preoți de rând
Cernăuți	34	5427	39	61
Ceremuș	42	4597	46	51
Nistru	29	3345	29	34
Berhomet	36	3109	36	38
Suceava și Vicariatul Câmpulung Moldovenesc	47	4787	50	54
Vicov și Vicariatul Câmpulung pe Ceremuș (rusesc)	51	5466	47	58
Total	**239**	**26.731**	**247**	**296**

După cum s-a afirmat mai sus, toate datele se referă numai la familiile și bisericile ortodoxe, fără cel al altor confesiuni, care în sec XIX și-au construit propriile lăcașuri de cult.[109]

Pentru militarii și funcționarii austrieci legați de paza granitei cu Moldova, s-au construit la Gura Humorului, între 1809-1811, o biserică romano-catolică din zidărie, alta în 1814 la Cernăuți, astfel că în 1820, existau 15 parohii de care aparțineau 239 de sate de credincioși catolici, la o populație totală de circa 250.000 locuitori. Între 1820-1821, s-a ridicat la Cernăuți prima biserică greco-catolică (unită) din piatră, înființându-se noi parohii pentru acest cult, la Hliboca (Adâncata), Pohorlăuți, Siret, Storojinet, Broscauți, cu biserici proprii, iar la Suceava au preluat biserica Învierea, rectitorită de către Elena doamna, soția domnitorului Petru Rareș.

În Cernăuți, protestanții și-au construit biserica în 1847, iar între 1820-1845, comunitatea evreiască și-a ridicat o sinagogă.

În 1860 Dimitrie Petrino, deputatul Bucovinei în Parlamentul Imperial din Viena, relata că, în vreme ce în toate localitățile bucovinene au fost construite biserici catolice din piatră, din banii Fondului Bisericesc abia s-au ridicat 6 bisericute modeste din piatră, restul fiind din lemn.

Transformarea Bucovinei într-un mozaic de confesiuni religioase, s-a făcut treptat, astfel că recensământul din 1910, rele-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

va ca populația ortodoxă reprezenta numai 68 59% din totalul locuitorilor.

Fondul Religionar (Bisericesc) constituit prin secularizarea proprietăților mănăstirești, ca urmare a înzestrării lor de către domnitorii și boierii Moldovei, cuprindea 105 mile pătrate, iar până în 1900, autoritățile austriece au înstrăinat 72 mile pătrate, păstrând doar 33 mile patrate. În 1865 profesorul Aron Pumnul constată, printr-un studiu, ca din cele 267 proprietăți inițiale, nu se mai aflau în stăpânirea Fondului Bisericesc decât 178 moșii. Însemnate sume de bani aparținând Fondului au fost preluate de către statul austriac pentru susținerea și înzestratrea armatei și a războaielor sale.[110]

Episcopul Dositei Herescu a păstorit 3 decenii Episcopia de Rădăuți, și încă aproape un deceniu, Episcopia Bucovinei din Cernăuți, timp în care a militat și acționat ca ocrotitor al continuității românești în Bucovina înstrăinată. În timpul apostolatului său, biserica ortodoxa a fost singura apărătoare a dreptului poporului român băștinaș, a ființei naționale, a tradițiilor seculare de neam și de confesiune în fața numeroaselor tentative de deznaționaliza-re și convertire religioasă. Împovărat de ani, de permanenta luptă dusă cu nedrepții ce urmăreau înstrăinarea de neam și limbă română, s-a stins din viața la 2 februarie 1789, osemintele sale trebuind să fie duse și ele, de la biserica Sf.Treime, la Sf. Paraschiva, cimitirul Horecea și apoi în capela arhiepiscopală din cimitirul Horecea, care și el a fost devastat în epoca comunistă rusească.[111]

În zilele de 27–28 august 1871 (stil nou), au avut loc serbările comemorative la mormântul lui Ștefan Cel Mare de la Putna, la organizarea cărora, rolurile principale le-au deținut Mihai Eminescu și Ion Slavici. Atât înaintea serbărilor, cât și după desfășurarea lor, cei doi prieteni trec prin Rădăuți, poposind și la biserica Sf.Nicolae. Petru Rezuș a publicat un extras din manuscrisul **Catastiful celor de trebuință traiului zilnic și starea economiei**, în care un preot anonim, consemnează cuvintele mari și profetice rostite de Mihai Eminescu la gropnița domnească din biserica Sf.Nicolae: *"Românii n-or sta cât lumea împărțiți, nice călcați de ciubotele cătanelor împărătești, și-a veni și ziua cea mare pentru Rădăuț(i), când se vor trezi voievozii din morminte, Ștefan cel*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mare ne cheamă la Putna".[112]

In prezent se află în reconstrucție în curtea bisericii Sf.Nicolae, anexele pentru Episcopie şi Mănăstirea din Rădăuți.

Note bibliografice

1. Lia Bătrâna, Adrian Bătrâna. *Mărturii heraldice cu privire la începutul statului independent Moldova*, în vol. *Constituirea statelor feudale româneşti*. Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1980, p.195
2. Petru Rezuş. *Contribuții la istoria oraşului Rădăuți*. Bucureşti, Editura Litera, 1975, p.44 – 45.
3. Vasile Drăguț. *Creația artistică în epoca întemeietorilor de țară*. în *Constituirea statelor feudale româneşti*. Bucureşti, 1980, p.287-288. Virgil Vătăşianu. *Istoria artei feudale în tările române*. Bucureşti. Editura Academiei R.P.R., I, 1959, p.301-302, 307; Petru Rezuş. *Op.cit*.p.42-48
4. Petru Rezuş. *Op.cit*.p.50-51; Virgil Vătăşianu, *Op.cit*.p.814
5. C.Cihodaru, I.Caproşu, L.Simanschi, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova (în continuare, D.R.H.A.), I. Bucureşti, Editura Academiei R.S.R. 1975, p.56-57.
6. Dimitrie Dan. *Cronica Episcopiei de Rădăuți*. Viena, 1912, p.14; L.Lăzarescu-Ionescu, Barbu Câmpina, Eugen Stănescu ş.a. *Documente privind istoria României.A.Moldova* (în continuare D.I.R.A.) vol XVI /I. Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1953, p.97-98.
7 D. Dan. *Op.cit*.p.15; P.Rezuş. *Op.cit*.p.51-52.
8 Virgil Vătăşeanu. *Op.cit* p.699
9 V.A.Urechea. *Inscripțiuni după manuscrise. Comunicări şi note*. Bucureşti, Edițiunea Academiei Române, 1887, p.4.
10. D.Dan, *Op.cit*.p.170-172
11. Miron Costin, *Opere*.Ediția P.P.Panaitescu, Bucureşti, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă (ESPLA), 1958, p.162.
12. Axinte Uricariul. *De a doua domnie a lui Nicolae Alexandru* Voievod. Ediția I. St.Pascu. Bucureşti, Edit. Casa Şcoalelor, 1944, p.112,117,125

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

13. Vasile Gh.Miron, Mihai St.Ceauşu, Gavril şi Sevastiţa Irimescu. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*. Bucureşti. Edit. Arhivele Statului. 1983. p.214-217.
14. Dimitrie Onciul. *Scrieri istorice*. I. Ediţia Aurelian Sacerdoţeanu. Bucureşti. Ed. Ştiinţifică. 1968, p.507-509.
15. Marcu Beza (coordonator). *Repertoriul monumentelor şi al obiectelor de artă din timpul lui Ştefan cel Mare*. Bucureşti. Edit. Academia R.P.R., 1958. p.249-263; D.Dan.*Op.cit*.p.6-13; P.Rezuş. *Op.cit.* p.38-50; Constantin C.Giurescu (coordonator), *Istoria României în date*. Bucureşti. Editura Enciclopedică Română. 1971.
16. Ieromonah Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească*, sec IV-XII. Bucureşti. Edit. Institutul Biblic 1982. p.61; D.Dan *Op.cit*.p.118
17. Nicolae Beldiceanu. *Inscripţii şi note adunate din Mănăstirile Moldovei şi Bucovinei*. 1899 ms.rom.4181. B.A.R. p.11-12
18. N. Beldiceanu. *Op.cit*.p.3;Petru Rezuş. *Op.cit*.p.50;
19. Lia şi Adrian Bătrâna, *Op.cit*.p.195-197. 202.
20. Petru Rezuş. *Op.cit*.p.56-61; N.Beldiceanu. *Op.cit*.p.3.
21. C.C.Giurescu, *Istoria Românilor*. I.Bucureşti. 1940, p.445.
22. Ştefan S. Gorovei. *Relaţiile bisericeşti româno-ruse. sec XV-XVIII*, în "**Anuarul**" Institutului de Istorie "**A.D.Xenopol**". Iaşi XXXI. Edit. Academiei Române. 1994. p.602
23. Dimitrie Onciul. *Op.cit*.p.312. 510-516.
24 Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*. ediţia P.P.Panaitescu. Bucureşti. ESPLA. 1958. p.78.
25. Dimitrie Cantemir. *Descrierea Moldovei*. Bucureşti. Liceum. 1967.p.225-226.
26. Vasile Gh.Miron. Mihai St.Ceauşu. Ion Caproşu. Gavril Irimescu. Suceava. *File de istorie. Documente*. I.Bucureşti. Edit.Arhivele Statului, 1989,p.460-461;*Din tezaurul documentar*. p.452-453.
27 I.Lupaş. *Lecturi din izvoarele istoriei române*. Cluj. Edit.Cartea Românească. 1928. p.73-75.
28. Radu Constantinescu, *Note privind istoria bisericii române*. Sec.XIII-XV în "**Studii şi materiale de istorie medie**" VI. 1973, Bucureşti. edit. Academiei R.S.R., p.190-191
29. D.R.H.A.. I. p.8,29-30. 33-34
30. *Ibidem*. p.50.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

31. Mircea Pahomi, *Fundații românești în Galiția*, în "**Analele Bucovinei**", an II, nr.1/1995, Edit. Academiei Române, p.101-121.
32. Ștefan S.Gorovei, *Moldova lui Vasile Lupu și arhiepiscopia de Ohrida*. Relațiile bisericești româno-ruse sec.XV-XVIII. În "**Anuarul**" Inst.Istorie A.D.Xenopol, Iași, XXXI, Edit Academiei Române 1994, p.111-117, 601-607.
33. I.E.Semenova, Relațiile bisericii din Moldova și Muntenia cu Rusia. "**Anuarul**" sus menționat, p.563-564, 567.
34. Olimpia Mitric, *Cartea românească veche în județul Suceava*. În "Anuarul Suceva", Muzeul Suceava, X, 1983, p.680-682.
35. Ștefan S. Gorovei, *Op.cit.*p.601-607.
36. *D R H.A.*, I, p.50
37. *Ibidem*, II, p.335-336, 364-365.
38. *Ibidem*, III, p.514-515, 137-139.
39. *D.I.R.A.* XVI/1, p.172-174.
40. Dimitrie Dan, *Op.cit.* p. 211.
41. Dimitrie Dan, *Mănăstirea Sucevița*, București, Tipografia Bucovina, 1923, p.70-86; Mircea Pahomi, *Mănăstirea Moldovița*, manuscris.
42. Dimitrie Dan, *Cronica*, p.100.
43. Veronica Vasilescu, Doina Duca Tinculescu, *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică a statului*, V. București, Edit. Arhivelor Statului, 1974, p.79-80 (în continuare, **Catalogul documentelor**).
44. D.Dan, *Cronica*, p.226-227
45. *Din tezaurul documentar*, p.281-282
46. *Ibidem*, p.402
47. *Ibidem*, p.421
48. *Ibidem*, p.445-446
49. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei* I, București, Edit. Academiei Române, 1993, p.82-91; D.Dan, *Cronica*, p.125.
50. D Dan, *Cronica* p.125.
51. D Dan, *Cronica* p.125.
52. *Din tezaurul documentar*, p.461-462
53. *Ibidem* p.464-466.
54. Mihai Iacobescu, *Op.cit.*p.191-197; Aron Pumnul, *Privire repede peste 267 proprietăți așa numite moșiile mănăstirești, din care s-a format mărețul Fundu Religionariu al bisericii drept-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

credincioase răsăritene din Bucovina, făcute după adeverințe autentice sau urice Cernăuți. 1865, p.10-11.

55. Mircea Lutic. *Episcopul Dositei Herescu.* în "Glasul Bucovinei" Cernauti-Bucureşti. nr 4/1994, p.32-44

56. Marcu Beza ş.a. . *Repertoriul monumentelor.* p.299

57. i.D Ştefănescu. *Broderiile.* în volumul *Cultura Moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare.* Bucureşti. Edit. Academiei R.S.R. 1964. p.491.493; *Repertoriul monumentelor.* p.300; D.Dan, *Cronica* p.201

58. D.Dan. *Cronica.* p.26 210-211 Melchisedec Ştefănescu. *O vizită în câteva mănăstiri şi biserici antice din Bucovina.* Bucureşti, Tipografia Cărților Bisericeşti. 1885 p.54.

59. D.Dan. *Sucevița.* p.58-59.

60 *Ibidem.* p.14 16

61 Orest Trafali, *Le trésor byzantin du monastère de Poutna.* Paris 1925. p.5

62 D.Dan. *Sucevița.* p.14.16.

63. Zlatca Iufu. *Manuscrise slave de la Dragomirna.*în "**Romanoslavica**" XIII. Bucureşti. 1966, p.191-195

64. *Repertoriul.* p.424; D.Dan. *Cronica.* p.210-211; Victor Brătulescucu. *Miniaturi şi manuscrise din mănăstirea Putna. "Mitropolia Moldovei şi Sucevei"* (M.M.S.). Iaşi, nr.7-8/1966,p.476-477

65. L.Demény, *Recenzii şi prezentări.* în "**Studii şi materiale de istorie medie**" (S.M.I.M.). VI. Bucureşti. 1973, Edit.Academiei R.S.R., p.441.

66 Nicolae Iorga. *O alegere de episcopi moldoveni în 1557-1558.* Cluj 1907 (broşură de 8 pagini).

67 D.Dan. *Cronica.* Op.cit.p.134

68. Radu Constantinescu . *Manuscrise de origine românească în colecții străine.* Repertoriu. Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1986, p.63

69. Victor Brătulescu, *Portretul lui Ion Movilă din tabloul votiv de la Sucevița* "M.M.S.". nr.1-2/1966, p.44.

70 I.Iufu. *Mănăstirea Moldovița centru cultural important în perioada culturii române în limba slavonă, sec.XV-XVIII.* În "M.M.S." nr.7-8. 1963. p.443; D.Dan, Sucevița, p.62, 64.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

71 I.Iufu. *Moldovița*. p.443; D.P.Bogdan, *Paleografia româno-slavă* Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1978. p.271; D.Dan, *Cronica*. p.216-217.
72 Radu Constantinescu. *Manuscrise*, p.123-124.
73 P.P.Panaitescu. *Manuscrise slave din B.A.R.*. I, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R. 1959. p.62-63; I.Iufu. *Moldovița*. p.442.
74 I.Iufu. *Moldovița* p.441-442; P.P.Panaitescu. *Op.cit.*p.254-256.
75 P.P.Panaitescu. *Op.cit.*p.254-256.
76 Simion Florea Marian. *Inscripțiuni de pe manuscripte şi cărți vechi*.I.Cernauți. Tipografia Suceava. 1900. p.86-87.
77 Ion I. Nistor. *Cărțile liturgice din Bucovina şi introducerea limbii slavone în biserica românească* în Analele Academiei Române. Mem. Secției istorice. seria III. tom 25. Bucureşti, 1942-1943, p.7
78. D.Dan. *Cronica*. p.219-220; Episcop Melchisedec (Ştefănescu). *Cronica Romanului şi a Episcopiei de Roman*.II.Bucureşti. 1875. p.232; Gh.Popescu-Vâlcea. *Miniatura românească*. Bucureşti. Editura Meridiane. 1981. p.101.
79 Radu Constantinescu. *Manuscrise*. p.162
80 D.Dan. *Cronica*. p.220.
81 *Ibidem*. p.134
82 Olimpia Mitric. *Cartea românească*. p.67. 677.
83 *Ibidem*
84 Nicolae Beldiceanu. *Op.cit.*p.11-12.
85 Gabriel Ştrempel. *Copişti de manuscrise româneşti până la 1300*. I. Bucureşti. Editura Academiei R.P.R. , 1959, p.136; Gabriel Ştrempel. *Catalogul manuscriselor româneşti* B.A.R. I. Bucureşti. Edit. Ştiințifică şi Enciclopedică. 1978, p.170.
86 Gabriel Ştrempel. *Copişti*. p.217
87 Dimitrie Dan. *Arhimandritul Vartolomei Mazereanul*. Bucureşti, Edit. Academiei Romane. 1911. p.30-31, nota 2.
88 Ilie Corfus. *Însemnări de de demult*. Iaşi. Edit. Junimea, 1975, p.165; Mircea Pacurariu, *Contribuții la istoria episcopiilor Romanului*. *Rădăuților şi Huşilor*. Iaşi. M.M.S. nr. 1-2/1979 p.159.
89 D.Dan. *Cronica*. p.221.
90 Ion Zugrav. *Cărți vechi la biserica episcopală Rădăuți*. Cernăuți. revista "**Candela**". iulie-august 1924, p.341-343.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

90a Olimpia Mitric. *Scriptorii, cărturari şi manuscrise în limba română din nordul Moldovei. sec.XVI-XX, Suceava.* "**Analele ştiinţifice de Istorie Codrul Cosminului**", serie nouă. nr.2, 1996. p 167
91. Alexandru Piru, *Literatura veche română*. Bucureşti, Editura pentru literatură , 1961, p.520-521.
92. Ioan Bârlea, *Însemnări din bisericile Maramureşului*. Bucureşti. Atel. Grafice. Socec, 1909. p.61.
93. D.Dan , *Cronica*, p.136-137, 222-223; Ion Bârlea, *Op.cit.*p.86, 120, 132-134.
94. D.Dan. *Cronica*, p.223-224; Simion Reli. *Biserica ortodoxă română în vremile trecute*. Cernăuţi. Tip. Facultăţii de Teologie, 1938, p.155. 163; Ion Bianu, *Bibliografia românească veche*. Tom III. Bucureşti. Edit.Academiei Române. 1907, p.87, nr.243; Ion Zugrav. *Muzeul bisericesc al Mitropoliei Bucovinei*. în "Anuarul Muzeului Bucovinei". Cernăuţi. Tipografia Mitropolitul Silvestru. 1944, p.284; Petru Rezuş. Contribuţii,p.66-69.
95. Vartolomei Mazereanu. *Condica Mănăstirii Solca*. Ediţia S.Fl.Marian. Tipografia Suceava. 1902, p.11; Erast Costea. *Ctitoria voevodului Ştefan Tomşa II de la Solca*. Cernăuţi, Editura Mitropoliei Bucovinei. 1939. p.284-288.
96. Ion Neculce. *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ediţia Iorgu Iordan. Bucureşti. E.S.P.L.A.. 1955, p.403-404.
97. Teodor Codrescu, *Uricariul*. I, ediţia II, Iaşi, 1915, p.69.
98. Teodor Codrescu, *Uricariul*, I, ediţia II, Iaşi, 1915, p.58; C. Erbiceanu. *Serbarea Şcolară de la Iaşi*. Iaşi, 1885, p.185-189.
99 Dumitru Furtună, *Preoţimea românească* în sec. XVIII. *Starea lui culturală şi materială*. Bucureşti, 1915,p.157.
100. Teodor Codrescu. *Uricariul*,volXIV,Bucureşti,1889,p.186-192
101. Ion Zugrav, *Când am fost la Rădăuţi de-nvăţam carte*. "**M.M.S.**" Iaşi, nr.3-4/1967. p.306-308.
102. Tit Simedrea Mitropolitul Bucovinei, *Catastivul de hirotonii al Episcopiei Rădăuţului pe anii 1757-1782*. Cernăuţi. Tip.Mitropolitul Silvestru. 1943. p 1-28.
103. *Din tezaurul sucevean*. p.368,371.376-377.406,413,421,423.
104. *Ibidem*. p.452,454; D.Dan, *Cronica*, p.230-232.
105. *Din tezaurul sucevean*, p.277,279.285.295.311.319.323.342.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

106. Petru Rezuş. *Contribuţii*. p.74-76; Isidor Onciul, *Fondul Religionar al Bucovinei*. Cernăuţi, 1890, p.278,284
107. Petru Rezuş. *Contribuţii*. p.74-75.
108. Mihai Iacobescu. *Din istoria Bucovinei*. I. 1993, p.288-304.
109. Ion Nistor. *Istoria bisericii din Bucovina şi a rostului ei naţional-cultural în viaţa românilor bucovineni*. Bucureşti, 1916, p.203-210.
110. Mihai Iacobescu. *Din istoria Bucovinei*. I. 1993. P. 288-304.
111. Mircea Lutic, *Episcopul Dositei Herescu un ocrotitor al continuităţii româneşti în Bucovina înstrăinată*. Rev."Glasul Bucovinei" Cernăuţi - Bucureşti, nr.4/1994, Fundaţia culturală română. p.32-43.
112. Petru Rezuş, *Contribuţii*, p.150.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ȚINUTUL CERNĂUȚI, REPERE ISTORICE

În interpolarea făcută de către Misail Călugărul (de la mănăstirea Putna) în **Letopisețul Țării Moldovei** al vornicului Grigore Ureche se menționează că Alexandru cel Bun, domnul Moldovei (1400-1432) a organizat biserica și administrația țarii. A fost întemeiată Mitropolia de la Suceava, precum și episcopiile de la Roman și cea din marea mănăstire de la Radauți care-și avea eparhia în ținuturile de nord, dinspre Țara Leșască, aparținând Țării de Sus a Moldovei. El a mai stabilit dregatoriile boierești din sfatul domnesc, cu sfetnicii și cârmuitorii țării, între care figurează și spătarul mare, ce era și staroste de Cernăuți.[1]

Istoricul Constantin C.Giurescu scrie în 1967 în lucrarea **Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolele X-XVI**, că zona de margine dinspre hotarul de nord al Moldovei, s-a numit inițial ținutul Țețina, după cetatea cu același nume, aflată în partea de nord-vest a orașului Cernăuți, pe un deal cu altitudinea de 539m.

În documentele externe privind relațiile moldo-polone, Țețina apare menționata în 1395, înainte de 6 ianuarie, prin care boierii domnitorului Ștefan voievod, garantează că acesta va veni să se închine lui Vladislav regele Poloniei. La 1 august 1404, la Camenița Alexandru cel Bun împreună, cu pani valahi, între care și pan Hodco de la Țețina, toți pământeni moldoveni, făgăduiesc credință craiului Vladislav al Poloniei. Din Lancici, la 13 decembrie 1433, Vladislav regele Poloniei, întărește lui Ștefan domnul Moldovei *"toate scrisorile date predecesorilor lui și-i dă Țețina și Hmelovul"*, arătând hotarul între aceste orașe și Țara Rusiei, iar Ștefan voievod și urmașii lui, *"vor stăpâni toată țara Moldovei, în toate granițele ei, așa precum au stăpânit-o înaintașii lui, și după cum iaste scris în cele întâi cărți...îi dăm și i-am dat, în veac, aceste orașe Țețina și Hmelovul, cu aceste ținuturi și sate, care aparțin lor, care orașe sunt așezate între țara noastră, a Rusiei și Moldova...și îl facem ca pe un adevărat stăpân și moșan acestor cetăți Țețina și Hmelovul"* Granița veșnică va fi pe râul Colacin

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ce desparte Sniatinul al Poloniei şi Şepinţi al Moldovei, câmpia Bolohovului până mai sus de satul Potoc pe Nistru, satul Potoc fiind al Moldovei. Râul Nistru în jos până la mare (Neagră) aparţine Moldovei, iar *"peste ţărmul Nistrului este ţara noastră a Rusiei"* [12] Este de reţinut că Ţeţina este numită oraş.

Ţinutul Ţeţina este menţionat documentar între 1395-1481, iar cu denumirea de ţinutul Cernăuţi, apare începând, după documentele interne, cu anul 1476, fiind cârmuit şi administrat de către un pârcalab denumit după polonezul staroste, sau latinescul căpitan, iar după 1741, apare ispravnicul de ţinut, care era împărţit în ocoale, având în frunte un namesnic sau locţiitor. Târgul era condus de şoltuz (primar) sau voit, sau jude, ajutaţi de 12 pârgari sau juraţi.

În volumul omagial apărut în 1991 la Hoffmann Verlag din Ausburg, dedicat omului de ştiinţă german Rudolf Wagner, originar din Bucovina, cu studiile secundare la Gura Humorului-Suceava, şi cele universitare la Cernăuţi, specializat în germanistica, sunt cuprinse şi date istorice privind oraşul Cernăuţi. Volumul este intitulat **Vom Moldauwappen zum Doppeladler** (De la stema Moldovei la vulturul bicefal). Rudolf Wagner scrie despre Cernăuţi, că la data anexării din 1775 de către Austria, se afla într-o stare critică, situaţie datorată desigur numeroaselor invazii ale unor armate străine. Aşezarea era foarte veche, şi se întindea pe malul stâng şi drept al Prutului, cuprinzând Ţeţina, Roşa şi Horecea.

Cetatea Ţeţina a fost construită de către cavalerii teutoni între 1211-1217, şi dărâmată de invazia mongolă de la 1241. Petru I Muşat, domnul Moldovei (circa 1375-circa 1391), reclădeşte Tetina, iar oraşul Cernăuţi se dezvoltă într-un timp mai îndelungat, pe malul drept al Prutului, situaţie determinată de marile inundaţii ce se produceau.[3]

În vechile cimitire, ca de exemplu Lujeni, Toporăuţi şi altele, se află, cruci de Malta de marmoră albă, fără inscripţii, care pe baza unor studii aprofundate, ar putea aduce unele clarificări privind istoria acestui teritoriu revendicat arbitrar de catre ucraineni. Din vechea cetate Ţeţina, s-a aflat până după anul 1945, zidaria unui pinten al bastionului care a fost îngropat de către sovietici în fundaţiile turnului de televiziune, făcând dispărut un martor material al prezenţei româneşti din aceste plaiuri strămoşeşti.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Atestarea documentară a oraşului Cernăuţi este făcută prin privilegiul de comerţ, acordat de către Alexandru cel Bun în 6 octombrie 1408, negustorilor din Liov. Privilegiul prevede şi vama domnească de la Cernăuţi, unde se încasau taxele pe cai, pe carele nemţeşti, domneşti şi armeneşti, precizând că acestea "*să nu se scuture*", urmând să plătească vama principală la Suceava. Erau oprite la export-import: jderii, argintul, ceara şi caii buni de ţară.[4] Alte menţiuni ale oraşului sunt din anii 1444, 1456 şi 1463.

În documentele interne emise de către domnii Moldovei, ajunse până la noi, care cuprind şi componenţa sfatului domnesc din secolul XV, sunt menţionaţi şi dregătorii ţinutului Ţeţina, astfel: - 1401 iunie 28, "*credinta lui Hodco de la Ţeţina*"; - 1403 ianuarie 7, "*credinţa panului Hodco de la Ţeţina*" Ilie voievod domnul Moldovei, miluieşte la 18 octombrie 1435, pe boierul Stan Babici, cu satele "*Sobraneţi în ţinutul Ţeţinei*", Văşcăuţi pierdut în hiclenie de Mişea, şi Budinţii lui Mihai al lui Coşcovă, pierdut în hiclenie. În 1440 august 6 într-un document emis la Suceava, apare "*credinţa panului Şteful de la Ţeţina*", iar în 1442 decembrie,la Suceava, cu "*credinta panului Şteful al lui Jumătate şi al fratelui său Mândrea de la Ţeţina*" document catalogat însă ca fals. În documentele emise de către Ilie voievod, toti membrii sfatului domnesc ai Moldovei nu apar cu dregătoriile pe care le deţineau, astfel că în anul 1441 (iunie 25, iulie 7 septembrie 20), şi 1442 (februarie 24, martie 8, aprilie 5 şi august 1), cei doi fraţi staroşti de Ţeţina, apar numai cu formularea din diplomatica internă "*credinţa lui Şteful şi a fratelui său pan Mândrea al lui Jumătate*".[5] Un document din 1448 februarie 23,încheiat la Colomeia – Polonia de către Roman voievodul Moldovei, fiul lui Ilie voievod, menţionează în sfatul domnesc şi "*credinţa panului Şteful Jumătate*" fără a i se preciza şi dregătoria.[6]

Prin tratatul de alianţă şi credinţă încheiat în 1456 iunie 29, de către Petru Aron domnul Moldovei, cu regele Cazimir al Poloniei, se prevede printre alte clauze, că Petru Aron nu doreşte să înstrăineze pământuri sau moşii din Moldova, iar dacă au fost, "*voim să le dobândim din nou*" Hotinul şi Ţeţina care erau zestrea Mariei sotia lui Ilie voievod, situaţia lor va fi reglementată cu ocazia depunerii juramântului (omagiului) către regele Cazimir al Poloniei care însă nu a mai avut loc întrucât Petru Aron a fost alun-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

gat din domnie în 1457 de către Ştefan cel Mare.[7]

Unii dintre domnitorii Moldovei erau înrudiţi prin căsătorii cu membri ai familiei regale, sau ale unor nobili. Doamnele respective primeau ca zestre de întreţinere din partea domnitorilor respectivi, unele sate sau oraşe din Moldova, care rămâneau însă în continuare în stăpânirea Moldovei şi nu a Poloniei.

În două documente identice emise de către domnitorul Ştefan cel Mare pentru Episcopia de Rădăuţi, apar pentru prima dată şi staroştii de Ţeţina, cu subalternii lor, care aveau atribuţii fiscale, sau administrative. În 1479 august 31, Suceava şi 1481 august 23, emis tot la Suceava, domnul Moldovei stabileşte ca "*oricâte sate sunt la Coţmani, care ascultă de mitropolia noastră de la Rădăuţi, cu acei oameni din acele sate, să n-aibă treabă nici un boier al nostru şi nici staroştii de Ţeţina şi nici, globnicii şi nici pererubţii să nu-i judece, să le ia gloabe (amenzi), pentru faptă mare sau mică, omor, răpire de fată, ce se vor face la Coţmani şi să-i judece episcopii sau vornicii lor*" Sătenii sunt scutiţi de lucrul la cetate, la mori, la curţile domneşti, iar cu "*pripasurile de la Coţmani, să aibă treabă numai episcopul de Rădăuţi, sau vornicii lor*" [8]

Documentele prezentate sunt din perioada în care Ştefan cel Mare pune lespezi noi pe mormintele strămoşilor săi înmormântaţi în biserica necropolă Sf. Nicolae din Rădăuţi, care era şi catedrală episcopală. Desigur că în perioada respectivă s-au făcut şi lucrări de reparaţii la acest însemnat lăcaş al bisericii ortodoxe române.

Este posibil ca scaunul administrativ al ţinutului Ţeţina să fi fost de la început în târgul Cernăuţi, unde era de altfel şi vadul de trecere peste râul Prut. După distrugerea cetăţii Ţeţina în secolul XV de către oştile străine, importanţa acesteia a decăzut, astfel că începând din jurul anului 1481, în timpul domniei lui Ştefan cel Mare, denumirea ţinutului a fost preluată după oraşul de scaun al dregătorilor respectivi, menţinându-se un timp ambele denumiri.

Documente în care apare noua denumire de ţinutul Cernăuţi:

- 1476 iunie 1 şi iunie 29, mănăstirea Putna - satul Şirăuţi, ţinutul Cernăuţi;
- 1488 aprilie 3, Suceava - Ştefan cel Mare dăruieşte mănăstirii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Putna satul său propriu, Cozminul, ținutul Cernăuți;
- 1489 octombrie 14, Suceava - satul Toporăuți cu toate cuturile ce ascultă de el, dincolo de Prut, în ținutul Cernăuți;
- 1490 martie 15, Suceava - Ştefan cel Mare întăreşte. Episcopiei de Rădăuți, şase biserici cu popi în ținutul Cernăuți: două în târg în Cernăuți, trei în Cuciur, şi a şasea în Mihalcea, localități ce existau şi pe timpul lui Alexandru cel Bun. Este greu de identificat cele două biserici din Cernăuți, cu cele existente în secolele următoare, deoarece ele erau din lemn şi s-au distrus în decursul vremurilor ce-au trecut peste ele. De asemenea, vechiul târg Cernăuți se afla pe malul stâng al Prutului, fiind mutat ulterior pe malul drept. Menționăm totuşi că biserica Adormirea Maicii Domnului era numită şi "*domnească*", ea fiind mutată în 1876 din centrul orașului Cernăuți în mahalaua Caliceanca-Cernăuți.;
- 1490 martie 16, Suceava - este menționat satul Clicicăuți, la gura Derehluiului, ținutul Cernăuți.[9]

Începând din secolul XVI, sunt cunoscuți şi unii staroşti de Cernăuți, primul fiind Ion Grumază, care apare în tratatul încheiat de către Ştefan cel Mare, în 1499 iulie 12, Hârlău. Tratatul a fost încheiat cu Ian Olbraht regele Poloniei, după înfrângerea acestuia la 26 octombrie 1497 la Codrii Cozminului, şi la 30 octombrie la Cernăuți. Tratatul conține şi prevederea că treburile şi nedreptățile de la granița Moldovei cu cea a Poloniei, vor fi cercetate şi rezolvate de către staroştii de Hotin şi Cernăuți, care au puteri asupra oricui dintre supuşii domnului Moldovei, precum şi cel din Camenița, pentru partea polonă. Între semnatarii tratatului, figurează Toader şi Negrilă staroşti de Hotin şi Ion Grumază staroste de Cernăuți, care au aplicate sigiliile lor în parafa de ceară neagră. Aceleaşi responsabilități pentru staroştii de Hotin şi Cernăuți, au fost reluate prin tratatul încheiat la Hârlău în 1518 mai 4. În 1499 octombrie 14, la Suceava, se încheie tratatul de alianță între Moldova şi Lituania, în care apar şi Toader cu Negrilă staroşti de Hotin şi Ion Grumază, staroste de Cernăuți.[10]

La Cracovia, în 1519 august 7, a fost încheiată convenția dintre Ştefanița voda, domnul Moldovei, şi Sigismund I, regele Poloniei, prin care se prevede ca neregulile ce s-ar putea petrece la frontiera celor două state, se vor rezolva prin două diete anuale, ce se vor ține alternativ pe malul Nistrului, în ziua de Sfânta Trei-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

me. în fața Hotinului și peste două săptămâni la Colatin - Polonia. Între semnatarii convenției figurează Grincovici și Talabă staroști de Hotin și Petrică staroste de Cernăuți. Reînnoirea acestui tratat s-a făcut în 1527 decembrie 11. de către Petru Rareș, prin Vlad, căpitan de Hotin și Toma Barnovschi, căpitan de Cernăuți.[11]

Ștefăniță vodă întărește Episcopiei de Rădăuți, pentru sufletul mamei sale Stana, o prisacă în hotarul târgului Cernăuți, pe Prut unde au fost stupii panului Grumază staroste. Documentul a fost emis la Hârlau, în 1520 octombrie 6.[12] În 1549 februarie 6, la Hârlau, Gavril staroste de Cernăuți hotărnicește satul Pobrăteşti către Pomârla.[13] Sub numele de Gavril Dragu apare ca staroste de Cernăuți, care întărește alături de domnitorul Iliaș Rareș jurământul de credința depus la 30 noiembrie 1547 către regele Poloniei.[14] În 1542 ianuarie 22, Avram din Banila (Banilovschi), staroste de Cernăuți, a fost trimis de către voievodul Petru Rareș ca sol în Polonia.[15] Tot pan Avram din Banila apare la 22 iunie 1553, semnat în jurământul de vasalitate pe care domnitorul Alexandru Lapușneanu l-a făcut față de regele Poloniei.[16] El mai apare tot ca staroste de Cernăuți și într-un document din 1554 octombrie 30. Un document datat 1579 septembrie 1-noiembrie 21 (7080), îl menționează pe Bilăi fost vornic ca staroste de Cernăuți, iar în 1586 februarie 20, apare Gavril staroste de Cernauți.[17]

În privința vechimii unor sate din ținutul Cernăuți, un document din 1699 octombrie 28, scris la Jadova, referitor la cearta pentru niște poiene din hotarul Lucavățului, conține și mențiunea că acesta este sat vechi "*din timpul descălecatului țării de la Dragoș*" iar Putila și Răstoace sunt mai noi. Un alt document din 1575 martie 30, menționează că satul Cuciurul Mare este "*de la întemeierea țării*".[18] Aceste mențiuni din documente întocmite la mari intervale de timp între ele, confirma că în rândul locuitorilor țării conștiința lor de neam romanesc era puternică, ei cunoscând și originea lor ca autohtoni pe acest pământ străbun.

Vechiul târg, Cernăuți a fost inițial pe malul stâng al râului Prut, dar din cauza permanentelor inundații, unele catastrofale, a fost mutat de către Vasile Lupu domnul Moldovei (1634-1653), pe malul drept, având în vedere că și matca acestuia a fost mult schimbata. O confirmare în acest sens este documentul din august 1782, încheiat la Cernăuți prin care delegații orașului, șoltu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

zul Nicolae Grecul, pârgarul Vasile Zazouți și alții, declară că vechiul târg Cernăuți se afla pe malul stâng al Prutului, dar mai târziu, din cauza frecventelor inundații, târgul a fost mutat pe malul drept. Vasile Lupu a reclădit târgul, stabilindu-i și hotarul. A și dat un hrisov, care s-a pierdut în timpul ruşilor (1768-1774). Jitnicerul Nicolae Costin, staroste de Cernăuți, transportând hrisoavele Cernăuților la Iași, nu le-a mai restituit. Nicolae Grecul crede că hrisovul lui Vasile Lupu a fost luat de către Dumitraş Tabăra, dar acesta nu mai trăieşte.[19]

Constituirea efectivă a târgului Cernăuți pe malul drept al Prutului s-a făcut în timp, durând și la începutul secolului XVIII. Dimitrie Cantemir al Moldovei (1710-1711), în opera sa **Descrierea Moldovei**, redactată circa 1716-1720, referindu-se la Țara de Sus a Moldovei, care cuprindea 7 ținuturi (Hotin, Dorohoi, Hârlău, Cernăuți, Suceava, Neamț și Bacău), scrie: "*Ținutul Cernăuților care se întinde de-a lungul hotarului dinspre Polonia. Cel mai de seamă târg din acest ținut este Cernăuți, aşezat pe malul de miazănoapte (stâng) al Prutului, iar cârmuirea lui este dată marelui spătar. În apropiere de satul Cozmin, pe râul Cuciur, lângă vărsarea acestuia în Prut, se văd ruinile unei cetăți foarte vechi ...*". Pe malul dinspre miazăzi al Siretului, urmează ținutul Sucevei.[20]

În anul 1944, profesorul Constantin Loghin din Cernăuți, publica în Almanahul ziarului "**Bucovina**" (p.73-77), un succint articol intitulat **Cernăuții sub stapânirea moldovenească**, în care punctează câteva din principalele evenimente legate de acest oraş, din care redăm un pasaj: " *În vremuri vechi Cernăuții aveau altă aşezare ca cea de azi. Pe atunci Prutul curgea pe sub dealul oraşului de astăzi şi ajungea cam pe la fântâna turcească, aşa că de pildă, gara principală sau mahalaua Caliceanca de astăzi, se aflau sau în locul albiei de azi a Prutului sau pe malul stâng al lui, cam pe locul unde se află astăzi satul Moşi cu Denisauca. Tot pe aici era răscrucea vestitelor drumuri comerciale, care duceau spre Leov, Hotin, Siret, Suceava sau Galați. De aceea şi bâlciurile mari la care moldovenii duceau faimoşii lor boi, nu se țineau la Cernăuți, ci mai aproape de graniță în satele Lenteşti, Şipeniți, Orăşeni, sau peste frontiera moldovenească, în Sniatin. Numai mai târziu, când hărțuielile de graniță între poloni şi români devin mai dese, şi când Prutul îşi mută albia mai la nord, cam pe locul unde este a-*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şezarea de astăzi a târgului Cernăuţi, care se stabileşte definitiv pe malul drept al Prutului acolo unde o găsim şi astăzi".[21]

Tot Constantin Loghin, în lucrarea **Cernăuţi**, publicată în 1936, scrie că în 1775, oraşul începea cam de la gară, partea de nord cu vechiul cartier evreiesc, fântâna turcească, biserica Sf. Paraschiva, vechea selişte cu biserica Sf.Nicolae. În spatele universităţii şi a Teatrului Naţional, erau păduri. Încă din anul 1787, cimitirul oraşului a fost în spatele Teatrului Naţional, care se afla în afara oraşului.[22]

Intr-o scrisoare din 1822 mai 13, trimisă de la Cernăuţi lui Lavrentie Chirilescu, eclesiarhul mănăstirii Putna, sunt relatate schimbările edilitare făcute la Cernăuţi, ca pardosirea vechii reziденţe episcopale, demolarea unor case şi lărgirea ulităelor, înlocuirea acoperişurilor din paie ale caselor.[23]

În 1775, prin mită, înşelăciune şi fără a avea dreptul conform capitulaţiilor încheiate de Moldova cu Poarta Otomană, Turcia cedează Austriei partea de nord a Moldovei, provincie pe care ocupanţii o vor denumi Bucovina, ale cărei hotare au tot fost lărgite prin mutarea pajurelor împărăteşti.

În privinţa hotarelor satelor, târgurilor şi moşiilor, stăpânii lor din întreaga Moldovă erau vestiţi prin numeroasele procese legate de dreptul de proprietate, întrucât vechile documente domneşti, menţionau doar formulări ca "*pe unde din veac le-au stăpânit*" sau în zone slab populate "*atât cât va fi îndeajuns pentru 20–30 de case*", situaţie specifică secolului XV. Trebuie să menţionăm totuşi că în documentele din secolele următoare, întâlnim în hotarnice menţionarea unor movile mari, care par a indica un vechi hotar al satelor sau moşiilor.

Pentru reglementarea situaţiei fondului funciar şi silvic din Bucovina urmărind ca în final să poată duce şi la stabilirea impozitelor, Austria a înfiinţat în Cernăuţi, Comisia centrală aulică de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, care şi-au început activitatea în 1782, ea având şi comisii locale la Suceava şi Siret. Comisia a lucrat în continuare şi la a doua etapă, cuprinzând lucrări de cadastru, care şi-a încheiat activitatea până în jurul anului 1835, perioadă în care s-au întocmit registrele funciare (Grundbuch). În 1783, Austria desfiinţează mănăstirile şi schiturile din Bucovina, lăsând doar Putna, Sucevita şi Dragomirna. Satele, moşiile şi pă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

durile ce-au aparținut tuturor mănăstirilor, Episcopiei de Rădăuți și schiturilor, au fost secularizate și trecute pe seama Fondului religionar greco-ortodox al Bucovinei cu sediul la Cernăuți, ce aparținea scriptic Episcopiei de Rădăuți, dar sub controlul statului austriac, efectuat de către administrația de la Lemberg (Lwow).

Pentru a cunoaşte reglementările legale privind regimul juridic al dreptului de proprietate din Moldova, care au fost menținute un timp în continuare, și de către autoritățile austriece, la 1 februarie 1782, generalul Carol Enzenberg guvernatorul militar al Bucovinei, se adresează cu o scrisoare cuprinzând 19 întrebări către Divanul Moldovei din Iași, care răspunde la 19 februarie 1782. Din răspunsurile primite, reținem în rezumat, următoarele probleme principale:

- În vremurile vechi, au existat în Moldova condice în care erau înscrise pricinile oraşelor și ale moșiilor, cu hotarele lor, "*care din vremelnice întâmplări de prăzi și robiri*" s-au prăpădit. Pentru locurile domnești s-au făcut de către domnii țării, dăruiri prin testamente și hrisoave, care conțin și hotarnice. Pentru rezolvarea litigiilor, s-au făcut și hotarnice separate.;
- La început, tot pământul țării Moldovei a fost loc domnesc, înființându-se târguri cu loc îndestul, înscriindu-se în condice și hotarele lor. Din hotarele acestora, ulterior, domnii țării au făcut danii cu hrisoave domneşti, unele dintre acestea având prevăzute și semnele de hotar înscrise și în condicele ce s-au pierdut.;
- Se descriu drepturile de proprietate asupra moșiilor, cele de moştenire, vânzare și cumpărare, sau de răscumpărare, termenele de prescripție legate de rezolvarea litigiilor pe cale judecătorească, modul de impunere la bir și altele.;
- Din întâmplările tulburărilor ce-au avut loc pe țară, târgurile s-au pustiit, ramânând locuri deşarte, iar pentru populare lor din nou, domnii au dat "*cărți deschise de obștie cu hotărâre*" pe baza cărora, oamenii puteau să-și ia locuri și să-și facă case sau dugheni, cu drept de proprietate, moştenire, sau vânzare. Locurile goale și fără de case pe ele, nu pot fi moștenite sau vândute, rămânând domnești ;
- Armenii și jidovii nu puteau cumpăra și moșteni sau stăpâni moșii la țară, având numai dreptul la dugheni în târguri, pentru care plăteau bezmenul locului (arenda). Armenii puteau însă cumpăra

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

vii..
- Locuitorii Moldovei au dreptul de a lua fără plată, lemne din pădurile mari; din celelalte păduri, puteau lua însă numai prin învoială prealabilă cu stăpânii acestora.[24]

În afara celor 19 întrebări şi răspunsuri menţionate mai sus, la 19 februarie 1782, Divanul Moldovei răspunde şi la alte 7 întrebări, consemnate de către poetul Mihai Eminescu în manuscrisul nr. 2307, publicate de către Dimitrie Vatamaniuc, din care redăm pe cele care se referă la hotarele Ţării de Sus a Moldovei, împreună cu întrebările respective:

Î.1.-Se vorbeşte că mai înainte din vremi, hotarele Câmpulungului rusesc au mers mai mult spre hotarele Galiţiei, spre cuturi ş-acei stăpâni de acolo, pe-ncet, pe-ncet, în puterea lor s-au lăţit ?

R.1.- Hotarul Câmpulungului rusesc mai înainte vreme, după ştiinţă au fost hotar Cirimuşul Negru, şi din întâmplările tulburărilor, nefiind căzută purtare de grijă despre Moldova, găsind prilej leşii, s-au întins şi s-au lăţit cu stăpânirea până la Cirimuşul Alb, ş-acei stăpâni leşi de acolo, cu învechirea stăpânirii au rămas stăpâni în puterea lor, iar în arhiva ţării leşeşti trebuie să se afle înscris hotarele vechi până unde au fost şi de-acolo s-a putea îndrepta.

Î.2.- Poate că acel ocol al Câmpulungului rusesc mai înainte au fost loc domnesc şi când l-au luat alţii în stăpânirea lor ?

R.2 - Ocolul Câmpulungului rusesc din început au fost loc domnesc, precum şi tot pământul Moldaviei şi pe urmă domnul ce au stăpânit după vremi au dat danie, după cum s-au arătat mai pre larg la al 2-lea pont la copia cu 19 ponturi.

Î.3.- Atât mazâlii cei vechi cât şi lăcuitorii zic că hotarele Moldovei mai înainte se stăpânea până la Sarafineşti de către Horodinca şi pârâul Sarafineţului până la Nistru, iar acum cei din Galiţia aŭ luat o bucaţă mare de loc. De nu este vreo dovadă sau cu ce au luat moşii acea bucată de loc ?

R.3.- Hotarele Moldaviei mai înainte după ştiinţă au fost până la Sarafineşti de către Horodinca şi pârâul Sarafineţului până la Nistru şi din întâmplările tulburărilor s-au lăţit leşii cu stăpânirea după cum s-au arătat mai sus la ponctul întâi.

Întrebările 4 şi 5, precum şi răspunsurile date, se referă la modul de împărţire a moşiilor răzăşeşti pe părticele mici, dreptul de a face pe părticica sa cârciumi, mori, velniţi, dar fără să deran-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

jeze pe cei din vecinătatea lor. De asemenea, se răspunde asupra modului de stabilire a birului pentru mazili şi ruptaşi.

Î.6.- Ce sunt acei ce se numesc aici şleahtici ?

R.6.- În pământul Moldovei nimene nu s-au numit nici se numesc cu numele de şleahtici (existenţi în Polonia), iar unii ce sunt de neamuri vechi, cari strămoşii şi moşii lor au stătut boieri după vremi, care se cheamă neamuri, şi aceşti sunt deosebiţi şi mai cinstiţi din mazili, având încredinţate dovezi de la Divan şi de la domni de alegerea neamului lor şi privileghia acestora este să nu plătească dajdie şi desetină, să plătească boiereşte, la unele din poronci şi la slujbe, care sunt mai mari se rânduiesc cu deosebite cărţi domneşti scrise către însuşi ei, iar nu către ispravnici.[25]

Menţionăm că multe familii boiereşti rămase în Bucovina, pe baza documentelor prezentate, au primit titluri de nobili, după modelul celor din Galiţia şi celelalte provincii din Austria.

Problema hotarului de nord Moldovei care cuprindea şi limita hotarului ţinutului Cernăuţi, a fost ridicată în 26 ianuarie 1782, de către ieromonahul Ioasaf şi eclesiarhul Atanasie, în faţa Comisiei aulice de delimitare a proprietăţilor mănăstirii Putna. Braniştea dăruită mănăstirii de către Ştefan cel Mare cuprindea şi muntele Hostova, care se găseşte între Ceremuşul Alb şi Ceremuşul Negru, regiune pe care au ocupat-o polonezii. Călugării prezintă uricul lui Ştefan cel Mare, care cuprinde şi "*un deal numit Hostova, care deal însă atunci a fost luat de la dânsa dimpreună cu alte locuri şi de la boieri, când polonii, cari formează azi Galiţia, şi-au lărgit fără drept şi cu tărie hotarele lor, de la Ceremuşul cel Negru, până la Ceremuşul cel Alb, şi-au rupt o bucată din Moldova, din Bucovina de astăzi. Delegaţii confirmă că stăpâneşte Braniştea în linişte, cu hotarele prevăzute în uricele domneşti* (...) *numai dinspre Polonia şi Maramureş hotarele au fost schimbate...polonii au luat o bucată de loc din această parte, şi ungurii la hotarul Maramureşului o alta înainte de 60, 70 sau 80 ani*".[26]

La 24 iulie 1784, Consiliul Aulic de Război din Viena, dă Comandamentului general al Galiţiei, instrucţiuni şi îndrumări în legătura cu lucrările Comisiei de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, din care spicuim: "*La reglementarea conflictelor dintre stăpânul satului Doroşăuţi şi stăpânii de pământ din Galiţia pentru insula Ostrov aflată pe Nistru, şi care aparţine Doroşăuţilor, a celui*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cu Ienachi Cantacuzino mare vistier, pentru încălcarea pământului satului său Malatineți de la granița cu Galiția, să se folosească harta granitei făcută de Miegg locotenent colonel în 1772, cu prilejul delimitării granitei Galiției de sud. În privința reclamației făcute de Ion Zota, împuternicitul lui Iordachi Cantacuzino, pentru o bucată de pământ din satele Sișcăuți și Iujineț, uzurpată de Polonia", problema să fie reglementată la Varșovia de către Comandamentul general al Galiției și Administrația Galiției.[27]

În decursul existenței sale, orașul și ținutul Cernăuți au trecut prin vremuri grele, cu jafuri, pustiiri, incendii, molime, secete etc. Pentru amintirea lor, folosim o serie de date publicate de către profesorul Constantin Loghin în anul 1936. Pustiirea orașului: 1499, 1533, 1686, 1691, care au fost făcute de către oștile polone, în 1709, pustiirea de către suedezi; în 1738, generalul Munich cu 120.000 moscali și cazaci, care au venit de la Kiev, au trecut Nistrul la Vasilău în Moldova, traversează Zastavna, Subranețul, Jucica, Cernăuți, Horecea și Boianul. Au fost lupte între ruși și turci la Rarancea și Stăuceni, turcii fiind învinși, pacea încheindu-se în 1739 la Belgrad. Rușii au fost obligați să părăsească Moldova, dar până în anul 1740 au jefuit și robit țara, ducând în robie coloane nesfârșite de oameni și animale din ținuturile Hotin și Cernauți.

În secolul XIX, asupra acestui pământ românesc s-au abătut alte nenorociri: incendiu în 1816, lăcuste în 1828, ciumă 1829, cutremur 1829, inundații 1837, grindină și holeră 1831, secetă și foamete 1864-1865, cu tifos și holeră ,incendiu în cartierul evreiesc.

În afară de bisericile ortodoxe ce le prezintă separat:1908, mănăstirea de călugărițe ctitorită pe cheltuiala mitropolitului Vladimir de Repta, iar în 1927, biserica Unirea, pentru trebuințele armatei. C Loghin mai amintește următoarele construcții.

- 1814 Biserica romano-catolică.
- 1869-1875. Biserica armeano-catolică, proiectată de către arhitectul Iosif Hlavca, cel care a construit și palatul Mitropoliei Bucovinei
- 1891-1894 Biserica iezuiților.
- 1820-1821 Biserica greco-catolică (uniți).
- 1847 Biserica protestantă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- Sinagoga evreiească a fost distrusă de către armata rusă în anul 1770. A fost ridicată alta nouă între 1820-1845, iar templul israelit în stil maur, a fost construit între 1873-1877, de către arhitectul lulian cavaler de Zachariewicz din Lwow.;
- Şcoala Normală de Învăţători (pe fosta str. Mihai Eminescu nr. 17), construită pe terenul cumpărat în 1784 de la Felicia Bartalozi cu 900 florini. Localul propriu zis a fost ridicat în 1887-1888, de către Fondul Religionar al Mitropoliei Bucovinei. A deţinut şi terenul fostei biserici Sf.Treime.;
- Teatrul Naţional de pe strada Regele Ferdinand a fost construit în 1864 (28)

Comisia aulică de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, a întocmit prin Cpt. Pitzelli, planul şi lista cu numărul caselor şi grădinilor din Cernăuţi, cuprinzând numele proprietarilor şi modul în care aceştia şi l-au procurat. Lista a fost publicată în 1933, de către profesorul Alexandru Bocaneţu, după care prezentăm o serie de date documentare privind istoria Cernăuţiului menţionând în acelaşi timp că există totuşi între diverşi autori, deosebiri între datele prezentate, cunoscând că unele dintre ele proveneau de la cler, care le furniza însă numai pentru credincioşii ortodocşi.

Hotarele oraşului Cernăuţi aveau ca limite perimetrale satele: Jucica, Lenţeşti, Mămăieşti, Mihalcea, Cuciurul Mare, Cozminul şi Clişcăuţi. Din cadrul Cernăuţilor, făceau parte satele Roşa, Clocucica, Călăceanca şi Horecea, sate de la care până în anul 1848, oraşul lua boierescul (dijma), care a fost desfiinţat în anul respectiv.

În anul 1787, oraşul cuprindea: 278 familii, 414 case, din care 232 erau ale românilor, 34 reprezentau clădiri ale edificiilor publice, aflate pe terenuri ale românilor sau pe cele domneşti, 76 clădiri aparţineau evreilor, restul fiind ale armenilor, grecilor, polonilor. Pe la 1776 în Cernăuţi şi Clocucica, locuiau: 2 boieri, 4 mazili, 10 popi, 48 ţărani, 18 umblători, 18 arnăuţi, 78 baranı, restul reprezentau negustori, meseriaşi, etc. În 1774, satul Roşa cuprindea: 111 familii, din care 5 mazili, 2 popi, 113 ţărani, 5 umblători, 1 arnăut, 20 barani. Datele prezentate nu cuprind negustorii, armenii, evreii şi ţiganii. Ca simplă ipoteză de lucru, s-ar putea presupune că pe teritoriul satului Roşa (Roşica), a existat anterior oraşul Tetina cu cetatea sa, cunoscând că Vladislav, regele Poloni-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ei, prin tratatul cu Moldova din 13 decembrie 1433, numeşte Ţeţina ca oraş.

Redăm în continuare, o parte din lista proprietarilor de case şi terenuri, care în 1787 se aflau în Cernăuţi, din care rezultă multe aspecte sociale, legate de construcţii: ca fuga locuitorilor din cauza impozitelor mari pe care nu le puteau plăti; confiscarea de către ofiţeri austrieci a unor case sau grădini; cumpărarea pe bază de licitaţie; ocuparea unor proprietăţi fără de nici o aprobare; construirea edificiilor publice; şcoala moldovenească; dascălul şcolii existente pe lângă biserica domnească Adormirea Maicii Domnului; şi altele.

57.-Ioniţă Nedelcu, dascălul şcolii, de pe lângă biserica domnească, a cumpărat în 1780 cu 12 florini de la Andrieş fiul lui Dimitrie Mihalescu;

82.-Şcoala Normală, cumpărată în 1784 de către Fondul Religionar, cu 900 florini de la Felicia Bartolozi;

179.-Mihai Apar şi-a lăsat casa şi a fugit din cauza birului;

183.-Alexandru Domnişor, idem;

199.-George Moldovan a cumpărat casa la licitaţie publică, iar locul de la Petre Moscal, care a fugit din cauza birului;

210.-Biserica Sf.Nicolae, făcută la 1607 de starostele Stroescu (În anul 1607, Stroescu era staroste de Cernăuţi, citându-l pe **Werenka - Urkuden Nachricht**, 1898, p.21, nr.210.);

239.-Pavel Malinovschi a pus mâna la 1785 pe un loc domnesc, fără ca să i-l dea cineva;

242.-Marişca, văduva lui Ollansky, a pus mâna în 1785, împreună cu soţul ei, pe acest loc domnesc;

245.-Cimitirul evreiesc se află din timpuri vechi pe acelaşi loc;

246.-Woyczech Ciobotar şi-a făcut în 1786 casa pe un loc domnesc, fără să i-l fi dat cineva;

264.-Farmacia regimentului este situată o parte pe locul lui Ioniţă Zota, şi o parte pe locul evreului Brustfleck;

283.-Biserica Sf.Paraschiva, pe loc domnesc;

287.-Vasile Paladi, fost primar moldovenesc, l-a căpătat în 1779, ca zestre prin soţia sa Smaranda;

288.-Casa statului pentru un colonel, cumpărată de la Gheorghe şi Toader Boşniag şi protopopul Atanasie;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

289.-Casa statului cumpărată de la protopopul Atanasie şi evreul Moşca;

301.-Ion Popescu a căpătat casa şi locul ca schimb pentru casa lui, rechiziţionată de stăpânire în 1779;

311.-Cazarma făcută pe pământ domnesc;

312.-Magazia regimentului se află pe loc domnesc;

319.-Dochiţa, văduvă după popa Simion, a moştenit locul de la soţul ei, mort în 1782, care l-a cumpărat cu 12 florini de la mănăstirea Schitul Mare din Galiţia;

320.-Spitalul militar se află o parte pe locul statului şi o parte pe locul cumpărat de la Ioniţă Vacumencu;

321.-Manutanţa se află pe loc domnesc;

322.-Cazarma a doua făcută în 1783 pe loc domnesc;

324 -Loc domnesc;

325.-Magazia de praf (de puşcă), clădită în 1783 pe loc domnesc.

326.-Cimitirul catolic se află pe loc domnesc;

327 -Casa statului, idem;

328.-Depozit de lemne, idem;

332.-Gafiţa Vacumeneasa a căpătat casa şi ceva lemn, în schimb pentru locul ei, luat cu forţa în 1782, pentru a-şi face colonelul casa.

333 -George Vardiş, cu rudele sale, face casa în 1754 pe un loc viran şi părăsit;

340 -Şcoala moldovenească se află pe locul lui Vasile Ginea, cumpărat în 1782 cu 90 florini;

347.-Temniţa (închisoarea) se află pe locul cumpărat în 1731 de Lazăr Grecu de la Soliman Paşa;

348.-Diana Naranza a cumpărat casa cu grădină la licitaţia publică, din averea lui Franz Lederer;

351.-Cancelaria şi Curtea marţială se află o parte pe loc domnesc şi o parte pe locul dăruit de Stroiescu;

347 şi 358.-Teodor Mustiaţia, locuri cumpărate cu 1650 florini, în anul 1779, de la Duca Panait;

368.-Cazarma a treia făcută pe loc domnesc;

370.-Anton Czerniovski a cumpărat în 1786 cu 400 florini, de la moştenitorii lui Ilie Herescu.;

371-372.-Moştenitorii lui Ilie Herescu au primit de la tatăl

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lor, care a cumpărat în anul 1772 de la Alexandru Scurei acest teren viran cu 15 florini, 1 vacă cu viţel;

374.-Moştenitorii lui Ilie Herescu au vândut casa protopopului Aftanasie. Ilie Herescu cumpărase casa de la Cuciurean.;

381.-Vasile Rotaru a cumpărat cu 6 florini casa şi locul de la primărie în anul 1787, ele au aparţinut lui Constantin Surdul care a fugit.

383.-Lupul Domnişor a moştenit locul viran, situat lângă "şantul vechi", din părinţi şi străbuni (fost şanţul de apărare al oraşului).

384.-Nichita Podar şi-a făcut casa în 1757, pe un loc viran.

388.-Ştefan Casap a cumpărat casa şi locul, la licitaţia publica ţinută de primărie. Acestea au aparţinut lui Damian Ungurean care a fugit din cauza dărilor.;

392.-Biserica Sf. Treime a fost construită în 1774, după declaratiile protopopului Aftanasie şi a epitropilor George Bărbieru şi Panait Ştirbu.

401.-Ioniţă Nistor a cumpărat casa cu grădina la licitaţie de la Ion Grosu, care a fugit din cauza birului.;

402.-Reşedinţa episcopală s-a început a se construi pe loc domnesc.(S-a dărâmat întrucât lemnul a fost atacat de burete).

404.-Preotul Dumitraş Suhopan şi-a făcut casa pe un loc dat de primărie, deoarece casa lui fusese luată pentru ofiţeri.;

405.-Ioniţă Vacumencu şi-a făcut casa în 1782, pe un loc ce nu i-a fost dat, deoarece casa lui fusese rechiziţionată de armată şi prefăcută în spital militar.;

413.-Prodan Podar şi-a făcut casa în 1784 pe pământ domnesc, fără să i-l fi dat cineva.;

414.-Andrei Daşchievici, secretar moldovenesc, *"pisar ot Cernăuti"* a cumpărat acest loc pe hotarul Clocucicăi, de la Maria, fiica lui Ivanco Baran în anul 1770, şi în 1780 de la Vasile Moscal, cu 36 florini.[9]

In timpul celor 143 de ani cât Bucovina s-a aflat sub stăpânirea Austriei, ea a trecut prin următoarele forme de guvernare:
- perioada 1775-1786 - administraţia militară exercitată prin guvernatori generalii Gabriel Spleny şi Carol Enzenberg;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- perioada 1786–1849 (aplicată însă din 1862–1863), când a fost unită cu Galiția, timp în care toate problemele se rezolvau numai la Lemberg (Lwow);
-13 martie 1849 - Decret ministerial adresat căpitanului ținutal din Cernăuți și șefului țării Galiția, prin care se comunică că potrivit Constituției din 4 martie, Ducatul Bucovinei formează o corpană autonomă.

Administrația ținutului Cernăuți se va constitui în Administrația Țării, care va îndruma afacerile politice și va fi în corespondența directă cu Ministerul de Interne, până la organizarea definitivă a organelor administrative.[30] Centrul administrativ al Ducatului Bucovina a fost la Cernăuți.

La 28 noiembrie 1918 în sala sinodală a palatului mitropolitan din Cernăuți Congresul general al Bucovinei, votează "*Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României*". Până la sfârșitul lunii iunie 1940 Bucovina istorică a făcut parte integrantă din România Mare, urmată apoi și cea din 1941-1944.

Prin Nota ultimativa din 26 iunie 1940, de cedare în decurs de 4 zile a Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutul Herța către U.R.S.S., are loc raptul teritorial sovietic. În vederea evitării unui razboi în această zonă a Europei, Guvernul Regal al României a fost obligat să accepte evacuarea armatei și administrației române din aceste provincii românești.

La 22 iunie 1941, Germania atacă U.R.S.S.-ul, campanie la care participă și armata română pentru eliberarea provinciilor sale istorice, nordul Bucovinei, ținutul Herței și Basarabia, care au fost reintegrate României.

La finele lunii martie 1944, trupele armatei roșii sovietice reocupă aceste provincii românești: nordul Bucovinei și ținutul Herței au fost date sub administrația Republicii Sovietice Ucraina, care facea parte din U.R.S.S. La proclamarea independenței Ucrainei, nordul Bucovinei, ținutul Herța și sudul Basarabiei, au rămas în componența acestui stat.

În acest mod Bucovina istorică a fost scindată în partea de nord stapanită de către Ucraina, iar sudul provinciei face parte integrantă din statul român. Extremiștii ucraineni deformează istoria românească a nordului Bucovinei, folosind demagogia și min-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ciuna, denaturând autohtonicitatea românilor pe acest pământ străbun. Prin monografiile istorice ce se prezintă în continuare, se dau repere asupra unor moşteniri materiale strămoşeşti, care relevă caracterul românesc al acestei provincii, dar pe care le fac dispărute sau însuşite ca fiind ctitorite de către populaţia slavo-ruteană-ucraineană.

Note bibliografice

1.-Grigore Ureche. *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ediţia P.P. Panaitescu, Bucureşti, E.S.P.L.A. 1955, p.76.
2.- Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare* II. Documente externe. Iaşi, Tip. Viaţa Românească,1932, p.609-611,625-626,661-663.
3.- Tudor Morariu. *Rudolf Wagner şi Bucovina. Între principialitate şi părtinire*. În "**Analele Bucovinei**", nr.2/1994. Centru de Studii "**Bucovina**" Rădăuţi, Editura Academiei Române Bucureşti, p.291 - 295.
4.- Ion Ionaşcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghiu, *Relaţiile internaţionale ale României în documente* (1368 - 1900), Bucureşti ,Editura Politică, 1971, p.95 - 99; Mihai Costăchescu, Op.cit. p.630 - 637, 625 - 626.
5.- C. Cihodaru, I.Caproşu, L.Şimanschi, Institutul de Istorie şi Arheologie "**A.D.Xenopol**" Iaşi. *Documenta Romaniae Historica A Moldova* I, Bucureşti. Edit. Academiei R.S.R. 1975, p.20,25,198,430, 301, 303, 304, 306, 308, 310, 313.
6.- Ion Bogdan, *Contribuţii la istoria Moldovei între anii 1448-1458*. Extras din "**Analele Academiei Române** ", Bucureşti, seria II, Tom XXIX, *Memoriile Secţiei Istorice*, 1907, Institutul Arte Grafice Carol Göbl, p.11
7.- *Ibidem* p.11
8 - Leon Şimanschi, Georgeta Ignat, Dumitru Agachi *Documenta Romaniae Historica A Moldova* II Bucureşti, Edit. Academiei R.S.R. 1976,p.335 - 336., 364 - 365 314 - 316 (în continuare D.R.H.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

9.- D.R.H.A. III. 1980, p.63,103,142,150.
10.- *Ibidem*
11.- Ioan Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, II, Bucureşti, Atelierele Grafice Socec, 1913, p.433 - 435, 445 - 446.
12.- Ion Ionaşcu, ş.a. *Op.cit.* p.140 -142,148,150 - 160.
13.- Ion Ionaşcu, Lazăr Lăzărescu-Ionescu, Barbu Câmpina, *Documente privind istoria României A Moldova veacul XVI*, vol.I, Bucureşti. Edit. Academiei R.P.R,1953, p.173 - 175,585.
14.- Corfus Ilie. *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. secolul XVI*, Bucureşti, Edit. Academiei R.S.R. 1979, p.147.
15.- *Ibidem*. p.67 – 82
16 - *Ibidem* p.177
17.- Virginia Isac, *Catalog de documente din Arhivele statului Iaşi. Moldova I.* Bucureşti. Edit.Arhivele Statului,1989, p.405,469; D.I.R. XVI/3 p.47-50.
18.- Maria Soveja, Mihai Regleanu, Doina Tinculescu, ş.a. *Catalogul documentelor moldoveneşti*, supliment I, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului,1975, p.337.
19.- Teodor Bălan. *Documente bucovinene*, VI, Bucureşti, Edit. Casa Şcoalelor şi Cultura Poporului, 1943, p.231.
20.- Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, Edit. Tineretului. Colecţia Lyceum, 1967, p.88.
21 - Constantin Loghin, *Cernăuţii sub stăpânirea moldovenească*, Republicat în Revista "**Glasul Bucovinei, Cernăuţi - Bucureşti** ", nr.1/1994. Fundaţia Culturală Română, Bucureşti, p.113 -115.
22.- Constantin Loghin, *Cernăuţii*, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1936. p.23.
23 - Vasile Gh. Miron, Mihai Ştefan Ceauşu, Gavril şi Sevastiţa Irimescu. *Din tezaurul documentar sucevean.Cataiog de documente*. Bucureşti, Edit. Arhivele Statului. 1983, p.571.
24 - Teodor Codrescu, *Uricariu* XI, Iaşi, Tipografia Buciumul Român.1889. p.252 - 264.
25.- Mihai Eminescu, **Răpirea Bucovinei**, Ediţia Dimitrie Vatamaniuc. Bucureşti. Edit.SECULUM I.O. 1996, p.143 - 151.
26.- Dimitrie Dan. *Mănăstirea şi. comuna Putna*, Bucureşti, Ediţiunea Academiei Române, Institutul Arte Grafice Carol Göbl, 1905 p.244 - 246.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

27.- Din tezaurul documentar, p.476 - 477.
28.- Constantin Loghin, *Cernăuții*, p.2,9,26,47-49,54-59.,67,94.
29 - Alexandru Bocănețu, *Istoria oraşului Cernăuți pe timpul Moldovei* Ediția II-a. Cernăuți, Tipografia Glasul Bucovinei, 1933, p.37.73 - 103.
30.- Din tezaurul documentar, p.647.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA SFÂNTUL NICOLAE DIN CERNĂUȚI

Biserica cu hramul Sf.Nicolae, monument de arhitectură şi artă populară românească, a Moldovei feudale, este cea mai veche biserică ortodoxă existentă în Cernăuți, fiind situată în cartierul numit pe vremuri Seliştea, nume ce aminteşte că anterior repopulării acestui cartier, a existat în trecutul acestui loc, un sat pustiit şi părăsit de locuitorii lui.

Conform tradiției, biserica de lemn a fost ridicată în 1607, în timpul domniei lui Simion Movilă, de către un boier moldovean din familia Stroescu, care era starostele oraşului Cernăuți, fiind citat de către Werenca în anul 1898. Posibil ca pe acel loc să fi existat anterior o altă biserică din lemn, care fiind măcinată de timp, dar şi de distrugerea oştilor străine, a trebuit să fie refăcută. Mica biserică din bârne de stejar, e acoperită cu draniță, având forma arhitecturală de navă, fără turlă, stil ce reprezintă tipul tradițional al bisericilor din Bucovina. Temelia sa din piatră, mult adâncită în pământ față de nivelul de călcare la data construirii ei, reprezenta ultima clădire religioasă rămasă în mijlocul oraşului, din vremea când acesta făcea parte integrantă a țării Moldovei. În fața ei se afla o veche clopotniță tot din lemn, al cărei clopot era ancorat între doi stâlpi, tip de construcție denumit zvoniță.

În decursul existenței sale seculare, biserica a fost refăcută în anul 1748, restaurată în 1779, ultima reparație fiind din 1885. Acestea au şters urmele primelor începuturi ale ctitoriilor anterioare. Cu toate vitregiile vremurilor şi nepăcilor, jafurilor şi ocupațiilor străine, vechea biserică a reuşit să reziste până în anul 1992, ca un monument scump al culturii şi spiritualității româneşti.[1]

În apropierea bisericii Sf.Nicolae s-a aflat şi un cimitir ortodox, care în anul 1787 a fost desființat de către austrieci şi mutat în zona care se află acum în spatele Teatrului Național, loc ce era acoperit la timpul respectiv cu păduri. Comisia austriacă de delimitare a proprietăților, a lucrat în 1787 sub conducerea căpitanului Pitzelli, care a inventariat casele şi loturile din Cernăuți. După lucrările acestei comisii, Al.Bocănețu, publică în 1933, o listă cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

numărul casei sau al grădinilor din oraş. Biserica Sf.Nicolae figurează la nr. 210, cu mențiunea că a fost făcută la 1607 de starostele Stroescu.[2]

Un testament din 20 octombrie 1789, întocmit de către Vasile Ciuntuleac din Cernăuți, lasă fiului său mai mic Constantin, ca moştenire casa sa de la nr. 234, el fiind plecat de multă vreme în țări străine, din care nu a mai venit acasă. Testamentul întocmit prevede clauza că dacă fiul său nu se va mai întoarce, casa respectivă o donează bisericii Sf.Nicolae din Cernăuți, ca să-i fie veşnică, cu tot venitul.[3]

Fostul profesor Dr.Petru Rezuş de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, a cercetat în 1937, Conscripția "*bisericii filiale Sf. Nicolae*" care cuprinde toate familiile cu membrii lor, ce aparțineau de această parohie. La anul 1858, Conscripția cuprindea şi familia profesorului de limba română, Aron Pumnul, cu soția sa Catinca, precum şi mențiunea: "*Copil de suflet Mihail, 1858*". Este vorba de viitorul mare poet național Mihai Eminescu, care în vârstă de 8 ani, fusese trimis de părinții săi din Ipoteşti-Botoşani, ca să învețe carte la Cernăuți. El a stat în gazdă la Aron Pumnul, devenind unul dintre învățăceii acestui profesor. Aron Pumnul s-a stins din viață, după o lungă şi grea suferință, la 12/24 ianuarie 1866, având doar 48 ani, fiind înmormântat la 15/27 ianuarie 1866, în vechiul cimitir greco-ortodox de pe lângă biserica Sf. Nicolae, slujba fiind oficiată de către parohul Leon Popescu (menționat în 1858 şi 1871).

În 1886, lui Aron Pumnul i se construieşte o criptă în cimitirul nou de la Horecea, care cuprinde o mică statuie în bronz a profesorului, precum şi 2 plăci de marmoră neagră, cu inscripțiile:

I.- " **Marelui bărbat al națiunei, Aron Pumnul**
Profesor c.r. de limba şi literatura română la Gimnaziul superior din Cernăuți.
(Născut) 27 noemvre 1818; †(Mort) 12/24 ianuarie 1866 ".

II.- "**Recunoştință eternă.**
Soțietatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, în numele conaționalilor, 1886 ".[4]

Osemintele profesorului Aron Pumnul au fost deshumate din cimitirul bisericii Sf.Nicolae, fiind mutate în 1886 în cripta de la cimitirul Horecea, care a fost sfințită la 4/16 iulie 1888.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În imediata apropiere de vechea biserică, Fondul Bisericesc al Mitropoliei Bucovinei, prin grija mitropolitului Visarion Puiu (1935-1940), a ridicat o maiestoasă biserică din piatră şi cărămidă, păstrând tot hramul Sf.Nicolae, lăcaş lăsat în funcţiune şi de către ocupanţii sovietici din 1944. În 1960, sovieticii închid biserica catedrală ortodoxă din centrul oraşului Cernăuţi, astfel că episcopul Damian (1960-1964), a fost nevoit să mute catedrala la noua biserică Sf.Nicolae. Episcopul Teodosie (1967-1972) renovează biserica din piatră, pe care a pictat-o ca o catedrală, construind şi 2 paraclise noi, unul sus cu hramul Sf.Ioan Botezătorul, şi altul jos, în subsol, cu hramul Sf.Teodosie al Cernigovului, din ale cărui moaşte, un fragment este depus în firida din stânga altarului.(5)

Acest străvechi monument de arhitectură populară românească, atestând permanenţa dăinuire a băştinaşilor români pe meleagurile Bucovinei, a fost incendiat în dimineaţa zilei de sâmbătă 14 noiembrie 1992, ca un act premeditat, pentru a şterge din conştiinţa generaţiilor actuale şi viitoare, orice urmă materială ce aminteşte pe fostul stăpân adevărat al acestui colţ de ţară românească. Au venit oaspeţi ucraineni şi ruteni din Galiţia, uniţi cu biserica catolică, "uniaţi–autocefali", care prin şantaj au obţinut în Cernăuţi, două lăcaşuri ortodoxe româneşti (Sf. Paraschiva şi Sf. Nicolae), pentru biserica lor autocefală. În vechea biserică Sf. Nicolae, au instalat un iconostas scos de la un lăcaş catolic, iar prin demagogie şi legende năstruşnice, au transformat-o în una căzăcească, declarând-o ca loc sfânt al strămoşilor lor, legând-o şi de hatmanul lor Timuş Hmielnitchi. Este adevărată prezenţa lui Timuş Hmielnitchi în anul 1650, când în fruntea unei hoarde de cazaci şi tătari, a devastat, incendiat şi prădat între altele şi oraşul Cernăuţi. Printr-o continuă demagogie, se foloseşte cea mai eficientă metodă de dezmoştenire a băştinaşilor români, de trecutul lor naţional. Cercetările întreprinse de către autorităţi, privind incendierea bisericii nu au dus la nici un rezultat, astfel că fapta săvârşită a rămas în continuare un caz "neelucidat".

Ca urmare a numeroaselor proteste din partea românilor ortodocşi, în anii 1996-1997, biserica de lemn Sf.Nicolae a fost refăcută tot din lemn, respectând exteriorul lăcaşului anterior. Meşterii cioplitori în lemn, care au lucrat biserica, sunt români, dar îşi zic acum că sunt ucraineni. Prin această metodă de a distruge origi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nalul românesc al bisericii, ucrainenii îşi adjudecă ctitoria acestui lăcaş de cult. În anul 1997 vechea biserică Sfântul Nicolae a fost refăcută tot din lemn, păstrând forma lăcaşului incendiat.

Note bibliografice

1.- Dr. Simion Reli, *Călăuza monumentelor religioase - istorice din Eparhia Bucovinei. Cernăuți*. Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1937, p.26-27.
2.- Al. Bocăneț, *Istoria oraşului Cernăuți pe timpul Moldovei*. Ediția II.Cernăuți, Edit. Glasul Bucovinei, 1933, p.102 – 103.
3.- Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, IV, Cernăuți Tip. Mitrop. Silvestru, 1938, p.420.
4.- Pr. Prof. Dr. Petru Rezuş, *Aron Pumnul*, Iaşi. Edit. Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, 1994, p.80-81,97.
5.- *Calendarul creştin ortodox al românilor bucovineni* 1992-1993, Bucureşti, Edit. Inst. Biblic al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p.48-49.
6.- Gheorghe Gorda, *Demagogia armă a dezmoştenirii băştinaşilor*, "**Glasul Bucovinei, Cernăuți - Bucureşti** ", Edit. Fundația Culturală Română,nr.1/1994, p.37- 40.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI DIN CĂLICEANCA - CERNĂUȚI

Vechea biserică din lemn cu hramul Adormirea Maicii Domnului, fostă "*biserică domnească*", din Cernăuți, era amplasată pe un vârf de deal din centru oraşului, lângă "fântâna turcească", fără a i se cunoaşte anul primei sale construiri. Fiind construită de către domnii țării, este posibil ca prin hramul ei să dăinuie încă din timpul lui Alexandru cel Bun, făcând parte din cele două biserici închinate Episcopiei de Rădăuți. Biserica fiind din lemn, pe măsură ce timpul şi nestatornicia vremilor o măcina şi o ducea la ruină, domnii Moldovei, ca stăpâni ai oraşelor, erau datori să o refacă din nou, sau să o repare pe cea existentă.

Nicolae Mavrocordat, domnul Moldovei (1711-1715), ridică o nouă biserică din lemn cu hramul Adormirii Maicii Domnului, pe care o înzestră, acordându-i o serie de privilegii şi drepturi. Fiii acestuia, ajungând şi ei la domnia Moldovei, Constantin Mavrocordat (1733-1735, 1741-1743, 1748-1749) şi Ioan Mavrocordat (1743-1747), reînnoiesc privilegiile acordate ctitoriei tatălui lor.

Constantin Nicolae Mavrocordat, miluieşte în septembrie 1733, sfânta biserică din Cernăuți, făcută de părintele său Nicolae Alexandru voievod, cu hramul Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu Maria, ca să ia, lunar şi în toți anii din vama domnească, câte 2 ocă untdelemn şi câte 30 dramuri de tămâie.[1]

La 6 septembrie 1734 şi 19 iunie 1742, au fost date alte miluiri domneşti pentru cele 2 ocă de untdelemn şi 30 dramuri de tămâie, pe care biserica gospod (domnească) din Cernăuți, să le ia din vama domnească.[2]

La 2 aprilie 1741, a decedat Gheorghe Ursache, holtei şi epitrop din Cernăuți, şi fiind astrucat (înmormântat) la biserica domnească din Cernăuți, cu hramul Adormirea, "*lasă prin epitropul său Enache Halipliul, acestei biserici, 50 stupi matce pentru sufletul său, care să fie numai al unui preot (preotul fiind Costaşco protopop, Cosmin Constantin), ca să strângă venitul lor din an în*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

an. şi să cumpere cele trebuincioase bisericii. După moartea preotului Costaşco, starostele de Cernăuţi va alege pe cel mai de ispravă preot, care să preia stupii în aceleaş condiţii. Grigore Ghica voievod (1739-1741) întăreşte dania de mai sus şi scuteşte biserica de plata deseatinei pentru acei stupi şi roii săi, până la 100 stupi"[3]

- 1744 februarie 24 - Ioan Mavrocordat voievod întăreşte bisericii din Cernăuţi, dania tatălui său Nicolae Mavrocordat, câte 2 ocale de untdelemn şi 30 dramuri de tămâie, pe care să le ia lunar din vama domnească, precum şi alte produse. Preoţii să fie scutiţi de deseatină pe stupi, goştina pe oi şi mascuri de toate dăjdiile şi angheriile ce vor fi pe alţi preoţi şi vor lua câte 4 bani de vită ce se aduce la târg, câte 2 bani de la vânzător şi alţi 2 bani de la cumpărător precum şi câte o ocă carne de trunchi de la mesercii (măcelari), din duminică în duminică.[4] În 30 mai 1745, în Iaşi, este amintit protopopul Costaşco de la biserica domnească din Cernăuţi, care să ia "*jurământul în biserică*", privind 3 vecini din satul Dracinet ţinutul Cernăuţi, care sunt de drept ai mănăstirii Probota [5]

Constantin Mavrocordat voievod scuteşte la 13 iulie 1748, un preot şi un diacon, de la biserica domnească din Cernăuţi, de dajdea domnească şi de ploconul vlădicesc.[6]

-1755 ianuarie - Matei Ghica, domnul Moldovei, dă şi întăreşte bisericii domneşti din Cernăuţi, după cărţile altor domni, privilegiul de a lua din vama domnească, câte 2 oca untdelemn pe lună şi altele şi scuteşte de dajdie domnească şi de ploconul vlădicesc, 2 preoţi şi un diacon, ce vor sluji la biserică. Aceştia vor plăti galbenul şcoalelor şi vor da deseatina din stupi şi goştina din oi, precum plătesc şi alţi preoţi domneşti.[7]

-1756 august 26.- Constantin Racoviţă, domnul Moldovei, întăreşte şi scuteşte doi preoţi şi un diacon, de la biserica domnească din Cernăuţi, de dajdea domnească, de banii şcoalelor, de ploconul vladicesc, de deseatina din stupi şi goştina din mascuri şi oi. În ziua de târg să ia câte 4 bani de vita ce se va vinde, câte 2 bani de la vânzător şi 2 bani de la cumpărător, precum şi câte o ocă de carne de la tot trunchiul de meserniţă din duminică în duminică.[8]

- 1764 septembrie 5 - Grigore al III-lea Ghica, domnul Moldovei, dă şi întăreşte bisericii domneşti din Cernăuţi, aceleaşi privilegii şi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

scutiri, ca cele din documentul emis la 1 ianuarie 1755, de către domnul Matei Ghica.[9]

-1781 iunie 2 - Constantin Moruzi, domnul Moldovei, întăreşte bisericii domneşti din Cernăuţi, "Adormirea Maicii Domnului", dreptul de a lua din vama domnească, câte 2 ocale untdelemn şi câte 30 dramuri tămâie, în fiecare lună, ca să fie pentru ajutorul bisericii. O notă marginală menţionează că acest document a fost prezentat în fata Comisiei Imperiale de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, la 20 martie 1787.[10] Rezultă că şi după ocuparea samavolnică a Bucovinei de către Austria, domnii Moldovei acordau privilegii lăcaşurilor de cult din provincia răşluită.

În anul 1779, biserica domnească din lemn a fost desfăcută şi mutată în satul Şerăuţii de Jos, peste Prut, iar în 1783, în locul ei din Cernăuţi, pe acelaşi amplasament de pe colină, a fost ridicată o nouă biserică tot din lemn, păstrând hramul Adormirii, care a servit apoi şi drept capelă episcopală. A fost adusă catapeteasma de la una din bisericile schitului Mamaieşti şi montată în noua biserică a Adormirii din Cernăuţi. Biserica din Mamaieşti, fără de catapeteasmă, a fost montată la Sadagura, dar ea a dispărut în decursul timpului. În anul 1878, catapeteasma respectivă a fost dăruită bisericii cu hramul Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, din satul Sasca, ce aparţinea de parohia din Mihalcea, ţinutul Cernăuţi. În jurul bisericii Adormirea din Cernăuţi s-a aflat un cimitir ortodox, care a dăinuit până în 1787, când austriecii l-au desfiinţat, stabilind un alt cimitir în actuala zonă din spatele Teatrului Naţional, care în timpul respectiv era împădurită.

În vremurile respective, întregul cartier din jurul bisericii era ocupat de vechi case româneşti din lemn, cu cerdacuri susţinute în faţă de câte 4 stâlpi, deseori sculptaţi, având grădini întinse în jurul lor. Ocupaţia austriacă a dus la dispariţia acestora, făcând loc altora evreieşti distrugând caracterul românesc al zonei centrale a oraşului. Târgoveţii români au fost permanent împinşi spre periferie, în mod special către Căliceanca, ei ocupându-se în mod deosebit cu agricultura. Străinii le-au distrus negoţul şi meseriile.

În anul 1876, şi biserica de lemn ce fusese refăcută în 1783, a fost izgonită de autorităţile austriece, conduse de străini ce erau şi de alte confesiuni religioase, au obligat pe românii ortodocşi să o demonteze şi să o mute din locul ei de totdeauna, în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Caliceanca, unde a fost montată pentru populația românească. Numele de Caliceanca, a fost inițial Călăceanca sau Călăceni, preluat după numele românesc de familie Călancea. Colina pe care a fost amplasată Biserica domnească din Cernăuți a fost nivelată în 1883 şi transformată într-o grădiniță-parc, înconjurată printr-un gărduleț cu grilaj de fier. Pe locul altarului a fost ridicată o cruce şi o masă din piatră, loc în care la Bobotează se sfințea apa, având în frunte pe mitropolitul Bucovinei.[11]

Pe lângă biserica domnească funcționa şi o şcoală, fiind menționat în 1787, Ioniță Nedelcu, dascălul acestei şcoli (el poseda casa nr.57 pe care o cumpărase în 1780 plătind 12 florini.[12]

Note bibliografice

1.-Teodor Balan ,*Documente bucovinene*, IV. Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru.1938, p.108 - 109.
2.- Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat*, III, Iaşi Universitatea Al.I.Cuza 1987, p.232 - 233, 309 (Multiplicată de Universitatea Iaşi).
3.- Teodor Balan, *Op.cit.*p.175; Nicolae Iorga, *Studii şi documente IV/2*, Bucureşti, Editura Socet, 1904, p.444.
4.- Vasile Gh. Miron, Mihai Ştefan Ceauşu, Gavril şi Sevastița Irimescu. *Din Tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente. 1393-1849*. Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1983, p.264.
5.- Vasile Mihordea, Ioana Constantinescu, Corneliu Istrati, *Documente privind relațiile agrare din veacul al XVIII-lea Moldova*, II, Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti,1966, p.281.
6. - *Din Tezaurul*, p.274
7. - *Ibidem*, p. 300
8. - *Ibidem*,p. 315
9 - *Ibidem*,p.358.
10. - *Ibidem*,p.442.
11. Prof.Dr. Simion Reli, *Călăuza monumentelor religioase-istorice din Eparhia Bucovinei*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru,1937 p.29 - 31.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

12.- Alexandru Bocănețu. *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*. Ediția a II a, Cernăuți. Edit. Glasul Bucovinei. 1933, p.78.

BISERICA SF. PARASCHIVA DIN CERNĂUȚI

Pe amplasamentul actualei biserici din zidărie, cu hramul Sf.Paraschiva, a existat alta mult mai veche din lemn, care a dăinuit în veacurile trecute, cunoscând renovări sau reclădiri repetate în timpul existenței sale. În lipsa unei pisanii, caracteristică bisericilor din lemn, nu i se cunosc începuturile. Prin vechimea sa, ar putea fi pusă în epoca domnitorului Vasile Lupu (1634-1653), care prin anii 1641-1642, aduce de la Constantinopol, cu mari sume de bani, moaștele mucenicei Paraschiva, pe care le așează în ctitoria sa, biserica Trei Ierarhi din Iași. Documentele tac, astfel că o datare ca cea de mai sus, rămâne o simplă ipoteză de lucru.

O hotarnică din 1787 noiembrie 27, precum și lucrările întocmite de comisia condusă de către Pitzelli, privind delimitarea proprietăților din Bucovina, menționează (biserica Sf.Paraschiva figura la numărul de casă 283), faptul că biserica fusese făcută în timpurile vechi, de către un boier moldovean Leca, astfel că ea mai era numită și "*biserica lui Leca*" Aflându-se în preajma vămii domnești din Cernăuți, numită și *chervăsărie*, care a funcționat pe Calea Leovului între 1408-1775, acest lăcaș de cult ortodox, mai era numit și "*biserica vămășască*".[1]

Episcopul Dositei Herescu cumpără la 6 august 1768 cu 200 guldeni nemțești, un loc de casă, pivniță și acareturi în Cernăuți, lângă biserica Sf.Paraschiva, de la preotul Simion, fiul preotului Vasile din Biceşti, ținutul Cernăuți, care era urmașul unui frate al mitropolitului Barbovschi de la începutul secolului XVII. Între martorii la tranzacție, figurau Iacob Putneanu fost mitropolit, arhimandritul Vartolomei Mazereanu și alți ieromonahi de la mănăstirea Putna.[2]

Măcinându-se și ruinându-se în decursul timpului, epitropii bisericii îi fac în anul 1779, o reparație capitală, dar intenția lor era

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

să fie ridicată o biserică nouă. La 30 iulie 1773, Gheorghe Grecu, negustor din Cernăuți, lasă prin testament 200 lei, pe care fiii săi, Constantin şi Mihalache, să-i dea drept ajutor atunci când se va face biserica Preacuvioasei Paraschiva din târg, din Cernăuți, pe care-i vor preda persoanei care va fi epitropul acestui lăcaş.[3]

Între anii 1771-1775, toate grădinile şi locurile de casă dimprejurul bisericii Sf.Paraschiva, erau proprietatea vameşului moldovean Costea Chirilescu, ce lotizează terenul în parcele, pe care le-a vândut străinilor, care cu timpul şi-au ridicat case din cărămidă.

În anul 1832, preotul Andrei Vasilovici, paroh al bisericii Sf.Nicolae din Cernăuți, era preocupat ca să ridice în locul acesteia, o biserică din piatră şi cărămidă. Văzând însă că biserica Sf. Paraschiva era aproape prăbuşită, se decide ca să ridice în locul acesteia, biserica din cărămidă şi piatră pe care o avea plănuită inițial pentru cea de la Sf.Nicolae. La 22 iulie 1843 a fost pusă piatra fundamentală, sfințindu-se fundațiile, după care s-a trecut la construirea bisericii. Lucrările decurgeau destul de greu, s-au lungit în timp, epuizându-se şi fondurile pe care le avea la dispoziție. Între timp a murit şi parohul Andrei Vasilovici, iar construcția avea ridicați numai pereții, astfel că lucrările au fost sistate.

La 1 septembrie 1852, se întocmeşte un inventar al lucrărilor efectuate şi a fondurilor consumate, care a servit pentru intervenția pe lângă Episcopia Bucovinei ca, prin Fondul Bisericesc, să fie reluată şi terminată construcția lăcaşului. Fondul Bisericesc a încredințat continuarea şi terminarea lucrărilor de la Sf.Paraschiva, arhitectului A.Pawlowski, care a conceput şi cele două turle, una mai zveltă peste pronaos şi alta mai mare şi mai joasă peste naos. Sfințirea bisericii s-a făcut cu mare solemnitate arhierească la 5/17 februarie 1862, ea fiind şi prima biserică ortodoxă din Cernăuți, construită din zidărie, în rest, dăinuind încă cele din lemn. Totalul cheltuielilor făcute de parohul Andrei Vasilovici şi Fondul Bisericesc al Episcopiei Bucovinei, s-au ridicat la peste 60.000 florini valută austriacă, sumă în care a intrat şi gardul de fier forjat făcut mai târziu. În amintirea primului ctitor, parohul Andrei Vasilovici, i s-a făcut un portret pe pânză, în mărime naturală, care a fost aşezat pe un perete al pronaosului.[4] Conform tratatului austro-turc, din 1775, de ocupare a Bucovinei, Austria

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nu putea recruta şi înrola în armata sa, timp de 50 ani, tineretul din această provincie smulsă prin mituire din trupul Moldovei, clauză care nu a fost respectată de către Austria. La 6 iulie 1809, general locotenent prinţul Hohenloche, emite din Cernăuţi o Proclamaţie către vitejii şi credincioşii Bucovinei, nobili şi stăpâni de moşii. răzeşi, pentru a participa la oastea împărătească împotriva lui Napoleon Bonaparte, împăratul Franţei, care ocupând ducatul Varşoviei. se îndreaptă spre Bucovina. Sfinţirea steagului şi armelor cavaleriei românilor nobili din Bucovina. având comandant pe căpitanul român von Kalmutchi, s-a făcut în aceeaşi zi la biserica Sf.Paraschiva. cu aprobarea episcopului Daniil Vlahovici. Plecarea gărzilor nobililor din Bucovina. s-a făcut tot în aceeaşi zi.[5]

Biserica Sf.Paraschiva a avut în jurul ei şi un cimitir ortodox. care. în 1787, a fost dezafectat de către austrieci, înfiinţându-se unul nou, în actuala zonă din spatele Teatrului Naţional care pe timpul respectiv era împădurită.

Între cele două războaie mondiale, în faţa bisericii Sf.Paraschiva a fost pusă o cruce din piatră, cu o inscripţie lămuritoare.

Biserica ortodoxă românească cu hramul Sf.Paraschiva, mucenică considerată ocrotitoarea neamului moldav, a fost dăruită de către autorităţile ucrainene, prin Comitetul regional al Partidului comunist, rutenilor de confesiune greco-catolică, "uniaţi autocefali". care au declarat-o "*loc naţional sfânt al ucrainenilor bucovineni*". Prin şantaj şi demagogie, două biserici ortodoxe, vechi româneşti, Sf.Nicolae şi Sf.Paraschiva, din Cernăuţi, au fost dezmoştenite băştinaşilor, fără a li se cere măcar acordul, căci se urmărea ruperea acestora de trecutul lor naţional

La 9 noiembrie 1874, rămăşiţele pământeşti ale episcopului Dositei Herescu au fost mutate de la biserica Sf.Treime, la biserica Sf.Paraschiva, unde au rămas până la 10 august 1875, când au fost duse la cimitirul Horecea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Note bibliografice

1.- Constantin Loghin, *Cernăuții*. Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1936, p.54-55; Al. Bocănețu, *Istoria oraşului Cernăuți pe timpui Moldovei*. Ediția II-a. Cernăuți. Edit. Glasul Bucovinei, 1933. p 73.103.
2.- *Din Tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*. Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1983, p.398 - 399.
3.-Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, IV. Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938, p.248, 299.
4.- Revista "**Candela**", Cernăuți, Tipografia Arhiepiscopală, 1882, p.240 - 248; "**Candela**". Cernăuți, 1890, p.482; Dr. Simion Reli. *Călăuza monumentelor religioase-istorice din Eparhia Bucovinei*. Cernăuți. Tip. Mitropolitul Silvestru. 1937, p.24-26; Isidor Onciul, *Fondul religionariu greco-ortodox al Bucovinei*, Cernăuți. Tipo şi litografia concesionată arhierelui Silvestru Morariu, 1891, p.190; Al.Bocănețu. *Op.cit*.p.73.
5.- *Din Tezaurul documentar*. p.534.
6.- Gheorghe Gorda, *Demagogia: armă a dezmoştenirii băştinaşilor*. Revista "**Glasul Bucovinei**", Cernăuți-Bucureşti nr.1/1994. Fundația Culturală Română, Bucureşti, p.37 - 40.
7.- Mircea Lutic. *Episcopul Dositei Herescu. Un ocrotitor al continuității românești în Bucovina înstrăinată*, Cernăuți, Revista "**Glasul Bucovinei**" Cernăuți – Bucureşti, nr. 4/1994. Bucureşti. Fundația culturală română, p.35.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA MĂNĂSTIRII HORECEA – CERNĂUȚI

Biserica se află situată în partea de est a oraşului Cernăuți, în cartierul Horecea-Mănăstirii, la marginea unui rest de pădure. pe înălțimea de pe malul drept al râului Prut, în apropierea şoselei şi podului ce duce spre Mahala, Boian, Noua Suliță. Se presupune că denumirea de Horecea provine din cuvântul slavon " hor" ce înseamnă deal, sau " horac" care se traduce prin ridicătură. Pe acest deal, denumit Horodiştea, situat la vărsarea părăului Ruda în Prut, ar fi existat în vechime o cetățuie de apărare, care a fost distrusă de hoardele năvălitoare.

Pe la finele secolului XVII, începutul secolului XVIII, în mijlocul pădurii, de pe acest deal, a existat un vechi schit sau mănăstioară din lemn, cu hramul Sf.Gheorghe, înființat de câțiva călugări sihaştrii, numindu-se Horecea-Mănăstirii, amintit prima dată în 1719. În această sihăstrie viețuia şi un călugăr, care era tatăl lui Antonie, călugărit la mănăstirea Putna, ajuns episcop de Rădăuți (1726-1729) şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei (1729-1739); familia fiind originară din Cernăuți. Compromis în relațiile cu armata rusă de ocupație în 1740, după jefuirea Moldovei, mitropolitul Antonie a plecat cu trupele muscalilor în Rusia, fiind numit mitropolit de Cernigov, apoi de Belograd, unde moare în ianuarie 1748.

În locul vechiului schit, Antonie a construit în 1730 o biserica din lemn şi câteva chilii pentru călugări, prefăcând schitul într-o mănăstioară. Tot în 1730, Antonie şi fratele său Silvestru, dăruiesc mănăstioarei Sf.Gheorghe un loc de casă în Cernăuți. Această biserică de lemn, declarată monument de arhitectură, se gasea într-o gravă stare de degradare exterioară, iar interiorul a fost complet devastat, neluându-se măsuri de restaurare, astfel că românii localnici au refăcut complet în 1997, biserica de lemn a schitului Horecea.

Mitropolitul Moldovei, Gavriil Calimachi, marele logofăt Iordache Ruset (Cilibiu), egumenul Artimon Cunițchi şi alți creştini, ridică în 1766, pe loc domnesc, o biserică din zidărie pentru mă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

năstirea Horecea, cu hramul Naşterea Născătoarei de Dumnezeu, care a fost sfinţită la 18 aprilie 1767.

Sub administraţia egumenului Artimon, mănăstirea Horecea primeşte proprietăţi în pământuri, case în Cernăuţi şi privilegii din partea domniei.

Biserica, fără a avea o valoare arhitecturală deosebită, face parte dintr-o familie de ctitorii ce cuprinde un amestec de înrâuriri moldoveneşti baroce, detalii munteneşti şi chiar influenţe turceşti, având ca prototip biserica Tălpălari din Iaşi, în special prin modul de tratare al faţadelor. Planul are o serie de particularităţi ce o deosebesc de celelalte biserici. Are un pridvor cu boltă, iar uşa de intrare în lăcaş, confecţionată din stejar, este ferecată cu şine metalice şi împodobită cu rozete. Pe ea sunt inscripţionate iniţialele Mântuitorului, "*Is.Hr.NI-KA*" (învinge), precum şi anul 1767, dar fără de nici o pisanie. În partea de nord a pridvorului, se află o uşă din stejar, ferecată cu fier, care, printr-o scară în spirală cu 29 trepte, duce la clopotniţă şi la capela Sf.Gheorghe, aflată deasupra pronaosului. Se pare că a existat şi un pridvor deschis, pe stâlpi, din care 6 bucăţi se mai aflau în 1940, în curtea bisericii. Aceşti stâlpi au bazele şi capitelurile sculptate într-un stil apropiat cu cel al coloanelor interioare.

O particularitate a bisericii o constituie podul. Aici a fost amenajată capela Sf.Gheorghe, unde într-o scenă pictată este înfăţişat Sf.Gheorghe, în poziţia clasică, pe cal, ucigând balaurul cu sulita. Peste altar a mai existat capela Sf.Varvara, dispărută între timp. Pronaosul este boltit în calotă sferică, iar pe peretele cu uşa de intrare este pictată scena cu raiul şi iadul, unde apar şi draci, ceea ce constituie o contradicţie cu erminiile bisericii ortodoxe, care interzic ca dracii să fie pictaţi în interiorul bisericilor. În pronaos se află un candelabru mare din bronz. Naosul are boltirile în stil moldovenesc, iar candelabrul este din cristal.

Altarul prezintă o construcţie particulară, având arcuri ce suporta o turlă, iar în loc de diaconicon are o încăpere gen sacristie, de formă curbă, aşezată înapoia altarului. Hramul bisericii este Naşterea Maicii Domnului, precum şi Înălţarea Domnului. Lăcaşul are trei turle mari şi mai multe mici, aşezate la rând sau la colţuri.[11]

În timpul războiului ruso-turc din 1768-1774, nordul Mol-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dovei a fost ocupat de către armatele ruse, care în 1770 şi-au înfiinţat o monetărie la Sadagura, localitate situată pe malul stâng al Prutului, în dreptul oraşului Cernăuţi. Localitatea Sadagura a fost înfiinţată în 1769, pe pământul aparţinând satului Rohozna, unde a funcţionat monetăria administrată de către generalul Gartenberg, în care s-au bătut un mare număr de bani din aramă, ce aveau imprimată stema reunită a Moldovei şi Munteniei. Moneda respectivă introdusă în circulaţie în teritoriile ocupate de ruşi nu aveau acoperire economică, astfel că a produs mari dificultăţi finanţelor Moldovei, în schimb Rusia a trecut pe seama Moldovei, suportarea cheltuielilor sale de război.

Urmând exemplul armatei ţariste, în anul 1944, trupele sovietice intrate pe teritoriul român, au introdus în circulaţie leul de zonă pe care l-au echivalat cu 10 lei româneşti, obligând apoi statul român să răscumpere întrega masă monetară lansată de sovietici. Această măsură a contribuit în mare măsură la declanşarea rapidă a inflaţiei în România.

În monetăria Gartenberg din Sadagura, au fost turnate două clopote ale mănăstirii Horecea, care aveau inscripţiile:

1 - Partea de sus a clopotului, inscripţie în limba latină: "*M-a turnat Ioan Christian Valentin din Sadagura în anul 1773*". Partea de jos în limba rusă: "*În cinstea Prea Sfintei Treimi şi mărirea Prea Sfintei Fecioare Maria, pentru lăcaşul cinstitei Naşterii Sale. Horecea, s-au turnat acest clopot la Sadagura, pe timpul generalului Petru baron de Gartenberg, pe cheltuiala cinstitului egumen al acestui schit, Artimon Chinitchi, în anul 1773*".

2.- Ambele inscripţii sunt în limba rusă: "*M-a turnat Iohan Christian Valentin în Saragura, în anul 1774*". "*Întru cinstea Naşterii Prea Curatei Fecioare, s-a turnat acest clopot de către părintele Artimon din mănăstirea Horecea, egumenul acestei mănăstiri, sub patronatul domnului baron Gartenberg*". În timpul primului război mondial, în anul 1918, armatele austriece au ridicat cele două clopote, ducându-le în Ungaria, cu scopul de a fi utilizat materialul la fabricarea tunurilor.[2]

În anul 1776, mănăstirea Horecea avea 20 călugări, numarul lor scăzând în 1783, când a fost desfiinţată, la 12 călugări. În urma desfiinţării ca mănăstire, biserica a fost transformată în parohie, iar construcţiile din incintă se pare că au fost utilizate ca

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lăcaşuri de şcoală. La 1/12 octombrie 1777, când la biserica Sf. Treime s-a depus jurământul de credinţă al locuitorilor din Bucovina faţă de statul austriac, parte din delegaţi au fost cazaţi la mănăstirea Horecea. Biserica Horecea a fost acoperită din nou în anii 1804-1805 şi reparată de către autorităţile române în anii 1920 şi 1936. La 1 decembrie 1847 satele Clocucica, Caliceanca, Roşa şi Horecea au fost înglobate în oraşul Cernăuţi, devenind mahalalele acestuia.[3]

Raportul Secţiunii Regionale Cernăuţi a Comisiunii Monumentelor Istorice pe anul 1936, întocmit de către dr.Petru Luţia, conţine date privind biserica parohială cu hramul Naşterea Maicii Domnului din comuna suburbană Horecea-Mănăstirii, aflată la marginea unei mici parcele de pădure cu stejari din imediata apropiere a municipiului Cernăuţi. Zidită în 1767 din material vârtos, ca biserică mănăstirească, pe locul unde pe la 1730, episcopul Rădăuţilor Antonie, ulterior mitropolit al Moldovei, ridicase o bisericuţă de lemn şi chilii. Arhitectura bisericii este interesantă pentru faptul că aceasta are un etaj deasupra întregii clădiri, împrejurul boltarilor turnurilor, care servea altă dată pentru adăpostirea călugărilor şi a unei mici capele. Biserica a suferit multe deteriorări în primul război mondial, fiind ciuruită de gloanţe, cu tencuiala pereţilor căzută, iar din acoperişul de tablă nu mai rămăsese nici o foaie întreagă. Lângă biserică se mai aflau adăposturi (cazemate) din beton. În 1920 s-a tencuit din nou corpul clădirii, turnul principal rămânând în starea aflată în urma războiului, şi cele două turnuri deasupra pronaosului şi naosului. În 1936, s-au autorizat şi executat restaurarea întregii clădiri în exterior, s-a schimbat pardoseala şi s-a zugrăvit cu lapte de var interiorul bisericii în zonele nepictate în frescă, precum şi cele două coloane ce despart pronaosul de naos. Nu s-a aprobat spălarea sau curăţirea frescei care se afla în stare relativ bună.

Mănăstirea Horecea, amplasată pe pământ domnesc, şi-a constituit în decurs de circa 40 ani un mic domeniu funciar mănăstiresc, prin donaţii sau cumpărări de proprietăţi, în special pe teritoriul oraşului Cernăuţi, domeniu care este inferior celor deţinute de celelalte mănăstiri cu mult mai vechi şi mai bogate din partea de sud a Bucovinei. Redăm în continuare, succinte rezumate ale principalelor documente care privesc mănăstirea Hore-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cea:

- 1719 decembrie 2 - Familia lui Mihalache, fiul lui Arsenie vinde un fânaț numit Horecea între malul Prutului și hotarul mănăstirii, cu 155 florini nemțești. Cumpără Emanuil (Manole) Zamfir căpitan, care la 8 septembrie 1745, îl dăruiește mănăstirii Horecea.;

- 1737 februarie 7 - Gheorghe Pitei vinde, cu 6 florini de argint, ieromonahului Ionichii egumen la Horecea, fâneața Țărinoaia. Antonie mitropolit întărește la 21 iulie 1737 acest fânaț mănăstirii Horecea, act care este încheiat cu blestem pentru cei care îl va înstrăina, acesta "*să se facă negru ca cărbunele*".(5)

- 1742 noiembrie 30, Cernăuți - "*Dat-am cartea noastră părintelui egumen de la mănăstirea Chihorace (Horecea), ca să fie volnic a-și apăra moșiile mănăstirii, pădure, de oamini înpregiurași de pe aice, să nu fie volnici nimă a mergi a tăe măcar un lemnu, iar car(e) vor mărgi să tae pă locul mănăstirii și n-ar asculta porunca noastră, dăm voe părintelui cu cartea noastră, ver pe cine v-ar prinde tăindu pe locul mănăstirii, să-l aibă a-l prinde și să-l aducă aice la noi la Cernăuți și fără pedeapsă va fi pădăpsât. Aceasta. Let 7251 (1742) no(iembrie) 30. G(heorghiță), biv vel sulger*" (staroste de Cernăuți).":

- 1743 august 8, (Cernăuți) - "*Voi oamini târgoviți din Cernăuți, iată că vă poruncescu tuturor a înțălegi să aveți a da pace acestor 4 oamini a sfinții mănăstiri ce să cheamă Horeci, aici lângă Prut, ca să nu-i învăluiți nime întru nimic, ci să aibă pace dispre voi și pe di boirescu și di clacă, și di cal di olacu, și di toati angheriile câte sunt pe voi și pe alte sati a ținutului, numai ei să fii acmu pintru poslușani (a) sfintei mănăstiri, precum scriu mai sus. Și să-și de banii di acmu osebitu, cineș pe putința lor, că așa da și măria sa vodă pentru sfintili mănăstiri, ca să nu fie oaminii amestecați cu alții, ca să-și di ei numai banii gospod, cât și pentru pominire la sfânta mănăstire la toati liturghiile. Și mai multă supărare să nu faceți. Aceasta vă scriu. Let 7251 (1743) august 8. Iane staroste*".;

- 1745 ianuarie 11, Cernăuți - Egumenul Artimon (Cunițchi) cumpără cu 12 florini nemțești iazul Hlebe(a) de la Ștefan Veriga din Cernăuți. Iazul a fost făcut de Ștefan pe pământ domnesc, pe pârâul Ruda (Rușca), care curge dinspre Horecea spre

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

partea Cernăuților, mai jos de podul Prutului.";[6]

- 1748 martie 25, Cernăuți - Emanoil Zamfir, căpitan de Cernăuți și Cotmani, cumpără cu 10 florini, fânațul Teribișa, care fusese curățat de copacii din pădure. La 10 mai al aceluiași an, căpitanul Emanuil Zamfir dăruiește acest fânaț mănăstirii Horecea, unde era egumen Artimon.;[7]

- 1748 octombrie 3 - Artimon ieromonah și alți călugări "*ot sihăstria Horecea ot Cernăuți*", se jeluiesc domniei "*că iaste puțină pădure în giurul sihăstriei și vin târgoveții din Cernăuți până sub schit și ne strică și ne fac multă supărare, zicând că n-avem treabă cu pădurea, fiind moșie domnească*" Cer să li se facă "*luminată carte de apărări, măcar de o trăsătură cu arcu să nu tae, că în lături iaste îndestulată păduri de treaba lor*".;

- 1748 octombrie 6, Iași - Domnitorul Moldovei Constantin Nicolae Mavrocordat înștiințează pe starostele de Cernăuți, că a dat călugărilor de la schitul Horecea, volnicie "*a apăra pădurea ce iaste împregiurul sihăstriei dinspre târgoveți și alții, nime să nu îndrăznească a tăe*". Poruncește ispravnicului să-i pedepsească pe unii ca aceia, "*înfrângându-i să să părăsască*". Dacă târgoveții vor avea alta a răspunde, "*să-i giudeci și să hotărăști pricina cu carte de giudecată.*";

- 1750 mai 16 - Constantin Racoviță, domnul Moldovei, dă carte de volnicie călugărilor de la schitul Horecea, "*ce-i făcută pe hotarul domnescu a târgului, între Brițchi și Sladchi*" și până în Prut, pe baza cărților de la alți domni "*pentru apărătura pădurii pin pregiurul săhăstriei dispre târgoveții din Cernăuți*". Ispravnicul de Cernăuți va pedepsi pe cei ce vor tăia pădurea respectivă, iar cartea de volnicie va rămâne în mâinile călugărilor.[8] Se menționează că locuitorii Moldovei aveau dreptul de a lua, fără plată, lemne din padurile mari, din celelalte păduri puteau lua însă numai cu învoiala prealabilă cu stăpânii pădurilor respective. Începând din secolul XVIII, când lemnul din păduri a început să fie valorificat și comercializat, reglementările respective au dus la dese conflicte între cele două părți, respectiv stăpâni și locuitori, cu atât mai mult cu cât cantitatea de lemn ce se putea lua din păduri nu era limitată.

- 1751 aprilie 24 - Domnitorul Mihai Cehan Racoviță scutește orașul Cernăuți și mănăstirea Horecea de plata solăritului,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

deoarece ei aduceau sarea din Polonia.[9];

- 1754 octombrie 15 - Domnitorul Matei Ghica scuteşte mănăstirii Horecea 100 stupi de plata deseatinii, patru vite şi cai de vacărit, precum şi trei liudi posluşnici străini fără bir la visterie, ce vor fi absolviţi faţă de dările la visterie.;[10]

- 1761 mai 28 - Banul Vasile Costache dăruieşte mănăstirii Horecea, satul Mogoşeşti, danie ce a fost întărită la 14 iulie 1778 de către domnitorul Moldovei, Constantin Dimitrie Moruzi.;[11]

- 1763 iunie 10 - Domnul Moldovei, Grigore Ioan Calimachi, scuteşte de bir două mori de apă (pe Prut) "*pentru hrana şi chivernisala părinţilor calugări carii se află petrecători la acea mănăstire* "(Horecea).;[12]

- 1763 octombrie 6 - Grigore Calimachi, domnul Moldovei, dăruieşte mănăstirii Horecea venitul podului umblător de la vadul târgului pe apa Prutului, întrucât ea se află "*la slabă stare şi fără de nici o chivernisală de milă, fiind la loc ca acela greu*". Până la acea dată, venitul podului era al starostelui de Cernăuţi. Acest venit a fost pierdut de către mănăstire în anul 1777.;[13]

- 1764 martie 15 - Domnitorul Grigore Ioan Calimachi, văzând că mănăstirea Horecea "*trăieşte în sărăcie şi lipsuri, şi părinţi şi călugări, foarte fiindcă n-au pământuri, trăiesc foarte greu în mănăstire*", îi dăruieşte 12 otgoane (otgonul de 30 stânjeni) de loc, în hotarul Cernăuţilor. Pământul este la capătul pădurii, lunca Prutului, izvorul rece şi cuprinde fânețe, imaşuri, grădini de pomi şi prisăci, care au fost în stăpânirea negustorilor din lunca Prutului. Hotărnicia locului şi pietrele de hotar au fost puse de către Constantin Sturza, biv vel spătar, staroste de Cernăuţi. Dania şi hotarul pământului au fost întărite mănăstirii Horecea la 10 noiembrie 1764 şi de către noul domnitor, Grigore al III-lea Alexandru Ghica. Suburbia Mănăstirişteа este aşezată pe acel loc.;

- 1765 mai 13 - Scrisoarea a 58 de negustori din Cernăuţi şi alţi săteni din Horecea, "*proprietari de pământuri orăşeneşti*" (cele dăruite prin documentul de mai sus), prin care vând egumenului Artimon de la mănăstirea Horecea, fânețe şi grădini cu pomi, cu diferite sume, care pe total reprezintă 200 florini nemţeşti.[14] În urma protestului negustorilor din Cernăuţi, egumenul Artimon a trebuit să le achite acestora preţul pământului dăruit de către Gri-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

gore Ioan Calimachi.

- 1768 august 21. Cernăuți - Ştefan, fiul lui Gheorghe Pitei din Cernauți, dăruieşte mănăstirii Horecea o casă cu pământuri, mai jos de biserica domnească din Cernăuți (Adormirea Maicii Domnului), pe care o avea cumpărată la 17 ianuarie 1760, de la protopopul Ion, fiul popii Costaş (Cosmin Constantin). Ajungând dator şi neavând cu ce plăti creditorii, se înțelege cu egumenul Artimon de la Horecea, care-i dă 40 florini nemțeşti, iar proprietatea să rămână mănăstirii.[15]

- 1768 septembrie 26 - Gligoraş, fiul lui Pintelei şi feciorii săi, dăruiesc egumenului Artimon de la mănăstirea Horecea, partea lor de pomăt (50x30 stânjeni), în hotar cu proprietatea popii Ioan, ginerele popii Costaş. Dania este făcută pentru sufletele lor şi pentru pomenire la liturghie.[16]

- 1769 august 16 - Scrisoarea lui Gheorghe Rublovschi şi a sotiei sale Maria, dată părintelui Teofilact de la mănăstirea Horecea Oraşul Cernăuți şi toată țara au fost pustiite de către turci, iar ei şi-au părăsit casa şi pământurile din Cernăuți, fiind refugiați în satul Sultanova, mai jos de târgul Roman. Izbucnind războiul cel mare (1768-1774), dau casa şi pământurile din Cernăuți, fiind refugiați în satul Sultanova, mai jos de târgul Roman. Dacă se vor întoarce în Cernauți, îşi vor relua casa şi pământurile, iar dacă nu, acestea sa rămână ale mănăstirii Horecea.[17]

- 1775 septembrie 30 - Toader Pauli dăruieşte mănăstirii Horecea o parte din satul Beceşti, ținutul Cernăuți, pentru pomenirea unchiului său Simion Tăutu.[18]

- 1777 august 6. Cernăuți - Artimon, egumenul mănăstirii Horecea, împreună cu tot soborul, vând administrației militare (austriece) a Bucovinei o casă cu locul ei, lat de 18 stânjeni şi lung de 43 stânjeni, în târgul Cernăuți, cu suma de 300 lei.[19]

- 1779 martie 18, (Iaşi) - Constantin Dimitrie Moruzi, domnul Moldovei, porunceşte biv vel pitarului Costache, ispravnic de Cernăuți, să cerceteze şi să împlinească după jalba egumenului Artimon de la mănăstirea Horecea, ca locuitorii de pe moşia mănăstirii de la Mogoşeşti, ținutul Cernăuți, să dea dijma din țarini, din fânaț şi din altele, cunoscând că se aduc pagubiri acesteia. Îi va supune pe toți după hotărârea ponturilor, ca să nu fie păgubită mănăstirea de venitul moşiei sale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- 1779 aprilie 29 - Logofătul Lupul Balş din Moldova, îi scrie starețului Artimon de la Horecea, că au făcut schimb, el a dat 1/3 parte din Năhoreni, pentru o parte din Huideştii Mici, în hotar cu Stăneştii, al cărei fânaț a fost cumpărat de către oamenii de acolo, cu suma de 220 lei. Trimisul egumenului a luat tot fânațul oamenilor din Stăneşti, din Cordun şi de peste Cordun, iar aceştia i-au oprit 80 lei din suma stabilită. El a fost păgubit, egumenul luând fânațul din Năhoreni şi din tot satul Stăneşti. Îi cere să nu se atingă de 3/4 din satul Năhoreni şi din tot satul Stăneşti, el vânzând pe un an venitul şi dijma din aceste sate.;[20]

- 1780 - Egumenul Artimon de la mănăstirea Horecea, vinde o bucată de loc din Cernăuți, lărgită prin dania căpitanului Toader Herescu, pe care se clădeşte de către administrația militară a Bucovinei, casa administrației țării, unde a fost plasată şi prefectura, care-şi începe activitatea la 1 noiembrie 1780.;[21]

- 1780 decembrie 23 - Directoratul din Cernăuți întăreşte împărțirea moşiei Căbeşti, ținutul Cernăuți, între mănăstirea Horecea şi coposesorii Ştefan Lastiuga, Toma Baranovschi, Iordache Boldescu şi Gavril Cracalia. La 31 octombrie 1784, se dă de la Cernăuți carte de hotărnicie după măsurătoarea făcută la 10 noiembrie 1783, de către Comisia de delimitare a proprietăților din Bucovina, în care apare şi schitul Horecea cu o hotarnică din anul 1762.[22]

- 1780 decembrie 23 - Prin sentință judecătorească se stabileşte împărțirea unei bucăți de moşie din Cabin (Căbeşti), ținutul Cernăuți care fusese dăruită schitişorului din Cabin (numit Babin). Ridicându-se o biserică parohială în locul schitişorului, moşia respectivă a fost luată de către răzeşii Bantoş şi dăruită mănăstirii Horecea. Comisia deplasată la fața locului, împacă părțile aflate în conflict.

- 1781 mai 23, Cernăuți - Mănăstirea Horecea cumpără cu 50 florini un loc de casă în Cernăuți.;[23]

- 1782 februarie 16 - Ieromonahul şi dichiul Teofilact de la Horecea, (egumenul Artimon fiind bolnav), se prezintă în fața Comisiei austriece pentru delimitarea proprietăților, iar pe baza celor declarate, se întocmeşte un proces verbal, din care reținem următoarele, nu există un ctitor anume pentru acest schit; mitropolitul Antonie, al cărui tată a fost călugăr la Horecea, a construit o bise-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ricuță și locuințe pentru câțiva călugări, iar cu timpul, prin binevoitori, s-a zidit biserica de astăzi a schitului; schitul posedă în Căbin (Căbești) circa 1/8 parte din sat, care este nelocuit, fiind dăruită de Ioniță Bantoș pentru care a fost ceartă, dar s-au împăcat în 1780. În jurul ei, mănăstirea are un pământ de 12 otgoane, din care administrația țării a luat o bucată, așezând pe ea un sat numit Ludii Horecea; căpitanul Manoli (Zamfir) a dăruit mănăstirii trei bucăți de pământ în Cernăuți (Horecea, Terebișa și Țarinoaia), întărite de voievod, carora li s-au adăugat câteva grădini care fuseseră în stăpânirea târgoveților din Cernăuți, fiind cumpărate de către mănăstire. Mai are un loc în afară de mănăstire și de Cernăuți, unde casele ce-au existat au fost arse pe timpul rușilor (1768-1774), acum fiind loc deșert; peste Cordun are satul Mogoșești și 1/3 din satul Năhoreni. Mănăstirea are o moară pe pământul Cernăuților, cumpărată cu 12 florini, și alta făcută de mănăstire pe Prut. Se prezintă actele de danie sau de cumpărare, precum și hotarnicele respective, menționându-se că toate proprietățile sunt stăpânite în liniște de către mănăstire.[24]

Un alt rezumat al aceluiași proces verbal a fost publicat de către Isidor Onciul, care dă o serie de detalii asupra proprietăților mănăstirii.

- Un loc de 12 otgoane (360 stânjeni în lat) împrejurul schitului, dăruit din hotarul Cernăuților de către domnitorul Grigore Ioan Calimachi cu hrisovul din 15 martie 1764, pe care se aflau grădini ale târgoveților, fiind răscumpărate de către mănăstire de la aceștia. Administrația militară austriacă a luat o parte din loc, aducând coloniști ruși, numiți ludii (oameni), formând satul Ludii Horecei, fără de nici un venit pentru schit.;

- 3 bucăți de pământ din hotarul Cernăuților, dintre care Horecea și Terebișa, dăruite de Manole Zamfir, căpitanul Cernăuților și al Cotmanilor, precum și Țarinoaia, cumpărată de către schit.;

- Un loc în afară de Cernăuți, fost sat dar pustiit de războiul rusesc, o parte dăruită de Grigoraș, fiul lui Pintilei, iar două părți cumpărate de către schit. Dichiul Teofilact menționează că administrația militară a făcut pe acest loc un grajd împărătesc și înmormântează cătane acolo.;

- Două mori pe Prut, în teritoriul Cernăuților, una cumpăra-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

tă şi alta făcută de către schit.:

- A opta parte din satul Căbeşti, dăruită în 1774 iulie 5, de către Ioniță Bantăş.:

- O casă în Cernăuți şi peste Cordun (Moldova), satul Mogoşeşti şi o treime din satul Năhoreni.[25];

La 13 august 1783, prin datul (porunca) episcopului Dositei Herescu, din ordinul împăratului Austriei, au fost "dăsrădicate" schiturile: Horecea, Mămăieşti, Crisciatic, Zamostea, Babin, Luca, şi mănăstirea de maici de la Pătrăuți-Suceava. Ulterior au fost desființate şi celelalte schituri de către administrația militară a Bucovinei, cu sau fără voia episcopului.[26]

În 1783, autoritățile austriece au desființat mănăstirile şi schiturile din Bucovina, lăsând numai Putna, Sucevița şi Dragomirna, iar averile au fost preluate de către Consistoriul Episcopiei Bucovinei din Cernăuți, înființându-se Fondul Religionar, pentru administrarea tuturor moşiilor şi pădurilor foste mănăstireşti, pe care acestea le aveau primite ca danii din partea domnitorilor Moldovei, sau a boierilor români. Pentru a nu rămâne sub stăpânire străină, o mare parte dintre egumenii şi călugării acestora au fugit în Moldova, unii dintre ei luând şi bunuri ale mănăstirilor respective.

La 15 noiembrie 1783, judecătoria din Cernăuți hotăreşte ca la Horecea, pe lângă crâşma mănăstirii, să mai existe şi cea arendată de către Anton Cearnovschi țăranilor "pe loc împărătesc" şi să nu se amestece cele două crâşme pe locul ceilalte.[27]

La 31 octombrie 1784, Comisia de delimitare a proprietăților din Bucovina, da la Cernăuți, carte de hotărnicie "moşinaşilor" satului Căbeşti pe Ceremuş, ținutul Cernăuți, după măsurătoarea din 10-11 noiembrie 1783. În jumătatea de jos a satului, apare între moşinaşi şi schitul Horecea, având o hotarnică din 1762. Între punctele de hotar, apar Bobeşti, Comareşti, obcina care desparte ținuturile Cernăuți de cel al Sucevei, pârâul Costeşti, Hlinița cea Mare şi altele.[28]

Satul Rarancea era în proprietatea mănăstirii Slatina din Moldova şi fusese arendat de către mănăstirea Horecea. O consemnare din 1784 august 2, privind bunurile aflate în satul Rarancea, precum şi în mănăstirea Horecea, constată că ieromonahul Teofilact vânduse mai multe bunuri ale mănăstirii, care însumau

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

230 florini. Dupa desfiinţarea manastirii Horecea şi secularizarea averilor, călugării strâng odoarele şi obiectele de valoare ale mănăstirii, trecând cu ele în Moldova. La 4 martie 1785 se face o consemnare a lucrurilor înstrăinate de către ieromonahul Teofilact din mănăstirea Horecea, cu ocazia trecerii lui în Moldova:

20 stupi vânduţi pe ascuns	100 florini
16 porci vânduţi pe ascuns	20 florini
un stog de secară şi un coşer cu popşoi	100 florini
arenda încasată din Rarancea	300 florini
Total	520 florini

În listă sunt enumerate amănunţit obiectele din argint (5 bucăţi), în parte din argint (paftale de la 2 evanghelii, icoane, etc), din aramă, ornate bisericeşti (84 bucăţi), 31 cărţi, 24 animale, o caleaşcă moldovenească pe jumătate acoperită, o căruţă ţărănească pe jumătate ferecată, etc.[29]

Documentele prezentate conţin evoluţia evenimentelor principale prin care a trecut acest monument istoric românesc în decursul timpului său de vieţuire. Biserica parohială este în funcţiune şi în prezent

Note bibliografice

1.- G.Balş. *Bisericile şi mănăstirile moldoveneşti din veacurile XVII-XVIII*. Bucureşti. Fundaţia Regele Ferdinand I,1933, p.241, 252-255. Simion Reli. *Călăuza monumentelor religioase-istorice din Eparhia Bucovinei*. Cernăuţi, Edit. Mitropolitul Silvestru,1937, p.31-34. Hostiuc Erast, *Schiturle şi Sihăstriile Bucovinei de altă dată*. Cernăuţi. Edit. Mitropolitul Silvestru, 1936, p.49-76. Isidor Onciul. *Fondul religionariu greco-ortodox al Bucovinei, substratul, formarea, desvoltarea şi starea lui de faţă*. Cernăuţi. Reproducere dupa "**Candela**" din 1889-1891. Tip. Arhiepiscopală, p. 62-63; Ştefan Berechet. *O carte rusească despre bisericile Bucovinei*, "**Revista Societăţii Istorico-arheologice bisericeşti**".Chişinău, vol.XVI. 1934, p.78.88

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

2.- Hostiuc Erast , *Op.cit.*.p.60.
3.- Teodor Bălan. *Documente bucovinene* , VI, Bucureşti, Edit. Casa Şcoalelor şi Cultura Poporului, 1943, p.231.
4.- Petru Luţia. *Raportul Secţiunii Regionale Cernăuţi "Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice"*, apr.-iun. 1937, Vălenii de Munte, p 145-147
5.- Hostiuc Erast. *Op.cit.*, p.145-147.
6.- Vasile Mihordea şi colaboratorii *Documente privind relaţiile agrare în veacul al XVIII-lea*, II, Moldova, Bucureşti. Edit. Academia R.S.R. 1966. p.264,272.
7.- Teodor Bălan. *Documente bucovinene, IV*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938. p.237 - 238.
8.- Hostiuc Erast, *Op.cit.* p.145-147.
9.- Vasile Mihordea ş.a.*Op.cit.*, p.286.
10.- Hostiuc Erast *Op.cit.* p.l45-147.
11.- Teodor Bălan. *Op.cit.*, IV. p.115-116.
12 - Hostiuc Erast, *Op.cit.*p.145 - 147
13 - Teodor Bălan.*Op.cit.*VI,p.78.
14 - Ibidem. p.84-85.
15.- Hostiuc Erast, *Op.cit.*p.49-76.
16 - *Ibidem*
17 - *Ibidem*
18 - *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1983, p.424.
19 - *Ibidem*. p.427 - 428.
20 - Vasile Mihordea s.a., *Op.cit.* p.489,490-491.
21.- Hostiuc Erast, *Op.cit.*p.49 - 76.
22.- *Din tezaurul documentar*, p.440.
23.- Hostiuc Erast. *Op.Cit.*p.49-76
24.- *Din tezaurul documentar*, p.480.
25.- Isidor Onciul.*Op.cit.* p.62 - 63.
26.- Revista "**Candela**", Cernăuţi, 1890, Tip. Arhiepiscopală, p.131.
27.- Vasile Mihordea şi alţii. *Op.cit.* p.522.
28 - *Din tezaurul documentar*, p.480.
29 - Hostuic Erast. *Op.cit.* p 163 - 169,171.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA DE LEMN SFÂNTUL MIHAIL DIN ROŞA - CERNĂUŢI

Dimitrie Dan a publicat, în anul 1926, o descriere a vechii biserici din lemn aflată în suburbia românească Roşa, a municipiului Cernăuţi din apropierea fostei cetăţi Ţetina, de la care se mai păstrau doar fundaţiile unui turn de apărare, pe care sovieticii le-au înglobat într-un turn de televiziune. Biserica situată în vatra satului de odinioară, a rezistat ca strajă pentru credincioşii ortodocşi timp de peste 300 de ani, trecând prin toate vicisitudinile vremurilor apuse, cu jefuiri, incendieri, ocupaţii străine şi bejenii ale locuitorilor români autohtoni. Cu toate aceste năpaste, vechiul sat devenit, în secolul XIX, suburbie a oraşului Cernăuţi, şi-a păstrat caracterul românesc. Lăcaşul construit din lemn de stejar, a înfruntat cu bine năpăstuirile veacurilor trecute, fiind de plan treflat simplu, sub formă de cruce cu dimensiunile de 13,15 m lungime şi 3,30 m înălţimea pereţilor până la streaşină, despărţită în altar, naos, pronaos, care sunt marcate ca separaţie printr-un semicerc din lemn de stejar, foarte frumos sculptat. Naosul şi pronaosul au câte o cupolă cu turle, cea peste naos fiind mai înaltă având probabil iniţial acoperşuri separate. Întreaga biserică are un singur acoperiş în formă de şea în partea centrală. Acoperişul este din şindrilă în solzi, iar crucile din fier se păstrau în biserica nouă din Roşa. Iluminatul se făcea prin mici fierăstruici rotunde, care, în 1926, erau cu cercevelele degradate de timp. Altarul are câte o fierăstruică spre est şi sud, naosul câte una la nord şi sud, pronaosul una la vest, fiind posibil ca iniţial să fi existat şi o iluminare prin cupolele celor două turle

Deasupra uşii de intrare, din lemn de stejar, se află sculptată o cruce şi iniţialele Mântuitorului *"† I<su>s H<risto>s Nica"*, cuvânt ce înseamnă învinge. Uşorul conţine inscripţia românească sculptată cu litere chirilice *"† Această biserică s-au făcut în zilele lui voevod.....boj<iu> mil<ostiiu> gos<podar> zemlii Moldavscoi"*, respectiv din mila lui Dumnezeu domnul ţării Moldovei. Pe uşorii laterali, o altă inscripţie românească, cu litere chirilice sculptată în lemn, dar ştearsă de timp şi ilizibilă în unele locuri: *"Şi*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ctitor...Ianuş...Constantin Stanislau şi Gheorghi săn <fiul> Grecul şi Lazor săn Grecul şi Vasile i (şi) Visoţchi..... şi Dimitraş meşter. vleat...(indescifrabil)...mai 28". Deci, ctitorii bisericii au fost sătenii: Ianuş, Constantin, Stanislav, Gheorghe şi Lazăr şi Vasile, fiii lui Grecul Visoţchi- maistru Dumitraş. Locul pe care a fost clădită biserica, fusese dăruit, probabil prin 1760, de către Lazăr, Vasile şi Constantin Grecul, împreună cu Ioan Ianuş. Tot ei, în 1768, dăruiesc şi o prisacă, din veniturile căreia să se întreţină preotul.

Conform "*Sematismului Arhiedecezan al Mitropoliei Bucovinei*", precum şi prin lucrarea preotului Paşcan, **Cernăuţi şi suburbiile sale** (Cernăuţi, 1899), se crede că biserica ar fi fost clădită în 1768 de către Constantin Ianuş, Constantin şi Lazăr Grecul, Stanislau Grigoraş, Ioan şi Vasile Zamă, locuitori români din satul Roşa. Dimitrie Dan, luând în considerare că antimisul bisericii, sfinţit de către episcopul de Rădăuţi Dositei Herescu, are data de 1767, iar acesta se dă numai cu ocazia sfinţirii bisericii, consideră că lucrările au început în 1766 şi au fost terminate în 1767, biserica fiind sfinţită la 8 noiembrie 1767, în ziua hramului, respectiv Sfinţii Mihail şi Gavril, iar domnul Moldovei la data respectivă era Grigore Calimachi. Datorită terenului slab de fundare, biserica începuse să se încline, astfel că în 1773, i s-a făcut o temelie nouă din piatră. Altă reparaţie i s-a făcut în 1833. Din cauza stării necorespunzătoare a lăcaşului, în ce priveşte siguranţa construcţiei, primăria a închis biserica la 25 iunie 1879, fiind redeschisă la 28 iulie acelaşi an. În 1905 se intenţiona desfacerea bisericii şi mutarea ei în cimitirul din Roşa, fiind în acelaşi timp solicitată şi de către locuitorii cătunului Stânca, dar ea a rămas pe loc. În 1887 a fost ridicată noua biserică din suburbia Roşa, slujbele religioase făcându-se numai în acest lăcaş. Existând o nouă biserică, cea veche a rămas în paragină.[1]

Constantin Loghin scrise, în 1936, că biserica de lemn din Roşa din 1768, a fost mutată de curând pe locul "la Holm" fiind pusă din nou în funcţiune.[2]

Note bibliografice

1 - Dimitrie Dan, *Biserica cea veche din Roşa*. Rev. "**Junimea Literară**" nr 1-2, Cernauţi, 1926, p.69-70.

2 - C-tin Loghin *Cernăuţi*. Tip.Mitropolit Silvestru, 1936, p.58

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA SFÂNTA TREIME – CLOCUCICA CERNĂUȚI

Biserica Sf.Treime a fost construită din lemn între 1773–1774, ctitori fiind Dositei Herescu, episcop de Rădăuți, împreună cu fratele său, Ilie Herescu, medelnicer, staroste de Cernăuți (1771-1773) şi soția acestuia, Ecaterina. Biserica era amplasată în zona centrală a oraşului Cernăuți, pe o platformă înaltă, loc în care, pe la finele secolului XIX, a fost amenajată grădina şi apoi terenul de sport al Şcolii Normale de băieți din Cernăuți (str.Mihai Eminescu colț cu str. Sf.Treime). De pe această platformă, pornea un şanț adânc de apărare, în direcția viitoarei gări şi a Prutului, şanț dispărut în urma unor nivelări de teren. Comisia pentru delimitarea proprietăților a lucrat pentru oraşul Cernăuți, în anul 1787, sub comanda ofițerului Pitzelli, care în lista proprietarilor şi a planului întocmit, are trecut la nr. 392 şi Biserica Sf.Treimi, construită după declarațiile protopopului Aftanasie şi a epitropilor George Bărbieru şi Panait Ştirbul, în anul 1774.[1]

După detrunchierea Bucovinei din trupul Țării de Sus a Moldovei, în anul 1775, şi permanentele mutări ale pajurelor împărăteşti, care au lărgit hotarele provinciei deslipite, autoritățile militare austriece au hotărât mutarea Episcopiei de Rădăuți, în oraşul Cernăuți, devenind apoi Episcopia Bucovinei. La 30 ianuarie/12 februarie 1782, episcopul Dositei Herescu a fost instalat în case improprii demnității rangului său, locuind inițial la fratele său Ilie, apoi într-o casă nouă clădită pe actualul amplasament al palatului mitropolitan, care după 2 ani, s-a prăbuşit.

În lipsa unei biserici corespunzătoare, care să devină catedrală episcopală, el şi-a ales ctitoria sa, biserica Sf.Treime, care va îndeplini un număr însemnat de ani această destinație.

Biserica este o construcție modestă de lemn, sub formă de navă, fără turlă, având alături de ea o clopotniță de lemn, amândouă acoperite cu şindrilă, după forma vechilor construcții din sate româneşti ale Bucovinei.

Pentru legarea Bucovinei de noua stăpânire habsburgică, autoritățile austriece au luat măsuri severe ca întreaga populație

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

să depună jurământul de credință, astfel că între 27 septembrie şi 10 octombrie 1777 (stil nou), comisarii imperiali, însoțiți de ostaşi, au trecut prin fiecare localitate, unde, în biserică, se desfăşura ceremonia jurământului. Popa Andrei din satul Udeşti a refuzat depunerea jurământului, astfel că împreună cu o parte din săteni, au trecut râul Suceava, pe malul drept, care era în Moldova. La data de 1/12 octombrie 1777, comandantul militar al Bucovinei, general baron Gabriel de Spleny, asistat de episcopul Dositei Herescu şi boierul român Ioan Calmuțchi în calitate de crainic, îmbrăcat în zale, cu panaş fâlfâitor şi toiag de crainic, organizează la biserica Sf.Treime din Cernăuți, festivitatea depunerii jurământului. Locul ales a fost nivelat, pietruit, înconjurat de brazi, s-au ridicat tribune, biserica fiind înconjurată de o largă galerie cu bănci şi scaune. Nu s-au pus lozinci, ci pe schele s-au pus tablouri pictate, reprezentând: învățământul prin şcoală, agricultura, creşterea animalelor, breslele şi meseriaşii, comerțul, o gospodărie țărănească şi scene din viața boierilor.

Jurământul a fost depus prin delegați ai boierilor, mazililor, răzeşilor, clerul bisericesc şi monahal, vornicii satelor. Cu această ocazie, episcopul Dositei primeşte din partea împăratului Austriei o cruce cu lanț de aur ce se purta la gât, precum şi titlul de "*episcop exempt al Bucovinei*", neatârnare care contravenea canoanelor bisericii răsăritului. În acelaşi timp, el a fost silit să rupă orice legătură cu Mitropolia Moldovei de la Iaşi, fără de care era subordonat. În scurt timp a fost subordonat bisericii Dalmației. În noaptea din 12 octombrie 1777, după depunerea jurământului, a urmat recepția, numită zaiafet, cu mâncare din belşug, vin, tarafe de lăutari, fanfare, aruncându-se asupra mulțimii 760 coroane în monezi de câte 15 creițari; costul total al manifestațiilor s-a ridicat la 20.312 coroane şi 20 bani. Au participat 800 persoane, care au fost "păzite" de către 1697 ostaşi, fără numărul ofițerilor.[2]

Cu ocazia depunerii jurământului, împărăteasa Maria Tereza, a lansat un manifest către noii supuşi, făgăduindu-le scutul ei, precum şi respectarea legii şi a obiceiurilor țării, făgăduință pe care moldovenii au interpretat-o ca pe un legământ solemn din partea Austriei, de a respecta drepturile şi privilegiile pe care Moldova le obținuse în decursul veacurilor de la Poarta Otomană. După cum remarca istoricul bucovinean Ioan Nistor, evenimentele

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ce-au urmat au demonstrat că toate acestea au rămas vorbe goale

Printr-o înțelegere tacită între curtea imperială de la Viena și Poarta Otomană de la Constantinopol, în aceeași noapte de 1/12 octombrie 1777 (duminică spre luni), "*au tăet turcii pe Măria Sa Grigore Alexandru voevod, în Eși, cu vicleșug, un spurcat de capugiu, în casele la Beilic...ca la două ceasuri din noapte...*", mențiune pe un Minei, făcută de un anonim contemporan.[3]

Aceste triste evenimente din istoria Moldovei au avut un larg ecou în rândurile populației românești, dar și pe plan internațional. O tradiție de la mănăstirea Putna, relatată de către poetul Mihai Eminescu, menționează că în acea noapte, clopotul Buga a început să sune singur, candele din biserică s-au stins, iar portretul domnului Moldovei, Ștefan cel Mare, a devenit mohorât și șters.[4]

În 1686, Ian Sobieski, regele Poloniei, aflat cu armata sa în Moldova, îl ia pe mitropolitul Dosoftei, împreună cu moaștele Sf.Ioan cel Nou de la Suceava, arhiva istorică, obiectele de cult și de artă ale Mitropoliei Moldovei, stabilindu-le la Zolkiev-Galiția, unde rămân aproape 100 de ani.[5] În iunie 1783, Iosif al II-lea, împăratul Austriei, vizitează Bucovina, iar la Suceava, la rugămintea episcopului Dositei Herescu și a boierilor, acesta aprobă readucerea moaștelor și așezarea lor din nou în Biserica Sf.Gheorghe fosta catedrala mitropolitană a Sucevei. Sicriul cu relicvele sfinte ale ocrotitorului Moldovei au fost preluate de către delegații clerului ortodox, însoțiți de două detașamente de husari. La 18 iulie 1783, convoiul a fost întâmpinat pe pârâul Colacin-Ceremuș, locul de granița între Galiția și Bucovina, de către episcopul Dositei și generalul Carol Enzenberg guvernatorul militar al Bucovinei. La 28 iulie convoiul ajunsese la Cernăuți, unde sicriul cu moaștele sfântului mucenic au fost așezate în biserica Sf.Treime, rămânând acolo până la 7/19 septembrie, perioadă în care populația ortodoxă venită în pelerinaj, i-a adus prinosul de rugăciune și închinare. La 26 septembrie 1783, printr-o mare procesiune religioasă, sicriul Sf.Ioan cel Nou a fost așezat în baldachinul său din Biserica Sf. Gheorghe din Suceava.[6]

Împovarat de ani, de suferințe trupești și morale, Dositei Herescu trece la cele de veșnică odihnă, în ziua de 2 februarie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1789 (stil nou), fiind înmormântat în biserica Sf.Treime din Cernăuți, ctitoria familiei sale. Locul său de odihnă i-a fost tulburat la 9 noiembrie 1874, când mica biserică Sf.Treime a fost mutată în cimitirul de la Clocucica-Cernăuți. Rămășițele pământești ale episcopului au fost mutate în biserica Sf.Paraschiva, unde au rămas până la 10 august 1875, când, împreună cu osemintele mitropolitului Teofil Bendela, au fost duse într-o gropniță provizorie din cimitirul de la Horecea. Construindu-se, în acest cimitir, capela episcopilor și mitropoliților Bucovinei, osemintele acestora au fost mutate din gropnița provizorie, în capela arhiereilor bucovineni din cimitirul de la Horecea. În anii ocupației sovietice, și apoi ucrainene, capela arhiereilor bucovineni din Horecea, a fost devastată, fiind reamenajată de românii ortodocși din Cernăuți, stingându-se astfel și numeroasele proteste ale populației ortodoxe.[7] Boierul moldovean Nicolae Holban, din Dorohoi, consemnează pe un **Minei**, următoarea însemnare contemporană: "*Să (să) știe de când au răpăusat preasfinția sa părintele Dosoftei, vlădica de Rădăuți, la văleatul de la Hristos 1789 ghenarii 22 (stil vechi), într-o zi de luni, dimineața, și s-au îngropat într-o zi de vineri, ghenarie 26, în Cernăut(i), în biserica Heresculuî*".[8] Se constată că biserica Sf. Treime era cunoscută și ca "*biserica Heresculuî*", după ctitorii ei.

Cu reparațiile impuse de trecerea timpului, modesta biserică-catedrală a funcționat, liturghiindu-se slujbele arhierești, în ea dar și în altele până în anul 1864, când slujbele au început să se țină în noua catedrală din Cernăuți. Biserica a mai dăinuit pe locul ei până la 9 noiembrie 1874, când, împreună cu clopotnița, a fost desfăcută și mutată, în formă originală, în cimitirul din Clocucica, unde a rămas până în 1966, ca o relicvă sfântă a neamului românesc. În anul respectiv, modesta biserică Sf.Treime, monument de arhitectură populară românească din secolul XVIII, a fost transportată la Muzeul de Artă Ucraineană din Lwow, metamorfozată peste noapte din creație românească, în una ucraineană. Astfel dispar urme materiale ale prezenței românilor autohtoni din nordul Bucovinei.[9]

Pe locul vechiului amplasament al bisericii din oraș, a fost ridicat un mic monument octogonal din zidărie, cu o placă comemorativă din marmoră, ce evoca vechiul lăcaș cu hramul Sf. Treime, având în vârful ei o cruce din piatră. Locul a fost nivelat,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

utilizat un timp drept grădină de legume iar apoi a devenit teren de sport al şcolii. În anul şcolar, 1941-1942, după eliberarea de ocupaţia sovietică, fiind lipsă de alimente, terenul a fost utilizat drept grădină, dar apoi s-a revenit la destinţia lui pentru sport. Monumentul se afla aproape în mijlocul terenului, dar în primul an de ocupaţie sovietică, 1940-1941, el a fost deplasat lângă gardul dinspre curtea şcolii, unde a rămas până în martie 1944, când am părăsit Şcoala Normală din Cernăuţi, oraşul fiind ocupat din nou de trupele sovietice la finele aceleeaşi luni.

Note bibliografice

1.- Al. Bocănetu, *Istoria oraşului Cernăuţi pe timpul Moldovei*, Ediţia II, Cernăuţi, Edit. Glasul Bucovinei, 1933, p.1o2.
2.- Ion Grămadă, *Din Bucovina de altă dată*, Bucureşti, Edit.Casa Şcoalelor 1926, p.5-41.
3.- Revista "**Cercetări Istorice**", Serie Nouă, Iaşi, nr.6/1975, p.112, n.76.
4.- Mihai Eminescu, *Răpirea Bucovinei*, Ediţia D. Vatamaniuc, Bucureşti, Edit. Saeculum I.O. 1996, p.31-32.
5.- Cercetări mai recente au stabilit că mitropolitul Dosoftei n-a plecat în Polonia ca ostatec ci ca autoexilat (v. Nicolae Cârlan – Nota tipografică din **Antologhionul tipărit** la Iaşi, în anul 1755, despre autoexilarea mitropolitului Dosoftei în Polonia (1686) în "**Candela**", revistă oficială a Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţiului, serie nouă, anul I, nr. 2-4, iulie-sptembrie 1990, p. 44-53).
6.- Simion Reli, *În jurul unei vechi catedrale a Mitropoliei din Suceava,în, Omagiu adus profesorului Ion Nistor*, Bucureşti, Imprimeria Naţională 1941, p.7-8 (extras), şi 27-29.
7.- Simion Fl. Marian, *Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*, Bucureşti, 1895, p.177-178; Dimitrie Dan, *Dosoftei mitropolitul Moldovei 1624-1696*, Cernăuţi Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1927, p,20-26.
8.- Dumitru Furtună, *Însemnări de prin biserici*. "**Revistă Istorică**", Bucureşti, nr.4-5/1919, p.92.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

9.- Mircea Lutic, *Episcopul Dositei Herescu, un ocrotitor al continuității românești în Bucovina înstrăinată,* "**Glasul Bucovinei**", Cernăuți-Bucureşti, nr.4/1994, Fundația Culturală Română, p.32-44.

CATEDRALA MITROPOLITANĂ DIN CERNĂUȚI

Autoritățile austriece au mutat efectiv, la 12 februarie 1782 (stil nou), sediul Episcopiei de Rădăuți la Cernăuți, fără însă a-i asigura o reşedință şi o catedrală corespunzătoare, astfel că liturgisirile arhiereşti au fost făcute în modesta biserică din lemn, Sf. Treime, ctitoria familiei, iar în alte ocazii şi la biserica Adormirea Maicii Domnului, care era şi ea tot din lemn, şi neîncăpătoare.

Episcopul Bucovinei, Daniil Vlahovici, se adresează în 1792 autorităților imperiale din Viena, cerând aprobarea construirii unei catedrale naționale ortodoxe reprezentative în oraşul Cernăuți, care să fie ridicată pe spezele Fondului Religionar al Bucovinei. Aprobarea de principiu din partea Vienei a fost obținută abia în 1803, cerându-se definitivarea amplasamentului şi stabilirea sumei totale ce urma să fie suportată de către Fondul Religionar.

Au început un nesfârşit şir de pertractări cu Guvernul Galiției din Lemberg (Lwow), care dorea să impună amplasarea catedralei ortodoxe în Clocucica şi nu în zona centrală a oraşului. Au ridicat apoi pe rând alte pretenții, respectiv construirea în prealabil a catedralei romano-catolice (terminată în 1814), sau cea evanghelică (terminată în 1797). În acest mod, pertractările au durat între 1792-1843, timp în care Guvernul Galiției nici nu mai răspundea solicitărilor Episcopiei Ortodoxe a Bucovinei, nu accepta amplasamentele centrale propuse, sau ridica mereu alte pretenții. În anul 1834, s-a făcut o nouă solicitare împăratului Austriei, care a fost rezolvată abia la 15 iulie 1843, când se aprobă amplasarea catedralei în zona centrală a oraşului Cernăuți, construirea ei pe baza unei licitații publice în limita unei sume de 104.157 florini, care să fie suportată de către Fondul Religionar.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Amplasamentul catedralei este în mijlocul unei grădini mari, de formă pătrată, împrejmuit printr-un grilaj metalic şi postament de zidărie, teren delimitat după nomenclatura românească, în faţă, str.Ştefan cel Mare, cu părculeţul Arboroasa, în care s-au aflat statuile lui Mihai Eminescu şi ale lui I.C.Brăteanu, întregitorul de ţară, care au dispărut în cursul anului 1940, respectiv cotropirea nordului Bucovinei de către sovietici; pe latura dreaptă, str.Mitropolitul Silvestru şi, în spate, str.Iancu Flondor. Ca model al catedralei ortodoxe din Cernăuţi, a fost aleasă biserica Sf.Isac din Sanct-Petersburg, iar elaborarea proiectului şi conducerea tehnică a lucrărilor, au fost încredinţate arhitectului primăriei, Rador şi inginerilor Marin şi Roll din Cercul Bucovinei.

Piatra fundamentală a catedralei s-a pus la 15 iulie 1844, în cadrul unei mari solemnităţi şi ceremonii religioase, în frunte cu episcopul Eughenie Hacman. Cu această ocazie, Teoctist Blajevici, viitor mitropolit al Bucovinei (1877-1879), închină un poem cu titlul: "*Poemă la prăznuirea puneri(i) temeliei cathedralei din Cernăuţi la 3/15 iulie 1844, alcătuită de ieromonahul Theoctist Blajevici, spiritual eparhial seminariei şi interimal catechet ghimnaziei, Cernăuţi*". Textul a fost tipărit de Ioan Ekhard, tipograful ţinutului Bucovinei, păstrat în manuscrisul românesc nr.3624 din Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, foile 15-17v.(1)

Construcţia catedralei s-a terminat la 5 noiembrie 1852, dar fără finisarea şi pictarea ei. În această stare, la cererea autorităţilor austriece, între 1854-1856, pe timpul războiului Crimeii, biserica a fost utilizată ca depozit de provizii pentru armată. Finisarea interioară a durat, astfel că sfinţirea ei, de către un mare sobor de preoţi în frunte cu episcopul E.Hacman, s-a făcut la 5/17 iulie 1864, iar costul lucrărilor s-a ridicat la suma totală de 200.000 florini.

Catedrala mitropolitană din Cernăuţi are hramul Pogorârea Sf.Duh şi este o biserică impozantă care domină oraşul prin cupolele sale în stilul Renaşterii. Frontonul de pe faţada principală a intrării din latura vestică, are scris cu litere aurite, următoarea inscripţie în limba română:

"UNEIA ÎN TREI IPOSTASURI DOMNEZEU"
"A(NNO) D(OMINI) 1844".

Pentru a putea deveni mitropolit al Bucovinei, Eughenie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Hacman s-a opus unirii românilor ortodocşi din Bucovina cu cei din Transilvania într-o singură mitropolie ortodoxă din Austria. După ce, în 1863, Andrei Şaguna înfiinţă Mitropolia Transilvaniei, E. Hacman obţine şi el după multe demersuri, pe lângă Curtea imperială din Viena, rangul de mitropolit al Bucovinei, în anul 1873, dar nu a mai putut fi instalat în scaun căci la 12 aprilie 1873 moare la Viena, fiind înmormântat în altarul catedralei din Cernăuţi.

Între 1893-1896, catedrala a fost renovată şi pictată de către pictorul bisericesc, Carol Iobst, din Viena.(2)

Profesorul Ioan Zugrav descrie, în anul 1938, o preţioasă cruce de mână ce se păstra în cadrul catedralei din Cernăuţi, pe care o ducea protosul preoţilor la ieşirile procesionale pentru sfinţirea apei la Bobotează. Impunătoarea cruce din secolul XVI are trei braţe, înaltă de 59 cm, sculptată în lemn de cedru, cu scene biblice, pe ambele feţe, cu o ferecătură de o rară frumuseţe, împodobită cu pietre scumpe, având inscripţiile în slavonă: "*Această cruce (o) făcu episcopul Grigorie al Sucevei. A săpat-o popa Nichifor, 7058 (1550)*".

Altă inscripţie pe ferecătură: "*Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, binevoi robul lui Dumnezeu, chir Grigorie (Roşca), mitropolitul Sucevei (şi) făcu această preţioasă cruce, o înfrumuseţă şi o ferecă pentru sufletul său, şi al părinţilor săi, o dădu pre ea la mănăstirea din Voroneţ, în zilele domnului Io Alexandru voievod (Lăpuşneanu) în anul 7061 (1553), luna august, ziua 20*".(3)

În anul 1936, catedrala a fost din nou restaurată, reîmprospătându-se pictura, lucrări făcute prin grija mitropolitului Visarion Puiu, fiind resfinţită şi redată cultului la 29 noiembrie 1936.

În anul 1960, sovieticii închid catedrala din Cernăuţi, rolul ei fiind preluat de către biserica Sf.Nicolae, ctitorită tot pe timpul mitropolitului Visarion Puiu (1934-1940). Catedrala a fost folosită un timp ca depozit de mărfuri, ea a intrat după 1987 în reparaţii pentru a fi redată cultului ortodox. Un număr de preoţi îşi aduc în 1992 un "episcop" unit greco-catolic, autocefal, luptând cu oaspeţi galiţeni, împotriva erarhiei bisericii ortodoxe bucovinene şi pentru preluarea lăcaşului renovat. Credincioşii ortodocşi din tot nordul Bucovinei, indiferent de naţionalitate, au apărat catedrala, manifestând prin tot oraşul pentru integritatea bisericii ortodoxe din Bu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

covina.

Note bibliografice

1.- Gabriel Strempel, *Catalogul manuscriselor româneşti din Biblioteca Academiei Române*, III, Bucureşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică,1987, p.194.
2.- Dr. Simion Reli, *Călăuza monumentelor religioase-istorice din Eparhia* Bucovinei, Cernăuţi, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1937, p.21-24. Isidor Onciul, *Fondul Religionar al Bucovinei*, Cernăuţi, Tipo-litografia arhiepiscopului Silvestru Morariu, 1891, p. 193-197.
3.- Dr. Ioan Zugrav, *O preţioasă cruce de la mitropolitul Grigore Roşca*, Revista "**Candela**", Cernăuţi, 1938, Edit. Facultăţii de Teologie, p.306-318.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

REŞEDINŢA MITROPOLIEI BUCOVINEI DIN CERNĂUŢI

Începuturile Episcopiei de Rădăuţi şi ale Mitropoliei Sucevei, devenită apoi a Moldovei, sunt nesigure şi controversate, dar se pare că în 1401, la intervenţiile lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, Patriarhia din Constantinopol, a numit mitropolitul Moldovei. La 4 martie 1782, reprezentanţii Mitropoliei Moldovei din Iaşi, declară Comisiei austriece de delimitare a proprietăţilor din Bucovina: "*Odinioară erau în Moldova numai episcopi şi episcopul de Rădăuţi era pe atunci cel dintâi, fiind supus mitropolitului şi patriarhului din Ohrida (Serbia)*". La 7 ianuarie 1403, Alexandru cel Bun (1400-1432) întăreşte Episcopiei "*din ţara noastră Moldova*", satele Averăuţi, pe Suceava, şi Hreaţca aproape sub târgul Sucevei, rezultând că la data respectivă nu era încă rezolvată problema mitropoliei Moldovei, ea funcţionând ca episcopie.(1)

Denumirea de Episcopia de Rădăuţi apare în 1413 iulie 3, când Alexandru cel Bun, dă soacrei sale Anastasia, pe tot timpul vieţii sale, "*satul Coţmanul Mare, cu toate cătunele ce ţin de el, anume Suhoverhul, Hliveşti, Davidăuţi, cu toate locurile ce ţin de ele, până sub satul Valeva, apoi împotriva Valevei, până la pădurea ce se cheamă Dumbrava; iar după trecerea ei din viaţă, toate aceste mai sus sate, să fie în stăpânirea Episcopiei de Rădăuţi, a sfântului Nicolae*.".(2)

Pentru suportarea cheltuielilor de întreţinere, Alexandru cel Bun dă Episcopiei de Rădăuţi, 50 biserici cu popi, din care 44 în ţinutul Suceava şi 6 în ţinutul Cernăuţi, document care nu s-a păstrat, dar conţinutul lui a fost preluat de către Ştefan cel Mare, în 1490 martie 15, prin care întăreşte bisericile ce au "*fost date de bunicul nostru Alexandru voievod*". Dintre bisericile aflate în sate, aparţinând vechiului ţinut al Sucevei, ce sunt în prezent în Ucraina, menţionăm: Lucavăţ, Jadăuţi (Jadova), Stăncăuţi, Storojinet, Hliboca (Adâncata), Bărlinţi, Cerepcăuţi, Volcineţ, Bainţi, Telebecinţi (Tereblecea) ş.a. În ţinutul Cernăuţi, sunt două biserici în Cernăuţi, trei în Cuciur şi una în Mihalcea. Noile biserici ce se vor construi în continuare în localităţile respective, vor asculta de E-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

piscopia de Rădăuți, "*cu darea, şi plocoanele, şi cu toate pricinile, şi cu tot venitul bisericesc*".[3]

Mihai Racoviță domnul Moldovei, întăreşte în 1704 aprilie 30, uricul prezentat de către Ghedeon episcop de Rădăuți, care menționează că *episcopia "a ajuns la mare nevoie, după răscoale şi nepăci*", acordându-i 50 biserici cu popi, din care 44 în ținutul Suceava şi 6 în ținutul Cernăuți, după uricul întăritor de la Ştefan Bătrânul vodă din 1490, şi din dresele ctitorului Alexandru vodă cel Bun. Popii acestor biserici vor plăti episcopiei dajdii, plocoanele, gloabele şi toate veniturile bisericeşti".[4]

Începând cu a doua parte a secolului XVIII şi până la circa 1780, la Episcopia de Rădăuți, cât şi la mănăstirea Putna, au existat şcoli de un grad superior, care au pregătit candidați la preoție, precum şi dieci pentru scrierea documentelor, care vor avea un rol deosebit în ridicarea culturală a ținuturilor respective din Țara de Sus a Moldovei, dar şi a Maramureşului.

În vechea arhivă a Mitropoliei din Cernăuți, a fost găsit în toamna anului 1941, printre documentele răvăşite de ocupanții sovietici, un registru intitulat "*Catastivul de hirotonii al Episcopiei Rădăuțului, pe anii 1757-1782*", tipărit la Cernăuți, în 1943, de către mitropolitul Tit Simedrea. Sunt înscrise 696 hirotonisiri ca diaconi şi preoți, precum şi 10 dieci. Pe ținuturi, aceste hirotonisiri se repartizează astfel: Cernăuți 296, Suceava 140, Dorohoi 107, Hotin 89, precum şi 92 călugări şi dieci. Completarea acestui registru a încetat odată cu mutarea Episcopiei de la Rădăuți la Cernăuți, la 12 februarie 1782, situație determinată şi de desființarea şcolilor duhovniceşti de la Rădăuți şi Putna.[5]

Ocuparea, în 1775, de către Austria, a unor ținuturi din Țara de Sus a Moldovei, a condus la o guvernare şi administrare militară până în 1786, sub comanda generalilor Gabriel de Spleny şi Carol Enzenberg, timp în care provincia răşluită a fost denumită Bucovina. La intervenția generalului Enzenberg, Gavril Calimachi mitropolitul Moldovei, consimte în decembrie 1782, ca Episcopia de Rădăuți, devenită a Bucovinei, să fie scoasă de sub jurisdicția canonică şi administrativă a mitropoliei din Iaşi, sfătuindu-l pe Dositei Herescu să se supună poruncii "*stăpânirii politiceşti*", şi să respecte normele bisericeşti față de autoritatea austriacă. În 1783, Iosif al II-lea, împăratul Austriei, emite ordinul de desființare a mă-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

năstirilor şi schiturilor din Bucovina, lăsând doar pe cele de la Putna, Sucevița şi Dragomirna, dar fără domeniile lor mănăstireşti. S-a făcut şi secularizarea averilor funciare şi silvice ale mănăstirilor, care au fost trecute pe seama Fondului Religionar, supus Consistoriului Episcopiei Bucovinei cu sediul în Cernăuți, dar aflat sub administrarea şi controlul autorităților austriece de la Lemberg (Lwow)-Galiția. Episcopia Bucovinei a fost supusă canonic Mitropoliei Carlovățului din Serbia, fiind denumită Episcopia Bucovinei şi Dalmației.

Alipirea, în 1786, a Bucovinei sub administrația din Galiția, aduse cu sine şi o aprigă luptă pentru unirea ortodocşilor bucovineni la biserica greco-catolică, urmărind numirea unui episcop unit, dar şi preluarea marii averi pe care o poseda Fondul Religionar ortodox, scopuri care din fericire nu au fost realizate.

Mutat la Cernăuți, episcopul Dositei Herescu nu avea asigurată o locuință şi sediu corespunzător înaltei sale funcții, trebuind să se adăpostească vremelnic în casa fratelui său, Ilie Herescu medelnicer, fost staroste de Cernăuți. La 17 octombrie 1782, generalul Enzenberg îi scrie ca să se instaleze împreună cu Consistoriul Episcopiei, în casa care i-a fost pregătită în Cernăuți.[6] În iulie 1783, Dositei Herescu se mută în reşedința episcopală, împreună cu serviciile eparhiale, care era o construcție din lemn, cu aspect sărăcăcios, având câteva încăperi mici şi joase, cu pământ pe jos, precum şi o capelă pardosită cu cărămidă. Noua construcție pusă la dispoziție de către administrația austriacă, fiind făcută în grabă şi neglijență, nu a rezistat timpului decât până în 1790, când, plină de burete, s-a prăbuşit parțial, restul trebuind să fie dărâmată. Din nou, episcopia a rămas fără sediu şi locuință, astfel că, în continuare, episcopul Bucovinei a fost nevoit să se mute în dese rânduri, în diferite case luate cu chirie şi total necorespunzătoare. De această situație au avut parte episcopii care au urmat lui Dositei, respectiv: Daniil Vlahovici, Isaia Baloşescu şi Eughenie Hacman.

Începând din 1792, au fost făcute numeroase intervenții pentru construirea unei catedrale ortodoxe şi a reşedinței episcopale, corespunzătoare rangului pe care-l deținea, ținând seama şi de dărâmarea clădirilor de pe viitorul amplasament al reşedinței mitropolitane din Cernăuți. Urmare repetatelor intervenții făcute în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

acest scop de către episcopul Daniil Vlahovici, prin anul 1803, guvernul Austriei hotărăşte ca pe seama şi cu toată cheltuiala Fondului Religionar Ortodox al Bucovinei, să fie construite în Cernăuţi o catedrală episcopală şi o reşedinţă. Împăratul Francisc I (1768-1835), emite un decret ca să fie căutat un amplasament potrivit pentru ridicarea unei catedrale şi a reşedinţei episcopale, pentru episcopul neunit (ortodox) al Bucovinei. După alegerea locurilor de amplasare, să se pregătească planurile necesare construcţiilor respective, care vor fi întocmite de către un inginer tehnic.

Au trecut zeci de ani fără ca să se poată face ceva, căci guvernul provincial de la Lemberg, a tărăgănat mereu, sub diferite motive, a adus alte pretenţii, sau, deseori, fără a da nici un răspuns la repetatele cereri ale Episcopului Bucovinei, astfel că ordinul guvernului central de la Viena, nu a fost adus la îndeplinire. Tergiversarea şi împotrivirea guvernului galiţian era legată de dârza luptă dusă pentru forţarea trecerii bisericii ortodoxe din Bucovina, la unirea cu biserica greco-catolică unită cu Roma, iar catedrala şi reşedinţa să aparţină acestui cult, preluând în acelaşi timp şi marea avere pe care o deţinea Fondul Religionar, prin moşii şi păduri. Abia în 1843, problema catedralei ortodoxe a fost dezlegată, astfel că realizarea ei a început să-şi urmeze cursul.

În privinţa sediului, episcopul Eughenie Hacman face o nouă plângere, în 1851, adresată şefului administraţiei politice a Bucovinei, menţionând că poporul priveşte ca ceva necuviincios că episcopul este silit mereu să se mute dintr-o casă în alta, în timp ce Fondul Religionar greco-ortodox dispune de mijloacele materiale pentru zidirea unei locuinţe potrivite cu demnitatea episcopală. În 1852, episcopul E.Hacman înaintează o nouă plângere la Ministerul Cultelor din Viena, menţionând în acelaşi timp că "*situaţia unui episcop ar fi egală cu cea a unui crâşmar*". Atât timp cât Bucovina s-a aflat sub administraţia guvernului galiţian din Lemberg, nu s-a rezolvat nimic în această privinţă. Prin anii 1860-1861, când Bucovina reuşeşte să se dezlipească de guvernarea galiţiană, constituindu-se Ducatul Bucovinei, construirea reşedinţei episcopale din Cernăuţi a început să pornească pe un făgaş bun.

Printr-un nou decret imperial, din 16 noiembrie 1860, se aprobă construirea reşedinţei din Cernăuţi. În decembrie 1860, Mi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nisterul Cultelor din Viena, în urma unui concurs, însărcină pe arhitectul ceh Iosif Hlavka din Viena, să elaboreze planurile reşedinţei din Cernăuţi. Arhitectul I.Hlavka era celebru, el a proiectat şi construit Opera Imperială din Viena, Biserica Lazariştilor din Viena, Biserica armeano-catolică din Cernăuţi, iar apoi Reşedinţa mitropolitană din Cernăuţi, fondând ulterior Academia Cehă de Ştiinţă, Literatură şi Artă din Praga, murind în anul 1908.

Amplasamentul reşedinţei mitropolitane domină partea de nord-vest a oraşului, aflat pe platoul din culmea dealului Dominic, înconjurată pe trei laturi de coaste înalte plantate, având în continuare, în partea spre Clocucica, parcul Dominic, cu aleile sale în pantă.

Reşedinţa a fost concepută în stil mauro-bizantin, luând ca model palatul califilor mauri din Granada-Spania, cu ziduri roşii-cărămizii, având aspectul unei cetăţi medievale. Este bogat decorată, ca un castel spaniol, fiind compusă din trei corpuri principale aranjate în careu, având înglobate în ele două biserici cu turnuri înalte, ascuţite şi aurite în vârf, care predomină întreaga zonă, iar corpul central constituie cap de perspectivă al străzii ce urcă spre ea. Întreaga construcţie, cu bogatul său finisaj şi decoraţiile interioare, scuarul din mijlocul incintei, gardul de fier forjat şi împrejmuirea de zidărie, au costat, în final suma enormă pentru timpul respectiv, de 1.830.000 florini, suportaţi de către Fondul Bisericesc Ortodox al Bucovinei.

Arhitectul Iosif Hlavka se stabilise la Cernăuţi, a studiat mai multe variante de rezolvare a partiului, cu multiplele sale funcţiuni ce urmau să le cuprindă noul edificiu pe care-l proiecta. După multe studii, se opri asupra unei variante funcţionale şi estetice, întocmi un anteproiect cuprinzând distribuţia funcţiunilor pe corpurile construcţiilor, perspectivele faţadelor, planul general de situaţie cu amplasarea în teren a celor trei corpuri, precum şi o anteevaluare a întregii investiţii. Anteproiectul a fost aprobat de către episcopul E.Hacman, contele Amadei, guvernatorul Bucovinei, iar în 1861 şi de către Ministerul Cultelor din Viena. Echipa complexă de proiectare condusă de către arhitectul Iosif Hlavka, trece la detalierea la scară mare a proiectului tehnic, conţinând cotarea tuturor planurilor celor trei corpuri, care a fost analizat şi avizat de către o comisie compusă din: episcopul E.Hacman, vicarul Teofil

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bendela, guvernatorul Bucovinei, trei consilieri tehnici ministeriali; astfel că în 1863, documentația tehnică a fost aprobată de către Ministerul Cultelor din Viena.

A fost stabilit comitetul de construcție, având ca președinte pe episcopul E.Hacman, iar ca membri pe: arhimandrit Teofil Bendela, arhitectul I.Hlavka (conducător tehnic și artistic),Otto Petrino, ca administrator al construcției, consilierii consistoriali Constantin Lucescu, Dimitrie Procopovici, mareșalul Bucovinei, boierul și istoricul Eudoxie Hurmuzachi, primarul orașului Cernăuți Constantin Popovici, precum și procuratorul de finanțe al Ducatului Bucovina.

Printr-un "*Regulativ*" (regulament) de construcție, au fost stabilite responsabilitățile și competențele de rezolvare ale problemelor, modalitățile de aprobare ale documentațiilor tehnice, financiare, precum și ordonanțarea cheltuielilor și ale plăților. Prin acest regulament a fost stabilit ca lucrările reședinței să fie terminate în decurs de 7 ani de la începerea lucrărilor pe șantier. Arhitectului I.Hlavka, pe lângă plata proiectului, i-a fost stabilit și un salariu lunar pentru conducerea tehnică a execuției lucrărilor, răspunzând în același timp de calitatea și aspectul artistic realizate pe șantier. Pentru deplasările pe teren în interesul lucrărilor,primea și diurne lunare.

Începerea lucrărilor la fundații s-a făcut la 13 aprilie 1864. A fost redactat și "*uricul de fundaciune*", semnat de către înalții demnitari ai Ducatului Bucovinei, precum și de către reprezentanți ai clerului, boierilor, târgoveților și țăranilor. Uricul respectiv a fost închis într-o sticlă, protejată de un tub metalic închis la capete, care împreună cu o cutie metalică conținând fragmente de moaște sfinte, au fost introduse în altă cutie metalică, ermetic închisă. În zidăria fundațiilor, a fost prevăzut un lăcaș special, tencuit, în care a fost introdusă cutia cu uricul și moaștele sfinte, cu ocazia sfințirii fundațiilor.

La 17 iulie 1864, episcopul Eughenie Hacman, împreună cu un sobor de preoți, sfințește catedrala episcopală din Cernăuți, iar a doua zi, 18 iulie 1864, aceeași formație, a sfințit și fundațiile reședinței.

Arhitectul Iosif Hlavka începe o vie activitate pentru organizarea șantierului, angajarea mâinii de lucru în diversele spe-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cialități ale lucrărilor de construcții-montaj, iar prin vizitarea satelor din munții Bucovinei, alege și stabilește modul de procurare al materialelor necesare realizării acestui măreț obiectiv. Din pădurile de la Bilca și Vicov, care conțineau cel mai bun și durabil lemn de construcții, a procurat și organizat transportul materialului lemnos, prelucrat apoi după nevoile desfășurării lucrărilor și a destinației ce i se dădea.

O atenție specială a dat-o I.Hlavka alegerii pietrei de construcție, ea fiind adusă din satele Vasilău, Crasna, Cincău, Tăuteni, Doroșăuți și Vijnița, care în afară de durabilitate, prezenta și diverse nuanțe coloristice. Marmora în diferite culori a fost aleasă și adusă de la Sucevița. Întrucât lucrările de pietrărie necesitau un mare număr de sculptori și cioplitori specializați, I Hlavka aduse de la Viena 30 calfe de sculptori, pe care i-a utilizat ca instructori ai lucrătorilor bucovineni, pe care i-a calificat în meseria respectivă, constituind breasla sculptorilor și cioplitorilor în piatră din Cernăuți. Placarea fațadelor cu cărămidă colorată și smălțuită, l-a condus pe arhitect ca aceasta să fie realizată în Cernăuți, instruind și calificând lucrătorii necesari acestei meserii.

Palatul reședinței din Cernăuți, început a se construi în 1864, a fost terminat în 1878, iar sfințirea lui s-a făcut la 29 iulie 1882. Palatul se compune din trei corpuri distincte, ce-au fost construite pe rând, fiind amplasate în teren sub forma unui careu, cu o curte principală, drumuri și alei de acces, spații verzi și plantații de boscheți cu dimensiuni reduse, fântâni și cișmele, precum și bustul arhitectului Hlavka.

A.- Clădirea din stânga intrării principale a fost începută în anul 1866, terminată în octombrie 1870, iar biserica în 1878. Zugrăvirea, decorarea și pictura acestui corp s-a făcut în 1869, de către pictorul vienez Carol Iobst.

Corpul cuprindea Facultatea de Teologie, cu sălile de curs și seminarii, biblioteca, birourile și cabinetele corpului profesoral, toate aflate la parter. Etajul I cuprindea căminul studențesc, cantina, săli de studii, biblioteca curentă și paraclisul căminului, precum și biserica seminarială închinată Sf. Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur.

Școala clericală ce funcționase pe lângă Episcopia de Rădăuți, a fost desființată, iar în 1786, a fost înființată alta nouă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pe lângă fosta mănăstire Sf. Ilie din Suceava, având conducător pe Daniil Vlahovici, devenit apoi episcop al Bucovinei. În anul 1789 şcoala clericală a fost mutată de la Suceava la Cernăuţi, unde a funcţionat până în 1826, când, la stăruinţele deosebite ale episcopului Isaia Baloşescu, şcoala a fost ridicată la rangul de Institut de Teologie, studenţii fiind recrutaţi numai din rândurile absolvenţilor de liceu, sau ai seminarului clerical înfiinţat în 1828. La 23 ianuarie 1873, prin decret imperial, Episcopia Bucovinei a fost ridicată la rangul de Mitropolie a Bucovinei şi Dalmaţiei. La 30 septembrie 1875, împăratul Francisc Iosif I semna decretul de înfiinţare a Universitatii din Cernăuţi, compusă din 3 facultăţi, de teologie greco-orientală (ortodoxă), drept şi filosofie, cu deplină independenţă şi autonomie, fiind în acelaşi timp şi un pivot pentru cultura germană în Ducatul Bucovinei. Universitatea din Cernăuţi cu limba de predare germană, constituia o contrapondere a universităţilor din Galiţia (Cracovia în 1870 şi Lwowul în 1871), care fuseseră polonizate, fiind şi de cult unit (greco-catolice), iar cea din Cluj (1872) era o universitate maghiară.

Institutul de Teologie ce funcţiona din 1826, se constitui în Facultatea de Teologie din Cernăuţi, fiind unica facultate de teologie ortodoxă din întreaga monarhie austro-ungară, ea funcţionând sub Austria până în 1918, apoi România până în 1940 şi 1941-1944, precum şi 2 ani, 1946-1948, la Suceava. Facultatea a avut un corp profesoral de elită, ce a scos o mare pleiadă de cărturari şi intelectuali de înaltă ţinută ştiinţifică. Biblioteca Ţării din Cernăuţi a fost cedată noului aşezământ de cultură, devenind astfel o adevărată Bibliotecă Universitară. Până la construirea noului local al Universităţii din Cernăuţi, facultăţile de drept şi filosofie au funcţionat în Reşedinţa Mitropolitană din Cernăuţi.

B.- Corpul din dreapta al reşedinţei, este o construcţie cu parter şi etaj, are un turnuleţ cu ceas, numit în trecut "*Mănăstirea*", destinat iniţial clerului monahal al capelei şi-al catedralei episcopale nou construită. Ulterior acest corp a fost denumit "*Prebisteriu*" trecând apoi la Şcoala de cântăreţi bisericeşti, cu internatul acesteia, precum şi un atelier de lumânări. A urmat amenajarea lui pentru Muzeul Arhiediecezan de Artă veche Bisericească din Bucovina. Construcţia acestui corp a început în 1871 şi a fost terminată în 1874.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La intrarea în clădire, pe o boltă a coridorului, pictorul bucovinean Epaminonda Bucevschi, pe care profesorul Leca Morariu îl caracteriza ca "*una din acele valori ale spiritualităţii româneşti, pe care vremea nu o macină, ci, în chip minunat o tot sporeşte* ", a realizat un tablou în frescă, care reprezintă artele frumoase religioase, de cultură românească din Bucovina, promovată de către mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici. Tabloul îl reprezintă pe mitropolit şi colaboratorii săi, care cultivau şi reprezentau pe vremuri aceste arte şi pe care-i prezentăm de la stânga la dreapta:

- arta grafică este reprezentată prin Dimitrie Bucevschi, fost director al Tipografiei Mitropolitul Silvestru din Cernăuţi, înfăţişat ca un învăţăcel în arta grafică;

- muzica religioasă reprezentată prin Isidor Vorobchievici, profesor de muzică religioasă şi corală la Facultatea de Teologie, împreună cu doi studenţi;

- în mijlocul tabloului se află mitropolitul Silvestru Morariu, protectorul artelor frumoase din Arhidieceza Bucovinei, având alături pe pictorul vienez Carol Iobst, care a zugrăvit reşedinţa cu bisericile sale, catedrala din Cernăuţi, biserica Mirăuţilor din Suceava şi altele. Lângă el se află aplecat, sculptorul Pâşlea, profesor la Şcoala Industrială a Lemnului din Câmpulungul Moldovenesc, ca reprezentant al sculpturii religioase. La marginea dreaptă a frescei, sunt reprezentaţi pictorii arhiedecezani români, Epaminonda Bucevschi şi profesorul Eugenie Maximovici, ca reprezentanţi ai picturii religioase.

În acest corp al reşedinţei a funcţionat la sfârşitul sec.XIX, prima tipografie românească din Bucovina, întemeiată în 1882 de către mitropolitul Silvestru Morariu, printr-o colectă de 11.000 florini adunaţi de la preoţii români din Bucovina. Iniţial s-a numit Tipografia Arhiepiscopală, fiind schimbată de autorităţile austriece în Tipografia şi Litografia concesionată arhiepiscopului Silvestru Morariu Andrievici, cu scopul de a o putea desfiinţa după moartea acestuia. În această tipografie s-au tipărit între 1882-1895, ziare şi reviste româneşti din Bucovina: "**Gazeta Bucovinei**", sub redacţia ardeleanului Pipoş, "**Deşteptarea**", cu redactorul Constantin Morariu şi, apoi, Dimitrie Bucevschi, "**Calendarul Poporului**". Ulterior, Tipografia purtând denumirea Mitropolitul Silvestru Mo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

rariu, a fost mutată într-un local propriu în centrul oraşului (Piaţa Unirii), unde a funcţionat până în 1940 şi apoi 1941 - martie 1944, când sovieticii au ocupat din nou nordul Bucovinei.

C.- Clădirea centrală aflată în faţa intrării principale, cuprinde palatul mitropolitan propriu.-zis, a fost dată în folosinţă până în 1876, iar sfinţirea ei s-a făcut la 29 iulie 1882, de către mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici.

În 1872, arhitectul Iosif Hlavka s-a îmbolnăvit grav, fiind astfel nevoit să renunţe la conducerea personală a lucrărilor, înapoindu-se la Viena. Conducerea lucrărilor pe şantier a fost preluată de către ajutorul său, inginerul Reinecke, dar s-a ajuns şi la conflicte grave, întrucât nu se respectau prevederile proiectelor elaborate, executându-se alte soluţii tehnice şi funcţionale.

Tot în 1872 a expirat şi termenul de 7 ani prevăzut pentru darea în folosinţă a construcţiilor reşedinţei, pentru care fusese numit Comitetul de construcţie şi întocmit Regulamentul de construcţii, astfel că Ministerul Cultelor din Viena, desfiinţă administraţia lucrării ce era condusă de către baronul Otto Petrino. S-a numit un nou comitet, sub preşedenţia lui Carol Ohmann, şeful Departamentului tehnic al Bucovinei, care însă intră în conflict cu conducerea tehnică şi artistică a reşedinţei. Inginerul Reinicke ia toate planurile proiectului şi le predă arhitectului I.Hlavka, aflat la Viena. Situaţia intervenită a condus la întreruperea lucrărilor pe şantier, precum şi la demisia arhitectului I. Hlavka. Continuarea lucrărilor a fost încredinţată arhitectului polon din Cracovia, Felix Ksiezarski, care aduce modificări faţă de proiectul lui Hlavka, întârziind în acelaşi timp şi terminarea lucrărilor cu 10 ani.

Catapetesmele celor două biserici s-au terminat de pictat în 1880, fiind sfinţite în ianuarie 1882 de către mitropolitul Silvestru Morariu. Mobilierul a fost executat de către Fondul Bisericesc în anii 1879 şi 1880. Între 1876-1878, au fost executate parcurile, fântânile, şi grilajul de fier din zona centrală a incintei.

Parterul palatului mitropolitan era ocupat de către birourile Consiliului Eparhial, precum şi de chiliile clerului monahal al mitropoliei. La etaj, în partea stângă se afla biroul secretariatului mitropolitan, iar la dreapta, biroul mitropolitului, în care se aflau portretele în mărime naturală al regelui Ferdinand şi a reginei Maria a României, realizate de către pictorul român, Traian

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bârgăoan. Alte portrete ale voievozilor Moldovei, Alexandru cel Bun (1400-1432) şi Ştefan cel Mare (1457-1504), au fost realizate de către pictorul român academic arhiedecezan Eughenie Maximovici. La stânga secretariatului, se aflau sălile consiliului şi cea a adunărilor eparhiale.

Sala sinodală este pardosită cu marmoră, pereţii placaţi tot cu marmoră, iar pilaştrii din sală, sunt din alabastru masiv, extras din Carpaţii Bucovinei, respectiv de la Sucevita. Pe 12 coloane din alabastru sunt susţinute arcadele galeriei, ai căror pereţi sunt acoperiţi cu 11 fresce aurite, realizate în stilul picturilor din mănăstirile Bucovinei, pictate în frescă de profesorul ceh Carol Swoboda din Viena, cu scene din istoria bisericii universale, cât şi din cea a românilor:

1 - Trimiterea sfinţilor apostoli ca să predice evanghelia creştină la toate popoarele;

2.- Arătarea pe cer a Sfintei Cruci, în anul 312, împăratului Bizanţului Constantin cel Mare;

3.- Sinodul ecumenic de la Niceea în anul 325;

4.- Creştinarea în Dacia Traiană a poporului român;

5.- Înfiinţarea Mitropoliei Moldovei de către Alexandru cel Bun în anul 1401 (după tradiţia din cronica lui Grigore Ureche);

6.- Înfiinţarea Episcopiei de Rădăuţi de către Alexandru cel Bun, (după tradiţia lui Grigore Ureche);

7.- Aducerea moaştelor sfântului mare mucenic Ioan cel Nou de la Suceava din Cetatea Albă, de către Alexandru cel Bun, 1402 (sau 1415 după unii autori);

8.- Desemnarea locului pentru ridicarea mănăstirii Putna de către Ştefan cel Mare, domnul Moldovei, în anul 1466;

9.- Sinodul de la Iaşi din 1642 şi condamnarea confesiunii calvine scrise de către Chiril Lukaris, patriarh de Constantinopol (1619-1638), ţinut în timpul domniei voievodului Vasile Lupu;

10.- Jurământul de credinţă al Bucovinei faţă de Casa Imperială a Habsburgilor, depus la 1/12 octombrie 1777, în prezenţa episcopului Dositei Herescu şi a generalului Gabriel Spleny, guvernatorul militar al Bucovinei;

11.- Proclamarea solemnă a Eparhiei Bucovinei în Mitropolia Bucovinei şi Dalmaţiei, în Catedrala ortodoxă din Cernăuţi, la 21 mai 1874.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pentru conservarea picturilor din mănăstirile şi bisericile Bucovinei mitropolitul Silvestru Morariu a înfiinţat în cadrul mitropoliei, postul de pictor arhiedecezan, în care au funcţionat printre alţii, Epaminonda Bucevschi (†1891), Nicu Mesederu, prof. Eugen Maximovici, Isidora Constantinovici-Heim, sculptorul Arhip Roşca ş.a

La 28 noiembrie 1918, în sala sinodală a reşedinţei mitropolitane din Cernăuţi s-au desfăşurat lucrările Congresului general al Bucovinei, pentru stabilirea raportului politic al Bucovinei faţă de Regatul României. Congresul general reprezenta suprema putere a ţării, după dezmembrarea Austriei în octombrie 1918, fiind singurul organ învestit cu puteri legislative, care în numele suveranităţii naţionale, hotărăşte:

"*Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare, până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, cu Regatul României*" Supusă la vot "*Declaraţia de Unire*" a fost aprobată în unanimitate.

La 18/31 decembrie 1918, a apărut sub semnătura regelui Ferdinand I şi a preşedintelui Consiliului de Miniştri al României, Decretul - Lege nr. 3745, privind Unirea Bucovinei, având următorul cuprins "*Bucovina în cuprinsul graniţelor sale istorice, este şi rămâne deapururea unită cu Regatul României*". Această istorica hotărâre a fost marcată printr-o placă comemorativă din marmoră, aşezată pe peretele de la intrarea în sala sinodală. Limba româna a fost introdusă ca limbă oficială în administraţie, justiţie, şcoală, cultură etc. fixându-se şi un termen pentru deprinderea ei de catre toţi slujbaşii publici care erau de alte naţionalităţi

Transformarea şi românizarea Universităţii din Cernăuţi, cu facultăţile sale academice, de teologie, drept şi filosofie-ştiinţe, acea "Alma Mater Cernautensis", s-a făcut sub conducerea profesorului Ioan Nistor şi a lui Vasile Tarnavschi (pentru teologie) Cursurile au început la 1 noiembrie 1919, fiind înscrişi 1671 studenţi din care 184 erau studente. Inaugurarea festivă a Universităţii române din Cernăuţi, s-a făcut la 24 octombrie 1920, în prezenţa regelui Ferdinand I, a reginei Maria şi a membrilor guvernului român, adunarea având loc în sala sinodală, eveniment marcat de asemenea pe altă placă comemorativă din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

marmoră, aşezată în această sală. Regele, regina şi membrii familiei regale au fost cazaţi în palatul mitropolitan.

Reluând descrierea palatului mitropolitan, în dreapta sălii sinodale, se înşiruie două saloane mari de recepţie:

- Salonul roşu, care cuprindea portretele în mărime naturală ale mitropoliţilor Bucovinei, pictaţi în 1885 de către Epaminonda Bucevschi (1843-1891), între care: Teofil Bendela (1874-1875) şi Teoctist Blajevici (1877-1879). Ulterior, profesorul Eugenie Maximovici a pictat tablourile în mărime naturală ale mitropoliţilor Silvestru Morariu-Andrievici (1880-1895), Arcadie Ciupercovici (1895-1902) şi Vladimir de Repta (1902-1924).

După unirea Bucovinei cu România, a fost păstrată Mitropolia Bucovinei cu sediul în Cernăuţi, având ca episcopii sufragane pe cea de la Hotin cu reşedinţa la Bălţi, fiind reînfiinţată Episcopia de Rădăuţi, unde a fost ales ca episcop Ipolit Vorobchievici. Ca mitropoliţi, au urmat în scaun la Cernăuţi, Nectarie Cotlarciuc (1924-1935), Visarion Puiu (1935-1940), şi Tit Simedria (1940-1944). Din anul 1945, biserica din nordul Bucovinei intră sub jurisdicţia Patriarhiei de la Moscova, ea devenind episcopie, iar în fruntea ei au fost numiţi vlădici străini de neamul românesc, în afară de Metodie (1964-1967), român din Banila pe Ceremuş,care sfârşeşte asasinat în 1972, la Omsc-Siberia.

- Salonul albastru, care cuprinde portretele foştilor episcopi ai Bucovinei, toate în mărime naturală, pictate în 1885 de către Epaminonda Bucevschi, respectiv: Dositei Herescu episcop de Rădăuţi (1750-1781) şi apoi al Bucovinei (1782-1789), Daniil Vlahovici (1789-1822), Isaia Baloşescu (1823-1834) şi Eughenie Hacman (1834-1873).

Din salonul albastru se intra în sala bibliotecii mitropolitului, iar apoi, peste un culoar, în capela arhiepiscopală, cu hramul Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, sfinţită la 29 iulie/10 august 1882, de către mitropolitul Silvestru Morariu, cu ocazia primului Congres Bisericesc Ortodox al Bucovinei.

Capela are un turnuleţ înalt şi aurit în vârf, sub forma unui minaret, fiind construită şi finisată cu aceleaşi materiale ca şi sala sinodală. Fresca capelei a fost realizată de către pictorii vienezi Carol Iobst şi (profesorul) Iohan Klein. Din sala bibliotecii, spre stânga, se intră în Refectoriu, un salon foarte mare, destinat

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pentru recepții și mese festive, sau oficiale. În partea dreaptă a bibliotecii, se aflau apartamentele particulare ale mitropolitului. Tavanele boltite ale tuturor saloanelor reprezentative, sunt confecționate din lemn de stejar, cu lambriuri, fiind finisate cu zugrăveli decorative și artistice.

În aripa stângă a etajului din pavilionul central, se aflau apartamentele vicarului și episcopului de Rădăuți, iar în 5 saloane a fost amenajat Muzeul Arhiedecezan, în care se aflau portretele în mărime naturală ale împăraților Austriei, care au stăpânit Bucovina între 1775-1918. În acest muzeu, în ultimul sfert de veac al XIX-lea, au fost strânse din toate mănăstirile și bisericile ortodocse ale Bucovinei, cele mai reprenzentative și valoroase colecții de artă veche religioasă românească, icoane, obiecte de cult și artă, veșminte, manuscrise, carte veche etc. constituind un adevărat tezaur artistic și cultural românesc.

Iluminarea saloanelor reprezentative este asigurată prin 2 policandre mari cu 120 brațe (lumini), 4 policandre cu câte 32 brațe, 36 lămpi de perete având câte 3 lumini ș.a., executate din alamă, în forme artistice și decorative. Acestea au fost executate la Viena, după proiectele arhitecților vienezi, I. Machytca și F Sohmoranz, iar montarea lor s-a făcut de către lăcătușul de belle-arte al Curții Imperiale din Viena, Valerian Gilar. (7)

Obiectele muzeale, adunate începând din anul 1867, dar în special după 1899, au fost adăpostite în corpul din dreapta al palatului, reorganizat în 1939 prin grija mitropolitului Tit Simedrea, pe secțiunile

1.- Secțiunea pictură bisericească (icoane, epitafe, ceramică populara etc.) care în anul 1943 era în curs de reamenajare. Dintre exponate, amintim: pictura Judecata de apoi (3m x 1,6m), din anul 1811 care înfățișează moartea cu coasa în mâna dreaptă și un sceptru în stânga, având personaje reprezentând vlădici, calugari, imparați, un personaj cu trei coroane pe cap. Moartea ține un rulou pe care scrie în slavonă: " *Eu sunt moartea și cine vrea să mă cunoască, fie împărat, fie principe, patriarh, sau vlădică, și orice domn stăpânitor, trebuie să se teamă de unealta mea. Eu nu cunosc superbia. Eu culc la picioare pe înțelept, ca și pe prost, fără deosebire, și-l duc la judecata cea dreaptă* ". Se mai păstrează și un întreg iconostas din secolul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

XVIII. bine conservat, provenit de la capela ortodoxă din Lawrov - Galiția, mănăstire în care sunt înmormântați doi domni români: Constantin Basarab Şerban din Muntenia şi Ştefan Petriceicu din Moldova. În secție se mai aflau veşminte bisericeşti, epitrahile, antimise, pomelnice, cruci, prapori etc.

2.- Secția manuscriselor şi tipăriturilor vechi, româno – slavone şi româneşti.

3.- Camerele cu portretele pictate ale împăraților Austriei (1775-1918), ale vlădicilor, preoți, ctitori bisericeşti, multe tablouri ale pictorului Epaminonda Bucevschi, vechi portrete ale boierilor români, ctitori din familia Volcinschi şi unul al preotului Chifa din Zastavna, care erau, din timpul episcopului Dositei Herescu, În altă cameră erau fotografii ale picturilor de la mănăstirile Voroneț, Sucevița şi Moldovița

Muzeul mai cuprindea secțiile de arheologie, istorie, numismatică, vechi documente moldoveneşti, precum şi cea etnografică, în care era expus interiorul unei case țărăneşti, precum şi o stână cu tot inventarul corespunzător acestora.

În timpul raptului teritorial din nordul Bucovinei şi a Basarabiei, cu nedreapta ocupație a sovieticilor din anii 1940-1941, Muzeul Țării din Cernăuți, care cuprindea o mulțime de exponate de mare valoare, precum şi Muzeul de Ştiințe Naturale (animale şi pasări împăiate etc.) au fost mutate în localul Reşedinței Mitropolitane Ortodoxe din Cernăuți. În timpul acestei ocupații teritoriale, a dispărut o mare parte din colecția numismatică, cu monede de mare valoare, tezaurele din aur, ca cel de la Mărăția județul Suceava, precum şi toate obiectele şi podoabele din aur şi argint, broderii, veşminte bisericeşti, covoare de mare valoare, inclusiv diferite obiecte arheologice sau din secția meseriilor [8]

Corpul stâng al reşedinței a fost devastat, capela teologică şi altarul acesteia au fost pângărite, fiind făcute şi multe stricăciuni. În acest corp a funcționat un comandament de grăniceri, precum şi o secție NKVD (KGB). În subsolul acestuia, au fost stabilite şapte celule destinate interogării "Duşmanilor poporului", care erau pline de igrasie, infiltrații de apă prin pereți şi pardoseală de ciment, peste care au fost puse scânduri ce țineau loc de aşternut pentru deținuți. Într-o celulă fără lumină, se

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

executau torturile, găsindu-se într-un colț multe pete de sânge. La Facultatea de Teologie, au rămas doar "*urme de vandalică devastare*" după cum declara Vasile Loichiță, decanul facultății. Aceasta poseda o bibliotecă cu 20.800 cărți, "*una din cele mai importante biblioteci ortodoxe de teologie din Europa*", din care au dispărut 8.000 volume, precum şi toate documentele ce alcătuiau istoria ei de un veac.

Pierderi inestimabile s-au produs în timpul ocupației sovietice din 1940-1941, la toate societățile culturale şi de învățământ din Cernăuți. Urmările raptului teritorial şi al invaziei sovietice, s-au răsfrânt şi asupra Societății pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, care timp de decenii a contribuit la menținerea identității naționale şi propăşirea spirituală a românilor de aici, atât la deosebita bibliotecă cât şi la pinacoteca acesteia.(9)

Ocuparea samavolnică a nordului Bucovinei în martie 1944 de către sovietici, nu a fost urmată de nici un act din partea Patriarhiei Române din Bucureşti, prin care să fie desființate mitropoliile din Cernăuți şi Chişinău, lăsând ca istoria să rezolve această situație. Sovieticii au transformat reşedința mitropolitană în universitate ucraineană, în care predomină atât cadrele didactice, cât şi studenții, care sunt de confesiune greco-catolică dirijată de la Lwow.

Note bibliografice

1.- *Suceava File de Istorie. Documente privitoare la istoria oraşului*, I. Bucureşti, Edit .Arhivele Statului, 1989, p. 461.
2.- *Documenta Romaniae Historica, A , Moldova*, I, Bucureşti, Edit. Academiei Române, 1975, p.24-25, 50.
3.- Ibidem, III, 1980, p.137-143.
4.- *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcția Arhivelor Centrale Moldova* V. Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1974, p.79
5.- *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti. Edit Arhivele Statului, 1983, p.460; Isidor Onciul, *Fondul religionariu greco-ortodox al Bucovinei*. Extras "**Candela**" Cernăuți, anii 1889-1891 Tip. Arhiepiscopală, 1891, p.269-271;Tit

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Simedria, *Catastivul de hirotonii al Episcopiei Rădăuților pe anii 1757-1782*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1943, p.1-28.
6.- Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediția Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p.31-45.
7 - Simion Reli, *Călăuza monumentelor religioase din Eparhia Bucovinei*, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1937, p.11-21; Simion Reli, *Reşedința Mitropolitană din Cernăuți. Călăuză şi Istorie*, Cernăuți, Tip. Facultății de Teologie, 1939, p.5-35.
8.- Ioan Zugrav, *Muzeul Bisericesc al Mitropoliei Bucovinei* "**Anuarul Muzeului Bucovinei**", Tip. Mitropolitul Silvestru, Cernăuți, 1944, p.276-294.
9.- Mihai Aurelian Căruntu, *1941, Un început nou pentru Bucovina Reîntregită*, "**Anuarul Muzeului Bucovinei Suceava**", Iaşi-Rădăuți, Edit. Glasul Bucovinei, 1993, p.178-179.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA DIN LUJENI, ȚINUTUL CERNĂUȚI

Ctitorul bisericii din Lujeni ținutul Cernăuți, a fost pan Teodor Vitolt, pe care-l găsim menționat ca prezent la Lwow, împreună cu boierii mari ai Moldovei, ce garantau regelui Vladislav al Poloniei, jurământul de credință depus de către Ilie voievod domnul Moldovei (1436 septembrie 19)[1] În continuare, el apare ca membru în sfatul domnesc al voievozilor Moldovei, între 1435 octombrie-1443 mai 22 şi 1453 ianuarie 22, februarie 8, prin formula consacrată în diplomatică timpului *"credința panului Vitolt"* La 7 septembrie 1453, prin documentul lui Alexandru voievod domnul Moldovei întăreşte panului Vitolt cumpărătura de la pan Coste Vranici, *"satul său, dreapta sa moştenire anume Lujeni, care sunt mai jos de Ripujinți pe Prut"*, pentru suma de 400 zloți tătăreşti, *"cu toate hotarele şi cu tot dreptul"* Satul *"să fie cu toate hotarele vechi, pe unde au folosit din veac, din toate părțile"* Domnitorul îi dă uric cu tot venitul panului Vitolt şi tuturor urmaşilor săi.[2]

La o dată apropiată cumpărării satului Lujeni, panul Teodor Vitolt ridică o mică biserică din piatră şi cărămidă, cu dimensiunile de 13,60 m lungime, 5,45 m lățime şi 8,47 m înălțime, cu ziduri groase de 1.12 m situată aproape de părâul Sovița, pe drumul ce duce spre Cotmani. Arhitectura lăcaşului este simplă, iar prin masivitatea zidurilor sale, domină întreaga vale a râului Prut. Biserica are forma unei nave dreptunghiulare, cuprinde pronaosul, naosul şi altarul semicircular, care este ceva mai strâmt, având 6 laturi şi o fereastră dezaxată spre nord. Dimitrie Dan care a slujit câțiva ani la această biserică, a întocmit un studiu, din care s-au preluat unele date în prezenta lucrare. În anul 1816, bisericii i s-a adăugat o tindă din lemn (6,56 x 4,43 m), iar vechea pardoseală din cărămidă a fost înlocuită în 1884 cu lespezi din piatră. Două nişe țin loc de proscomidie şi veşmântar. Bolține din tindă şi navă sunt cilindrice, iar altarul poartă obişnuita semiacoladă. Ferestrele sunt mici şi dreptunghiulare, evazate spre interior, iar fațadele sunt netede şi netencuite. Acoperişul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

este din şindrilă, având 3 turnuri mici din lemn. În 1891, s-a clădit separat o clopotniţă din lemn, având 2 clopote sleite (turnate) în 1775.

Naosul are 4 contraforti, care au fost adăugaţi în timpuri mai noi, odată cu lucrări de reparaţii ale lăcaşului. După G. Balş, biserica din Lujeni ar reprezenta ca plan, o reducere a dimensiunilor unei clădiri de tip bazilical, cum ar fi biserica din Rădăuţi.

Biserica a fost pictată în frescă, dar după ce a stat un timp pustiită pereţii au fost acoperiţi cu var, iar după îndepărtarea varului, s-au găsit o serie de fragmente din vechea pictură, ce prezintă un interes deosebit al curentului de artă moldovenească, "*în care, ca şi în arhitectură, miniatură ,şi broderie, sunt conturate trăsăturile de tradiţie bizantină*". Din acest ansamblu s-au păstrat în bolta absidei principale, câteva portrete şterse de sfinţi militari. În pronaos se află o scenă dezvoltată a judecăţii de apoi, care este în stare fragmentară, precum şi scene din viaţa Sf. Nicolae şi câteva portrete de sfinţi martiri. În altar se mai vedeau 5 episcopi cu 3 figuri întregi şi 2 numai capetele, purtând sacouri albe şi cruci negre, 2 diaconi, din care unul ţine în mână un relicvar şi o cadelniţă. În nişa proscomidiei apar unele scene cu Isus Hristos, busturile a 6 mucenici, regele David cântând dintr-un instrument cu coarde. Scenele pictate au inscripţii în limba slavonă, care indică ce reprezintă fiecare.

Fragmentul cel mai de seamă se află în colţul de nord-est, ultimul registru al peretelui din stânga pronaosului, lângă zidul naosului, unde fresca înfăţişează un cavaler purtând o armură din zale, cu suliţă şi scut, călare pe un cal alb cu harnaşament roşu, foarte deteriorat prin lovituri şi înţepături de sulite, situaţie frecventă la multe biserici călcate de oştile turceşti, sau hoarde tătare. Această frescă cuprinde tabloul votiv, având o inscripţie slavonă, şi-l reprezintă pe ctitorul bisericii, dar care poate fi şi un epitaf zugrăvit deasupra mormântului. În secolul XIX, această inscripţie a mai putut fi descifrată parţial şi fragmentar: "*Eu pan Teodor numit Vitolt, robul lui Hristos Dumnezeu şi al Preacuratei de Dumnezeu Născătoare şi ctitor al acestei sfinte biserici ...*". Anul din această inscripţie nu a mai putut fi citit.[3]

Pictura, cu toată starea sa deplorabilă, se distinge printr-o calitate excepţională. Capetele figurilor mai păstrează frăgezimea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

şi vioiciunea tipului elenistic de rară finețe. Coloritul picturilor executate pe un substrat compus din var fin, amestecat cu fibre subțiri de in, este vioi, cu multe scene în care costumele sunt albe, având umbre gălbui şi sure, iar altele cărămizii, sau brune. Nimburile sfinților sunt roz-ivoriu, în locul galbenului obişnuit de mai târziu, care imită aurul.[4]

Iconostasul existent a fost făcut la 10 mai 1805, fiind pictat de către Teodor Rudnitzki.

Trecerea prin acest colț de țară românească a numeroaselor oştiri străine, turceşti sau leşeşti, ale hoardelor tătare, toate acestea au devastat, pustiit şi distrus prin foc şi biserica din Lujeni. Pereții bisericii păstrează trecerea străinilor, care au lăsat şi numeroase grafite scrijelite, ca: 1630, 7149 (1641), V. B. Dankof 1690, Ioan Bonkowky 1695 ş.a.[5]

La începutul secolului XVII, satele Lujeni şi Şipinți ținutul Cernăuți aparțineau marelui boier Isac Balica hatman, partizan al domnitorilor Movilă, care a fost omorât în iulie 1612, în luptele de la Cornul lui Sas, astfel că noul domnitor, Ştefan Tomşa II, i-a confiscat satele pe care le stăpânea. Cele două sate au fost date de către Ştefan Tomşa, ctitoriei sale, mănăstirea Solca, astfel că pe timpul domnitorului Vasile Lupu, rudele lui Isac Balica, au cerut să li se restituie satele înstrăinate. În urma înțelegerii cu mănăstirea Solca, aceasta restituie în anul 1635 mai 25, satele Lujeni şi Şipinți.[6] Un document din 1782, aminteşte că la începutul secolului al XVIII-lea, stăpânul satului Lujeni era un boier Curt, care intrase în conflict de hotar cu Episcopia de Rădăuți.[7]

Tradiția locală păstrează în memoria localnicilor, după cele relatate de către Dimitrie Dan, şi evenimente legate de existența şi soarta bisericii din Lujeni, care a fost arsă şi pustiită, situație în care a stat un mare număr de ani, descoperită şi pustiită. În fața unei iminente invazii turceşti, locuitorii din Lujeni au utilizat fântâna din apropierea bisericii, ca ascunzătoare a icoanelor, odoarelor, clopotelor, punând deasupra lor, uşa de fier a lăcaşului şi acoperind totul cu pământ. Cu trecerea anilor, locuitorii s-au întors, dar locul ascunderii nu a mai putut fi recunoscut, astfel că nu s-a mai putut recupera nimic din tot ce se ascunsese. În secolul XVIII, biserica era acoperită cu paie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În anul 1770, Maria, soția stolnicului moldovean Iordache Luca, stăpânul satului, a restaurat biserica.[8]

Regulamentul Duhovnicesc din 25 aprilie 1786, întocmit de către Dositei Herescu episcopul Bucovinei, privind organizarea bisericilor, menționează și biserica din Lujeni, unde slujeau doi preoți, fiind arondată Protopopiatului Cernăuților, iar satul avea 153 de familii.[9]

Datele prezentate privind starea bisericii sunt de la începutul sec. XX, iar în 1996, se lucra la restaurarea lăcașului.

Note bibliografice

1.- Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, Iași, Tip. Viața Românească, 1932, p.702.
2.- *Documenta Romaniae Historica, A, Moldova*, II, București, Edit. Academia Română, 1976, p. 37, 50-51.
3.- Dimitrie Dan, *Lujenii. Biserica, proprietarii moșiei și locuitorii ei*, Cernăuți, Tipo-Litografia concesionată arhiep. Silvestru Morariu, 1893, p. 3-34; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, Edit. Academiei Române, 1959, p. 624-625, 802-803.
4.- Ibidem, p. 802-803.
5.- Dimitrie Dan, *Op.cit.*, p. 3-34
6.- *Documenta Romaniae Historica, A. ,Moldova*, XXIII, București, Edit. Academia Română, 1996, p. 157-158.
7.- *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, București, Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 456.
8.- Dimitrie Dan, *Op.cit.*, p. 3-34
9.- Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina și rostul ei național cultural în viața românilor bucovineni*, București, 1916, p. 203-210.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA SF. ILIE DIN TOPORĂUȚI, ȚINUTUL CERNĂUȚI

Satul Toporăuți din ținutul Cernăuți este atestat documentar încă din anul 1412, iar în 1464, el se afla în posesia boierului moldovean pan Petru logofăt. În 1489, Ştefan cel Mare domnul Moldovei, preia de la nepoții lui Mihul Starostescu, strănepoții lui Giurgiu de la Frătăuți, boier în sfatul domnesc de la începutul secolului XV, satele Frătăuți, Botăşeni şi Climăuți, pe care le dă mănăstirii sale, Putna. În locul acestora, domnitorul le dă alte sate, între care se afla şi Toporăuți ținutul Cernăuți.(1)

În anul 1627, satul Toporăuți se afla în stăpânirea lui Miron Barnovschi-Movilă, domnul Moldovei (1626-1629 şi 1633), având acolo şi una dintre curțile sale, întreținând bune relații cu leşii şi tătarii, care-l vizitau adesea. Pentru această curte, Miron Barnovschi ridică, începând din 1626, biserica cu hramul Sf .Ilie, în amintirea tatălui său Dumitru Barnovschi, care murise în 1626, fiind înmormântat la Toporăuți. Probabil că anterior existase o altă biserică din lemn, iar el, ca stăpân al satului, avea obligația de a o întreține, repara, sau ridica alta nouă atunci când cea existentă se învechea, sau se ruina.

Biserica Sf. Ilie a fost construită din piatră, este mică, cu plan dreptunghiular, cu pronaos, naos şi altar semicircular, semănând cu o culă oltenească întărită. În 1633, când domnitorul a fost decapitat la Istanbul din porunca sultanului Turciei, biserica din Toporăuți nu era complet terminată. Intrarea în biserică se face prin partea de nord a pronaosului, având un simplu chenar din piatră, ferestre cu baghete încrucişate şi cu acolade. Pronaosul este boltit în calotă sferică, având în grosimea zidului o scară ce duce la pod. Între naos şi pronaos a existat un perete despărțitor, care a fost scos în decursul timpului, iar chenarul din piatră al uşii respective, a stat aruncat în curte. Naosul are două scobituri în sânuri, o boltă în calotă sferică, fără arcurile piezişe obişnuite moldoveneşti. Arcurile transversale recad parțial pe console care susțin arcurile în torsadă, fiind o vagă amintire a celor de la mănăstirea Dragomirna, terminată tot de Miron Barnovschi. Arhi-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

voltele absidelor laterale sunt reintrate în raport cu planul zidului, ca şi arhivolta de la uşa de intrare. Locurile sânurilor sunt marcate în exterior printr-o îngroşare dreptunghiulară a zidului, fără însă a urca până la streaşina acoperişului. Un brâu în zimţi se află realizat numai pe faţada de apus a pronaosului. Partea podului, aflată deasupra bolţilor, a fost organizată pentru a putea apăra biserica, trăgând prin meterezele ce mai sunt şi astăzi vizibile, însă numai din interior, deschizăturile lor din exterior fiind zidite. Partea estică şi cea nordică conţin câte 5 metereze, alte 5 fiind la abside, şi 3 pe latura vestică. Acest sistem, prin metereze, se mai află la biserica Sf. Ioan Botezătorul din Iaşi, realizată tot pe timpul lui Miron Barnovschi.(2)

După anul 1944, sovieticii au transformat biserica în depozit, iar crucile din piatră; cu inscripţii româneşti, ce marcau morminte vechi, aflate în cimitirul din jurul bisericii voivodale moldoveneşti, au fost luate din locurile unde au stat sute de ani, fiind aruncate în cimitirul nou, fără de nici o protecţie. Între anii 1988-1990, biserica Sf. Ilie a fost restaurată, făcându-se un timp slujbele în limba ucraineană, găzduind în prezent muzeul de istorie al satului ucrainizat Toporăuţi, care este una dintre aşezările transprutene înstrăinate de neamul românesc. În partea nordică a incintei bisericii, se află clopotniţa, construcţie din zidărie de dată mai recentă, probabil din secolul XIX.

Sunt cunoscute un număr ridicat de documente privind satul Toporăuţi care implică şi biserica Sf. Ilie, ele constituind repere pentru istoria acestui sat care a fost românesc.

În 1464 aprilie 28, Ştefan cel Mare, domnul Moldovei, întăreşte panului Luca, fiul panului Petru logofăt, satul Toporăuţi; jumătate era al soţiei sale Marena, iar cealaltă jumătate i se dăruieşte de către voievodul Ştefan, pentru credincioasă slujbă faţă de domnie.(3) În 1489 octombrie 14, intervine un schimb de sate, între Toader, fratele lui Hărman pârcălab, care dă satul Toporăuţi cu cuturile sale, peste Prut, ţinutul Cernăuţi, primind în locul lui de la Ştefan cel Mare, satele Pogăneşti, Călineşti pe Bârlad, precum şi 100 zloţi tătăreşti.(4)

La 26 aprilie 1627 Miron Barnovschi-Movilă voievod miluieşte pe rugătorii ce se vor afla la "*sfânta şi de iznoavă zidită biserică*" din Toporăuţi, cu vama morii de acolo, pe care să o ţină

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de sâmbăta seara. până duminică seara, venitul să-l ia preotul bisericii. iar la deseatina de stupi, să dea unul din 50. Dă bisericii 2 cliriaşi pentru slujbă şi paza bisericii, care sunt scutiţi de bir şi de toate angheriile ce vor fi pe ţară, la fel cu popa şi diaconul.[5] În 1627 decembrie 9. Miron Barnovschi întăreşte mănăstirii Maicii Domnului (Barnovschi) din Iaşi, care este ctitoria sa închinată Sfântului Mormânt, satul Toporăuţi ţinutul Cernăuţi, cu mori şi heleşteie scutindu-l de toate dările către domnie. Călugării de la mănăstire să se învoiască cu dregătorul de acolo, care va veni odată pe an la Iaşi, predând banii luaţi de egumen din vânzarea pâinii, a berii şi a bucatelor ce se vor face în satul Toporăuţi.[6] La 12 decembrie 1627, voievodul Miron Barnovschi dăruieşte mănăstirii "*zidită de noi*", Adormirea Precistei (Barnovschi) din Iaşi, satul Toporăuţi, ţinutul Cernăuţi. cu mori şi heleşteie în părâul satului, scutindu-l de goştină pentru 1500 oi şi 500 mascuri, 1000 stupi de deseatină. solărit, precum şi alte dări şi angherii ce vor fi pe ţară. Jumătate din sat îi era dreapta lui moşie, iar cealaltă jumătate o cumpărase de la unchiul domnului, Lupu Stroici (mare logofăt, mort circa 1612). drept 1000 ughi (monede de aur). Mai dăruieşte mănăstirii Adormirea Precistei din Iaşi, satele Şipote pe Miletin şi Munteni ţinutul Vaslui. Dările respective erau însă strânse de către egumen de la săteni, iar banii rezultaţi din vânzarea lor ajungeau în final la Sf. Mormânt de la Ierusalim.[7]
- 1628 mai 21 - Chiril patriarhul Constantinopolului, întăreşte ca metoh la Sf. Mormânt din Ierusalim, mănăstirea Adormirea (Barnovschi) din Iaşi, împreună cu satele Toporăuţi ţinutul Cernăuţi. Şipote ţinutul Hârlău, cu drepturile la dările de porci, stupi. dijme şi vor fi date la Sf. Mormânt, stabilind blestemul pentru cei ce vor strica în cursul vremurilor închinarea respectivă[8]

Reluând pentru a doua oară domnia Moldovei, în 1633, Miron Barnovschi. a fost închis la Constantinopol din ordinul sultanului Turciei. Aflat în închisoare, în iunie 1633. Miron Barnovschi îşi redactează testamentul înainte de a fi decapitat. fără de nici o vină. Testamentul conţine şi unele referiri la satul Toporăuţi. "*Biserica din Toporăuţi unde zac oasele părintelui meu (Dumitru Barnovschi postelnic. decedat în 1626), Dumnezeu să-l pomenească. să aibă a o găti de iznoavă* "..." *Pentru sat, pentru*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Toporăuți, de vor socoti şi cunoaşte călugării mănăstirii Barnovschi din Iaşi că nu-l vor putea ține acel sat, ce să va pustii, căci la acea margine, şi mai mult în nădejdea noastră s-au ținut; decât se va pustii acel loc şi acea sfântă biserică unde zac oasele părintelui nostru, mai bine le dau voie să facă tocmeală cu călugării şi cu vornicul Gavrilaş (Mateiaş) să le dau într-alt loc mai cu odihnă şi să ție acolo coconii surorii mele, Servcăi."

Scutirea mănăstirii Barnovschi din Iaşi, inclusiv satul Toporăuți, privind dările față de visteria Moldovei, aşa cum au fost stabilite de către ctitorul ei, Miron Barnovschi la 12 decembrie 1627, au fost mereu reînnoite de către domnitorii ce-au urmat în secolele XVII şi XVIII, la următoarele date cunoscute prin documente: 1633 august 25; 1651 august 12; 1652 aprilie 14; 1661 decembrie 29; 1664 martie 19; 1670 august 4; 1675 septembrie 18; 1678; 1680; 1696 ianuarie 28; 1701 noiembrie 30; 1704 septembrie 25; 1705 iunie 2; 1707 noiembrie 17; 1710 februarie 3; 1710 decembrie 26; 1711 noiembrie 20 şi altele.

Dosoftei, patriarhul Ierusalimului, referindu-se, în 1677 mai 5, la privilegiile satelor mănăstirii Barnovschi, inclusiv Toporăuți, menționează că acestea au fost pustiite, împrăştiate şi bântuite de multe nevoi[9]. În 1678, Antonie Ruset domnul Moldovei, porunceşte slujbaşilor domneşti din ținutul Roman, să lase în pace de toate dările şi angaralele, pe totj oamenii din satele Şipote şi Toporăuți, care se vor aşeza în satul Ilişeşti al mănăstirii Barnovschi[10]. În 1680, Duca voievod, scuteşte satul Toporăuți din ținutul Cernăuți, mutat la selistea Şipote ținutul Hârlău, de toate dările şi angaralele, pe care numai egumenul mănăstirii Barnovschi are să-i judece şi să-i globească.[11] Seliştele reprezentau satele pustiite de duşmani şi rămase fără oameni.

În 1696 februarie 7, Antioh Cantemir, în urma venirii, lui Dosoftei patriarhul Ierusalimului, "*în aceste vremi cumplite şi la pustietatea acestui pământ*", găsind mănăstirile închinate "*foarte slabe, cât şi ele nu se pot ține pe sine*", acordă mănăstirii Barnovschi 28 oameni vecini din satele Toporăuți, Şipote şi Munteni, strânşi în satul Dobârceni ținutul Vaslui, să dea câte 3 ughi de aur pe an.[12]

La 17 decembrie 1700, Constantin Duca voievod împuterniceşte mănăstirea Barnovschi ca să țină 35 oameni din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Toporăuți posluşnici vechi ai mănăstirii, care s-au tocmit cu rupta la visterie, să dea câte 4 galbeni pe an şi să fie scutiți de orice dajdie. Egumenul va lua goştina pe 1500 oi, 500 mascuri şi deseatina pentru 1000 stupi şi să trimită acest venit la biserica din Ierusalim.[13] În 25 septembrie 1704, Misail mitropolitul Sucevei, împreună cu episcopii şi marii boieri, în baza privilegiului dat de către Dosoftei patriarhul Ierusalimului pentru multe daruri, xenodohii, sau case de primirea străinilor pentru mănăstirile închinate, stabilesc între altele, ca oamenii din Toporăuți să dea câte 2 ughi şi jumătate pe an la visterie, iar goştina pe vite şi deseatina pe oi şi mascuri, să le ia egumenul, care are dreptul să-i judece, în afara cazurilor de moarte.[14] La 21 aprilie 1732, Grigore Ghica II domnul Moldovei, scuteşte de obligații 2 preoți din Toporăuți şi unul din Volcineț, date mănăstirii Barnovschi. Aceştia sunt obligați să dea câte 1 leu pe an, "*banii domneşti*" şi câte 1 leu de preot şi diacon pentru "*ploconul episcopului de Rădăuți*".[15]

- 1793 mai 9, Constantinopol - Scrisoarea lui Antim patriarhul Ierusalimului, prin care adevereşte că, în 1791 iunie 8, a dat boierului Toader Mustață care locuieşte în Moldova, urmaşilor şi moştenitorilor acestuia (stabiliți la Sadagura - Cernăuți), bezmenul moşiilor mănăstirilor Barnovschi şi Pobrata, aflate în "*eparhia cezaro-crăiască Bucovina*", între care figurează şi satul Toporauți din ținutul Cernăuți. Toader Mustață şi urmaşii lui, vor plăti egumenilor mănăstirilor arătate, şi numai aşa pot fi socotiți proprietari. Ei au voie să le arendeze să numească epitropi pe acestea, dar nu au voie să le vândă, sau să le înstrăineze.

Toate cheltuielile anuale ale moşiilor, inclusiv zeciuiala împărătească, numită de localnici "*făşia*", îi privesc pe numiții proprietari, fără să pretinda nimic de la tronul patriarhal. Bezmenul (arenda) pentru cele 5 moşii din Bucovina, este de 2050 de groşi turceşti.[16]

În anul 1804, satul Toporăuți a fost părăsit de către 40 familii de români, care şi-au aprins casele, au sfărâmat gardurile şi retezat pomii din pomete luându-şi lumea în cap şi refugiindu-se în Moldova, întrucât nu mai puteau suporta stoarcerile şi asupririle proprietarului satului, care la data respectivă era boierul Teodor Mustata.[17]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- 1825 septembrie 7/19, Sadagura - Cernăuți - Baronul Teodor Mustață își împarte moșiile și averea fiicelor sale Marioara, Anica și fiul său Ion Mustață, care primește moșiile Sadagura cu părți din Rohozna și Zadobrinca. Între moșiile ambaticale (arendate), figurează Dracinețul, 1/4 din Costești, Toporăuți, Trestiana, Volcinet, 1/2 din Bahrinești, 1/2 din Vașcăuți pe Siret, pentru care plătește, ca bezmen, 1.410 piaștri turcești, pentru moșia Dracinet 500 piaștri, și deosebit 200 piaștri pentru patriarhul Ierusalimului. Fiul său Ion, să aibă a plăti 18.000 galbeni pe care-i are ca datorie pentru două izvoade semnate. Să aibă a-l îngriji până la moarte și să-i dea, începând cu 23 aprilie 1826, în fiecare an câte 600 galbeni "*spre sloboda sa dispoziție*". Să zidească în târgul Sadagura o școală pentru copiii săraci, "*când împrejurările sale îl vor înlesni*", să plătească cheltuielile de îngropăciune și să împartă milostenii la săraci. [18]

În anul 1869, moșia Toporăuți a fost cumpărată de către Fondul Religionar al Episcopiei Bucovinei, cu suma de 363.353 florini.

În 1925, Ion Nistor, ca ministru al Bucovinei, înființează la Toporăuți colonia Nistoreni, populată cu familii românești provenite din Satul Mare pe râul Suceava, precum și din Vicovul de Sus și cel de Jos. Lângă Boian, tot atunci, au fost înființate coloniile Buci și Arboreni, populate cu familii din comuna Arbore județul Suceava, comasate de sovietici în Arboreni.

Multe evenimente istorice neprielnice pe țara Moldovei, au afectat și pe locuitorii români din Toporăuți, fiind siliți în repetate rânduri să-și părăsească vetrele străbune și să ia calea bejeniei. Locurile lor nu au rămas mult timp goale, ele fiind ocupate de către elemente alogene galițene, schimbând componența etnică în favoarea rutenilor-ucraineni, care au înstrăinat satul de neamul românesc.

Note bibliografice

1.- *Documenta Romaniae Historica, A, Moldova*, I, București, Editura Academiei R. S. R., 1975, p. 48; Ibidem, II, 1976, p. 169-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

170. Ibidem. III. 1980. p. 103-105.
2.- G. Balş. *Bisericile şi mănăstirile moldoveneşti din veacurile XVII-XVIII. Bucureşti*. Fundaţia Regele Ferdinand I, 1933, p. 104-105.
3.- *Documenta Romaniae Historica, A, Moldova*, II, Bucureşti, Edit. Academiei R. S. R., 1976, p. 48.(în continuare D. R. H.)
4.- Ibidem. III. 1980. p. 103-104.
5.- Ibidem, XIX. 1969. p. 252-253.
6.- *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva centrală a statului*. II. Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1959, p. 92.
7.- D. R. H., A. XIX. p. 252-253, 265-266.
8.- Ibidem. p. 265-266.
9.- Ibidem, XXI. 1971. p. 424-427
10.- *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale*, IV. Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1974, p. 59.
11.- Ibidem. p. 85.
12.- Ibidem. p. 132
13.- Ibidem. p. 394.
14.- Ibidem. p. 484.
15.- Ibidem. V. p. 93-95.
16.- *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 47, 581.
17.- Ibidem. p. 582
18.- Ecaterina Negruţi, *Informaţii privind migrările din Bucovina*, "**Anuarul Suceava**". Muzeul Suceava, VIII, 1981, p. 257.
19.- *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 581-582.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI DIN BOIAN-CERNĂUȚI ȘI CRONICARUL ION NECULCE

Comuna Boian pe Prut din ținutul Cernăuți, este o veche localitate românească, existentă încă de la începutul secolului XV, conform mențiunilor documentare din secolul XVI. Primul stăpân cunoscut până în prezent al satului Boian, este Tăbuci cel bătrân, care apare nominalizat în sfatul domnesc al lui Alexandru cel Bun, în documente din 1407 martie 8 și 1414 august 2. Urmașii acestuia au făcut parte din mari familii de boieri moldoveni, cu dregătorii însemnate pe lângă domnitorii Moldovei: Tăbuci, Dobrul logofăt, Stârcea, Burlă, Stroici, Prăjescu, Gavrilaș Mateiaș logofăt, Iordache Cantacuzino, Neculce, din spițele cărora descinde și cronicarul Ion Neculce.

Despre satul și biserica din Boian, în *Revista* **"Glasul Bucovinei"** nr. 3 din 1994, Pavel Blaj publică un succint articol **Familia Neculce și Boianul**, prin care tratează despre ascendenții și descendenții cronicarului. În nr. 4/1994 al aceleeași reviste, Vasile Bizovi publică un articol despre locuitorii satului, mulți răspândiți în lume, precum și pisania lui Ion Neculce aflată în actuala biserică din zidărie. Prin prezentul articol se aduce un surplus documentar privind istoria satului, biserica, precum și procesele cronicarului cu mănăstirea Putna, pentru litigii de hotar între Boian și Ostrița, care aduc unele contribuții la biografia lui Ion Neculce.

Unele dintre documentele privind satul și biserica din Boian:

1523 ianuarie 4, Suceava- Ștefăniță vodă întărește schimbul unor sate între Ion (Stârcea) și frații lui, Mihailaș, Simion, Dobruleț și Nastasca, fiii lui Bârlă (Burlă), cu verii lor, fiii Zoicăi, unchiul lor Sima și vărul lor Ivanco pisar, fiul lui Dobrul, toți nepoții Olenii, fiica lui Tăbuci din Boian. Ivanco pisar, primește *"ocina sa dreaptă, ce i-a căzut în partea lor"*, a treia parte din Boianul Mare, pe Prut. Verii lor primesc în schimb jumătate din satul Pilipcea deasupra Nistrului și a treia parte din satul Todireşti *"care sunt în*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

zăpodie. la Jijia". [1]

- 1528 aprilie 8, Huşi- Petru Rareş, domnul Moldovei, dă şi întăreşte satul Boianul Mare pe Prut, cu toate pricuturile, boierilor pan Ion Stârcea pârcălab de Hotin, Mihul Stârcea pârcălab de Cetatea de Baltă şi sora lor Fedca, copiii Nastei, nepoţii lui Tăbuci. Satul le era "*ocină şi dedină lor dreaptă*", cu "*hotarul vechi din toate părţile, pe unde au folosit din veac*". Pe timpul lui Ştefăniţă vodă, satul fusese câştigat prin pâră de către Ivanco pisar, cu nişte privilegii mincinoase, iar apoi a pierdut partea sa din sat, în "*hiclenie*" faţă de domnie, astfel că domnul le întoarce fraţilor Stârcea satul Boian. "*Şi privilegiul cel mare ce l-a avut de la bunicul nostru Alexandru voievod (cel Bun), acest prjvilegiu încă a fost în mâinile zisului Ivanco, care însă este privilegiul lor drept*". [2]

- 1560 martie 27, Huşi- Alexandru Lăpuşneanu, domnul Moldovei, întăreşte nepoţilor Nastei, fiica Olenei şi strănepoţii lui Tăbuci cel bătrân. dreapta lor ocină şi dedină, un sat în ţinutul Cernăuţi, pe Prut. anume Boianul (familiile erau din urmaşii lui Tăbuci, Stârcea, Dobrul. Burlă). A căzut în partea copiilor lui Burlă cel bătrân, nepoţii Nastei, fiica Olenei, strănepoţii lui Tăbuci cel bătrân "*a treia parte din Boian, partea din mijloc*". [3]

- 1560 aprilie 3, Huşi- Alexandru Lăpuşneanu voievod, întăreşte "*satul Boian pe Prut. ţinutul Cernăuţi, cu toate pricuturile şi cu 3 mori. pe care să le stăpânească în trei părţi*", copiii, nepoţii şi strănepoţii lui Tăbuci. pe baza privilegiilor de întărire ale Olenei, nepoata lui Tăbuci. de la Alexandru cel Bun (1400-1432), Ilie şi Ştefan voievozi (1432-1447) şi Ştefan voievod (cel Mare, 1457-1504). Partea de jos cu moară a revenit lui Toader, fiul lui Ivanco (pisar) şi verei lui. Anghelina. fiica lui Dumitru, nepoata lui Dobrul logofăt (soţia lui Ion Stroici vistier).

Partea din mijloc cu moară din Boian, a căzut lui Fărâmă, Malinei, Vasutcăi. copiii Zoicăi şi nepoţilor lor de frate, Burlă, şi fraţii săi Mihailaş. Simion. Vasco. Dobrul. Făbor şi Iuriaş şi surorilor Nastasca. copiii lui Burlă.

A treia parte de sus cu moară. a căzut verei lor Neacşa, fiica Fedcăi şi a vărului ei Tăbuci şi a surorilor lui, Magda, Anghelina şi Măriica. copiii lui Mihai Stârcea şi vărului lor Mateiaş Stârcea şi surorilor Sorca şi Anghelina. copiii lui Ion Stârcea. Hotarul satului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Boian să fie "*după hotarul vechi. pe unde au folosit din veac*", împărțit însă în trei părți. în câmp, ca și în sat. [4]

- 1579 august 19. Iași- Petru Șchiopul voievod, întărește lui Luca Stròici vistier. cumpărăturile sale din satul Boian, de la urmașii lui Dobrul, Burlă. din a treia parte din sat, din partea de mijloc. Apare și Anisia, fiica lui Mihăilă staroste. care "*s-a răscumpărat de la tătari*" [5]

- 1602 iulie 2. Iași- Ieremia Movilă voievod întărește lui Pătrașco Stârcea a treia parte din Boian. cumpărată cu 65 taleri de argint de la copiii și nepoții lui Toader uricar, strănepoții lui Ivanco logofăt. [6]

- 1602 septembrie 15, Boian- Zapis scris de către Lupul (Luca) Stroici mare logofăt. în care menționează că pe timpul lui Petru Șchiopul voievod, când s-a refugiat în Polonia (august 1591), Ionașco Stârcea i-a luat 12 boi. "*Când noi am ajuns la domnie împreună cu Ieremia Moghilă. iar Pătrașco Stârcea era mort (1595). pentru boii ce se luase. a reținut a treia parte din cutul de sus a satului Boian*". Pătrașco Stârcea, fratele lui Ionașco, i-a plătit cei 12 boi din vitele sale, astfel că el i-a restituit toată partea lor. a treia parte din cutul de sus al satului Boian. [7]

- 1620 septembrie 1-1621 august 31 (7129)- Alexandru Iliaș domnul Moldovei. întărește moșiile fraților Ionașco Ghenghe logofăt și Grigore Ghenghe, între care se aflau și cele cumpărate de la Ionașco Stroici (fiul lui Luca Stroici logofăt), "*două părți din Boian. cu iaz și cu mori pe pârâul satului și cu loc de mori în Prut. A patra parte din sat este a lor dreaptă ocină și moșie giupânesii Anghelinii. fetei Nastasiicăi. soră lui Stroici logofăt*". [8]

- 1647 noiembrie 28- Vasile Lupu domnul Moldovei, judecă pricina dintre Gligoraşco Prăjescu mare clucer și frații lui, nepoții Ghianghii fost mare logofăt, strănepoții lui Stroici fost mare logofăt. cu frații Isac Stârce, Constantin Stârce, pârcălab de Hotin, și Darie Stârce. pentru a treia parte din Boian, cutul de sus, moșia lui Mateiaș Stârcea. Prezintă zapis de la Ieremia Moghilă voievod, că acea parte din sat luată de Lupul Stroici pentru 12 boi de negot. prețuiți la 240 taleri bătuți. jăcuiți de Ionașco Stârcea, feciorul lui Mateiaș Stârcea, când se ducea Petru voievod (Șchiopul) în țara Leșască. Stârceștii prezintă zapisul lui Lupu Stroici că acesta și-a luat banii pe acei boi de la Pătrașco Stârcea, tatăl lor, primind

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

înapoi acea parte de sat, astfel că s-au îndreptat. Stârceştii menţionează că au şi alte cumpărături făcute în Boian.[9]
- 1660 Ştefan Lupul voievod, întăreşte lui Iordache (Cantacuzino), fost mare vistier, ginerele răposatului Gavrilaş Mateiaş, mare logofăt, satele ce le are de la socrul său, din ţinutul Cernăuţi: Chiseleu, Borăuţi, Ştefanofca, Iuseniţ, Sişcăuţi, Zastavna, Dorosăuţi, Babin, Prelipce, Cernauca, Rohozna, Lenţeşti, Cuciur, Lehăceni, o parte din Boian, Oroftiana, Onut şi Samuşin.[10]
- 1660 iunie 5- Ion Prăjescu, mare vornic al Ţării de Sus, fiind la Ţarigrad cu treburile domniei şi ale ţării, căzând la boală, îşi face diata în faţa unor boieri moldoveni care-l însoţeau. Printre multe prevederi testamentare, lasă soţiei sale Paraschiva, mai multe sate, între care şi Boianul la Cernăuţi. Dacă se va recăsători, satele respective vor fi luate de rudele lui, altfel le va stăpâni până la moartea ei. După moartea ei, în cazul când nu s-a recăsătorit, acestea să fie luate de nepoţii săi feciorii surorii sale, Alexandra.[11]
- 1665 iunie 5, Iaşi- Eustatie Dabija voievod judecă pricina dintre Vasile Stârcea vornic de poartă şi vărul său, Miron Stârcea vornic de Suceava, cu Andrian pârcălab de Suceava, privind moşiile lui Mateiaş Stârcea fost mare vistier, pentru satele din ţinutul Cernăuţi: Călineşti, a treia parte din Boian, părţi din Onutul de Sus, un sfert din Văşcăuţi, şi a treia parte din Boian ţinutul Dorohoi. Stârceştii prezintă împărţeala moşiilor lui Mateiaş Stârcea, între Pătraşco Stârcea, Tănase Tăutu, Dumitra jupâneasa lui Volcinschi şi Ionaşco Stârcea, căruia i-a revenit partea din Boian. Andrian pârcălab, ginerele lui Tănase Tăutu primeşte un sfert din Lucoviţa.[12]

Documentele prezentate confirmă faptul că mult timp satul Boian a umblat pe trei părţi, cu proprietari diferiţi, dar cronicarul Ion Neculce se pare că în 1702 îl stăpânea în întregime.

Potrivit obiceiului timpului, stăpânul unui sat era obligat ca să facă pentru locuitorii respectivi şi biserica, iar atunci când aceasta se strica, el trebuia să o repare, sau să facă alta nouă. Cu mici excepţii, bisericile erau construite din lemn, astfel că ele trebuiau refăcute la intervale mai mari sau mai mici de timp, după cum erau întreţinute, sau rezistau vicisitudinilor timpului. Având în vedere marea vechime a satului Boian, probabil chiar din veacul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

XIV, este de presupus că au existat, succedate în timp, mai multe biserici din lemn, ce-au fost mereu reînnoite de către proprietarii satului, care făceau parte din marea boierime a Moldovei, mulți deținând și înalte dregătorii pe lângă .domnitorii țării. Cronicarul Ion Neculce a ridicat o biserică de lemn, în care a pus și o placă de piatră, cu inscripție, care poate fi considerată ca pisanie, dar și ca un pomelnic al înaintașilor săi. Față de tipicul pisaniilor bisericilor din Moldova, placa de la Boian, se deosebește radical de cele ale bisericilor anterioare. Ridicându-se, între 1834-1838, noua biserică din zidărie, de către nepotul cronicarului, care se numea tot Ion Neculce, placa din biserica cronicarului a fost încastrată în noul lăcaș, care păstrează tot hramul Adormirea Maicii Domnului. Amplasamentul vechii biserici de lemn, după cum scrie Vasile Bizovi din Boian, a fost în grădina actuală a soților Gheorghe și Maria Costel-Toma, care au descoperit o cruce de piatră pe locul fostului altar, ridicând ca amintire pentru generațiile viitoare, un mic monument cu o cruce. Textul inscripției pe această piatră pusă de către cronicar, este în limba română, cu litere chirilice, fiind scrisă într-un caiet cu date monografice privind Boianul, redactate în 1942 de către directorul școlar din localitate, aflat în prezent la Arhivele Statului din București. În 1994, Vasile Bizovi din Boian a publicat în **Revista "Glasul Bucovinei**", nr. 4/1994, textul acestei pisanii-pomelnic, în care gradele de rudenie între persoane sunt redactate în slavonă. Prezentăm textul după manuscrisul de la Arhivele Statului: -"*Toți (c)titori(i), moși, strămoși și părinți(i) hatmanul (Ion) Neculce, Gavrilaș Mateiaș mare logofătu și soția lui Sârca și neamul lor. Bătrânul Iordache Katacozonove (Cantacuzino) mare vistiernic și soția lui Alexandra, fata lui Gavrilaș și neamul lor. Neculce vistiernic și soția lui Catrina, fata lui Iordache și neamul lor. Ion hatman care au făcutu biserica, fiul (lui) Neculci și Catrina și soția lui Maria și neamul lor, (i jona ego i ceadâ ih) anume: Gavrilaș, Ilie, Neculae, Alexandru, Safta, Anița, Catrina, Marie, Ileana, Nastasie.*

Eu Mihalachi polschi sini (fiul lui Ștefan) Luca vistiernicul, nepot de soră hatmanului Ion. Toți aceștia sunt strănepoți(i) lui Gavrilaș, a(l) lui neam. Lupu Bogdan hatman (i jona ego Lupa ciadâ ih) și soția sa Lupa și neamul lor. Aceștie socri(i) hatmanului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lon" [13]

Pentru persoanele înscrise pe placă, se redau câteva date biografice:

- Gavrilaş Mateiaş, fiul lui Mateiaş diac din Şerăuţi-Cernăuţi, era nepotul lui Onufrei Barbovschi pârcălab de Hotin în 1524 şi portar de Suceava între 1525-1530. Gavrilaş a fost căsătorit cu Sârca (Sârbca), fiica lui Dumitru Barbovschi mare postelnic, sora lui Miron Barnovschi-Movilă voievod. Mateiaş Gavrilaş a fost staroste de Cernăuţi între 1618-1621, pârcălab de Hotin 1626-1627, mare vornic al Ţării de Sus 1627-1629 şi mare logofăt 1636-1643. Moare înainte de 8 martie 1652. Dintre copiii săi, Alexandra a fost căsătorită cu Iordache Cantacuzino, moştenind în 1633 şi satele de danie lăsate de către Miron Barnovschi voievod, când a fost decapitat de către turci la Ţarigrad.[14] Dumitru Barnovschi a fost căsătorit cu Safta, fiica lui Vascan Movilă, postelnic între 1553-1555, pârcălab de Hotin 1558-1560, frate cu Ion Movilă logofăt, tatăl domnitorilor Ieremia şi Simion Movilă. Vascan Movilă a fost căsătorit cu Nastasia, fiica lui Luca Arbure portar de Suceava († 1523). Aceasta explică şi descendenţa Alexandrei, bunica cronicarului Ion Neculce, din marile familii boiereşti din Moldova, precum şi temeiul prin care Miron Barnovschi şi-a mai adăugat şi numele de Movilă.[15]

Iordache Cantacuzino, a fost mare vistier între 1635-1654, 1659-1661, mare spătar (1662-1664). A fost căsătorit cu Alexandra Barnovschi, iar fiica lor, Catrina, a fost mama lui Ion Neculce. Iordache moare în jurul anului 1665, iar Alexandra spătăroaia "Iordăchioaia cea bătrână", i-a supravieţuit mulţi ani, fiind mentora tânărului ei nepot Ion, viitorul cronicar, transmiţându-i multe din tradiţiile scrise de acesta în "**O samă de cuvinte**".

- Ienache Neculce vistiernic, de origine mai modestă, român din Grecia, a fost grămătic, cămăraş de ocnă pe la 1678-1685, iar după spusele uneia dintre fiicele sale, aflăm că "*avea cărţi greceşti şi era spudios (cărturar), precum îl ştiu toţi*". S-a căsătorit cu Catrina Cantacuzino, fiind tatăl cronicarului Ion Neculce. Într-un catastif de moşii, Ienache Neculce notează şi pe cele primite ca zestre de la socrii săi, Iordache şi Alexandra Cantacuzino, astfel: Lenţeşti, Boianul, Cernauca, Vasilăuţi, Prilipce, Valeva, Vasileu,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

un sfert din Lehăceni, toate din ținutul Cernăuți, adăugând și pe cele cumpărate de el.

- Ion Neculce a fost căsătorit cu Maria, fiica lui Lupu Bogdan și al soției sale, Lupa-Ruxandra, fiica lui Constantin Cantemir domnul Moldovei (1685-1693). Prin căsătoria făcută, Ion Neculce a devenit cumnatul domnitorilor Antioh și Dimitrie Cantemir.

Cronicarul Ion Neculce scrie despre socrul său că era "*cap întreg și cunoscător de giudețe și vrednic de toate trebile cu înțelepciune*". Socrul Lupu Bogdan a fost agă 1685-1688, spătar 1688-1689 și 1695-1700, mare vornic al Țării de Sus 1703-1705, hatman în 1705, fiind otrăvit de către domnitorul Mihai Racoviță și înmormântat în biserica Dancu din Iași, alături de soția sa Ruxandra. Ion Neculce fiind rudă prin alianță cu domnitorii Cantemireşti, a fost ridicat de către aceştia la dregătoriile din Divanul Moldovei.[16]

Ion Neculce și soția sa Maria, au avut următorii copii: Gavrilaș, Ilie, Neculae, Alexandru, Safta, Anița, Catrina, Maria, Ileana, Nastasia. Mihalache polschi, fiul lui Ștefan Luca vistiernic, a fost căsătorit cu Maria, sora lui Ion Neculce.

Dintre copiii lui Ion Neculce, unii au deținut dregătorii în Divanul Moldovei, sau la nivelul ținuturilor. Gavrilaș Neculce a fost mare medelnicer, mare căpitan al călăraşilor din Cotmani-Cernăuți (1742). Ilie a fost mare spătar. Alexandru Neculce a fost mare armaș, paharnic, spătar. [17]

Satul Boian a fost moştenit de către Gavrilaș (†1751) și Ilie Neculce, care n-au avut urmași, astfel că au lăsat satul Boian moştenire lui Vasile, fiul fratelui lor Alexandru, care-l lasă apoi fiului său Constantin Neculce, ca, în continuare, să fie lăsat fratelui său Ion Neculce mare vornic. Acesta stăpâneşte satul Boian între 1800 și până la 17 martie 1845, când îl vinde lui Ştefan Ştefanovici și lui Karl Schmidl. Între 1834-1838, rnarele vornic Ion Neculce construieşte actuala biserică din zidărie, în locul celei de lemn, ridicată de către cronicarul Ion Neculce.[18]

Curtea principală a cronicarului a fost în satul Prigoreni, unde a și fost înmormântat, iar Boianul a fost a doua sa curte de mare boier român.

Ion Neculce ctitorul bisericii de lemn din Boian, probabil că a refăcut alt lăcaș mai vechi, existent din timpul înaintașilor săi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

din marile familii boiereşti ale Moldovei.

Ion Neculce s-a născut în 1672 şi a murit în a doua parte a anului 1745. Dupa propria lui mărturisire, în 1691 era "*tânăr postelnicel*" devine agă, apoi sulger mare, iar în 1705, Antioh Cantemir vodă îl face mare spătar. La 20 iunie 1710 deţinea dregătoria de staroste al ţinutului Cernăuţi. Dimitrie Cantemir voievod (1710 noiembrie 23-1711 iulie 11) îl numeşte mare spătar, când "*toate trebile domniei era(u) după mine*". Prin aprilie-mai, domnitorul îl înlocuieşte pe Antiohie Jora din dregătoria de hatman, şi "*m-au pus pe mine, pe Ion Neculce spătarul, hatman în locul lui Antiohie*" Noua dregătorie o deţine vreo 3 luni, deoarece, între 18-22 iunie 1711, Petru cel Mare ţarul Rusiei împreună cu armata rusă intrată în Moldova, au fost încercuiţi de către armata turcă la Stănileşti, astfel că se încheie pacea de la Vadul Huşilor. Domnitorul Dimitrie Cantemir; împreună cu o parte a boierilor, inclusiv Ion Neculce, trecuseră de partea moscalilor, astfel că aceştia, împreună cu familiile lor, au luat drumul exilului în Rusia. Cronicarul rămâne în zona Harcov peste Nipru, unde a stat timp de 2 ani, trecând apoi în Polonia, unde a trebuit să mai aştepte alţi 7 ani. În 1719, sub Mihai Racoviţă voievod, obţine aprobarea de a se întoarce în ţară, "*şi cu giudecata mitropolitului şi a tot Divanul, mi-am luat şi moşiile înapoi*", care fuseseră confiscate de domnie la fuga sa în Rusia. Satul Boian fusese confiscat la 1 august 1712, fiind atribuit lui Lupu Costachi, mare vornic care în 1716 a fost omorât de către turci, iar Boianul a intrat în stăpânirea fiului acestuia, Iordache Costachi, căpitan de codru. La 1 iulie 1720, Divanul Domnesc hotărăşte înapoierea Boianului, stăpânului său de drept, Ion Neculce biv (fost) hatman. Ca fost hatman, cronicarul apare la 11 decembrie 1720, precum şi în iulie 1722, numit astfel de către fostul mitropolit Sava Balaci, care era cu metania de la mănăstirea Putna, fiind retras în satul Sineşti ce aparţinea Putnei. Ion Neculce a fost hatman numai în primăvara-vara anului 1711, când trebuie plasată şi ridicarea de către el a bisericii de lemn din Boian. Dacă biserica ar fi fost construită după anul 1719, când se întoarce din exil, recăpătându-şi Boianul la 1 iulie 1720, el urma să se intituleze în inscripţia de pe placa pisaniei-pomelnic, ca biv hatman.

Grigore Ghica voievod îl numeşte între 1730-1731 pe Ion

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Neculce ca mare vornic al Țării de Sus, slujbă pe care o mai reocupă în 1736. Constantin Mavrocordat voievod (1741-1743) îl numește vornic. dregătorie care-l face să participe activ la judecățile Divanului, sau să întocmească o lucrare privind dajdiile și angăriile din Moldova de sub trecuții domnitori. [19] La 15 septembrie 1741. a fost eliberat din dregătoria de staroste de Cernăuți. pentru a ține judecăți și elibera cărți de judecată de către Divanul domnesc La 13 martie și 20 aprilie 1742, domnitorul îi dă cărți de slobozii pentru câte 3 siliști (sate pustiite) din ținuturile Cernăuți și Dorohoi, pentru a-și aduce oameni străini, neimpuși cu bir la visterie, aceștia fiind scutiți pentru un timp limitat de plata oricăror dări către domnie. La 7 decembrie 1742, domnitorul Constantin Mavrocordat îi scrie lui Ion Neculce, fost mare vornic, poruncindu-i să întocmească niște "*tratăji privind dările. angheriile. dajdiile ce-au fost la domnii trecuți, cine le-au mai adaos. sau scăzut. și boierii ce-au fost îndemnători la acestea. despre toate cu deamăruntul*". La 29 decembrie 1742, Ion Neculce biv vel vornic răspunde: "*După porunca Mării Tale ca să fac tratăj de câte oi ține minte că s-au făcut în țară și obiceile și proaste și bune. la ce domn or fi eșit, iată ț-am scris câte am ținut minte și le știu că sunt adevărate. Așijdere și câte am auzit den oameni bătrâni, iarăși le-am scris. Ce, de acele ce-am auzit, chizăș nu sunt*" [20]

În 1702. când Ion Neculce era agă, moștenește, din zestrea mamei sale Catrina. întregul sat Boian pe Prut, ținutul Cernăuți. care în trecut umblase pe trei părți, cu proprietari diferiți.

La 25 aprilie 1472. domnitorul Ștefan cel Mare cumpără cu 200 zloți tătărești (monede din aur), de la pan Tăbuci de la Cobile. fratele său Pojar și sora lor Nastasia, satul Ostrița cu loc de moară la Prut. "*cu vechile lor hotare. pe unde au folosit din veacul veacului. neclintit niciodată. în veci*". Domnul dăruiește satul Ostrița. mănăstirii Putna. [21]

Este posibil ca în perioada exilului lui Ion Neculce. să se fi produs încălcări ale hotarului dintre satele Ostrița și Boian, astfel că între cronicar și mănăstirea Putna, a intervenit un lung proces care a durat circa 3 decenii. Începutul acestui conflict care a condus la multe procese, îl aflăm dintr-o scrisoare a fostului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mitropolit Sava Balaci, care se retrăsese în metohul din satul Sineşti ţinutul Cârligătura.

- 1722 iulie 22. Botoşani- "*Cinstit al nostru din darul preasv(â)ntului duh. fiu sufletesc, dumnealui Ion biv hatman, să fi blagoslovit de mila lui Dumnăzău cu toată casa dum(i)tale, şi-ţ(i) poftim tot fericitu(l) bine trupescu şi sufletescu. În zilele când ai trecut pe la noi pe la Sineşti. am avut cu dumn(ea)ta voroavă pentru Ostriţa. cari hotar iasti dat mănăstirii Putnii de către răposatul Ştefan vodă cel Bun. ce să numeşte ctitor, şi am fost spus dumitate că seamnile sunt de la dumn(ea)ta, a tria movilă, de acolo în bolot(ă) şi spre miază noapte în părău. Acestea le ştiu încă de copil. când fuseasăm dejmar de am luat a zecea boienenilor ce avuseră holde pe acel hotar, cari semni nu numai bărbaţi(i) ce de putere. ce şi babile le ştiu, iar dumn(ea)ta te lăcămeşti a te lă(r)gi mai în sus; pune la socoteală că vei greşi şi-naintè(a) lui Dumnăzău şi Divanului Mării Sale domnului. Ce di-i vrea să mă asculţi. eu aşa te svătuescu priatineaşte şi sufleteaşte. nu te lupta cu biserica lui H(risto)s nici trage a lua să laşi cu blăstăm cuconilor. nici te nedejdui ca-i mutat petrile ca să cuprinzi pre partea dumitale pământ, pentru că toţi suntem pământ. Şi cei ce au înzăstrat sv(i)ntele m(ă)n(ă)stiri cu moşii, au întărit cu uric şi cu blăstăm. iar cel ce va călca blăstămul... a da samă înaintea straşnicului giudeţu. Mult am mai avea a scrie, ce pentru scurtarea. altile voi lăsa. Cu metanii mă închin dum(i)tale. [Semnătura este indescifrabilă]. U Bo(to)şeni, iuli(e) 22, let 7230 (1722)*" [21]

Aceeaşi scrisoare a fost trimisă şi la mănăstirea Putna, dar litigiul de hotar a început să se deruleze, căci Ion Neculce nu a cedat până la decesul său.

- 1724 martie 27-Mihai Racoviţă voievod porunceşte lui Iordache biv vel clucer, să cerceteze plângerea biv hatmanului Ion Neculce contra mănăstirii Putna, care i-a încălcat hotarul Boianului din ţinutul Cernăuţi Un călugăr, ispravnic pe moşia mănăstirii (Ostriţa), "*au borfăit şi au jăcuit pe nişte oameni care şăd pe hotarul Boianului. luându-le dijmă pe nedrept. Pentru aceea, dară să căutaţi şi să dai a înţălege acelui călugăr să dea totul înapoi, să nu jăcuiască oamenii până nu s-a hotărâ locul şi atunce hotărându-să, cum să va alege. aşa vor ţine*".(BAR, cota XX). [22]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

- 1737 iunie 29. Ostrița- Din ordinul domnitorului (Grigore Ghica II). Toader Carp fost jitnicer. Miron Gafencu uricar, împreună cu megieşii şi oameni buni de prin prejur, cercetează hotarul cu litigii între părți, partea de sus a Ostriței şi cea de jos a Boianului. Ion Neculce vornic prezintă ca puncte de hotar pădurea Lişcic, valea Lavore. cu piatră de hotar pusă când s-a despărțit de satul Rarancea al mănăstirii Slatina, dar atunci călugării de la Putna nu au fost prezenți. Un izvor spre Prut numit de oamenii vornicului Glodoasa. iar părinții îi zic Caminena, adică Pietroasa. Arată două pietre sub o cornişă spre Prut, care însă nu erau de hotar; călugării spun că acolo era un vechi cimitir de biserică, fiind seliştea veche a Ostriței, care ar rămâne în partea Boianului. Călugărul arată semnele lor, un stejar căzut cu bourul pe el aflat în lunca Prutului balta "*siumnala bolota*", peste şes şi costişă într-un dâmb. "*unde zic că au fost şi piatră*", necontestat de părți. Vornicul spune că de la piatră în jos, "sunt două părți din Boian, iar din semnile acele. a treia parte în sus de Boian, "când satul umbla în trei părți. Cea din jos a fost a dumisale, iar cea de sus a fost a Volcineştilor cu neamul lor. Volcineştii confirmă că ei au ținut partea de jos, iar călugării pe cea de sus. Hotarul merge până la a treia movilă, cade în părăul Lavorii până în părăul Hucău. după cum arată şi mărturia mitropolitului Sava; acolo se loveşte în capete cu hotarul Rarancii.

Delegații domniei propun câte 2 oameni de fiecare parte, ca să ia în mână cartea de blestem făcută de părintele patriarhul, şi unde vor arăta hotarul, pe acolo să-l fixeze. Lucrul a fost acceptat numai de către oamenii călugărilor, dar ceilalți ai vornicului. nu au vrut să-şi ia asupra lor blăstămul, arătând hotarul. Călugării de la Putna prezintă un preot de peste 70 de ani. din Cuciur. care în tinerețe a fost duhovnicul vecinului Chiraş, vataman din Boian. care stătea mai alături de sat, spunându-i că după semnele arătate acum, călugării, în sus "*nice viții nu le-au lăsat să pască*" Oameni bătrâni din Boian, "*au mărturisit că după ce au dat turcii Camenița (1699), cercetându-şi Volcineştii moşie la Boian. acel Chiraş vătămanul le-au arătat în ce chip or ține despre călugări. precum şi Volcineştii n-au tăgăduit*". Vornicul spune că Chiraş era ieşit din minte, cerând măsurarea Boianului, care făcându-se în trei locuri. "s-*au arătat aeve strâmbătate ce*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

are Ostrița despre Boian. măcar că cu câtă chivernisală s-au silit dumnealui vor(nicul) a-ș(i) înmulți otgoanele ca să ajungă la semneli ce-au arătat. dară cu mult n-au agiunsu". Înainte de măsurare, hotarnicii au căutat o soluție de compromis, primită de călugări, dar respinsă de către vornic. După măsurare, vornicul cere ca să mai lase călugării, dar aceștia nu au mai acceptat, cerând locul deplin pe semnele lor. Nemulțumit, Ion vornic a cerut soroc să meargă la Iași, pentru a se hotărâ pricina de către Divan. Hotarnicii dau această mărturie călugărilor de la Putna, "*și Mărie Ta vei alege pricina lor. cum va fi mila Mării Tale*". (23)

- 1738- Carte domnească a lui Grigore Ghica voievodul Moldovei, dată în pricina ce au avut Ion Neculce biv vel vornic cu călugării de la mănăstirea Putna, pentru o bucată de loc din hotarul Boianului (Copie veche. B.A.R. cota 126.C.XX).

- 1738 noiembrie 15- Grigore Ghica voievod poruncește lui Macarie arhimandritul și egumenul mănăstirii Putna, ca să oprească de a pune cineva mâna pe dijma ce s-a luat din locul de pe moșia Ostrița, până ce hotarnicii nu vor stabili cui se cade a stăpâni locul acela, în pricina ce e cu vornicul Ion (Neculce) (B.A.R., cota XX)

- 1739 mai 14- Izvod de pricini și jalbe ce-au arătat dum(nealui) Ion (Neculce) asupra călugărilor de la Putna, pentru o seliște anum(e) Ostrița, zicând vor(nicul) Ion că-i împresoar(ă) o bucat(ă) de loc mare de sat de Boian (B.A.R., cota 123.C./XX). (24)

După moartea cronicarului Ion Neculce, în 1745, litigiul de hotar a fost continuat de către fii săi, Gavril și apoi Ilie.

- 1746 ianuarie 12, Iași- Ioan Nicolae voievod scrie lui Gavril Neculce biv vel medelnicer, ca a primit jalbă de la părinții călugări de la Putna, că a oprit dijma locului cu pricina între satele Ostrița și Boian. Dijma va sta "*necătită, fără a lua sau rușei până nu s-a hotărâ pricina*" venind la Sf. Gheorghe hotarnici, care vor hotărâ cui rămâne locul. "*Și carte să nu se ia de la mâna călugărilor*".

- 1747 august 4, Iași- Grigore Ghica voievod scrie lui Moise Cocoran, biv vel pitar, și lui Ion Zosim, vtorii logofăt, ca să meargă la Boian, la moșia lui Gavril și Neculai Neculce, ca să hotărască locul de împresurare de către Ostrița, moșia mănăstirii Putna. Vei chema călugarii de la Putna, cu scrisorile și cu martori, iar cu buni megieși și razeși de prin pregiur, să îndrepte hotarul între Boian și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ostrița, stâlpindu-l cu pietre după cum s-a cădea cu dreptate, ca să aibă sfârșit această pricină. După aceea vor împărți Boianul între fii vornicului Ion Neculce, și să dea "*mărturii în semne pe părți, ca să le dăm și de la noi întăritură*". (25)

- 1748 iulie 20- Anafora către domn în pricina ce are Ilie Neculce cu călugării de la mănăstirea Putna, pentru moșia Ostrița, ce se mărginește cu moșia Boianul a spătarului (Grigore)(B.A.R. cota 144.C.XX).

- 1749 iunie 23- Anaforaua către domn a lui Miron Darie, biv vel sărdar, și a lui Moise Cucoranul, cămăraș de izvoade, de alegerea ce au făcut în pricina satului Boianul a lui biv vel vornic, de către satul Ostrița, al mănăstirii Putna, amândouă satele pe Prut, în ținutul Cernăuților (B.A.R. cota 145,C.XX). (26)

- 1749 iulie 8- Scrisoare de la Ilie Neculce spătar, la mâna lui Constantin logofăt, puindu-și zi, să mai iasă la Divan, pentru hotarul Boianului cu Ostrița. (27)

- 1751 iulie 8- Hotarnica Boianului ce e a lui Ilie Neculce spătar și frații săi, fiii răposatului Ion, biv vel vornic. Semnează Vasile Buhaiescu, biv vel medelnicer, hotarnic, Gheorghe, egumen de Putna, Calist, eclesiarh de Putna, Macarie arhimandrit, ieromonahul Ghedeon, Teofan, Aftim, diaconul Irinarh. (28)

- 1751 septembrie 3- Vasile Buhăiescu fost mare medelnicer, din porunca lui Constantin Racoviță voievod, după 30 de ani de "*pricină și gâlceavă*", între mănăstirea Putna, proprietara satului Ostrița, și răposatul Ion Neculce vornicul, stăpânul satului Boian, ținutul Cernăuți, pentru hotarul acestor sate, în prezența lui Ghervasie egumenul mănăstirii Putna, a lui Ilie spătar și Alexandru armaș, fiii lui Ion Neculce, a lui Gavril Volcinschi cu frații săi, a lui Gligor Clim, vornicel de Jușca (Jucica), vechilul mănăstirii Barnovschi (Iași), a unor răzeși și megieși, și după mărturia oamenilor bătrâni, deoarece hotarnică în semne n-au prezentat nici o parte, învoindu-se părțile ca să pună capăt acestei pricini cu așezământ, a ales și stâlpit hotarul satului Ostrița despre satele Boian și Jușca al mănăstirii Barnovschi, dând și mărturie hotarnică. Hotare: malul Prutului, șesul Prutului, apa Hucăul, hotarul satului Rarancea al mănăstirii Slatina, hotarul satului Jușca al mănăstirii Barnovschi, rediul Lipnicului, Drumul cel Mare, mijlocul Budii. Hotarnica respectivă a fost întărită prin

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

hrisovul domnesc al lui Constantin Racoviță voievod, din 1752 septembrie 17. (29)

După stingerea conflictului privind hotarul între cele două sate, a intervenit altul nou, pentru morile construite pe pârâul Hucău.

- 1755 aprilie 25- Carte domnească de la Matei Ghica voevoda, pentru vadul morii de la Hucău. (30)

- 1755 iunie 15- Mazilii Ioniță Stârcea şi Niculai Holban, scriu starostelui de Cernăuți, că egumenul mănăstirii Putna a făcut iaz pe pârâul Hucău, care hotăreşte Boianul de Ostrița, apa ieşind pe câmp, stricând 2 ogoare cu popuşoi şi fânaţul de pe şesul Boianului. (31)

- 1755 iunie 23- Ion Iamandi, fost mare jitnicer, şi Gheorghe (Lefter), fost mare armaş, staroste de Cernăuți, judecă pricina dintre Ilie Neculce spătar şi mănăstirea Putna, pentru iazul făcut de către călugări pe pârâul Hucău, ale cărui ape au stricat câteva ogoare de popuşoi şi fânaţe ale oamenilor din Boian. Călugării spun că şi Ilie Neculce a făcut iaz şi piuă de sumane pe Hucău, fără ştirea egumenului. Ioniță Stârcea şi Neculai Holban, în prezența părților, constată la fața locului că apa din iazul mănăstirii a făcut stricăciuni pe moşia Boian, iar iazul de mai jos cu pive, a fost făcut de un morar al mănăstirii, fără aprobarea egumenului. Delegații hotărăsc ca mănăstirea "*să taie iazul*" şi să plătească oamenilor din Boian, paguba făcută în popuşoi, iar Ilie Neculce să risipească iazul morarului. După hotărârea judecății, au dat mărturie spătarului Ilie Neculce. (32)

- 1755 august 25- Matei Ghica domnul Moldovei, judecă jalba lui Ilie Neculce fost mare spătar, contra mănăstirii Putna, care a iezit pârâul Hucău pentru a face moară. Spătarul s-a împotrivit iezirii şi ridicării morii, deoarece s-a inundat o parte din moşie. Spătarul l-a chemat pe Iamandi, fost mare jitnicer, "*judecătorul de Cernăuți*", care a pus în vedere călugărilor să strice iezitura şi să nu facă moara, împuternicind pe Neculce spătarul, să-şi stăpânească malul pârâului, deoarece matca lui este hotar şi fără voia lui, nimic să nu se construiască pe pârâul Hucău. (33)

- 1756 ianuarie 11- Matei Ghica domnul Moldovei, judecă jeluirea mănăstirii Putna contra lui Ilie Neculce spătar, care nu permite ridicarea unei mori pe pârâul Hucău, deşi el a făcut câteva pive de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sumani şi de păsat pe matca părăului, stăpânind amândouă malurile. Domnul pune în vedere lui Iani, fost mare clucer, staroste de Cernăuţi, să-l cheme pe Ilie Neculce faţă pentru a afla adevărul, şi, dacă va fi cum spune egumenul, să-şi facă şi mănăstirea moară în acel părău, după cum şi-a făcut şi Neculce.[34]

- 1756 aprilie 18- Constantin Racoviţă domnul Moldovei, confirmă anafora marilor boieri privind litigiul dintre egumenul mănăstirii Putna şi Ilie Neculce spătarul, pentru un heleşteu făcut de mănăstire pe părăul Hucău, ce desparte Ostriţa de Boian. Judecata Divanului a dovedit că pe Hucău mai sunt şi alte vaduri de heleştele şi mori, în care poate să-şi facă heleşteu şi moară şi Ilie Neculce. După legea ţării, s-a hotărât ca Ilie Neculce să-şi facă pe acel părău iaz şi moară. Acesta cunoscând procedura, a predat cartea de judecată de la Iamandi, care "*neştiind rânduiala giudecăţilor*", a hotărât să se strice iazul, şi alte scrisori în această pricină, primind la propunerea mitropolitului (Iacov Putneanu), un loc în locul terenului ocupat cu heleşteul mănăstirii şi a ogoarelor cu popuşoi care au fost inundate. Semnează Iordache Cant(acuzino) logofăt, Iordache Balş mare vornic. [35]

In modurile prezentate au fost stinse cele două litigii privind problemele de hotar între satele Boian şi Ostriţa din ţinutul Cernauţi

Note bibliografice

1 *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacul XV/1*, Bucureşti, Editura Academiei R. P. R. 1953, p. 216-217 (în continuare D I R.A.).
2 *Ibidem*, p. 294-295.
3 *Ibidem*, XVI/2, p. 133-134.
4 *Ibidem*, p. 136-137.
5 *Ibidem*, XVI/3, p. 118-120.
6 Teodor Bălan, *Documente bucovinene, I*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1933, p. 135.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

7.*Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale. Supliment*. I. Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1975, p. 95. 222-223
8. *D. I. R. A.* XVII/4. p. 496-497.
9. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului. 1983, p. 199, 289.
10. Teodor Bălan, *Op. cit.. IV.* p. 180-181; *Catalogul documentelor moldoveneşti. Suplim. I.* p. 249-250. (în continuare, Catalogul)
11. *Catalogul.* p. 252.
12 *Ibidem*, p. 264.
13 Vasile Bizovi, *Boianul lui Ion Neculce*, revista "**Glasul Bucovinei**". Cernăuţi-Bucureşti, nr. 4/1994, Fundaţia Culturală Română, p. 10–17
14. Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova. secolele XIV-XVII,* Bucureşti, Edit. Enciclopedică Română, 1971, p. 413-414.
15. Ioan Nădejde, *G.V.Morţun Biografia lui, genealogie şi albumul familiei Morţun*. Bucureşti. Institutul Arte Grafice Speranţa, 1924, p. 204.
16. Nicolae Stoicescu, *Op. cit* , p. 363-364.
17. *Ibidem*, p. 350-351.
18. Vasile Bizovi, *Op. cit.*, p. 10-17; Pavel Blaj, *Familia Neculce şi Boianul*. rev. "**Glasul Bucovinei**". Cernăuţi-Bucureşti, nr.3/1994, p.115-117.
19. Iulian Marinescu. *Documente privitoare la familia Neculce*, Bucureşti. "**Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice**", IV, Edit. Cartea Românească, 1925, p. 21-23; Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ediţia Iorgu Iordan, Bucureşti, E. S. P. L. A., 1975, p. 174, 313.
20. Corneliu Istrate. *Condica lui Constantin Mavrocordat*, I, Iaşi, Multiplicat Universitatea Alex. Ioan Cuza Iaşi, 1985; *Ibidem* vol. III. p. 446-447 489
21. Teodor Bălan. *Op cit.*. IV. p. 20-21.
22. *Documenta Romaniae Historica. A, Moldova*, vol. II, Bucureşti, Edit. Academiei R. S. R. 1976, p. 272-274; Dimitrie Dan, *Mănăstirea şi comuna Putna. Anexa Catastih de toate scrisorile*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sfintei mănăstiri Putnii, de arhimandritul Vartolomei Mazereanu, Bucureşti, Ediţie Academia Română, 1905, p. 194-195.
23. Academia Română. "*Creşterea colecţiilor*", Bucureşti, 1909, p. 140.
24. Teodor Bălan. *Op. cit.*, V. p. 140-142; *Din tezaurul documentar* p. 251.
25. Academia Română. "*Creşterea colecţiilor*", iulie-septembrie, 1909, p. 128. 131.
26. Nicolae Iorga. *Studii şi documente*,V/1, Bucureşti, Edit.Socec, 1905. p 415.
27. "*Creşterea colecţiilor*", iulie-septembrie, 1909, p. 128, 129.
28. Dimitrie Dan. *Op. cit.*. p. 195-196.
29. Nicolae Iorga. *Op. cit.*, p. 415.
30. Teodor Bălan. *Op. cit*,V, p. 80-83; *Din tezaurul documentar*, p. 285.290.
31. Dimitrie Dan. *Op. cit.*, p. 194-195.
32. *Din tezaurul documentar*. p. 302.
33. Teodor Bălan. *Op. cit*, IV, p. 80-83;
34. *Din tezaurul documentar*. p. 302-303.
35. *Ibidem*. p. 304.
36. *Ibidem*. p. 308. 310.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA SF. ARHANGHELI MIHAIL ŞI GAVRIL DIN CERNAUCA – CERNĂUȚI

Dintre vechile sate româneşti din nordul Bucovinei face parte şi Cernauca, ținutul Țețina, devenit ulterior Cernăuți, atestat documentar ca existent în 1412 aprilie 5, când Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, pentru "dreaptă şi credincioasă slujbă", îi dă lui Giurca Dragoțescul, "*două sate, anume Volodăuți şi Cernauca de Sus, în dreptul Toporăuților, cu hotarele pe unde au hotărnicit şi au folosit din veac*" [1] Conținutul documentului ne confirmă că satul exista încă din secolul XIV, iar națiunea română a fost în Bucovina "*nația de căpitenie*", dintre toate naționalitățile trăitoare pe acest pământ, pe care-l locuieşte şi cultivă de milenii. Moşia Cernauca a aparținut, în secolele XVIII-XIX, marii familii a boierilor români Hurmuzachi, fiind un centru de cultură şi spiritualitate românească din Bucovina, precum şi prin legăturile acesteia cu Moldova, Transilvania şi Basarabia. Familia Hurmuzachi a fost militanta de seamă pentru redeşteptarea românismului, credința şi limba română, grafia latină, militantă permanentă pentru făurirea marii uniri a tuturor provinciilor româneşti aflate sub diferite stăpâniri străine. Hurmuzăcheştii şi Cernauca-Cernăuți, au dominat o perioadă îndelungată întreaga viață culturală şi politică din Bucovina. Înaintaşii acestei familii se afirmă începând cu ultimile decenii ale veacului XVII, când unii reprezentanți ai ei apar în Divanul Domnesc al Moldovei, deținând, în ținutul Cernăuți moşiile Cernauca, Vasilcău şi Vaslăuți, având şi alte moşii în celelalte ținuturi ale Moldovei.

Doxachi Hurmuzachi s-a născut la Horodiştea, ținutul Dorohoi, în anul 1782, fiind fiul medelnicerului Constantin Hurmuzachi şi al Ruxandrei, trăind în Moldova, iar în 1804, trec în Bucovina, stabilindu-se la moşia Cernauca, aflată în stăpânirea familiei de prin 1680-1690. El şi-a păstrat în continuare cetățenia de "*supus moldovean*", pe lângă cea austriacă, făcând din Cernauca o apărătoare a tradiției şi un puternic caracter românesc al Bucovinei, pastrând în acelaşi timp o permanentă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

legătură cu Moldova. În anul 1810 se căsătoreşte cu Ileana Murguleţ, fiica unor mari boieri români din Mihalcea-Cernăuţi, având împreună 12 copii, dintre care 8 au rămas în viaţă: Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alexandru, Nicolae, Eufrosina, Eliza şi Ileana (Ilinca).

Până în anul 1825, Doxachi Hurmuzachi ridică la Cernauca o nouă curte boierească, cu parc, biserică, peste 1500 fălci teren arabil şi 1500 fălci de pădure. Cernauca va deveni în 1821 şi în special în 1848-1849, centrul politic şi cultural al celor 3 provincii româneşti, loc sacru pentru istoria românilor. În Cernăuţi, peste drum de biserica Sf. Paraschiva, avea o încăpătoare casă moldovenească, în care ospitalitatea se afla la loc de cinste, pentru intelectualii din Bucovina, Moldova, Transilvania şi Basarabia, casă în care s-au pus premisele unirii tuturor românilor, sub acelaşi steag şi ţară. [2]

În noiembrie 1820, Ioachim Voieţchi protopresviterul Cernăuţilor, face o "*cavartalnică revizie*" la Cernauca, scriind că anterior a existat o biserică şi casă boierească afară din sat, spre Toporăuţi. Vechea biserică a Cernaucăi era din lemn de stejar, "veche şi mică", cu pereţi din lemn, dar stâlpii erau pe cale să putrezească. Acoperemântul era de asemeni vechi, ca şi zaplazul din jurul bisericii. Ţintirimul "*nu avea zaplaz nici cum*", ci numai un gard din nuiele. Străjerul curţii boiereşti păzea noaptea şi biserica.

Doxachi Hurmuzachi ridică în mijlocul satului Cernauca o curte nouă, înconjurată de parc, precum şi o biserică din piatră. În "*protocolul revizialnic*" din 1824, preotul satului, Nicolae Maghiar, scrie şi semnează, că biserica este "*întru aceeaşi stare*" deplorabilă, ca mai înainte, dar în locul acesteia, "*de bun neam, boierul Doxachi Hurmuzachi au zidit altă biserică, din piatră, cu turn înalt deasupra pridvorului*", în care erau aşezate clopotele. Ea nu este gata, lipsind tencuiala şi "*surfitul*", precum şi ograda. Curtea boierească şi biserica au fost terminate în 1825, având hramul Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril, fiind sfinţită la 6 noiembrie 1825 de către episcopul Bucovinei, Isaia Baloşescu.

În curtea bisericii se află în stare proastă, mormintele unor membrii ai familiei Hurmuzachi, având inscripţiile în limba română, consemnate în anul 1923 de către profesorul Teodor Balan:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1. -"*Supt această piatră odihneşte roaba lui Dumnezeu Roxandra Hurmuzachi medelniceasa, care s-a săvărşit în casa fiului său. Cernauca la 12 august 1818*".
2. -"*Sub această piatră odihneşte robul lui Dumnezeu Iordache Murguleț stolnicu, care s-a săvărşit aice în casa ginerelui său. Cernauca la 25 octombrie 1824*".

Alături de mormintele de mai sus, se află 2 cripte înconjurate cu grilaj de fier, care conțin mormintele:

1. -"*Aice zac robii lui Dumnezeu, Doxachi Hurmuzachi, mare vornic al Moldovei, cu soția sa Ileana, răposată la 17 ianuarie 1858, în vârstă de 62 ani. (Doxachi) răposat la 1 aprilie 1857 în vârstă de 75 ani*". Doxachi Hurmuzachi a trăit între 1782-1857, iar cripta lui s-a surpat în 1923, zdrobind sicriul din stejar al marelui român.
2. -"*Aice odihnesc osemințele lui baronu Petrino Armis proprietariu din Cernauca, născut la anul 1816, repausat la 1 fev(ruarie) 1891, şi baroneasa Eufrosina Petrino, născută Hurmuzachi, născută la anul 1819, reposată la 14 f ev(ruarie) 1891*".

Mormântul lui Audoxiu (Eudoxie) Hurmuzaki, decedat în 1874, fostul mareşal (guvernator) al Bucovinei şi mare istoric, fondatorul voluminoasei colecții (6000 piese cu caracter istoric) de documente privind istoria românilor, colecție ce-i poartă şi numele. La dorința sa, nu i s-a pus piatră de mormânt, şi nici un epitaf în amintirea lui, ci doar o simplă cruce de stejar, dispărută, astfel că, în 1923, la sesizarea lui Teodor Balan, el a fost reamenajat. În acelaşi an, Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, i-a pus o nouă cruce de stejar, la capul lăcaşului său de veci. Sub ocupația sovietică, urmele mormântului nu se mai cunosc.

La 31 decembrie 1867, Gheorghe Hurmuzachi vinde moşia Cernauca lui Petru Petrino, primind 2 case, în Viena, evaluate la 1.530.000 florini, dar acestea aveau multe ipoteci asupra lor. La 4 mai 1892, Alexandru, fiul poetului Dimitrie Petrino, vinde Cernauca cu 655.000 florini, lui Bernhard Rosenstock din Galiția, care era arendaş de moşii din Bucovina. Acesta închide biserica ortodoxă a satului, dar pierde toate procesele ținute la Cernăuți, în 1894, Lemberg, în 1895 şi cel de la Viena,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

din 1899, astfel că biserica a trecut în proprietatea satului Cernauca.

Conacul de la Cernauca a fost distrus în august 1914 de către armata rusă, iar în 1917, armata austriacă a luat piatra din ruine şi o utilizează la şosea.

În acest mod, Cernauca, bastion al românismului din Bucovina ajunge în mâini străine, care au schimbat şi etnia locuitorilor ei.

În timpul primului război mondial 1914-1918, atât armatele ruse, cât şi cele austro-ungare, au distrus curtea boierească şi parcul de la Cernauca, scăpând de la distrugere doar biserica. Între cele două războaie mondiale, proprietăţile parţiale de la Cernauca ale familiei Hurmuzachi, au fost în posesia Universităţii române din Cernăuţi, fiind utilizate pentru convalescenţa studenţilor.

Au trecut multe decenii de atunci, cu marile drame ce-au fost peste Bucovina, pământ românesc, astfel că puterea sovietică a şters urmele Hurmuzăcheştilor ce atestau prezenţa românească, lăsând urmele materiale în pustiire, distrugere şi uitare. (3)

*

Fiii lui Doxachi Hurmuzachi s-au bucurat de o instrucţie superioară efectuată la Universitatea din Viena, unde au studiat dreptul: Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alexandru, iar Nicolae şi-a făcut studiile de drept la Berlin şi Paris. Toţi fraţii s-au implicat apoi în lupta politică şi culturală din Bucovina şi Moldova, unde unii dintre fraţi s-au stabilit definitiv.

- Constantin Hurmuzachi, doctor în drept, eminent om politic, s-a stabilit în Moldova, unde, alături de Mihail Kogălniceanu şi mulţi alţii, a avut o contribuţie deosebită la făurirea României, colaborând la adunarea documentelor istorice privind poporul român. Alături de fraţii săi, a jucat un rol important în desprinderea din 1849 a Bucovinei de Galiţia şi la proclamarea ei ca ducat autonom.

- Eudoxiu Hurmuzaki (1812-1874), a terminat în 1835 studiile de drept la Viena, obţinând în 1841 şi titlul de doctor în drept. În 1840 se reîntoarce la Cernauca, iar până în 1845 îşi petrece timpul în Bucovina, Moldova şi Basarabia, fiind preocupat de clarificarea situaţiei juridice a unor proprietăţi ale familiei. În 1845 se

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

reîntoarce la Viena, ocupându-se în special de adunarea documentelor privind istoria românilor. El cunoştea foarte bine limbile română, germană, franceză, engleză, italiană, polonă, neogreaca, latina şi slavona. S-a afirmat ca jurist, dar mai ales ca istoric, astfel că faima lui ca istoric a trecut hotarele Bucovinei, fiind ales în 1872, membru al Academiei Române. A investigat arhive din Viena, alte oraşe din Germania, Italia, Constantinopol, Polonia, Rusia, Paris, Stockholm, colecţionând documente referitoare la trecutul poporului român, urmărind să dovedească, continuitatea şi unitatea neamului românesc, de la Tisa până la Nistru. A reuşit să adune circa 6.000 documente ce-au fost copiate după originale, formând după aprecierea scriitorului Ion Slavici, peste 20.000 de pagini. După moartea sa în 1874, Hurmuzăcheştii le donează statului român, legitimul lor beneficiar. Ele au fost scoase din Bucovina Austriacă, într-un cufăr bine legat, care de obicei nu se prea controla la vamă, astfel că la 15 noiembrie 1874, au fost predate Ministerului Culturii şi Instrucţiunii Publice din Bucureşti. A fost formată o comisie care s-a ocupat de traducerea, întocmirea de note şi pregătirea lor pentru tipar. Comisia era formată din 18 membrii, între care se aflau A. D. Sturza, Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu ş. a., având ca secretar pe scriitorul Ion Slavici, care a avut şi cea mai mare contribuţie. Unul dintre volume a fost tradus de către poetul Mihai Eminescu. Colecţia a primit numele lui Eudoxiu Hurmuzaki, volumele având ca titlu "*Documente privitoare la istoria românilor*", ea fiind completată în decursul timpului şi de către alţi colecţionari (Nicolae Iorga, Ion Bogdan, Ion Nistor ş. a.). Colecţia Hurmuzaki a fost tipărită până în anul 1942, fără a se termina editarea tuturor documentelor; au apărut 45 de volume din această monumentală operă, în format mare, care cuprind 30.784 de documente dintre anii 1199-1851, iar între 1962-1967, s-au mai tipărit 3 volume. Menţionăm că volumele nu au apărut în ordinea firească cronologică, precum şi ca numerotare, apărând suplimente la mai multe volume. Volumele tipărite au fost îngrijite, 12 de către Ion Slavici, 10 de Nicolae Iorga, 6 de Nicolae Densuşianu, 4 de către Ion Nistor rămânând ca, în continuare, altele să vadă lumina tiparului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Eudoxiu Hurmuzaki a scris şi "**Fragmente din istoria românilor**", publicate postum, operă neterminată, ele cuprinzând evenimentele mai însemnate din istoria celor 3 provincii româneşti până la anul 1784, iar în unele cazuri, până la începutul secolului XIX. Prietenul său, I. G. Sbiera, profesor de limba română la Universitatea din Cernăuţi, îl caracterizează pe Eudoxiu Hurmuzaki că "*era un adevărat om politic, cult, statornic şi plin de caracter, un învăţat neobosit, scrupulos şi modest, un cetăţean înfocat şi devotat binelui public şi un amic iubitor şi sincer*".

În anul 1861, alegătorii cu drept de vot din districtul Câmpulung-Dorna îl aleg pe Eudoxiu Hurmuzaki deputat în Dieta Bucovinei, el devenind în 1863 preşedintele acestei camere legislative. În 1864, împăratul Austriei îl numeşte în funcţia supremă a ducatului, cea de căpitan al ţării, denumită ulterior "mareşal al ţării". Cu o întrerupere între 1870-1871, Eudoxiu Hurmuzaki a deţinut această înaltă funcţie până la moarte sa, intervenită la 10 februarie 1874.

- Gheorghe Hurmuzachi, născut la 7 septembrie 1817, cu studii la Cernăuţi şi Viena, obţinând şi doctoratul în drept, a devenit apoi un eminent jurist. S-a căsătorit cu Eufrosina Flondor, din Storojineţ, rămâne, pentru scurt timp, slujbaş austriac, dându-şi apoi demisia şi ocupându-se de soarta românilor din Bucovina. Editează gazeta "**Bucovina**", care a apărut bilingv, româno-german, între 1848-1850, ziar cu caracter politic, religios şi literar, care a fost unul dintre marile merite naţionale ale Hurmuzăcheştilor. La această gazetă, au colaborat patrioţi români din toate provinciile locuite de către aceştia. La înfiinţarea Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, devine primul membru de onoare şi preşedinte, funcţie pe care a deţinut-o între 1865 - 1885, scoţând şi "**Foaia**" acestei societăţi. Între 1863-1878, a fost deputat în Dieta Bucovinei, iar apoi şi deputat în Parlamentul Imperial din Viena. El a fost singurul proprietar al moşiei Cernauca, pe care o vinde apoi cumnatului său Petrache Petrino, căsătorit cu Eufrosina Hurmuzachi. Gheorghe Hurmuzachi a decedat în 1882, fiind înmormântat la Cernăuţi.

- Alexandru Hurmuzachi s-a născut în 1823,a urmat cursurile de drept la Universitatea din Viena şi cunoştea limbile: româna, germana, franceza, engleza, italiana, polona şi rusa. În 1866, a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

fost ales membru titular al Academiei Române, iar în 1867 a fost deputat în Dieta Bucovinei şi apoi în Parlamentul Imperial din Viena, unde a apărat drepturile românilor din Bucovina. A murit în 8/20 martie 1871 la Neapole-Italia, fiind adus în România prin grija surorii sale Eliza, căsătorită cu G. Sturdza, şi înmormântat la Dulceşti-Moldova alături de fratele său, Constantin.

- Nicolae Hurmuzachi, născut în 1826, cu studii de drept la Paris şi Berlin, stabilindu-se la Cernauca, unde s-a căsătorit cu Natalia Stârcea. A susţinut material Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, fiind ales în 1883, membru de onoare al Academiei Române. A decedat la 19 septembrie 1909. Ca urmaşi a avut 2 fii, pe Constantin şi Alexandru, care au trăit la Cernăuţi, nu au fost însuraţi şi n-au avut urmaşi.

1. Constantin fiul lui Alexandru Hurmuzachi, s-a născut la 3 octombrie 1863, cu studii la Cernăuţi şi Viena. A fost profesor universitar, publicist, deputat în Dieta Bucovinei, membru de onoare al Academiei Române, decedând la 28 februarie 1937 la Cernauti.

2. Alexandru, fiul lui Alexandru Hurmuzachi, s-a născut la 3 martie 1869, cu studii juridice la Cernăuţi, funcţionând la Procuratura Finanţelor din Cernăuţi. În 1899 este ales vicepreşedinte al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina, devenind apoi preşedinte. A fost deputat în Dieta Bucovinei, ajungând deputat al Bucovinei în Parlamentul Imperial din Viena.

Fraţii Constantin şi Alexandru Hurmuzachi au activat şi militat pentru apărarea drepturilor românilor, făcând parte din Consiliul Naţional Român, organ care a jucat un rol determinant în unirea Bucovinei cu patria mamă în noiembrie 1918. Alexandru Hurmuzachi s-a refugiat în 1944 în ţară, unde a decedat în 1946.

- Eufrosina Hurmuzachi, fiica lui Doxachi şi a Elenei, a trăit între 1819-1891; s-a măritat cu Petrache Petrino, boier foarte bogat, care a devenit proprietarul moşiei Cernauca, ea fiind vândută ulterior altor persoane străine de familie.

- Eliza Hurmuzachi, mezina familiei (1821-1895),a fost căsătorită cu influentul boier din Moldova, logofătul Gheorghe Sturdza, fost pretendent la tronul Moldovei, stabiliţi cu domiciliul la moşia Dulceşti din ţinutul Roman. Ambele surori cunoşteau câte 5 limbi străine, au participat activ la viaţa politică, culturală şi socială din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bucovina şi Moldova.[4]

Datele biografice ale membrilor familiei Hurmuzachi au fost preluate după lucrarea lui Petru Russşindilar, menţionată în bibliografie.

Între cele două războaie mondiale, Universitatea din Cernăuţi a cumpărat un teren de 17 ha., care în secolul trecut a aparţinut familiei Hurmuzachi. Terenul era situat pe o coastă plantată cu pomi fructiferi, fiind situat în faţa lacului de la Cernauca loc ce a fost transformat în parc. Pe lângă cei 700 pomi fructiferi bătrâni, au mai fost plantaţi alţi 2500 pomi tineri. Au fost construite 2 case mari în stil românesc, una pentru cazare şi studiu, alta cu bucătărie şi săli de mese, dependinţe pentru gospodărie şi un beci. Întreaga proprietate de 17 ha. cu toate anexele sale, au fost puse la dispoziţia studenţilor pentru odihnă şi recreere.[5]

După anul 1944, organele sovietice s-au îngrijit ca să dispară orice urmă materială care să amintească de numeroasa familie Hurmuzachi, dând alte destinaţii gospodăriei, ajungând în timp la completa degradare

Note bibliografice

1. *Documenta Romaniae Historica, A, Moldova*, I, Bucureşti, Editura Academia R. S. R., 1975, p. 48-49.
2. Teodor Bălan, *Moşia Cernauca şi familia Hurmuzachi*, Cernăuţi, "**Anuarul Liceului Aron Pumnul**" pe anul şcolar 1923/1925, p. 23-24
3. Petru Russşindilar, *Hurmuzăcheştii în viaţa culturală şi politică a Bucovinei*, Iaşi, Casa Editorială "**Glasul Bucovinei**", 1995, p.11-36.
4. *Ibidem*, p. 11-47, 180-212.
5. Mircea Grigoriviţă, *Universitatea din Cernăuţi*, "**Glasul Bucovinei**", Cernăuţi-Bucureşti, Fundaţia Culturală Română, Bucureşti, nr. 2/1995, p. 127.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SCHITURI ROMÂNEŞTI DIN ŢINUTUL CERNĂUŢI

Vechile lăcaşuri monahale ale cultului ortodox din acest colţ de tară, aflat la hotarele de nord ale Moldovei, permanent călcat în picioare, prădat şi pustiit prin năvălirea oştilor străine, sunt foarte modeste şi sărace. Bisericile schiturilor, numite şi mănăstioare, fiind din lemn şi lăsate după 1783 în părăsire, au fost supuse distrugerii de către intemperiile vremurilor trecute. Ele au fost situate în zona râurilor de hotar, Nistru şi Ceremuş, şi mult mai puţin în interiorul ţinutului. Având, în general, între 1-6 călugări, influenţa lor culturală şi spirituală românească s-a manifestat numai pe plan local, spre deosebire de cea a însemnatelor mănăstiri din sudul Bucovinei. Alături de bisericile sătesti, schiturile respective, au constituit împreună un obstacol major în calea expansiunii cultului catolic ce venea din Galiţia polonă, şi apoi austriacă, reuşind să menţină ortodoxismul în acest nord de ţară românească.

Cu toată sărăcia izvoarelor documentare privind existenţa şi funcţionarea lor, se desprind unele concluzii generale asupra schiturilor din nordul Bucovinei:

-Majoritatea lor au fost situate în partea de nord a ţinutului Cernauţi, în special în zona de graniţă, ctitorite în secolul XVIII, de către boieri, mazili şi răzeşi români, care erau proprietarii locurilor respective, şi care le şi înzestrau cu loturi de pământ de mică întindere

-Două documente istorice relevă şi vechimea satelor care existau încă din secolul XIV, astfel: 1575 martie 30- Satul Cuciurul Mare dăruit mănăstirii Putna, este "*de la întemeierea ţării*". Al doilea document, din 1699 octombrie 28, menţionează că Lucavăţul este sat vechi, "*din descălecatul ţării, de la Dragoş*", iar Putila şi Răstoscele sunt mai noi. În mod indirect, se constată că multe sate menţionate în secolul XV, existau încă din secolul XIV. În 1623 aprilie 12, Ştefan Tomşa, domnul Moldovei, întăreşte lui Mihai Tăutul pârcălab de Hotin, mai multe sate, între care şi Vijnita, despre care afirmă că şi l-a "*cumpărat şi singur şi-a*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

curățat în codrii întunereci, unde câmpul nici odinioară n-a fost nemică"

-Oficierea cultului ortodox în biserici se făcea în limba română, deoarece în secolele XVII-XVIII, majoritatea absolută a locuitorilor, chiar şi între Prut şi Nistru, erau români. Nu putem trece cu vederea că unele schituri ca cele de la Mamaieşti, pe lângă călugării ruteni ce slujeau la acest metoh, au obținut dreptul de a-şi aduce "*oameni străini ruşi*", "*liudi ruşi*", sau "*căsaşi aşezați acolo din Țara Leşască*". Un alt exemplu este aducerea, la Horecea mănăstire, de coloniști ruşi, formând Liudi Horecea. După anul 1786, când Austria, a dispus alipirea Bucovinei la Galiția - cu capitala la Lemberg (Lwow) - a început un intens proces de deznationalizare şi o parte a românilor, în special din zona nordică, şi-au însuşit limba ucraineană. Recensămintele, făcute în decursul timpului, stabileau naționalitatea după limba vorbită, falsificând astfel realitatea demografică. La mijlocul secolului XIX, episcopul Eugenie Hacman, aprobă ca, în unele sate dintre Prut şi Nistru, unde rutenii deveniseră majoritari, slujbele religioase să fie făcute şi în limba acestora.

În anul 1782, austriecii au constituit comisii speciale care, pe baza actelor prezentate pentru proprietățile lor, au înregistrat delimitarea proprietăților din Bucovina, iar în 1783, s-a trecut la desființarea tuturor schiturilor şi mănăstirilor, rămânând doar Putna, Sucevița şi Dragomirna. În prezența vornicilor şi juraților din localitățile în care se aflau situate schiturile, împreună cu delegatul Episcopiei Bucovinei, s-au întocmit inventare ale bunurilor imobile şi mobile, ca: obiecte de cult, cărți, vânzându-se pâinea, fânul, animalele ş. a., consemnându-se sumele rezultate care au fost depuse la lada (casieria) Consistoriului Episcopiei Bucovinei din Cernăuți. Unele biserici au fost lăsate ca parohii, iar altele au fost închise şi, fiind din lemn, s-au dărăpănat cu trecerea timpului. Suprafețele de pământ, deținute de schituri, au fost preluate de către Fondul Religionar din Bucovina.

Urmând tradiții străvechi, familii de boieri, mazili şi răzeşi români, au ctitorit în continuare biserici săteşti, care păstrau religia ortodoxă, obiceiurile, datinile şi ființa națională a locuitorilor. Mihai Iacobescu în lucrarea "**Din istoria Bucovinei**", apărută în 1993, prezintă o listă cu ctitori români, care în perioada 1772-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1861, au ridicat 36 biserici noi, unele înlocuind pe cele vechi din lemn, din care 30 de lăcaşuri sunt situate în satele din nordul Bucovinei, care, în mai mare, sau mai mică măsură, au menţinut fiinţa naţională a românilor autohtoni.

Vechile schituri cunoscute în prezent numai pe cale documentară, sunt mărturii ale autohtonilor români pe aceste meleaguri, armă de luptă împotriva elementelor extremiste ucrainene care actionează prin toate mijloacele necinstite la deznaţionalizarea completă a acestui colţ de ţară românească.

Vechimea unor sate din nordul Bucovinei se deduce şi prin faptul existenţei în cimitirele bisericilor a unor cruci de Malta, adâncite în pământ, nu au nici un fel de inscripţie pe ele, care doar numai ca ipoteză ar putea fi atribuite cavalerilor teutoni din secolul XIV

SCHITUL JADOVA – STOROJINEŢ

Satul Jadova din ţinutul Suceava, devenit apoi Cernăuţi, este foarte vechi, posibil chiar din secolul XIV, având în vedere că pe timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432), Jadova exista, având biserică şi popă, pe care domnul Moldovei o dă sub ascultarea Episcopiei de Rădăuţi, având obligaţia de a plăti acesteia dajdia, plocoanele, gloabele şi toate veniturile bisericeşti. Această întărire a 50 biserici cu popi din ţinuturile Suceava şi Cernauţi, a fost reconfirmată de Ştefan cel Mare, la 15 martie 1490, precum şi de Mihai Racoviţă, în 1704 aprilie 30. [1]

În secolul XVII, satul Jadova se afla în stăpânirea boierilor Goian, având loc judecăţi cu unii membrii ai familiei Vlad, familii ce-au fost rude între ele.

În ultimile decenii ale secolului XVII, ţinuturile Cernăuţi, Suceava cu ocolul Câmpulungului Moldovenesc, au ajuns sub ocupaţia polonă, timp în care unii boieri din această parte a ţării se aflau în slujba regelui Poloniei, având escadroane sub comanda lor ca rohmistrii (colonei), fiind înnobilaţi (Constantin Turcul, Isac şi Gheorghiţă Goian, Lupaşcu Murguleţ şi alţii), sau se ocupau cu administrarea acestor ţinuturi ocupate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Într-un document din 19 februarie 1687, dat la Lwow, Stanislaw Jablonovschi, hatmanul Poloniei, scuteşte de contribuţiile pentru armată, moşiile Călineşti pe Ceremuş a lui Isar, precum şi Jadova a fraţilor Isac şi Gheorghiţă Goian, luându-le sub protecţia sa. Interzice rohmiştrilor staţionarea şi întreţinerea trupelor, confiscarea pâinii şi a căruţelor pe aceste moşii. Printr-un alt document, emis la Sniatyn în 1691 noiembrie 4, acelaşi hatman, face cunoscut rohmiştrilor moldoveni care se află în serviciul armatei polone, că a scutit moşiile din Moldova ale fraţilor Isac şi Gheorghiţă Goian, de toate dările, de greutăţile în legătură cu transporturile, de diferite contribuţii, luându-le sub protecţia sa. La intervenţia lui Jan Sobieski regele Poloniei, Franciszek Zygmunt Galecki, stolnicul Coroanei, polcovnic şi comandant de regiment, staţionat în Pocuţia, împreună cu Constantin Turcul, staroste de Cernauţi şi rohmistrul regelui, Ilie Moţoc, medelnicer şi Nicolae Murgulet, la 30 ianuarie şi 1 februarie 1692, citează pe boierul moldovean Arsenie Volconschi, să se prezinte în faţa instanţei de judecată din Sniatyn-Polonia, pentru cearta ce are cu Isac şi Gheorghiţă Goian, boieri moldoveni, pentru moşia Călineşti, ţinutul Cernăuţi, pe care ultimii au cumpărat-o de la Iftemie din Polonia

La 30 septembrie 1692, Jan III Sobieski, regele Poloniei, aflat la Jaworow, face cunoscut lui Constantin Turcul, staroste de Cernăuţi, rohmistru şi nobil credincios regelui, că a scutit moşiile fraţilor Isac şi Gheorghiţă Goian, nobili, care au dovedit credinţă regelui în timpul campaniilor din Moldova (1683, 1686 şi 1691) şi a trecerii trupelor, şi dispune să nu se ceară nimic de la Goianeşti şi de la "*ţăranii din tabără care se ţin de steagul lor*"; ei suferiseră mult din cauza întreţinerii cu pâinea lor a trupelor polone la intrarea şi ieşirea din Moldova. Aceleaşi scutiri de contribuţii ce se dau cu prilejul trecerii şi popasurilor trupelor, au fost acordate în 1697 octombrie 8 la Cracovia şi de către August II Saski, regele Poloniei. Scutirile sunt date pentru moşiile din Moldova ale lui Alexandru Ciuraş şi ale fraţilor Isac şi Gheorghiţă Goian nobili, împreună cu ţăranii lor, care au steag şi au suferit mari pagube şi neplăceri din cauza staţionării trupelor.[2]

În 1718 decembrie 4, din Iaşi, Mihai Racoviţă domnul Moldovei, întăreşte uric de stăpânire lui Gavril Goian, fiul lui Isac

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Goian, şi lui Toader Goian, fiul lui Gheorghiţă Goian, nepoţii lui Pătraşco Goian şi ai lui Toader Goian, pentru un sfert din Jadova ţinutul Suceava, în urma judecăţii cu fraţii Andronic şi Isac, feciorii lui Simion Vlad, nepoţii Soficăi, strănepoţii Nastasiei, ce au fost soră lui Goian cel bătrân. Vlădeştii au luat moşia Goianeştilor "*cu multe meşterşuguri*" şi peste dresele lui Vasile Lupu voievod (1635-1653) şi Antioh Cantemir voievod (1695-1707), scornind gâlceavă cu marturii vechi, răsuflate care nici părinţii lor n-au cercat de 70-80 ani; s-au dat rămaşi de toată legea ţării. Scrisorile fiind false, li s-au luat din mâini şi s-au rupt în faţa domnului. [3]

Prin anul 1742, Gheorghe Vlad, fiul lui Andronache Vlad, călugărit sub numele de Gherasim înfiinţează schitul Jadova, dăruindu-i şi locul respectiv.

În anul 1752, mai 21, Antohie, fiul lui Gavril Goian, împreună cu Eugenia, mama sa, şi cu fraţii lui, dă lui Dositei (Herescu) episcop de Rădăuţi, scrisoare de despărţire de soţia sa Ilinca. Martori: Teofan ieromonah din Jadova, Toader Goian, Ştefan diacon. A scris Ioan protopop. [4]

În 1754, fraţii Ştefan şi Dumitru Taboră, dăruiesc schitului cu hramul Naşterea Mariei (Maica Domnului), o poiană numită Lazul Ciolan. [5]

În 1758 la 19 mai, Scarlat Grigore Ghica, domnul Moldovei trimite pe Constantin Başotă, ispravnic de Suceava, să stingă conflictul dintre Sava starețul schitului Jadova, şi boierul Alexandru Vasilco, pentru satul Lucavăţ, pe care-l împresoară "*în ţăria lui fără cale*" [6]

Andrei fiul lui Vasile Vlad, vinde egumenului Gherasim (Gheorghe Vlad) la 10 mai 1761, cu doi galbeni, unele ogoare din tarina Jadovei. [7]

Gheorghe Vlad, cu numele călugăresc Gherasim, fiul lui Andronache Vlad, dăruieşte la 20 februarie 1765, mănăstirii Jadova 1,5 otgoane de loc din satul Vasilău pe Nistru, cerând şi carte de blestem de la Dositei Herescu episcop de Rădăuţi, pentru a nu se mai amesteca şi certa cu fraţii săi. [8] În anul 1776, schitul Jadova avea 6 călugări.

Egumenul Gherasim de la schitul Jadova fiind bătrân, trimite, la 18 februarie 1782, în locul lui pe ieromonahul Clement, care declara Comisiei imperiale austriece de delimitare a pro-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

prietaților din Bucovina averea pe care o poseda schitul Jadova. În august 1783, schitul Jadova a fost desființat de către autoritățile austriece, timp în care erau 5 călugări, precum și egumenul Gherasim, iar cele circa 10 fălci de pământ pe care le deținea schitul, au fost înapoiate ctitorilor donatori, care mai erau în viață.[9] În anul 1784 când episcopul Bucovinei Dositei Herescu face reorganizarea și împărțirea bisericească pe protopopiate și parohii, satul Jadova apare la protopopiatul Berhomet, având 62 familii și alte 18 în Comarești, cu biserică și preot. [10]

La 8 octombrie 1788, "**Forum Nobilium**" al Galiției și Lodomiriei, la cererea lui Gheorghe, Dumitru, Mihai, Vasile și Teodor Goian, mazili din satul Jadova ținutul Suceava, le acordă titlul de nobili [11]

În anul 1804, familia Goian ridică la Jadova o nouă biserica cu hramul sfinții Mihail și Gavril. [12]

Note bibliografice

1. *Documenta Romaniae Historica, A., Moldova*, III, București, Editura Academia R. S. R., 1980, p. 141-143.; *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică centrală a statului*, V. București, Edit. Arhivele Statului, 1974, p. 79-80.
2. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, București, Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 199-200, 204-205.
3. *Ibidem*, p. 222-223.
4. *Ibidem*, p. 289.
5. Teodor, Bălan, *Documente bucovinene*, IV, Cernăuți, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938, p. 180-181.
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*
8. Isidor Onciul, *Fondul religionariu greco-ortodox al Bucovinei. Substratul, formarea, dezvoltarea și starea lui de față*, Cernăuți, Tipo și litografia concesionată arhiepiscopului Silvestru Morariu Andrievici, 1891, p. 64; Hostiuc Erast, *Schiturile și sihăstriile*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bucovinei de altădată. Cernăuți. Tip. Mitropolitul Silvestru, 1936, p. 77-80, 1'72, 1'75.
9. *Ibidem*
10. Ion Nistor. *Istoria bisericii din Bucovina şi a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Bucureşti, 1916, p. 203-210.
11. *Din tezaurul documentar sucevean*, p. 489.
12. Mihai Iacobescu. *Din istoria Bucovinei*, I, (1774-1862), Bucureşti. Editura Academiei Române, 1993, p. 338.

SCHITURILE DE LA MAMAIEŞTI PE PRUT

Mănăstirea Sucevița, ctitorie a lui Ieremia Movilă, domnul Moldovei, avea primit în dar de la fratele acestuia, mitropolitul Gheorghe Movilă, şi satul Mămăieşti din ținutul Cernăuți. În timpul luptelor pentru domnie între membrii familiilor fraților Ieremia şi Simion Movilă, precum şi cele cu partizanii lui Ştefan Tomşa voievod, din cel de-al doilea deceniu al secolului XVII, mănăstirea Sucevița ajunsese la mare sărăcie, datorită jafului oştilor polone şi turceşti, antrenate în acest conflict, fiind apoi prădată şi de către tâlhari din Bistrița-Transilvania.

Mănăstirea Sucevița, dar numai cu satul Mămăieşti, a fost închinată Schitului Mare (Maniova) din Galiția-Polonia, unde trăia Maria, fiica lui Ieremia Movilă. Prezentăm în continuare unele documente privitoare la schiturile de la Mămăieşti pe Prut, care conțin informații istorice privitoare şi la subordonarea acestora față de Schitul Mare din Galiția.

Un document din 1 august 1615, dat în Iaşi de Ştefan Tomşa, domnul Moldovei, menționează că "*mănăstirea Sucevița a fost prădată de leşi*" [1]

La 20 octombrie 1629, o scrisoare a egumenului Anastasie menționează că 50 tâlhari şi furi din Bistrița "*au tălhuit mănăstirea Sucevița, de au rămas numai piatra*". [2]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Intr-un document din 31 martie 1648, dat la Iaşi, de către domnitorul Vasile Lupu, mitropolit şi episcopi, se menţionează că "*mănăstirea Suceviţa, din cauza multor neorânduieli a ajuns aproape de pustiire*" La dorinţa Mariei, fiica lui Ieremia voievod, domnitorul cu erarhii bisericii şi marii boieri, încuviinţează ca acest lăcaş, cu averea şi supuşii săi, să fie închinat părinţilor din Schitul Mare-Galiţia. [3] La 13 iulie 1659 Gheorghe Ghica voievod, dăruieşte Schitului Mare din Galiţia, zeciuiala din cereale (fără de fânaţ) de la târgul Cernăuţi. [4] Ştefăniţă vodă, fiul lui Vasile Lupu domnul Moldovei, întăreşte la 6 martie 1660, închinarea mănăstirii Suceviţa către Schitul Mare, dăruindu-i şi satul Mămăieşti ce se afla în stăpânirea Sucevitei. [5] La 18 martie 1665, Istrate Dabija voievod, cu încuviinţarea mitropolitului Ghedeon, a episcopilor de Roman şi Huşi (fără cel de Rădăuţi) şi a boierilor ţării, dau Schitului Mare biserica din întregii Mămăieşti, ţinutul Cernăuţi, cu 12 case de supuşi, cu mori pe Prut şi 4 prisăci, care erau ale mănăstirii Suceviţa, precum şi scutiri de dări, "*ca să le fie metoh*". [6]

La 1 septembrie 1666, Iliaş Alexandru domnul Moldovei, întăreşte Schitului Mare din Ţara Leşască, cu hramul Răstignirea lui Hristos, satul Mămăieşti şi seliştea Revna din apropierea acestuia, dăruită de marele logofăt Solomon Bârlădeanu, scutindu-le de dări. Schitul Mare va trimite călugării săi la acest metoh, iar ţăranii să asculte de acest schit. [7]

Nicolae Alexandru (Mavrocordat), domnul Moldovei, întăreşte la 4 iulie 1712, din Iaşi, Schitului Mare din Ţara Leşască, cu hramul Sfintei Cruci, satul Pleşeşti ţinutul Hârlău, jumătate din satul Mitcău şi satul Pilipăuţi, ambele din ţinutul Cernăuţi, care au fost dăruite de către boieri. Acelaşi domnitor, întăreşte, la 29 mai 1713 Schitului Mare "*care au metoh în ţară, la Mămăieşti, satul Mitcău din ţinutul Cernăuţi*" [8]

La 20 iunie 1767, voievodul Grigore Ioan Calimachi, întăreşte Schitului Mare daniile domnilor de dinaintea sa. Scuteşte de dări "*metohul schitului ce este la Mămăieşti pe Prut, ţinutul Cernăuţiului*" Cei 12 oameni străini ruşi ce s-ar aduce din Ţara Leşasca acolo se vor prezenta la visterie, pentru a li se stabili birul dupa putinţa lor, "*şi apoi să se aşeze cu traiul lor la Mămăieşti*" [9]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Condica lui Constantin Mavrocordat cuprinde menţiuni din unele documente privind schitul Mămăieşti. La 10 martie 1710, Nicolae Mavrocordat scuteşte de plata goştinei 220 oi ale schitului, iar la 26 iulie 1733, domnitorul Grigore Ghica scuteşte metohul de orice dajdie, precizând că 5 "*liudi*" ruşi să fie posluşnici ai schitului. În 1741, la 1 ianuarie, domnitorul Ghica II, dă lunar din vama de la Cernăuţi câte două ocă untdelemn (pentru candele) o litră de tămâie, scutind de dări 50 stupi, 15 vite 5 cai ai metohului de la Mămăieşti. La 3 martie 1742, voievodul Constantin Mavrocordat dă aceleaşi scutiri şi miluiri ca cele de mai sus, întărindu-i şi dijma locului domnesc din Cernăuţi.[10]

În anul 1744, Isaia, proegumenul Schitului Mare, ridică în satul Revna, o biserica de lemn, devenită schit de călugăriţe şi desfiinţat de austrieci în 1783, fiind transformat apoi în parohie.

În 1773, Dositei Herescu, episcop de Rădăuţi, ridică în satul Vlădichii pe pârâul Sucevita, lângă Rădăuţi, o biserică din lemn, pe care o mută apoi în satul Mămăieştii Noi, numit şi cel de Jos. În 1789, Consistoriul Fondului Religionar al Episcopiei Bucovinei din Cernăuţi, dăruieşte bisericii din Mămăieştii Noi, catapeteasma şi stranele de la Sihăstria Putnei, desfiinţată şi ea în 1785.[11]

Dupa lucrarile publicate de către Erast Hostiuc (Costea) şi Isidor Onciul, în satul Mămăieşti, Schitul Mare-Galiţia a ridicat în 1667 un schit şi apoi un metoh de călugări, care au fost desfiinţate în 1783. Una dintre biserici devine parohie, iar alta a fost dăruită satului Sadagura de lângă Cernăuţi, însă fără catapeteasmă, care a fost aşezată în capela episcopală din Cernăuţi. După construirea noii reşedinţe mitropolitane din Cernăuţi, aceasta catapeteasmă reînnoită, a fost dăruită bisericii din satul Spasca, care avea hramul Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, ctitorita în 1878, ce aparţinea de parohia satului Mihalcea ţinutul Cernauţi

La 2 iulie 1777 încetează relaţiile de subordonare a mănăstirii Sucevita faţă de Schitul Mare, care a fost desfiinţat de către austrieci la 1 iulie 1785 şi pus în aplicare în acelaşi an. Autorităţile au avut dificultaţi cu personalul monahal (călugări şi călugăriţe), al Schitului Mare, care s-a opus un timp să evacueze

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

schiturile de la Mamăieşti. [12]

La 15 februarie 1782, în faţa Comisiei austriece de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, se prezintă eclesiarhul Isachie al Schitului Mare, ieromonahul Ghelasie şi Gurie (Hurie), proegumenul mănăstirii Sucevita, care declară proprietăţile pe care le posedă schitul în Bucovina: satele Mămăieşti, Revna, jumătate din Mitcău, o măcrişte în Cernăuţi dăruită de Ieremia, fiul lui Marcu, care trăieşte şi fiind foarte bătrân, este întreţinut de Marele Schit, precum şi zeciuiala de pe locurile oraşului Cernăuţi, însă fără de cea de pe fânete. La închinarea mănăstirii Sucevita către Schitul Mare, aceasta a predat numai satul Mămăieşti din apropierea Galiţiei, *"ca să aibă aice o măcrişte şi să poată trage foloase din acest sat"* La 18 ianuarie 1784, Ierodiaconul Isaia de la mănăstirea Putna, întocmeşte izvodul vaselor de cult, veşmintelor şi ale cărţilor ce se aflau în timpul desfiinţării schitului de la Mămăieşti. [13]

Prin reorganizarea bisericilor ortodoxe din eparhia Bucovinei făcută de episcopul Dositei Herescu, în 1784, parohia Mămăieşti figurează în protopopiatul Cernăuţilor, având 356 familii, cu 2 biserici şi 3 preoţi. [14]

În anul 1889 prin contribuţia Fondului Bisericesc şi a sătenilor, a fost ridicată în satul Revna, o nouă biserică cu hramul Sf. Nicolae. Vechea biserică de lemn, cu o formă arhitecturală mai deosebită, având şi turn, a fost mutată în anul 1895 în satul Slobozia-Comareşti, unde a fost arsă în timpul primului război mondial din 1914-1918. [15]

Anuarul Arhidiecezei Bucovinei pe anul 1924 (pag.22-23), menţionează în Mămăieştii Vechi, biserica Sf. Ioan Botezătorul ridicată în 1864 de către Fondul Bisericesc. În Mămăieştii Noi, este consemnată biserica cu hramul Acoperemântul Maicii Domnului din anul 1773, precum şi noua biserică cu acelaşi hram, clădită în 1908 prin contribuţia Fondului Bisericesc, precum şi a sătenilor.

În ceea ce priveşte declaraţia din 15 februarie 1782, în faţa Comisiei de delimitare a proprietăţilor, sunt de adus unele date suplimentare. Uricul prin care mitropolitul Gheorghe Movilă a dat satul Mămăieşti mănăstirii Sucevita, precum şi cel privind dania satului Revna de către Solomon Bârlădeanu, au ars odată

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cu Schitul Mare, incendiat de către tătari şi turci în anul 1676 când călugării au fost împrăştiaţi şi ucişi. S-au prezentat însă hrisoave de confirmare a daniilor, de la Duca vodă din 9 februarie 1669, precum şi de la Ştefan Petru vodă din 26 martie 1673. Ambele urice precizează că Mămăieştii sunt dreapta proprietate a Sucevitei confirmarea *"în stăpânire"* (folosinţă) se dă însă Schitului Mare, iar cei 20 căsătari (gospodari) aşezaţi acolo din Ţara Leşască, să fie cu toată ascultarea şi supunerea (vecini) mănastirii şi nimeni să nu aibă a trage de la ei vreun folos, cât de puţin, decât singură mănăstirea Schitul. Pentru hotarul satului Mămăieşti, mănăstirea avea ceartă cu mazilul Lupul Stroescu din Subranet [16].

Desfiinţându-se Schitul Mare, moşiile acestuia din Bucovina au fost încorporate Fondului Religionar al Episcopiei Bucovinei iar cei 50 călugări au fost transferaţi la schitul din Mămăieşti, alţii la Mitcău şi Vadul Nistrului (Brodoc) din ţinutul Cernăuţi, după ce refuzaseră să rămână în Galiţia. Guvernatorul militar al Bucovinei, generalul C. Enzenberg le-a cerut să se disperseze în alte parţi, dar au fost mai multe împotriviri la aplicarea acestei măsuri, iar autorităţile austriece i-au constrâns, astfel că numai egumenul Protasievici Isac împreună cu 2 călugări pleacă la Kiev, iar restul trec în Moldova şi se stabilesc la mănăstirea Coşula-Botoşani [17].

Note bibliografice

1.- Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, I, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1933,p.158-163, *Din tezaurul documentar sucevean*, Bucureşti, Edit. Arhivele statului, 1983,p.96-97.
2 - Nicolae Iorga, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei*, I, Bucureşti, Tip.Socec, 1903,p.46 - 47.
3.- Dimitrie Dan *Mănăstirea Sucevita cu anexe de documente ale Sucevitei şi Schitului Mare* Bucureşti, Tip. Bucovina, 1923, p.203 - 215.
4 - Teodor Bălan *Op cit.*, III,p 162.
5 - *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Centrală a Statului. III. Bucureşti, Edit. Arhivele Statului,1968, p.124.
6.- Dimitrie Dan. *Op.cit.*, p.204 - 205.
7 - Teodor Bălan, *Op.cit.*, III, p.28.
8.- *Ibidem*. p 168-169; *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale*. V. Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1974. p.317-318
9 - Nicolae Iorga. *Studii şi documente*. VI., Bucureşti, Tip. Socec, 1904 p134.
10.- Corneliu Istrati. *Condica lui Constantin Mavrocordat*, III, Iaşi, Multiplicat Universitatea "Al. I. Cuza", Iaşi,1987, p241-242.
11.- Dimitrie Dan. *Op. cit.*, p.27,79; Teodor Bălan, *Op.cit.*, IV, p.245-247
12.- Hostiuc Erast. *Schiturile şi sihăstriile Bucovinei de altă dată*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1936, p.86-94.
13.- Dimitrie Dan. *Op.cit.*, p.203-206
14.- Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina şi a rostului ei. naţional-cultural în viaţa românilor bucovineni*. Bucureşti, 1916, p.210,303
15 - Hostiuc Erast. *Op.cit.*, p.86 - 94.
16.- Revista "**Candela**". Cernăuţi. nr.1/1890, p.10-18.
17 - Simion Reli. *Din suferinţa bisericii noastre ortodoxe sub stăpânirea austriacă*. Cernăuţi, "**Candela**", martie-iulie, 1925, p 221 - 236

SCHITUL DE MAICI DIN VOLOCA

Satul Cuciurul Mare din ţinutul Cernăuţi, este menţionat că avea 3 biserici cu popi, pe care Ştefan cel Mare le închină şi supune, în 1490 martie 15, cu darea şi plocoanele bisericeşti, Episcopiei de Radăuţi [1].

În a doua parte a secolului XVI. Cuciurul Mare era sat domnesc pe care-l cumparase doamna Roxanda, soţia lui Bogdan voievod Lapuşneanu, dăruindu-l apoi mănăstirii Putna. Petru Şchiopul domnul Moldovei, văzând că satul este domnesc,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

a vrut să-l ia de la mănăstirea Putna, dar călugării îi dau pentru el 400 de galbeni. În 1575 martie 30, din Iaşi, Petru Şchiopul întăreşte manastirii Putna Cuciurul Mare, cu toate pricuturile sale şi mori, sat ce este "*de la întemeierea ţării*". Hotarnica satului fusese făcuta de către pan Tăutu mare logofăt, în zilele lui Ştefan voievod cel Bătrân, care menţionează între alte puncte şi părăul (?) Voluca.[2]

În ianuarie 1782, egumenul Ioasaf şi eclesiarhul Atanasie de la mănăstirea Putna, declară în faţa Comisiei austriece de delimitarea proprietaţilor, că posedă Cuciurul Mare ca danie din partea doamnei Roxanda, şi că în cadrul hotarului său, s-au facut mai târziu, satele Voloca şi Corovia.[3]

La 25 februarie 1663, Eustatie Dabija, domnul Moldovei întăreşte lui Constantin Cocoranu şi fratelui său, Săcuianul ocinile lăsate de tatăl lor Isac Cocoranul, între care se află şi părtile de cumpărătură din Voloca ţinutul Cernăuţi. În 1694 februarie 28, din Iaşi, Constantin Duca domnul Moldovei, întăreşte împartirea ocinilor lui Grigore Gherman pârcălab, prin care, Antemia şi Anastasia, moştenesc jumătate din Voloca.[4]

Din Cuciurul Mare, în 1748 aprilie 23, Nichita Mitran cu Toader Nicolai şi Onufraş, feciorii săi din Voloca, ţinutul Cernăuţi, dau zapis lui Ioan Botezat, prin care vând un laz, pe care ei l-au făcut din pădure câmp, cu preţul de 16 lei. Lazul se află lângă casa lui Ioan Botezat, pe pârâul Camenca, între hotare. Lazul a fost vândut de veci, şi oricine îl va stăpâni, "*dijma obişnuită să-i de*" Blestem. A scris Gheorghieş dascăl din Cuciurul Mare. La 15 aprilie 1753 la mănăstirea Putna, Calistru şi tot soborul mănăstirii Putna, da scrisoare lui Ioan Botezat negutător din Camena, ca să fie stăpân de veci pe poienile cumpărate de la Nichita Mitran din Voloca Pavliuceşti, Perechiteşti şi Ioanichii Petric socrul său, poiene ce au fost făcute din pădure cu toporul, între moşiile mănăstirii pe hotarul Cuciurului Mare, ţinutul Cernăuţi. Cumpăratorul va plăti venitul cuvenit mănăstirii, câte două parale de un stânjen de fân şi de a zecea din păine pentru fiecare an. A scris Naftan monah.[5]

La 17 februarie 1782, ieromonahul Anton, declară în faţa Comisiei imperiale austriece de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, că schitul fusese ctitorit "*acum 40 de ani*", deci în 1742,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de către călugărul Dumici. Schitul se află în pădurea răzeşilor, iar în jurul lui se află o falce de loc dăruită acestuia de către călugărul Dumici, dar nu posedă zapise pentru el. Schitul Voloca a fost desfiinţat de austrieci în anul 1783, iar în 1784, în Voloca se ridică biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului, care a fost lărgită în 1890.[6]

Episcopul Dositei Herescu face, în 1784, reorganizarea bisericii din Bucovina, pe parohii şi protopopiate. Parohia din Voloca apare la protopopiatul Cernăuţi, având 118 familii, o biserică şi un preot.[7]

În anii 1995-1998 se afla în construcţie o mare biserică din cărămidă, ridicată cu sprijinul sătenilor şi cu ajutor din România.

Note bibliografice

1. *Documenta Romaniae, Historica. A. Moldova*, III, Bucureşti, Edit. Academia R. S. R. 1980, p. 137-139.
2. *Documente privind istoria României. A, Moldova*, XVI/3, Edit. Academiei R. P. R. Bucureşti, 1951, p. 47-50.
3. Dimitrie Dan. *Mănăstirea şi comuna Putna*, Bucureşti. Edit. Academiei Române, 1905, p. 244-250.
4. *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale*, supliment I, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1975, p. 258, 321.
5. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 273, 292.
6. Teodor Bălan. *Documente bucovinene*, I, Cernăuţi, Tip. Mitrop. Silvestru, 1933, p. 103.
7. Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*. Bucureşti. 1916. p. 203.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SCHITUL CRISCEATEC PE NISTRU

Pe locul unui vechi schit de lemn cu hramul Sfântul Ioan Teologul, datând din prima parte a secolului XVIII, a fost ridicată o biserică de piatră în anul 1766, care a condus şi la reînfiinţarea schitului Crisceatec. După cum remarca G. Balş, în anul 1933, biserica este mai mult pitorească decât cu valoare arhitecturală. Lăcaşul are dimensiunile de 11,80x7,50 m. Turnul clopotniţei (5,60 m x6,70 m) se află alipit de clădirea bisericii,prin el făcându-se şi intrarea credincioşilor.[1]

Nicolae Iorga a publicat inscripţii aflate pe uşi şi pe mormânt:

Uşa bisericii: "*În anul Domnului 1765. Uşa aceasta a scris-o închinătorul mormântului lui Dumnezeu, al lui Toader ctitorul fiu. Preda*"

Uşa de la clopotniţă: "*În anul Domnului 1765, fiul lui Hagi Toader Preda*"

Mormântul din pronaos: "*1772, anul, luna fevruar(ie) 10 zile*"[2]

Informaţii istorice privind această biserică-schit, ctitorie românească. Scrisoare ce se afla împreună cu documentul ce poartă aceeaşi dată.

- 1768 martie 1.- Pe timpul părinţilor noştri, a stat pe moşia Repujniţa dinspre Zalescic, pe stânca izvorului Crisceatec, un schit de lemn cu hramul Sf. Apostol Ioan. Fiind gâlceavă între călugări, schitul a fost dărâmat la porunca episcopului (de Rădăuţi), locul rămânând pustiu. Oamenii ziceau că la izvorul de lângă biserică, în ziua hramului, se vede o lumină. La acest izvor (cu ape minerale), s-au tămăduit mai mulţi bolnavi. La îndemnul calugărului Venedict, răzeşii se învoiesc să ridice o biserică de lemn. La cererea târgoveţului sârb Toader Hagiu, care se angajează să ridice o biserică din piatră, răzeşii din familia Talpă şi Botez se învoiesc, stabilind condiţiile şi hotarul locului respectiv.[3]

- 1768 martie 1 - Mihalache Talpă căpitan, Constantin Talpă,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Grigore Botez, Ieremia Botez, Gheorghe Talpă postelnic, Caterina Botezoaia şi Ion Cozma mare căpitan de Iaşi, dăruiesc mănăstirii Crisceatic aflata în satul lor Repujnița ținutul Cernăuți, bucata de loc ce este în jurul mănăstirii. Această mănăstire a fost construită din piatra de către negustorul sârb Toader Hagiu, pe locul bisericii de lemn ridicata de către Talpă şi Botez la îndemnul călugărului Venedict lângă izvorul de la Crisceatec, unde s-au lecuit mulți oameni bolnavi.

Mai înainte, pe acest loc, la izvorul dinspre Zalescic, pe stanca numita Crisceatec, a fost un schit de călugări, care mai apoi a fost dărâmat din porunca episcopului, deoarece călugării se certau între ei, locul rămânând o vreme pustiu. Hotarul acestei bucăți de loc din Repujnița: malul Nistrului, satul Dumbrăveni din Polonia, dealul Stânca, pârâul Pujiuluca, Zapodie, drumul de la Repujnita la Zwineace, movila Horoşova, pârâul Cernetinului, hotarul Zwiniace. Toader Hagiu şi călugării să se lege în scris că nu se vor întinde mai mult şi vor stăpâni numai partea lor. Blestem. Martor, Constantin Cogălniceanu, fost mare stolnic.[4]

- 1768 aprilie 10 - Toader Goian, Gheorghe Carp şi Grigore Ceauş, răzeşi, vând negustorului Hagi Toader jumătate din satul Zwiniace cu două mori situate pe malul Nistrului, ținutul Cernăuți, cu prețul de 1000 lei, pentru a înzestra schitul Crisceatec, ctitoria cumpărătorului, aflată pe moşia Repujnița. Această jumătate de sat, Zwiniace, a fost vândută de Țintă, fratele socrului lor Toader Nacul, nemților luterani din satul vecin Prelipce, cu 80 de lei şi răscumparata de vânzatori cu suma de 1017, care cu cheltuiala şi dobânda banilor, se ridică la peste 3 pungi de bani. (Notă: Punga conținea câte 500 monede de acelaşi fel).[5]

- 1768 aprilie 12, Iaşi - Grigore Calimachi domnul Moldovei, întăreşte dania făcută de către Toader Hagi, negustor, mănăstirii Crisceatec, anume jumătate din satul Zwiniace ținutul Cernăuți, cumparata de el cu zapisul din 10 aprilie 1768, cu suma de 1000 guldeni, de la Tanase Goian logofăt de visterie, Grigore Ceauşul şi Gheorghe Carp vataf de cămăraşi, ginerii lui Toader Nacul. Acesta cu nepotul său Toader Volcinschi, stăpânesc jumătate din satul Zwiniace pe Nistru, iar cealaltă jumătate de sat, partea familiei Tinta, a fost vândută de frații Țintă unor nemți luterani din satul vecin Prelipcea cu 470 guldeni. Împotriva acestei vânzări s-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

au ridicat ginerii lui Nacul, şi, în urma procesului, s-a hotărât ca ei să răscumpere această parte de sat de la nemţi. Aceştia însă au mai cerut 537 de guldeni, pe care i-au plătit lui Ţintă drept arendă, sumă pe care le-a recunoscut-o Păun, starostele de atunci al Cernăuţilor. Toată cheltuiala împreună cu dobânda pentru jumătatea de sat Zwineacea, se ridică la 1500 de guldeni.[6]

În 1771 iulie 29, este menţionată zidirea schitului Crisceatec şi înzestrarea lui de către Toader Hagiu, situat pe hotarul satului Repujniţa şi închinat mănăstirii Zograful de la Svetagora (Muntele Athos).

- 1782 februarie 15 - Paisie, egumenul schitului Crisceatec, declară Comisiei imperiale de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, că schitul a fost zidit de un negustor Teodor Hagiu. El se află pe pământul satului Repujniţa şi posedă o jumătate din satul Zwiniace, dania ctitorului care-l cumpărase cu 1000 de guldeni de la nemţii luterani de acolo. Schitul nu posedă un act de danie de la Hagiu, ci o confirmare de la Grigore Calimachi voievod a acestei cumpărături. Egumenul arată că posedă o scrisoare hotarnică poloná pentru jumătatea de sat, pentru care a avut certuri cu Ioniţă Volcinschi, posesorul celeilalte jumătăţi de sat, pentru că a uzurpat o parte din moşia sa. Pământul pe care se afla schitul i-a fost dăruit de răzeşii Talpă şi Botez. Semnează membrii comisiei.

În 1782 septembrie 11, la Cernăuţi, în faţa aceleeaşi comisii, delegatul mănăstirii Putna, declară că jumătate din Carapciu pe Siret este al mănăstirii Putna, iar cealaltă jumătate, este stăpânita de fraţii Neofit Tăutul ieromonah din mănăstirea Hrisceatec şi Dumitraş Tăutul, care o au primită de la părinţi.[8]

În anul 1783 schitul Crisceatec a fost desfiinţat de către austrieci, iar proprietăţile au fost preluate de către Consistoriul Episcopiei Bucovinei trecând apoi la Fondul Religionar, biserica devine parohie.

În 1784 prin reorganizarea bisericească din Bucovina făcută de către Episcopul Dositei Herescu, satele Zwiniace apare cu 76 familii, Hrisceatec cu 29 şi Prilipcea cu 100 (total 205 familii) în care existau 2 biserici şi un singur preot.[9]

În anul 1936 prin grija Comisiunii Monumentelor Istorice din Romania, biserica din Crisceatec, judeţul Cernăuţi, a fost re-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

novată, reparându-se în acelaşi timp şi iconostasul, fiind apoi sfinţită şi redată cultului ortodox.[10]

În anii stăpânirii sovietice şi apoi ucrainene, după informaţiile date prin **Calendarul creştin ortodox al românilor bucovineni, pe anii 1992-1993**, biserica a fost renovată, ea funcţionând ca mănăstire cu 10 călugări.

Note bibliografice

1 **G** Balş. *Bisericile şi mănăstirile moldoveneşti din veacurile XVII-XVIII* Bucureşti. Fundaţia Regele Ferdinand I, 1933, p. 255, 257. **302** 549

2. Nicolae Iorga, *Românismul în trecutul Bucovinei*, Bucureşti, Aşezământul tipografic Datina Românească-Vălenii de Munte, 1933, p. 95. 366.

3. Teodor Bălan. *Documente bucovinene*, VI, Bucureşti, Edit. Casa Şcoalelor şi Culturii Poporului, 1943, p. 203-205.

4. Teodor Balan *Op. cit.* p. 203-204; *Din tezaurul documentar sucevean Catalog de documente*, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului. 1983 p. 387-388.

5. *Din tezaurul*. p. 388.

6. *Ibidem*. p. 388-389

7 Erast Hostiuc. *Schiturile şi sihăstriile Bucovinei de altădată*, Cernăuţi. Tip. Mitropolitul Silvestru. 1936, p. 142-144.

8. *Din tezaurul*. p. 450-451.

9. Teodor Bălan. *Op. cit.*, p. 352. 360.

10 Dr.Petru Luţia. *Raportul secţiunii regionale a Comisiunii Monumentelor Istorice-Cernăuţi*, în **"Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice"**. Bucureşti. apr.-iun. 1937, Datina Românească-Vălenii de Munte. 1937. p. 95.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SCHITUL LUCA PE NISTRU

Schitul Luca a fost situat în satul Zwiniace pe Nistru, pe moşia Costriujuca (derivat din numele de familie românească Costrij), ţinutul Cernăuţi. A fost un schit din lemn, ridicat pe la 1740 de către mazilul român Atanasie Ţintă şi avea în 1776 un numar de 7 călugări. Mărturii documentare privind schitul Luca:

- 1747 iunie 21: Atanasie Ţintă căpitan şi fratele său Ilie Ţintă, moştenisera de la mama lor Iftimia, fiica lui Isac Cocoran, jumătate din satul Zwiniace (ţinutul Cernăuţi), revenindu-le fiecaruia cate un sfert din sat. Atanasie Ţintă dăruieşte nepotului său, Gheorghe fiul lui Ilie Ţintă, sfertul său din satul Zwiniace, pe care acesta o donează schitului Luca de pe Nistru, unde era egumen Gherasim. Se menţionează că sfertul de sat al lui Atanasie îi revenea atât lui, cât şi surorii sale Dragna, soţia lui Mălai, astfel că donatia făcută nu cuprindea un sfert întreg. Hotarul părţii donate: Nistrul, partea de Prelipce a lui Manoil, Drumul îngust, pârâul Ciuroc, Piatra Culcată, hotarul Prelipcei, Blestem, Martori, Niculai Manoli, popa Ilie din Răpujăniţa, Miron Gafencu stolnic.[1]

- 1782 februarie 5: În faţa Comisiei austriece de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, se prezintă Gherasim ieromonah, egumenul schitului Luca, ţinutul Cernăuţi, care declară că schitul a fost ctitorit de Atanasie Ţintă mazil, în urmă cu aproximativ 40 de ani, avand ca proprietate o bucată de pământ de 12 fălci în jurul său. Acest teren i-a fost dăruit de Ţintă, aşa cum reiese din scrisoarea de danie pe care o prezintă comisiei, teren pe care l-a stăpanit în linişte până acum. Comisia consemnează că schitul avea: 8 fălci de aratura, 4 fălci fânețe, jumătate falce grădină, 3 fălci pădure, câte 4 cai şi boi, 6 vaci, 3 junci, 1 viţel, 7 oi, 8 ţigani, 12 stupi. Semnează membrii comisiei.[2]

În august 1783, schitul a fost desfiinţat de austrieci, nu a mai ramas nici un călugăr, biserica a fost închisă, astfel că prin trecerea timpului ea s-a năruit. Obiectele de cult au fost dăruite altor biserici parohiale, iar clopotele s-au dat bisericii din satul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ţibeni pe râul Suceava. Cele 12 fălci de teren au fost preluate prin Consistoriul Episcopiei Bucovinei, date apoi Fondului Religionar, care le-a vândut prin anii 1811-1812.(3)

Reorganizarea bisericească făcută de episcopul Dositei Herescu în 1784 cuprinde parohia Luca, aparţinând protopopiatului Nistrului, şi având 60 de familii, 2 biserici şi 2 preoţi.(4)

În anul 1887 boieroaica Safta Zota, născută Gafencu, a donat 1050 de ducaţi care au servit la construirea unei biserici noi.

Note bibliografice

1. (Vasile Gh. Miron, Mihai Ştefan Ceauşu, Gavril şi Sevastiţa Irimescu) *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*. Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 270.
2. *Ibidem*, p. 449; Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, V, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1939, p. 40-41.
3. Erast Hostiuc, *Schiturile şi sihăstriile din Bucovina de altă dată*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1936, p. 83-85; Isidor Onciul, *Fondul religionar greco-ortodox al Bucovinei*, Cernăuţi, Tipo şi litografia concesionata arhiepiscopului Silvestru Morariu, 1891, p.55 (Extras Candela).
4. Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina şi a rostului ei naţional-cultural în viaţa românilor bucovineni*, Bucureşti, 1916, p. 203-206.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SCHITUL BABIN PE NISTRU

Satul Babin pe Nistru, ținutul Cernăuți, se afla în secolul XVII în stăpânirea marelui logofăt Gavrilaș Mateiaș, cumnatul domnitorului Miron Barnovschi-Movilă. În anul 1660, domnitorul Ștefan Lupu întărește lui Iordache Cantacuzino, căsătorit cu Alexandra fiica lui Gavrilaș Mateiaș mare logofăt, satele moștenite de la socrul său, între care figurează și cele din ținutul Cernauți Chiseleu Borauți, Ștefanofca, Iuseuți, Sișcăuți, Zastavna Dorohoiuți Babin, Prelipce, Vasileu, Cernauca, Rohozna, Lenteștî Cuciur Lehaceni o parte din Boian, Orofziana, Onut și Samușin.[1]

La 1 aprilie 1680 Grozava, fata lui Isac de Sinehău, văduva lui Constantin Cucoranul, dă zapis că s-a învoit cu "*cumnații mei anume Miron Cucoranul, Vasile Căzăcescul, Tudosi Țintă, Costașco căpitanul Turculeț și cu Trinca*", a venit în fața Divanului lui Duca voda cerand a i se lasa, cum spusese răposatul soț, "*toată povăje casăi și din haine și din arginturi*". Moșiile se împart în două rămânându-i satele pe Ceremuș, ținutul Cernăuți câte un sfert din Putila și Raspopi (Răstoace), un sfert din Babin și a opta parte din Stepeneica pe Nistru, ținutul Cernăuți.[2]

Târgu Iași, în 1739 decembrie 7, Grigore Ghica II, domnul Moldovei în baza zapisului întocmit în 1737 în fața lui Sturza mare logofat, între Miron Gafencu și Gheorghe fiul lui Cârstian armașul Gheorghe Ursulet postelnic și Gheorghe Volcinschi, întărește moșiile rămase de la moși și frați sterpi, cuvenite lui Miron Gafencu jumătate din satul Babin, a opta parte din satul Molnița adaugându-se părțile de baștină, precum și părțile schimbate între frați. Din jumătatea satului Babin, a luat mitropolitul Antonie jumătate, pentru datoria ce-a avut Pavel Rugina împreună cu sora sa Maria, mama lui Miron Gafencu unicar și a fraților săi la Calistru episcop de Rădăuți. Întărește lui Miron Gafencu unicar și fraților săi, un sfert din Babin, jumătate din Molnița ținutul Cernauți. Nacul a primit jumătate din Zwiniace.[3]

În anul 1742, iulie 21, Varlaam ieromonah de la schit, consemnează hotarnica satului Babin ținutul Cernăuți, pe care a pri-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mit-o de la jupâneasa lui Drace. "*Încă înainte de prima sosire a moscovitilor (moscalilor) în țară, a stăpânit părintele meu, împreună cu Pavel Rugină comis, până la apa Sarafinețului, care cade în Nistru*" Hotare: dealul şi drumul Horodencei, drumul sobarilor, piatra de Stepâniuca, cea de Prelipce, întâlnirea hotarelor satelor Borăuți, Prilipce şi Stepiniuca, apoi drept la Nistru. De 32 ani părinții săi stăpâneau acest hotar şi n-au avut nici o împotriveala.[4]

În 1749 mai 4, Ioan Arapu staroste de Cernăuți, împarte între Gheorghe Turcul postelnic şi Raifta Vlăiculeasa, jumătate din satul Babin ținutul Cernăuți, moştenită de la bunicul lor Buculei. Gheorghe Turcul primeşte a treia parte din jumătate de sat, partea mamei sale Sofronia, căsătorită cu Isac Cucoranul, şi a treia parte din jumătate de sat (1/6, jumătate din partea Saftei, sora mamei sale, căsătorită cu Nicoriță Drace, fără copii şi 1/6 jumătate din partea Anitei, sora mamei sale, căsătorită cu Ionaşco Vlaico), răscumpărată cu 30 de lei de la Vasile Drăghinici.

Raifta Vlăiculeasa primeşte a treia parte din jumătate de sat (câte 1/6 partea mamei sale Anița şi cea din partea mătuşii sale Safta Draghinici). Părților li s-au dat cărți de judecată. La 5 iulie 1750, Vasile Crupenschi staroste de Cernăuți, împarte între Gheorghe Turcul postelnic şi Raifta Vlăiculeasa, moşiile lui Buculei, bunicul lor, din ținutul Cernăuți: Vasileu, Horăsăuți, Stepaniuca şi Babin, dându-le şi cărți de judecată.[5]

În satul Babin a existat în timpurile vechi o mănăstire-sihăstrie, dar prin multele războaie cu turcii sau tătarii, sau polonii, aceasta a fost distrusă şi dărâmată. Prin anul 1751, călugărul Onufrei a clădit o nouă biserică din lemn şi chilii pentru câțiva călugari ai schitului. Acest schit avea numai o jumătate de falce de teren, răzeşii satului lăsându-i pe călugări să are câte o bucată de loc, dându-le puțin fânaț şi lemne de foc. În anul 1776, în schitul Babin erau 3 călugări.

Ştefan Rugină şetrar era căsătorit cu Nastasie, fiica lui Isac din Zeleneu-Cernăuți, ei fiind părinții lui Pavel Rugină stolnic II, şi ai surorii lui Maria, căsătorită cu Gheorghe Gafencu, care au avut copii, pe Miron Gafencu uricar şi Dumitraşcu Gafencu, şi nepoți pe Nicolae şi Dumitraş Gafencu.

Pavel Rugină mare comis, fugise în Polonia şi apoi la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Moscova-Rusia, de unde a revenit în țară în 1711, împreună cu trupele țarului Petru cel Mare. Rusia fiind învinsă de turci la Stănileşti Dumitraşcu voda Cantemir şi o samă de boieri, între care se găsea şi Pavel Rugina, au luat calea pribegiei plecând în Rusia. Pavel Rugina a murit la Moscova, fără să aibă urmaşi direcți, lăsând în țara multe datorii neachitate. Părțile vătămate, au apelat la domnie şi la divanul domnesc, care prin mai multe judecății şi-au recuperat sumele împrumutate, pe seama moşiilor ce-au aparținut lui Pavel Rugina

La 31 august 1755, divanul domnesc, analizând achitarea şi stingerea datoriilor lui Pavel Rugină, prin fostele lui moşii, dă carte de judecata lui Nicolae Gafencu, fiul lui Miron Gafencu fost stolnic II, rudă cu familia datornicului, pentru stăpânirea satelor: jumătate din Zwiniace, un sfert din Banila, un sfert din Repujnița, jumătate din Babin sat din care fostul mitropolit Antonie (†1748), a luat în posesie un sfert din el, pentru o datorie a lui Pavel Rugina la episcopul Calistru din Episcopia de Rădăuți. Nicolae Gafencu se angajează ca în trei luni să achite medelnicerului Toma Luca, suma de 275 lei, rămasă neplătită de Pavel Rugină, şi să recupereze bunurile unei rude a sa, compuse din: ¼ Banila, 1/2 Repujnița pe Nistru, 1/16 Mamornița, toate în ținutul Cernăuți, 1/16 din Comăneşti ținutul Dorohoi, precum şi jumătate din țiganii rămaşi de la Rugina [6]

La 15 februarie 1782, Laurentie egumenul schitului Babin, declară Comisiei austriece de delimitare a proprietăților din Bucovina, că schitul a fost construit de către călugărul Onufrei, în urmă cu aproximativ 30 de ani, pe locul unde pe vremuri fusese o biserica şi o sihăstrie, care au fost distruse pe timpul numeroaselor războaie între turci şi poloni.

Din documentul amintit, reiese că locul din jurul schitului este al răzeşilor, care prin fânețe, lemne şi alte danii, asigurau existența călugărilor Schitul poseda o jumătate de falce de grădină, pe care este aşezat, o moară cu un vârtej aflată tot pe pământul răzeşilor, 2 cai, 7 capete de vite, 50 stupi.[7]

La 23 ianuarie 1784, Toader Zaharovschi, preot asesor, întocmeşte inventarul "radicatului" schit Babin de pe malul Nistrului, în care înscrie: o biserică mijlocie de lemn, cu turn şi cruce de fier, o casă din bârne, 2 chilii, o morişcă (moară) cu o

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

piatră pe părăul Babin. În jurul schitului, o pădurice de stejar şi aluni, o falce de pământ, şi moşie spre hotarul leşesc. La 24 ianuarie 1784, Toader Zaharovschi, preot asesor, în Cernăuţi, declară, că morişca schitului Babin a fost vândută lui Vasile Marcu pe timp de 3 ani, cu 4 galbeni pe an, sumă depusă în "lada" (caseria) Consistoriului. Cumpărătorul este obligat să repare moara cu cheltuiala sa. Schitul păstrează 50 căi de grâu, 40 căi orz, 2 corețe ovăs, şi un stog de fân [8]

Schitul a fost desfiinţat de autorităţile austriece, biserica a fost închisă, ea dărâmându-se prin trecerea timpului. În 1785, episcopul Dositei Herescu dăruieşte capateasma bisericii din Babin, satului Dubăuţi, ţinutul Cernăuţi. În 1784, episcopul Dositei menţionează parohia Babin ca aparţinând protopopiatului Nistrului, avea 124 familii ortodoxe, 1 biserică şi 1 preot [9] În anul 1908, în satul Babin a fost ridicată o nouă biserică.

Note bibliografice

1. *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale*, Supliment I, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1975, p. 252.
2. Teodor Bălan, *Familia Onciul. Studiu şi documente*, Cernăuţi, 1927, p. 52-54.
3. *Din tezaurul documentar sucevean*, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 255.
4. Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, IV, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938, p. 207-210.
5. *Din tezaurul*, p. 276, 280.
6. *Ibidem*, p. 305-306.
7 *Ibidem*, p. 450.
8. *Ibidem*, p. 471-472.
9. Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Bucureşti, 1916, p. 203-210.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SCHITUL ZAMOSTEA PE CEREMUŞ

Satul Zamostea din ţinutul Suceava, ulterior în ţinutul Cernăuţi, apare documentar în prima parte a secolului XV, dar exista probabil încă din secolul XIV. El apare între localităţile în care erau cele 50 biserici cu popi, pe care Alexandru cel Bun (1400-1432), domnul Moldovei, le întăreşte Episcopiei de Rădăuţi, ca să asculte de aceasta cu darea, plocoanele, pricinile şi tot venitul popesc. Acest uric a fost întărit Episcopiei de Rădăuţi de către Ştefan cel Mare, la 15 martie 1490, apoi la 30 aprilie 1704, şi de către domnitorul Mihai Racoviţă voievod.(1)

Cronicarul Ion Neculce transmite tradiţia că la încheierea păcii între Moldova şi Polonia, la 12 iulie 1499, craiul leşesc i-a dăruit marelui logofăt Ioan Tăutul, care a negociat acest tratat, 11 sate de margine, între care figurează, printre altele, Zamostea, Vaşcăuţi şi Voloca.(2)

În tratatul dintre Vladislav regele Poloniei şi Ştefan domnul Moldovei, încheiat în 1433 decembrie 13, se prevede că oraşele Teţina şi Hmilovul cu ţinuturile şi satele ce aparţin lor, localităţile Şepinţi pe râul Colacin, satul Potoc pe Nistru, şi satul Vaşcăuţi, cu tot ce le aparţin, sunt ale Moldovei. Satele Zamostea şi Vilavceea, sunt între satele Poloniei, dar vor reveni ulterior Moldovei.(3)

În secolul XVII, satul Zamostea a aparţinut lui Gavrilaş Mateiaş, mare logofăt, iar în 1660, domnitorul Gheorghe Ştefan îl întăreşte lui Iordache Cantacuzino, căsătorit cu Alexandra, fiica lui Gavrilaş, împreună cu alte 18 sate din ţinutul Cernăuţi.(4) Altă parte din Zamostea a fost în stăpânirea lui Dumitru Gherman, iar în ultimul deceniu al secolului XVII nepotul său Constantin Turcul rohmistru în armata polonă şi staroste de Cernăuţi, avea 1/4 din Zamostea, partea aleasă şi stâlpită de către vornicul Petriceicu, fiind zălogită lui Ţintea pentru un împrumut de 20 lei.

O scrisoare datată circa 1692-1696, prin care Dumitraşcu uricariul scrie cumnatului său Vasile Cupariu din Bănila ţinutul Cernăuţi, rugându-l să-i administreze şi ocina sa, cu casă şi vecini de la Banila. Comunică de asemenea că a scris lui Costaşco Turcul, rohmistrul, să-i lase în seamă şi moşia sa cu vecini. Insistă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sa intre în posesia părții lor de moșie, 1/4 parte din satul Zamostie, ce este de la moșul lor Dumitru Țintea, aleasă și stâlpita de vornicul Petriceicu, care este zălogită lui Țintea pentru 20 lei împrumutați de la Costea, care a ținut-o pe mătușa lor Anița.[5]

La 24 mai 1704, divanul de judecată al domnului îl sileşte pe Gligoraş din Sinehău ca să restabilească testamentul făcut la moartea soției sale Mariana, fiica lui Pătraşco Țintă. Prin acest testament, jumătatea din Zamostie revine fiicei sale Nastasia şi ginerelui său, Grigoraş Tabără.[6]

În 1704, domnitorul Mihai Racoviță întăreşte lui Constantin Turcul rohmistru, moşiile: 1/2 Banila, 1/8 Zamostea, 1/2 Horoşăuți, 1/4 Putila, 1/6 Răstoace şi o parte din Doroşăuți, ținutul Cernauți.

Antioh Cantemir, domnul Moldovei, în urma jeluirii lui Gligoraşco Tabără pentru partea sa de moşie din satul Zamostie, ținutul Cernăuți, primită cu zapis de la Gligoraşco socrul său, pe care, după moartea soției a stăpânit-o "*cu meşterşug*" Toader, cumnatul său, fără a contribui la datorii. În 1705 iulie 4, din Iaşi, domnul îl dă rămas pe Toader, dă carte lui Gligoraşco Tabără de întărire pe partea sa din moşia Zamostie, iar cumnatul său va plăti, pentru bucate şi a treia parte din datorii.[7]

Mihai Racoviță, domnul Moldovei, dăruieşte mănăstirii Zamostie ținutul Cernăuți, câte 2 ocale de untdelemn pe lună din vama de la Cernăuți. Documentul de miluire este din 1723 decembrie 13.[8]

Acesta este primul document cunoscut care menționează mănăstirea de la Zamostea, şi numai din 1782, ea este numită schit, dar, în 1750, Dumitru Vlad se declară ctitor al mănăstirii Zamostea, deşi ctitoria aparține lui Dumitru Para, fost staroste de Cernăuți.

La 22 februarie 1726, Dumitraşcu Cernauschi şi, în jurul aceluiaşi an, Maria Vlad, fiica lui Vasile Cernauschi, dăruiesc mănăstirii Zamostea câte o bucată de pământ.[9] În 1727 ianuarie 14, Grigore II Ghica, domnul Moldovei, dăruieşte mănăstirii Zamostie, ținutul Cernăuți, câte două ocale untdelemn pe lună din vama de la Cernăuți.[10] Acelaşi domnitor, scrie la 9 octombrie 1728 lui Iordache Ruset, fost mare clucer, staroste de Cernăuți, să cheme pe Şerban Flondor şi Mihail căpitanul şi să ia mărturii în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pricina dintre Toader Țintă și feciorii lui Gheorghe Onciul, pentru a șasea parte din satul Zamostie ținutul Cernăuți, și să-i dea lui Toader Țintă mărturie pentru a primi întăritură domnească.(11)

Grigore II Ghica, domnul Moldovei, reduce la 23 martie 1733, mănăstirii Zamostea, ținutul Cernăuți, deseatina din stupi, până la 200 stupi să dea la 10 stupi un leu, ca să fie pentru întreținerea bisericii și chiverniseala călugărilor. Poruncește deseatnicilor *"să urmați nartul ce mai sus scriem până la ace somă, să luați din 10 un leu"* (12)

Dumitrașco Vlad, ctitorul mănăstirii Zamostie, ținutul Cernăuți, scrie la 28 octombrie 1750, lui Iacov, episcop de Rădauți, închinând ctitoria sa Episcopiei de Rădăuți, pentru a-i purta de grijă și a-i administra bunurile predate cu izvod. În caz că vreunul din episcopi nu va respecta condițiile stabilite, își rezervă dreptul de a lua înapoi această mnănăstioară, cu bunurile ei, pentru a o închina cui va voi. Martori: Vasile Donici, Manoli Zamfir căpitan, Ioan mare căpitan.(13)

Având în vedere vechimea satului, se presupune că bisericile care au fost până în 1750, au fost refăcute de mai multe ori, ele fiind de lemn.

La 25 martie 1776, se face hotărnicia satului Zamostie, în care mănăstirea, având ca egumen pe Veniamin Căbici, apare stăpână pe 1/4 și 1/8 din sat, restul fiind al răzeșilor.(14)

În fața Comisiei imperiale austriece de delimitare a proprietăților din Bucovina, se prezintă la 16 februarie 1782, egumenul Mihail, care declară că schitul Zamostie a fost clădit de fostul staroste de Cernăuți, Dumitru Para. Schitul stăpânește 1/3 din Zamostie, dăruită pe rând de răzeșii satului. Schitul mai stăpânea 3 pământuri în Vilaucea, din care două sunt dăruite de Dumitraș și Maria Cernauschi.(15)

La 6 iulie 1783, episcopul Dositei Herescu, pe baza dispozițiilor primite de la administrația țării, îl împuternicește pe Ignatie ieromonah, să inventarieze, în prezența vornicului și juraților, obiectele de cult și să vândă pâinea, iarba de fânaț, vitele și oile, întocmind sama banilor aparținând schiturilor: Bereznița, Corâbnița, Zamostie, Ostra și Broscăuți, ce se află pe Ceremuș. După închiderea bisericilor, să-i ridice pe călugări de acolo, împreună cu bunurile lor, și să-i aducă la Cernăuți sau la Rădăuți.(16)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Reorganizarea bisericii ortodoxe din Bucovina, facută în 1784, de către episcopul Dositei Herescu, înscrie parohia Zamostie, care avea 103 familii de credincioşi ortodocşi, o biserică şi un preot, care ţineau de protopopiatul Ceremuşului.(17)

O nouă biserică ortodoxă a fost ridicată în anul 1898 de către fundaţia boierului român, Andrei Gafencu. În 13 decembrie 1794, comisari hotarnici delimitează din pădurea Zamostie a Fondului bisericesc, părţile ce sunt ale celorlalţi coposesori, stabilind hotarele respective.(18)

Note bibliografice

1. C. Cihodaru, I. Caproşu, N. Ciocan, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova.* V, Bucureşti, Edit. Academiei R. S. R., 1980, p. 187-188; Veronica Vasilescu, Doina Duca Tinculescu, *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia arhivelor centrale*, V, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1975, p. 79-80.
2. Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, Ediţia Iorgu Iordan, Bucureşti, E.S.P.L.A., 1955, p.108., Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, II, Iaşi, Tip. Viaţa Românească, 1932, p. 661-663.
4. Maria Soveja, Mihai Regleanu, Doina Tinculescu, Marcel Ciucă, Gabriela Bârceanu, *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia arhivelor centrale*, Supliment I, Bucureşti, Editura Arhivele Statului, 1975, p. 252.
5. Vasile Gh. Miron, Mihai Ştefan Ceauşu, Gavril şi Sevastiţa Irimescu, *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti, Editura Arhivele Statului, 1983, p. 203.
6. Teodor Bălan, *Familia Onciul. Studiu şi documente*, Cernăuţi, 1927, p. 57-58.
7. *Din tezaurul*, p. 209.
8. *Ibidem*, p. 229.
9. Hostiuc Erast, *Schiturile şi sihăstriile Bucovinei de altădată*, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1936, p. 30-32.
10. *Din tezaurul*, p. 231.
11. *Ibidem*, p. 234.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

12. *Ibidem*. p. 240.
13. *Ibidem*. p. 281.
14. Hostiuc Erast. *Op. cit.*, p. 30-32.
15 Ibidem p 30-32.
16. *Din tezaurul*. p. 467.
17. Ion Nistor. *Istoria bisericii din Bucovina şi a rostului ei naţional-cultural în viaţa românilor bucovineni*, Bucureşti, 1916, p. 203-210
18. *Din tezaurul documentar*, p. 502-503.

SCHITUL BEREJNIŢA PE CEREMUŞ

Schitul Berejniţa pe Ceremuş, aflat în hotar cu satul Banila ţinutul Cernăuţi. a fost construit din lemn de către mazilul Isac Cocoran (şi soţia sa Sofronia), fiind atestat documentar între 1637-1649. stăpânind la 4 mai 1649, o parte din satul Banila. La 25 februarie 1663. fiii şi fiicele acestuia, îşi împart moşiile moştenite de la tatăl lor. revenind fiilor Constantin şi Săcuianu, un sfert din satul Banila.

În anul 1704. Mihai Racoviţă voievod. întăreşte lui Constantin Turcul şi fraţilor săi. feciorii Lupei, sora lui Miron Cocoran, sa stăpâneaşcă din moşiile: Banila a patra parte. a opta parte din Zamostie. jumătate din Horoşouţ. a patra parte din Putila, şi a şasea parte din Răstoace. o parte din Doroşouţ.(1) La 10 iulie 1709. Gheorghe Isar vinde (medelnicerului Constantin Turcul rohmistru) partea sa din Banila pe care a stăpânit-o împreună cu Gheorghe Goian.(2)

La 21 iunie 1747. Tănasie Ţintă căpitan, fiul lui Tudosie Ţintă din Vilauce. dăruieşte schitului Berejniţa, jumătate din a opta parte din satul Banila. pe apa Ceremuşului, ţinutul Cernăuţi, cu partea sa de moară şi din silişte. cu toţi vecinii, toate lazurile şi partea sa de pădure. partea de sat ce i-a revenit de la mama sa Aftimia. fiica lui Cocoran din Bănila, în urma împărţelii avute cu fratele său Ilie Ţintă, şi sora sa Drăguna Mălăiasa. Schitul Berejniţa aflat la hotarul Bănilei, pe părăul Berejniţa, a fost zidit de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Isac Cocoran, bunicul lui Tănasie Țintă. Martori: Gheorghe Turcul postelnic, Miron Gafencu al doilea stolnic, Lupu Popșa din Cireși, popa Grigorie, Sandul Arapu paharnic. Velicico Onciul a scris.[3]

În documentul dat la 20 mai 1748, în Bănila pe Ceremuș, Tănasie Țintă căpitan, împuternicește pe Miron Gafencu, ca după moartea sa, să împlinească cele hotărâte de el privind dania făcută schitului Berejnița, aflat la hotarul Bănilei pe Ceremuș, ținutul Cernăuți, anume partea sa din satul Bănila pe Ceremuș, cu lazuri, vecini și partea sa din locul de moară. Totodată să se îngrijească să nu se piardă scrisoarea de danie, și schitul să nu rămână fără călugări. Martori: Gligorie preotul din Bănila, Costașco vornic de Bănilă, Constantin Cocoran vornic, Vasile Grierosu.[4]

Ghedeon, egumenul schitului Berejnița, declară, la 15 februarie 1782, Comisiei imperiale de delimitare a proprietăților din Bucovina, că schitul a fost construit de Miron Gafencu mazil (corect Isac Cocoranu), el posedând 1/16 parte din Banila ținutul Cernăuți, dăruită de Atanasie Țintă căpitan, cu frații și surorile sale. Schitul Berejnița poseda o parte de moară pe care a părăsito din cauza unei dări mari anuale, numită fumărit, ce nu o mai putea plăti. În urmă cu 6 ani, Gheorghe Lența a construit pe contul său pe acest loc o moară. Pentru 1/16 din Banila nu are nici o hotarnică, iar alte bunuri, schitul nu mai posedă. Semnează comisia.[5]

Printr-o hotarnică, din 1766 iulie 12, a satului Milie, aflat în posesia lui Ioniță Flondor, în partea sa spre Banila, se menționează toponimile: Opcina, obârșia Berejoncăi, mănăstirea Berejnița, Hlibicioc, fântâna putreda, la Topliță, la Vadul Sobarilor.[6]

Din Cernăuți, în 6 iulie 1783, Dositei Herescu, episcopul Bucovinei, după dispoziția primită din partea Administrației Bucovinei, împuternicește pe Ignatie ieromonah, să meargă la schiturile: Berezniția, Corâbnița, Zamostie, Ostra și Broscăuți, ce se află pe Ceremuș, să inventarieze, în prezența vornicului și a juraților, obiectele de cult și să vândă pâinea, iarba de fânaț, vitele și oile, întocmind sama banilor. După închiderea bisericilor, să-i ridice pe călugări cu bunurile lor și să-i aducă la Cernăuți, sau la Rădăuți.[7]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În anul 1783, autoritățile au desființat schitul Berejnița de pe Ceremuș, biserica de lemn fiind închisă, astfel că prin nefolosința ei, odată cu trecerea timpului, ea s-a năruit. Puținele obiecte de cult existente, au fost date altor biserici. În anul 1876 a fost ridicată o nouă biserică cu hramul Arhanghelii Mihail și Gavril.[8]

*

- 1699 octombrie 28, Zadova: Isar Goian, Gheorghi Goian, Gheorghiță căpitan de curteni, Andronic Vlad curtean, Ştefan călăraş şi alți boieri, orânduiți prin cartea domnească adusă de Vasile şi Velicico, feciorii Chiaşcăi, şi Ion, feciorul lui Vasilco, să cerceteze pricina acestora cu Rugină şetrarul, pentru nişte poieni din munte, anume Conarca, Tovarnițul, Sagnista, Lubovcul, Troian, Prislop, (Pastilopie), Ciocâlte (Zolcăti), Opcina şi lancii lui Vasil, care zice că țin de hotarul moşiei, Putila şi Răstoacele, dau mărturie că, cercetând cu oameni buni şi megieşi, anume: Gheorghiță din Zamostie căpitan de curteni, popa Matei din Carapciu Ioan cel Negru călăraş şi alții din Vilauce, Zadova, Volonca şi Banila, au dovedit că aceste poiene țin de hotarul Lucavățului, al feciorilor lui Cheşco şi Vasilco, fiind sat vechi "*din descălecatul țării de la Dragoş*", iar Putila şi Răstoacele sunt mai noi. De asemenea au aflat şi pentru oamenii străini, sau de țară; care vin cu "bucatele" lor la păscut în munți, pe locul altora, fără voia stăpânului, că este obicei din strămoşii noştri, să se ia din tot boteil-ul de oi (turmă de 300-400 capete), câte un berbec; şi de se va afla pe om prinzând peşte, fără voia stăpânului, să ia peştele stăpânul locului, "*căci hrana oamenilor aceşti le este peştele şi pădurea*" Scrie Toader Zica.[9]

Note bibliografice

1. *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcția Arhivelor Centrale*. V. Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1974, p. 90.
2. *Ibidem*, p. 234.
3. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bucureşti. Edit. Arhivele Statului. 1983. p. 270-271.
4. *Ibidem*, p. 273.
5. *Ibidem*, p. 450; Teodor Bălan. *Documente bucovinene*, V, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru. 1939. p. 37.
6. Teodor Bălan, *Op.cit.*, IV, p. 190.
7. *Din tezaurul documentar*, p. 467.
8. Dimitrie Dan. *Mănăstirea şi comuna Putna*, Bucureşti, Edit. Academiei Române, Arte Grafice. 1905. p. 101. 105
9. Teodor Bălan. *Op.cit.*, III. p. 100; *Catalogul documentelor moldoveneşti* din Direcţia Arhivelor Centrale. Supliment I, Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1975. p. 337.

SCHITUL VIJNIŢA PE CEREMUŞ

Cronicarul Ion Neculce, prin tradiţia VI din "*O samă de cuvinte*", scrie că marele logofăt Ioan Tăutul, aşezând pacea între Moldova lui Ştefan cel Mare şi leşi, craiul Poloniei i-a dăruit solului. satele de la marginile celor două ţări: Câmpulungul Rusesc, Putila. Răstoacele. Vijniţa. Ispasul, Milie, Vilauce, Carapciul. Zamostie. Vaşcăuţi şi Voloca. "*Şi au pus hotar apa Ceremuşului. într-o duminică dimineaţa*".(1)

Această tradiţie cu dania acestor sate. este confirmată prin izvoare polone. iar majoritatea satelor. între care şi Vijniţa, se regasesc la urmaşii lui Ioan Tăutul.

In 1623 aprilie 12. Ştefan Tomşa domnul Moldovei, întăreşte lui Mihai Tăutul pârcălab de Hotin, dreptele ocini de cumpărătură şi întăritură. Dintre satele cuprinse în tradiţia lui Ioan Neculce. se regăsesc: Milie pe Ceremuş, Câmpulungul Rusesc. Vaşcăuţi pe Ceremuş. Voloca pe Ceremuş, precum şi "Vişniţa, care şi-a cumpărat şi singur şi-a curăţat în codrii întunecoşi. unde câmpul nici odinioară n-a fost nemică".(2)

La 12 ianuarie 1644, Vasile Lupu, domnul Moldovei, întăreşte lui Bucium mare vornic, satul Vijniţa pe Ceremuş ţinutul Cernăuţi. cu vecini. care i-a revenit de la Tăutul mare logofăt, cu ispisoace de la Ştefan Tomşa voievod. Hotarnica făcută

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

menționează punctele: malul Ceremușului, hotarul Ispasului, Cereșiuca, Plopii Negrii, Chicera Solca. Parehrist, pârâul Botna, Ocolina. hotarul Răstoacelor.[3]

După tradiție, schitul Vijnița pe Ceremuș, a fost ridicat în ultimul deceniu al secolului XVII, când nordul Moldovei a fost ținut sub ocupația oștilor polone ale regelui Jan Sobieski. Ctitorul schitului a fost arhimandritul Nicolae Vasilovici din Suceava, pe care-l luase cu sine mitropolitul Dosoftei, în anul 1686, când acesta a fost nevoit să plece în Polonia cu moaștele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, precum și cu tezaurul artistic și documentar al Mitropoliei Sucevei și Moldovei. Ținuturile din nordul Moldovei fiind oprite sub ocupația polonă, mitropolitul Dosoftei a patronat în continuare aceste teritorii, numind ca episcop de Rădăuți pe arhimandritul Nicolae Vasilovici, care a păstorit între 1694-1695. Referitor la această ungere, mitropolitul Dosoftei va scrie la 4 februarie 1693, lui Dositei patriarhului Ierusalimului: "*Ce privește pe episcopul de Rădăuți, Nicolae Vasilievici, arhimandritul de Suceava, care trăia la mănăstirea Molnița Strie (Polonia), apoi eu l-am hirotonisit cu știrea Majestății Sale Regelui, și-l voi ruga să-l și confirme. Când va veni acel episcop încoace, îi voi preda episcopia tot cu știrea regelui [...] Suceava și jumătate din Moldova, întreagă Țară de Sus până la Suceava, stă sub ascultarea Majestății Sale Regelui*" Mai scrie că regele Poloniei, Jan Sobieski, "nu voiește să mă lase să mă întorc în Moldova cu sfântul și toate odoarele și tot ce-i aparține", pe care "le ține în castelul său de la Strji" [4]

La ridicarea schitului Vijnița, aflat la hotarul dintre Moldova și Polonia, a contribuit și boierul moldovean Constantin Turcul, staroste de Cernăuți (1692-1697), vestit rohmistru și nobil al regelui Poloniei, Sobieski. El stăpânea în ținutul Cernăuți, moșiile Zastavna, Pohorlăuți, Boianciuc, Vilauce și Budinet.

Doua documente din 1696 aprilie 17, amintesc pe Vasile Cazacișcul, Gavril Lucavetchi, Gheorghiță Onciulescu, cu toți frații, și Toader Bercea, cu frații lui, care dăruiesc mănăstirii din Vijnița ridicată de Nicolae, vlădica de Rădăuți, o poiană lângă Vijnița (în hotarul Lucavățului). Martori: Constantin Turcul staroste, Lupul Chirescul și alții. Al doilea document, se referă la Toader Bercea cu frații lui și alții, care dăruiesc mănăstirii din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vijnița, zidită de Nicolae, episcop de Rădăuți, o poiană ce este în obârșia Mihodercăi, pe deasupra satului Vijnița.[5]

Din Iași, în 1723 martie 9, Gheorghe Moțoc călugăr dă un zapis pentru un sfert din Vijnița ținutul Cernăuți, menționând că a întors 100 lei cumnatei sale, stolniceasa Agafița Predoaia pentru comândul (înmormântarea) soacrei sale, având întărire de la Mihai Racoviță voievod. Din acest sfert de sat, dă jumătate, sau a opta parte din întregul sat Vijnița cu vecini, ginerelui său. Dănilă Giurgiuvan, pentru 50 galbeni, urmând să-și facă ispisoc domnesc.[6]

În urma jeluirii lui Sandu Sturza mare vistier și Macri, stăpânii satului Vijnița pe Ceremuș, ținutul Cernăuți, se face hotarnica satului, în prezența martorilor, oameni bătrâni din Vijnița, Ispas, împreună cu stăpânii lor: Sandul Tăutul, Toader Goian, Ioan Popovici și Constantin Tăutul, dând mărturie hotarnică. Hotare: Poiana Cireșului, moșia Ispasului, a Lucavățului, poiana Tocarna, gura Solonețului, pârâul Mihodra, fântâna slatnii. Pe baza acestei hotarnice, la 12 martie 1731, Grigore al II-lea Ghica, domnul Moldovei, întărește lui Sandu Sturza mare vistier și Macrii, uric de stăpânire și hotărnicie, asupra satului Vijnița pe Ceremuș, ținutul Cernăuți.[7]

Schitul Vijnița s-a bucurat, în 5 aprilie 1742, de miluirea domniei Moldovei, primind în fiecare lună, 2 ocă untdelemn, 100 dramuri tămâie și 3 camene de morun.[8]

La 13 februarie 1782, ieromonahul Samuil, egumenul schitului Vijnița din ținutul Cernăuți, declară în fața Comisiei imperiale austriece de delimitare a proprietăților din Bucovina, că nu are scrisori care să documenteze asupra întemeierii schitului. Se știe că Nicolae, episcop de Rădăuți, a fost ctitorul. O însemnare pe un Apostol, aflat în biserică, menționează un alt binefăcător, anume Constantin Turcul. Schitul se susținea din elemozină, poseda un petec de fânaț din care-și hrănea un cal; pe aceeași bucată de pământ se afla și o grădină. Hramul bisericii era Adormirea Maicii Domnului.[9]

Schitul a fost desființat de către austrieci în 1783, iar biserica a devenit parohie. În 1784, episcopul Dositei Herescu menționează în protopopiatul Ceremușului, parohia satului Vijnița și a Cernahusului, cu 184 familii ortodoxe, având 2 biserici și 2

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

preoți.[10]

Note bibliografice

1.Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei şi O samă de cuvinte*, Ediția Iorgu Iordan, Bucureşti, E. S. P. L. A., 1955, p. 108.
2.Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, I, Bucureşti, Tip. Glasul Bucovinei, 1933, p. 185-187.
3.*Ibidem*, p. 243; *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 153.
4.*Dionisie Udişteanul, Calistru Vartic, episcop locțiitor de mitropolit în timpul refugiului al doilea al mitropolitului Dosoftei al Moldovei, Iaşi*, "**Mitropolia Moldovei şi Sucevei**", nr. 3-4/1969, p. 419.
5.Teodor Bălan, *Op.cit.*, III, p. 86-87; *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcția Arhivelor Centrale*, Supliment I, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1975, p. 327.
6.Teodor Bălan, *Op.cit.*, IV, p. 21-22.
7.Teodor Bălan, *Op.cit.*, IV, p. 96-97; *Din tezaurul documentar*, p. 236, 237.
8.Corneliu Istrati, *Condica lui Constantin Mavrocordat*, III, Iaşi, Multiplicat de Universitatea "Al. I. Cuza", 1987, p. 235.
9.Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, Tipografia I. R. a Curții şi a Statului, 1912, p. 95, 263-264.
10.Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina şi a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, Bucureşti, Editura Casa Şcoalelor, 1916, p. 203-210.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SCHITUL BROSCĂUȚI PE CEREMUȘ

Satul Broscăuți pe Ceremuș se afla în anul 1602 în stăpânirea marelui logofăt al Moldovei. Luca Stroici, el fiind dăruit la 20 august 1616, mănăstirii Dragomirna, de către fiul acestuia, Ionașcu Stroici. La 4 martie 1648, jumătate din satul Broscăuți, ținutul Cernăuți, se afla în stăpânirea lui Grigore Ropceanul, trecând apoi de la acesta, în proprietatea lui Dumitrașcu din Călinești.

La 5 octombrie 1735, Constantin Mavrocordat, domnul Moldovei, întărește lui Grigoraș Stroescul biv comis, ocini și moșii din satul Broscăuțid ținutul Cernăuți, ce fuseseră cumpărate de moșul său Lupul Stroescul biv vornic, de la Nastasia, fata lui Grozav și a Mintii, a unei fete a lui Măteeș și două poiene, anume Gabenul și Spicinul, tot din Broscăuți. În 1744 iunie 1, Iuon gramatic declară că socrul său Iuon Neniul, spătar, vânduse lui Sandul Volcinschi moșia Broscăuți, care intră în stăpânirea lui Toader, Gheorghi și Gavril Volcinschi. În 1766 septembrie 1, Ștefan, fost vornic de poartă, hotărește jumătate din satul Broscăuți ținutul Cernăuți. Răzeșii declară că satul întreg a fost al strămoșului lor, aga Ropceanul și vânzând Nastasia Robceniția jumătate de sat, au stabilit drept hotar între cele două jumătați, un drum pe lângă pârâul Hliniția, care a fost acceptat și de către Constantin Volcinschi.[1]

Schitul de lemn din Broscăuți a fost ridicat în 1752 de către mazilul Constantin Volcinschi și soția sa Maria.

La 6 februarie 1771, Maria, născută Goian, văduva lui Constantin Volcinschi, cu copiii săi Ioan și Paraschiva, dăruiesc schitului din Broscăuți, o fântână făcută lângă schit în anul 1770 octombrie 11. Acest schit a fost făcut de soțul său Constantin Volcinschi, la îndemnul lui Dositei episcopul de Rădăuți, care îl și sfințește, fiind înzestrat de el și de frații săi, Gavrilă căpitan și Gheorghe, în anul 1752 (7260) iunie 10, cu un mic deal ce se află foarte aproape de schit.[2]

La Cernăuți, în 19 ianuarie 1778, Nicolae, fiul lui Sandul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Săvescul şi al Aniţei, fiica lui Drăghin din Cuciurul Mic, dăruieşte lui Casian Grievschi ieromonah şi egumen al schitului Broscăuţi, părţile sale şi ale fraţilor săi din satul Broscăuţi, ţinutul Cernăuţi. Pentru părţile lor din acest sat, Nicolae i-a despăgubit pe fraţii săi, dându-le părţi din alte sate ale sale. Egumenul să stăpânească aceste părţi de sat pe timpul vieţii sale, iar după aceea să treacă în stăpânirea schitului. A scris Andreaş Daşcovici.(3)

Nazarie, egumenul schitului Broscăuţi declara, la 16 februarie 1782, Comisiei de delimitare a proprietăţilor, că Volcinschi Constantin a dat o bucată de pământ lui Ilarion călugăr, pe care acesta a ridicat schitul cu ajutorul lui Volcinschi. Schitul poseda de la Volcinschi un teren de circa 10 fălci, pe care avea o livadă, o grădină de zarzavat, iar pe rest porumb, fân şi 3 fălci pădure. Semnează comisia.(4)

Schitul a fost desfiinţat, în august 1783, biserica de lemn a fost închisă, astfel că în timp ea s-a năruit.(5)

Reorganizarea bisericească, din anul 1784, menţionează parohia din Broscăuţi, în protopopiatul Ceremuşului, cu 75 familii, o biserică şi un popă.(5)

Note bibliografice

1. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 98; Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, IV, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Sivestru, 1938, p. 125-127.
2. *Din tezaurul documentar*, p. 403-404.
3. *Ibidem*, p. 428.
4. *Ibidem*, p. 451.
5. Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Bucureşti, 1916, p. 205.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

SCHITUL OSTRA SAU BARBEŞTI PE CEREMUŞ

Data întemeierii schitului Ostra, denumit şi Vostra, de pe teritoriul satului Barbeşti pe Ceremuş, ţinutul Cernăuţi, o aflăm dintr-un zapis al lui Nicolae Calmuţchi din 3 iulie 1776, mazil, ce stăpânea o parte din acest sat. El scrie că s-a călugărit la mănăstirea Neamţ, pe timpul egumenului Benedict, când şi-a luat numele monahal de Natanail, sau Nafton.

În anul 1762, el a ridicat pe partea lui de moşie din Barbeşti, schitul Ostra, pe care l-a înzestrat cu 92 fălci de pământ, cu sume de bani, vase de argint, odăjdii pentru cult, un potir de aur, animale şi multe altele. Timpul cât a funcţionat acest schit este foarte scurt.(1)

La 5 februarie 1782, în faţa Comisiei imperiale de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, se prezintă diaconul Ignatie, egumenul schitului Ostra-Barbeşti, care declară în plus faţă de cele scrise de către monahul Natanail, că lăcaşul mai posedă 8 fălci de pământ, dăruite de către fiica lui Samson, având în total 100 de fălci.(2)

Schitul a fost desfiinţat de către austrieci în 1783. Catapeteasma bisericii a fost vândută cu 130 florini, cărţile au fost împărţite pe la alte biserici. Unele dintre clădirile de lemn ale schitului au fost utilizate de către economatul din Coţmani, iar altele s-au vândut, banii fiind depuşi la Consistoriul din Cernăuţi.

În 13 octombrie 1783, Ignatie ieromonah şi purtător de grijă al schitului Ostra ţinutul Cernăuţi, timp de doi ani şi jumătate, se plânge lui Dositei, (Herescu) episcopul Rădăuţilor, şi Consistoriului (din Cernăuţi) că, la rechemarea lui la Rădăuţi, protopopul Toader Zelenevschi, care a venit cu răvaşul arhimandritului Meletie (Ghica) să vândă lucrurile tuturor schiturilor, i-a luat bunurile sale personale şi anume: o *Psaltire* de Kiev (Chiov), material de construcţii, un caş, 87 păsări şi 11 raţe, pe care le-a dus la casa sa. Mai scrie că, din anul 1782, au rămas la schit 30 coreţe păpuşoi, două pătrări mazăre, două pătrări fasole. În anul 1783, pe terenul schitului, a însămânţat 7 fălci păpuşoi, o falce de ovăs, jumătate de falce parâng, fasole şi grădina de legume.(3)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Lângă dumbrava unde a fost schitul, moşiereasa Alexandra Dileirschi a ridicat, în 1885, o biserică nouă cu hramul Sf. Dumitru.[4]

Reorganizarea bisericească făcută, în anul 1784, de către Dositei Herescu episcop al Bucovinei, menţionează parohia din Barbeşti, aparţinând protopopiatului Ceremuşului, care avea 119 familii, o biserică şi un preot.[5]

Note bibliografice

1. Erast Hostiuc. *Schiturile şi sihăstriile Bucovinei de altă dată*, Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1936, p. 56-57.
2. *Ibidem*.
3. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1983, p. 471.
4. Dimitrie Dan, *Mănăstirea şi comuna Putna*, Bucureşti, Edit. Academiei Române, 1905, p. 101.
5. Ion Nistor, *Istoria bisericii din Bucovina*, Bucureşti, 1916, p. 204-205

SCHITUL CORÂBNIŢA PE CEREMUŞ

Corâbniţa a fost cel mai sărac schit din nordul Bucovinei, iar despre el nu se cunoaşte decât un singur document, ce conţine şi el foarte puţine date.

La 15 februarie 1782, în faţa Comisiei imperiale de delimitare a proprietăţilor din Bucovina, se prezintă şi egumenul Benedict, care declară că schitul Corâbniţa a fost făcut pe pământul (locul) lui Tăutu, călugărit sub numele de Silvestru.

Schitul poseda 4 fălci de loc situat în codru, loc pietros şi sterp, folosit pentru fânaţ şi grădină. Acest pământ pentru care nu are documente, a fost dăruit de către mazilii Iordache Tomovei,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ştefan Giurgiuvean şi Ioan Tăutu.

Când a venit el la schit, acesta avea numai pereţii astfel că a fost nevoit să locuiască un timp în colibă, până ce, cu ajutor de la creştini, a putut acoperi biserica. Schitul este atât de sărac, încât călugării trebuie să-şi care iarna lemnele cu spinarea.

Schitul a fost desfiinţat de către austrieci în august 1'783, iar cele 4 fălci de pământ au fost restituite donatorilor care se mai aflau în viaţă la data respectivă.[1]

Note bibliografice

1. Erast Hostiuc (Costea), *Schiturile şi sihăstriile din Bucovina de altă dată*. Cernăuţi. Tip. Glasul Bucovinei, 1936. p. 56-57.

BISERICA ADORMIREA MAICII DOMNULUI (VOLOŞCAIA) DIN LWOW-UCRAINA

Între ţara Moldovei şi oraşul polonez Lwow, astăzi în Ucraina, au existat, încă din timpurile vechi, multiple legături comerciale, culturale şi politice. Lwowul fiind un principal centru vamal. Drumul comercial de la Marea Baltică, spre Dunăre, Marea Neagră şi părţile tătăreşti trecea prin Lwow, Cernăuţi, Siret, Suceava, unde era principala chervăsărie a Moldovei, şi unde se vămuiau mărfurile importate sau exportate, potrivit tratatelor de negoţ încheiate între părţi. Partea de sus a Moldovei era cuprinsă în ţinutul Ţeţina, menţionat documentar la 6 ianuarie 1395, devenit în a treia parte a secolului XV, ţinutul Cernăuţi. Oraşul cu acelaşi nume, Cernăuţi, apare în privilegiul de comerţ încheiat la Suceava, la 6 octombrie 1408, de către Alexandru cel Bun,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

domnul Moldovei, cu oraşul Lwow

Din punct de vedere confesional, populaţia polonă, cu regele şi nobilimea, era de religie catolică, iar rutenii şi numeroasa colonie de moldoveni şi greci erau ortodocşi, astfel că nu lipseau disputele confesionale. Pentru a-şi pastra privilegiile, nobilimea ruteană a trecut la religia catolică, urmându-i, în cursul timpului, populaţia de rând, ce era supusă permanent diferitelor constrangeri.

Locuitorii din Lwow aveau încă din secolul XIV o biserică de lemn, care a fost distrusă de un incendiu, ea fiind înlocuită de alta din piatră, tot de confesiune ortodoxă şi cu acelaşi hram, Adormirea Maicii Domnului, care este atestată documentar la 16 aprilie 1421 şi în anii 1425, 1467, 1510. Letopiseţul Stavropighiei din Lwow menţionează, în 1453, existenţa a opt biserici ruseşti (ortodoxe), între care era şi biserica orăşenească Adormirea Maicii Domnului, care şi ea a fost distrusă de marele incendiu din 1527.

Mihul, fostul mare logofăt al Moldovei până la urcarea pe tron a lui Ştefan cel Mare (1457), s-a refugiat în Polonia, de unde nu s-a mai întors, cu toate demersurile făcute de către domn. De la el a rămas o *Evanghelie* în limba slavonă, copiată de către un diac voloşin (moldovean), păstrată la Narodni Dom (Casa populara) din Lwow şi care are însemnarea: "*Ruga robului lui Dumnezeu, jupan Mihail (Mihul) logofăt al Moldovei şi al fraţilor lui, pan Duma şi pan Sica. S-a scris această sfântă Evanghelie în Lwow, din porunca lor, pentru sănătate trupească şi pentru pomenirea părinţilor lor, cu mâna mult păcătosului Trif (?) aşa zis diac Voloşin, în anul 6985 (1477), luna iulie 25*".

Tot din timpul lui Ştefan cel Mare, la Biblioteca Ossolinski din Lwow, se pastrează un *Minei* pe luna februarie, manuscris slavon, copiat de către diacul Isaia în 1492, ianuarie 25, pentru marele logofăt al Moldovei, Ion Tăutu şi dăruit mănăstirii cu hramul Adormirea Maicii Domnului. O încercare de identificare a acestui lăcaş, ne pune în faţa a trei alternative: biserica mănăstirii de Maici din Iţcanii Vechi, mănăstirea Humor, sau biserica moldovenească din Lwow, care avea acelaşi hram, cunoscute fiind multiplele legături pe care marele logofăt le-a avut cu regele şi cancelarul Poloniei, astfel că n-ar fi exclus ca Mineiul să fi fost

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

dăruit acestui lăcaş din Lwow.[1]

După incendiul din 1527, Frăţia bisericească Adormirea Maicii Domnului ridică o nouă biserică din piatră, dar fiind rău concepută şi executată, s-a prăbuşit, în 1547, căzând apoi şi turnul clopotniţă, ea supravieţuind în stare de ruină până în 1556.[2]

De această data Frăţia a apelat la ajutorul domnului Moldovei, Alexandru Lăpuşneanu (1552-1561 şi 1564-1568), care, între anii 1557-1559, a ctitorit o nouă biserica din piatră, tot cu hramul Adormirea Maicii Domnului amplasată în vechiul centru comercial, la intersecţia străzilor Russkaia, Serbscaia şi fosta Voloşcaia. Biserica era numită în popor "cerkwa volovska", respectiv biserica moldovenească. Cu timpul, în cvartalul atribuit Frăţiei, au fost ridicate pe rând, o şcoală greco-slavonă, o tipografie, spital, ospătării pentru pelerini şi sărmani. Aceste construcţii cu parter şi etaj, terminate până la finele secolului XVII, se completează reciproc şi formează un tot unitar, adăpostind în prezent Institutul Stavropighian unit cu biserica catolică, fiind subordonat direct Romei papale.

Istoricul acestui complex bisericesc, iniţial ortodox şi apoi greco-catolic, este cuprins în **Letopiseţul Institutului Stavropighian** (fosta Frăţie Stavropighiană), întocmit în secolul XVII de către Dionisie Zubyki, publicat în 1874, în limba ruteană, de către Petruszewicz şi utilizat în 1929 de către istoricul român P. P. Panaitescu. O altă scriere, tot în ruteană, a fost întocmită de Szaraniewicz într-o ediţie jubiliară cu documentele Stavropighiei din Lemberg, publicată în 1886. Slavistul român Ioan Bogdan publică, în rezumat, scrisorile dintre Frăţie şi domnitorii Moldovei, privitoare la acest complex bisericesc, în suplimentele II/1 şi II/2, ale colecţiei de documente Hurmuzaki. După o ediţie în polonă a acestui letopiseţ şi rezumate ale documentelor moldoveneşti aflate în arhiva Institutului Stavropighian, au fost publicate de către Dimitrie Ţopa în anul 1926. Lucrările publicate de către P.P. Panaitescu, Ioan Bogdan şi Dimitrie Ţopa au stat în principal la baza acestui studiu asupra bisericii Adormirea din Lwow, în perioada legăturilor sale cu Moldova. Mai amintim că în anii 1893-1894, preotul Ipolit Vorobchievici din Cernăuţi, a publicat o lucrare după ediţia jubiliară din 1886.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Având în vedere că regele Poloniei, nobilimea, autoritățile locale și poporul erau de religie greco-catolică, și se opuneau construirii unei biserici ortodoxe, Alexandru Lăpușneanu se adresează regelui Sigismund August al II-lea și obține, în 1556, din partea acestuia și a primăriei orașului Lwow, autorizarea ca Fratia bisericească să ridice un nou lăcaș, pe locul celei distruse prin prăbușirea zidurilor. Construcția bisericii a fost începută în 1557 și terminată în 1559. Se redau scurte rezumate după documentele păstrate în arhiva Institutului Stavropighian, care menționează contribuția Moldovei la ctitoria bisericii Adormirea.

La 22 februarie 1558, domnul Moldovei trimite un sol cu 100 zloți polonezi, comunicând că oamenii lui vor cerceta mersul lucrărilor de construcții și că va face, pe spezele sale, icoane, catapeteasma, ușile împărătești, toată împodobirea bisericii și proscomidierul (jertfelnicul). La 5 iulie se mai trimit 100 zloți, iar a doua zi, la 6 iulie, domnitorul dă îndrumări ca, în biserică, bărbații să stea în partea din față (naos), iar femeile în spate, în pronaos. Cere ca să i se trimită 4 tineri cântăreți bisericești, cu glas frumos, pe care-i va orândui să se instruiască în cântarea grecească și slavonă. Menționează că asemenea cântăreți s-au trimis acum din Peremisl. Este de presupus că această instruire în muzica bizantină se făcea la școala ce funcționa la mănăstirea Putna, de la care se cunosc un număr mai mare de manuscrise și autori de cântări religioase din secolul XVI și începutul secolului XVII.

În 1558 iulie 22 domnul Moldovei înștiințează Frăția că preotul din Suceava i-a raportat mersul lucrărilor de construcții, iar când va fi terminată biserica, să i se scrie înainte de sfințire și el se va îngriji de acoperirea tuturor cheltuielilor. Până atunci, să i se trimită crucile ce trebuiesc puse pe turla bisericii și va dispune ca acestea să fie aurite. Promite că va face un clopot, pentru care regele a încuviințat să-l comande în Polonia, fără a plăti vamă pentru 100 centnare de aramă, pe care el o va cumpăra cu 4 zloți centnarul. La 27 decembrie același an, domnitorul însărcinează Frăția ca să cumpere pe socoteala sa, două clopote, unul pentru biserica din Lwow și altul pentru cea din Suceava (probabil Sf. Dumitru, unde el construise, turnul clopotniței).

În anul 1559 februarie 23, mai trimite 80 zloți și înștiințează că icoanele sunt terminate împreună cu ornamentele, ce-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

rând ca să trimită pentru ridicarea lor. Acestor delegați li se vor da 50 boi pentru a fi vânduți în vederea încheierii lucrărilor. La terminarea bisericii, va trimite cele necesare pentru sfințire, mâncarea și băutura. Cere să fie turnat al doilea clopot de felul celui dintâi, scriindu-se pe el numele său, Alexandru, "*cu literele noastre creştineşti (chirilice) şi cu cele latineşti*". Este printre primele mențiuni documentare cunoscute de utilizare a grafiei latine în limba română. La 28 mai 1559 comunică iar că trimite boii prin solul său Bogdan, cerând să i se comunice terminarea bisericii ca să-l poată trimite pe episcopul său (Eftimie de la Rădăuți ?), iar la sfințire ar putea participa și episcopul de Lwow. Dacă va fi necesar, va cere și aprobarea regelui în acest scop. La 23 octombrie 1559, Lăpușneanu însărcinează Frăția ca să construiască o a doua biserică, dar nu mai mare, căreia i se va adăuga o capelă, Sf. Iunie, sau, după alte izvoare, Sf. Gheorghe.

Pisania bisericii a dispărut, dar textul ei este cunoscut după actele din arhiva Frăției, fiind la fel cu cel al ctitoriilor din Moldova:

- "*Cu voia Tatălui şi ajutorul Fiului şi săvârşirea Sfântului Duh, credinciosul şi de Hristos iubitorul Io Alexandru voievod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, binevoind din toată inima şi din tot gândul, a început şi a clădit acest hram întru slava şi lauda domnului nostru Isus Hristos şi a Adormirii Preacuratei Maria, al cărui hram este în slăvitul oraş Liov (Ilivov), pentru sănătatea şi pentru sufletul său şi al doamnei sale Roxandra şi al copiilor lor, Bogdan şi Petru şi Ioan şi domnița Teodora, în anul 7067 (1559)*"

Într-o descriere contemporană, biserica ridicată de către Alexandru Lăpușneanu este prezentată ca "*elegantă şi somptuoasă*", pomenindu-se ornamentele din gips și alabastru, dar nu se cunosc stampe contemporane. Silueta bisericii este redată în sigiliul Frăției din acea epocă, care are textul marginal: "*Frăția + din Leovu + a bisericii + Adormirea + Maicii + Domnului*". În mijlocul sigiliului este înfățișată o schiță stângace a bisericii cu trei turle terminate prin cupole, având un brâu zimțat pe fațadă, aproape de acoperiș. Intrarea se făcea lateral printr-un portal, pereții fiind susținuți de către contraforți, având în general un stil apropiat construcțiilor moldovenești din timpul respectiv.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dată în folosință, Lăpușneanu reproșează în 1561 iunie 20. că Frăția nu se interesează de biserică și nu o cercetează; se coc prescuri doar de mărimea unui măr, din care se iau jumătate acasă. Preotul nu este invitat la praznice, el nu are asigurat traiul, iar soția lui trebuie să vândă pâine în piață pentru a se putea întreține. Deși avea intenția ca și în viitor să susțină Frăția, el nu mai vrea să știe de ea.

Revenit în a doua sa domnie, Alexandru Lăpușneanu scrie Frăției, la 24 iulie 1665, că-l trimite pe preotul său însoțit de servitori, pentru a săvârși liturghia și litia în biserică, căruia i-a dat bani pentru hrană și băutură, praznicul să se facă în biserică, cu ușile închise, iar pe leși să nu-i lase înăuntru, fiindcă un lucru ca acesta nu se cuvine. Printr-o scrisoare din 22 aprilie 1566, Lăpușneanu însărcinează Frăția ca să tocmească și angajeze un meșter în numele lui, care să acopere întreaga biserică cu aramă frumoasă. La 20 august în același an, Lăpușneanu reproșează că nu a fost anunțat de praznicul de la 15 august, dar va trimite pentru cel de la Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie) pe preotul său, un diac și 2 servitori, care să fie de față la serviciul dumnezeesc și să se roage pentru el (era bolnav, în special de ochi), iar în ziua praznicului să lase lumea să bea și să mănânce pe socoteala sa. Grav bolnav, Lăpușneanu se călugărește luând numele de Pahomie, iar în martie 1568 moare, fiind înmormântat la ctitoria sa, mănastirea Slatina.

Biserica Adormirea a fost pictată în interior și exterior în anul 1565; în 1566 a fost acoperită cu aramă, iar după alte surse cu olane. Clopotnița s-a remarcat ca o construcție aparte, montându-se, în 1569, clopotul "*Alexandru*" al domnului Moldovei, iar în 1571 cel numit "*Kiril*" făcut pe cheltuiala ducelui Korecki din Rusia.

Din păcate, biserica a avut o existență foarte scurtă, căci, în 1571 un incendiu izbucnit la casele evreești din Lwow, a mistuit până în temelii și biserica Adormirea.[3] Cu o serie de reparații sumare de întreținere, făcute în 1580, biserica a mai putut fi utilizată până în 1591, când încep lucrările la o nouă biserică din piatră.

În biserica Adormirea, aflată în stare de apropiată ruinare, fuseseră îngropate rămășițele pământești ale lui Ioan Nicoară

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Potcoavă, care în noiembrie 1577, reuşise să ocupe tronul Moldovei timp de circa 2 luni, fiind alungat de la domnie de către Petru Şchiopul. Nicoară Potcoavă, care prin puterea sa îndoia cu mâinile o potcoavă, s-a refugiat în Polonia, unde din ordinul turcilor, a fost decapitat în Lwow la 16 aprilie 1578, fiind îngropat în biserica Adormirea din Lwow. Nicolae Iorga şi Al. Alexianu relatează, după o povestire contemporană, sfârşitul tragic al mândrului domn. Decapitarea s-a făcut în piaţa Lwowului, în plânsetele întregii nobilimi polone, dar mai ales în lacrimile de jale ale mulţimii. Martorii spectacolului povestesc, cum, pentru a fi îngropat creştineşte, mândrul cap ce nu ştia să se plece înaintea păgânilor, fusese cusut cu mătase de trup. La câţiva ani după moartea sa, o carte leşească tipărită la Cracovia, cuprinde viaţa şi tragicul sfârşit al fostului domn al Moldovei (**Krotky a pravidziwj opis wjechania do Woloch Iwana Wojewody Ktorego Podkowa zowa**, Cracovia, 1578). O carte a lui I.I.Smirnov, intitulată **Opisanie odnogo polaskago sbornica portretova XVII a veaca**, Moscova, 1911, cuprinde un album polon cu portrete domneşti-moldoveneşti, în care apare şi cel al lui Nicoară Potcoavă. Urmele mormântului lui Nicoară Potcoavă nu se mai află în actuala biserică.[4]

*

Negustorul cretan, Constantin Corniact (Corniactus) fusese în slujba lui Alexandru Lăpuşneanu, fugind în 1563 în Polonia, pe timpul domniei lui Heraclid Despot. Acumulase o mare avere şi se căsătorise au nobila polonă Anna Diduszieka, primise indigenatul (titlul de nobil), fiind agreat de regele Poloniei şi de către domnul Moldovei Ieremia Movilă (1595-1606). Portretul lui, pictat pe pânză, îl înfăţişează în costum de nobil polon, în haină lungă din brocart negru, cu papuci turceşti în picioare, toate redate evident după o frescă aflată în biserica distrusă de incendiu. În partea inferioară a portretului se află o lungă inscripţie în limba latină, ce redă datele biografice menţionate mai sus. A decedat la 1 august 1603, fiind înmormântat în biserica Adormirea Maicii Domnului din Lwow. Textul inscripţiei, publicat de Nicolae Iorga: - "*Hic iacet generosus dominus Constantinus Corniacticus, in insula Creta, patria sua, parentibus nobilitate et potentia clarissimis natus qui inde in Valachiam Cisalpinam veniens et ab*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

insignem in rebus gerendis prudentiam ab Alexandro principe administrationi suidem Valachicae praefectus, postea ab Augusto rege honorificentissime, accessitus cum se sua que omnia in Poloniam contulisset, ab eodem principe in album indigenarum adscriptus, tempore deinde Stephani, regis Poloniae, officio, maxime cum reipublicae emolomento, perfectus, plurimis eidem reipublicae officiis, diem extremum obiit. Vixit anno 86, decesit primo augusti anno 1603".[5] Între anii 1572-1578, Corniact a construit din piatră clopotnița alăturată bisericii Adormirea, înaltă de 65 m, numită după ctitor "**Turnul Corniact**", care era acoperit cu plăci de plumb. Prin silueta lui zveltă, s-a creat un aspect arhitectural mai deosebit bisericii din Lwow. În 1580, leşii catolici împiedecau aşezarea clopotelor în turn, astfel că la 20 mai, la Vilna, Corniact obține aprobarea regelui ca polonii din Lwow să nu mai pună piedeci montării clopotelor. Tot el a mai ridicat şi capela Trei Ierarhi din cadrul ansamblului respectiv. În 1616, un nou incendiu topeşte acoperişul de plumb al turnului, precum şi clopotul Kiril. Turnul a mai fost restaurat în 1695. În biserica Adormirea a existat, până în 1837, statuia în marmoră a lui Constantin Corniact, care a fost sfărâmată de către sacristianul Vasile Nestorovici, pentru a dispare urmele vechii biserici ortodoxe. În afara portretului său, au mai existat unul al fiului lui Corniact şi altul al nepotului acestuia, dar care au dispărut.[6]

*

Frăția bisericii ortodoxe Adormirea Maicii Domnului din Lwow avea în rândurile sale oameni cu stare materială bună, nobili, negustori, prelați, meseriaşi, boieri moldoveni, care se ocupau de treburile acestui lăcaş, precum şi de biserica Sf. Onufrei tot din Lwow aflată în subordine, iar ulterior şi de spital, tipografie, şcoală şi alte instituții.

La 1 ianuarie 1586, patriarhul Ioachim al Antiohiei, emite statutul şi regulamentul de funcționare al Frăției Bisericeşti, care va avea de acum dreptul de a înființa o şcoală greco-slavonă, spital, tipografie, privilegii confirmate la 1 decembrie 1587, de către patriarhul Ieremia al Constantinopolului. În noiembrie 1589, el întăreşte statutul Frăției, acordându-i independența față de episcop, mitropolit, sau putere laică, ea fiind supusă direct sub

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ascultarea Patriarhiei din Constantinopol. În 1593, tot Ieremia îi dă statut de stavropighie, având ca însemn o cruce patriarhală cu trei brațe.(7)

În 1597, Ghedeon Balaban, episcop de Halici, Lwow, Kamieneț-Podolsk, primește titlul de "**Exarh al Scaunului patriarhal din Constantinopol**", întemeind la Lwow Stavropighia Sf. Onufrei, devenind astfel, din episcop, capul bisericii ortodoxe ruse. Frăția de la biserica Adormirea intră în conflict cu exarhul Ghedeon Balaban, refuzând supunea față de el ca jurisdicție, acesta urmărind și scopul ca la moartea sa, să fie înscăunat arhimandritul Isaia, o rudă de a sa. Conflictul a luat amploare, intervenind în medierea părților, Ieremia Movilă domnul Moldovei, și marele său logofăt Luca Stroici. Aflat la Lwow, Luca Stroici mediază conflictul și curmă certurile, întocmindu-se la 21 ianuarie 1602, un act între părți, care, în încheiere, menționează: "*La care împăcare și hotărâre a fost de față milostenia sa domnul Luca Stroici, logofătul țării Moldovei, care a iscălit cu mâna sa și a pus pecetea*". În 1607, s-a făcut și împăcarea cu episcopul Ieremia Tissarowki. Logofătul Stroici va rămâne în continuare un mare susținător al Frăției Stavropighiene din Lwow, adresându-le multe scrisori privind intervențiile sale pe lângă Ieremia Movilă de a le trimite ajutoare pentru ridicarea unei noi biserici.

Între 1593-1595, maloruşii din Ucraina, Podolia și Volhânia au trecut la religia catolică, primind unirea cu Roma. Lupta confesională din acest spațiu de hotar între ortodoxie și catolicism, a fost foarte importantă pentru Frăția ortodoxă din Lwow, care rămâne în continuare timp de peste un secol, ascultătoare de Patriarhia din Constantinopol, neprimind unirea.

*

În 1590, biserica Adormirea, ctitorită de Alexandru Lapuşneanu, se afla într-o stare deplorabilă, amenințând cu prăbușirea. Frăția Stavropighiană se adresează și de această dată domnilor Moldovei pentru ajutor material în vederea construirii unei noi biserici. La 8 octombrie 1590, se cere sprijin și lui Gheorghe Movilă, mitropolitul Moldovei, care a fost îndemnat spre acordarea ajutorului și de către patriarhul Ieremia al Constantinopolului care făcuse o vizită canonică în Galiția. La 15 decembrie 1590, Petru Șchiopul, domnul Moldovei, înștiințează Frăția că

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

intervine la regele Sigismund al III-lea, atât pentru încuviințarea zidirii bisericii, cât și pentru ordinul pe care să-l dea primăriei din Lwow ca să nu pună piedici în construirea acestei biserici ortodoxe. Pentru primele cheltuieli, asigură 50 taleri din venitul vămii Moldovei. Se primesc scrisori și din partea unor boieri de-ai săi, ca logofătul Luca Stroici și Ieremia Movilă mare vornic, că vor da și ei sprijin construirii bisericii.[8]

În 1591, se începe lucrul la noua biserică care urma să devină una din cele mai monumentale clădiri ale orașului Lwow, complex realizat în decurs de 40 ani cu sprijinul nemijlocit al Moldovei. Colecta inițiată de Frăție și cererea de ajutor către Teodor Ivanovici, țarul Rusiei, au avut rezultate neînsemnate.

Petru Șchiopul renunțase la domnie, părăsind Moldova, astfel ca Frăția se adresează, în 1592, la 18 martie, lui Aron Voda. E o scrisoare plină de laude și urări, preamărind pe "*Sfânt răposat părintelui Măriei Tale Alexandru Lăpușneanu, mare binefăcător al multor creștini*". Se cerea sprijinul și ajutorul domnului, ca doi negustori greci din Iași să-și plătească datoriile de peste 1250 zloți față de Frăție. Aron Vodă a oferit ajutor și a poruncit să fie plătite datoriile față de Frăție, prin orânduitorii bisericii din Lwow. În 1593, se continuă lucrările, dar din lipsa fondurilor, ele au fost stagnate.

Odată cu venirea la tronul Moldovei a lui Ieremia Movilă, se reiau legăturile cu Frăția din Lwow, în vederea construirii noii biserii. La intervenția din 1598 mai 17, a lui Ieremia Movilă, regele Poloniei a interzis polonilor din Lwow ca să împiedice ridicarea bisericii ortodoxe. La 17 mai în același an, de la mănăstirea Sucevița, logofătul Luca Stroici comunică Frăției că domnul le trimite 500 zloți pentru zidirea bisericii, punând însă condiția ca relațiile cu episcopul exarh Ghedeon Balaban să fie de bună înțelegere și să justifice, în fața pisarului Jurcă, cheltuielile făcute. Peste câteva zile, la 8 iunie, Luca Stroici transmite nemulțumirile sale că au dărâmat o parte din zidul de cărămidă în vederea refacerii lui din piatră cioplită, care cere bani mulți vreme îndelungată. La 12 iunie și 9 iulie 1599, au fost trimiși 1000 zloți pentru zidirea bisericii. Din scrisorile lui Luca Stroici aflăm că Ieremia Movilă a trimis 800 zloți la 30 martie și 2 iulie 1601, 1000 zloți în 1602, precum și 1000 zloți în 1603, mai 14. În același an, se aflau la Iași pietrarul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Procop Feodorovici şi pictorul zugrav Filip Feodorovici ce fusese însarcinat cu pictarea bisericii, cu misiunea de a informa pe domn, despre felul în care înţelege Frăţia să continuie lucrul. La 12 iulie 1604, Ieremia Movilă trimite 1000 zloţi, promiţând că peste câteva săptamâni va mai trimite aceiaşi sumă. În 1605, ianuarie 12, domnul cere ajutorul Frăţiei pentru diacul său Andrei, trimis de la Suceava, pentru a cumpăra hârtia necesară copierii cărţilor bisericeşti, şi să-i caute dieci (diaconi) care pot scrie cărţi pentru trebuinţele sale. Le trimite şi o scrisoare de recomandare din partea logofătului Luca Stroici. La 30 august le trimite 1000 zloţi polonezi, scriindu-le că anul viitor doreşte ca biserica să fie terminată. În 1606, aprilie 17, domnul scrie Frăţiei, exprimându-şi părerea de rău că zidirea bisericii s-a oprit din cauza mitropolitului, anunţând că a trimis 1000 zloţi, iar din Cameniţa, la 18 mai acelaşi an, Luca Stroici anunţă trimiterea a 1500 zloţi polonezi. În calitatea sa de mare logofăt al Moldovei, el a trimis la Lwow pe tinerii Toma şi Gavril pentru studii, pentru care scrie Frăţiei "*fiţi buni cu dânşii... că poate vor învăţa*" [9] La 30 iunie 1606, Ieremia Movilă moare, fiind înmormântat la ctitoria sa, mănăstirea Sucevita, iar în 1611, moare şi Luca Stroici, înmormântat la mănăstirea Dragomirna, unde a fost unul dintre ctitori.

Noul domn al Moldovei, Simion Movilă (1606-1607), scrie Frăţiei la 15 iulie 1607, că şi el va colabora la construcţia bisericii, trimiţând 1000 zloţi polonezi, scuzându-se că visteria ţării este lipsita de mijloace în timpul de faţă. Pentru primirea de ajutoare, este trimis în Moldova Paul Mihailovici, pe care Marghita, soţia domnului, îl îndrumă la starostele de Cernăuţi, ca să-i dea bani din vânzarea boilor domneşti trimişi în Polonia.

Din Kamienet-Podolsk, la 14 iunie 1609, scrie Frăţiei şi doamna Elisabeta, soţia decedatului domn, Ieremia Movilă, care dorea ca împreună cu fiul ei, să ducă la bun sfârşit zidirea bisericii, fiind nemulţumită de amestecul altora în această treabă. La 21 februarie 1610, solii Frăţiei duc o scrisoare boierului Isac Balica hatman, cerându-i ajutorul; la finele scrisorii mai sunt menţionaţi şi alţi boieri moldoveni cărora să li se solicite contribuţia: Nestor Ureche, mare vornic, Dumitrache Chiriţă, mare postelnic, Pătraşcu Şoldan, mare vornic, Costea Băcioc, mare paharnic, toţi boieri din partida Movileştilor. În 1612, Nestor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ureche, tatăl cronicarului Grigore Ureche, aflat în Polonia, s-a înscris ca membru al Frăției din Lwow. La 11 martie 1610, Elisabeta Movilă și la 12 iulie 1610, Constantin Movilă, trimit câte 400 zloți, domnul scuzându-se că din cauza tributului către turci, nu poate da mai mult, dar se va îngriji, împreună cu mama sa, ca biserica sa fie terminată cât mai curând. La 27 iulie 1611, Constantin Movilă scrie Frăției, că mama sa, Elisabeta a cedat 600 zloți polonezi ce urmează să-i primească de la negustorul Luca din Camenița, ca să fie încasați de către Frăție, promițând că el și mama sa le vor mai da câte 600 zloți fiecare din veniturile lor de la moșia pe care o au la Ustie-Polonia. Prin altă scrisoare, din 12 septembrie 1612 doamna Elisabeta anunță că nu dorește să se amestece alții la protectoratul bisericii și că o va termina împreună cu fiul ei însă la 10 noiembrie 1612, Constantin Movilă este detronat, ajutorul familiei Movilă încetează practic, iar lucrările de construcție a bisericii au fost oprite. Scrisorile doamnei Elisabeta Movilă către Frație au fost doar promisiuni ce nu au putut fi onorate.[10]

În 1616, un nou mare incendiu a cuprins și biserica, arzand toata partea ei din lemn, iar la clopotnița din Turnul Coniact s-au topit clopotul Kiril și acoperișul de plumb.

Ipolit Vorobchievici citând lucrarea lui Szaraniewicz, ne oferă date despre contribuția în bani adusă de către domnitorii din familia Movilă pentru zidirea bisericii Adormirea Maicii Domnului din Lwow: Ieremia Movilă 450 florini, 1000 galbeni și 300 ruble; Simion Movilă cu 1000 zloți; Constantin Movilă cu mama sa Elisabeta, 2000 galbeni; Miron Barnovschi Movilă, 10.000 zloți. Se cunosc și unii dintre arhitecții care au lucrat la biserica Adormirea; din 1591 Paul Romanul, iar din 1597 Woicich Kapinos și pietrarul Ambrozie, urmați de alții din timpul lui Miron Barnovschi.[11] Între anii 1633-1637, icoanele și interiorul bisericii au fost pictate de către Nicolae Petrachnovicz.

Următorii domnitori ce s-au succedat la tronul Moldovei au contribuit la continuarea lucrărilor bisericii. La 31 mai 1617, Radu Mihnea trimite Frăției 100 zloți, făgăduid și alți bani. Moise Movilă, viitorul domn între 1630-1631, 1633-1634, a predat, la 16 aprilie 1624, spre păstrare în beciurile bisericii Adormirea, trei cufere cu diferite lucruri. Pentru ca după moartea sa nimeni să nu poată afirma că în aceste cufere au fost odoare în 1656 el enumeră

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

lucrurile păstrate în acestea. El a dăruit bisericii 2 table din argint, care în 1926, se mai aflau în altarul bisericii.[12]

Un ajutor substanțial pentru reluarea și terminarea bisericii, a dat un alt domn al Moldovei, tot din familia Movileștilor, respectiv Miron Barnovschi-Movilă. La 12 mai 1627, din Iași, la solicitarea Frăției, Miron Barnovschi (1626-1629, 1633) scrie că după pilda înaintașilor săi, Ieremia și Simion Movilă, va da ajutor, dar în timpul de față nu are bani gata, din cauza călătoriei la sultanul turc (pentru învestirea ca domn), dar va da în schimb salpetru (silitră pentru praf de pușcă) care să fie vândută în Polonia, iar banii rezultați vor fi dați pentru terminarea bisericii. Din tabăra de la Țuțora-Iași, scrie că trimite 1000 camene de salpetru la Snyatin, prin Lucian Vasilievici, care din cauza războiului cu suedezii nu poate trece în Polonia. Vinde la Hotin doar 593 camene, cu 4746 zloți, pe care-i depune în visteria bisericii. Prin evreul Solomon, domnul trimite în 1628, 2000 zloți. Din Hotin, Miron Barnovschi scrie că va termina lucrul început, trimite 3000 zloți, precum și 150 taleri din partea logofătului. În afara scrisorii din 21 iulie 1629 având conținutul de mai sus, domnul mai trimite daruri prin cămărașul Teodor, iar apoi, Dimitrie mare logofăt mai dusese 300 galbeni. La 30 august 1629, Miron Barnovschi a fost detronat, astfel că se retrage la moșia sa din Ustie-Polonia, de unde mai dă alte ajutoare permițând terminarea bisericii.

La 20 mai 1630, un fulger a lovit Turnul Coniact, focul pătrunzând și în biserică, distrugând parte din lemnărie și pictură, care au fost reparate, stricăciunile fiind de mai mică importanță.

Retras la moșia sa din Ustie, Miron Barnovschi a fost solicitat de Frăție în anul 1630, pentru diferite lucrări. El răspunde că dacă Dumnezeu îi va întoarce domnia, va face tot ce este necesar bisericii. A trimis 10 vase bisericești din argint, felurite moaște de sfinți. Catapeteasma fiind aurită numai parțial, Frăția îi cere ajutorul după putință, și să hotărască ziua sfințirii bisericii. Domnul raspunde la 10 aprilie, că ar dori ca sfințirea să fie amânata pentru o vreme mai liniștită, când va recăpăta tronul Moldovei, iar mitropolitul și episcopii vor oficia slujba de sfințire. Fiind terminat altarul și putându-se oficia serviciul divin, Frăția intervine din nou pentru fixarea datei de sfințire. La 10 septembrie, Barnovschi fixează data de 21 noiembrie, când nu s-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

a putut respecta programarea făcută. În decembrie 1630 intervine Ieremia Tissarowcki, episcopul de Lwow, care-i dăruieşte un *Octoih* tipărit de către Frăţie şi care fusese închinat fostului domnitor; se stabileşte ca sfinţirea să fie făcută în a treia duminică după botezul Domnului; ea a fost oficiată la 16 ianuarie 1631.

După 40 de ani cât a durat clădirea acestui măreţ lăcaş al ortodoxiei din Lwow, ce a fost ridicat cu sprijinul nemijlocit al domnilor Moldovei, a avut loc sfinţirea Bisericii Adormirea Maicii Domnului, numită şi biserica Moldovenească, sau Voloşcaia. Din Ustie, Miron Barnovschi trimite la 10 ianuarie 1631 o scrisoare, numind, ca reprezentanţi ai săi, pe arhimandritul lui, curteni şi slugi, asigurând cele necesare sfinţirii. Aceştia au dus în dar din partea lui Miron Barnovschi o cruce sculptată în lemn de chiparos, cu ornamente în spirală şi scene din patimile lui Hristos, toate în stil baroc. Crucea se păstra între cele două războaie mondiale, în tezaurul Institutului Stavropighian-Lwow. Au mai fost dăruite, veşminte preoţeşti, un felon, un orar brodat cu argint, precum şi un covor persan. Sfinţirea bisericii a fost oficiată de către Ieremia Tissarowcki episcop de Lwow, un sobor de preoţi, participând numeroşi nobili şi credincioşi din părţile ruseşti, membrii ai Frăţiei, care plângeau de bucurie că în timpul când s-au răpit de către uniatii greco-catolici multe biserici ortodoxe, iar altele au fost dărâmate, s-a ridicat un nou sfânt lăcaş de o deosebită măreţie.

Arhitecţii ce-au proiectat şi urmărit în timp ridicarea bisericii au fost italienii Paul (Pavel) din Roma, Adalbert Kapinos şi un alt italian care şi-a polonizat numele.

În interiorul bisericii, sub balconul corului, se află textul ctitoricesc al domnilor Ieremia şi Simion Movilă, cu stema Moldovei, încadrată într-un cerc care conţine pe marginile exterioare, elemente sculptural-decorative, iar deasupra ei, o coroană princiară. Un alt pandativ cu textul ctitoricesc al lui Miron Barnovschi-Movilă se afla în continuare la baza turlei, având o stemă moldovenească identică cu a fraţilor Movilă. Pe frontonul bisericii se află pisania slavonă din anul 1629, prin care biserica este închinată lui Hristos, rugându-l să-i mântuiască pe ctitori şi pe oamenii de necredinţă (aluzii la trecerea la unirea cu catolicii) care se încheie astfel: "*Prealuminatul domn al Moldovei, Miron Barnovschi-Movilă, săvârşitorul bisericii. Prealuminata amintire a celor*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

doi voievozi ai Moldovei, Ieremia şi Simion Movilă, ctitori ai bisericii". Dimitrie Ţopa scrie că în interiorul bisericii au fost puse stemele regatului Poloniei, a împărăţiei Rusiei şi a voievodului Moldovei, cu inscripţia: "*S-a început şi s-a terminat clădirea acestei biserici sub prealuminata domnie a lui Sigismund III. Prealuminatul domnitor, voievodul Moldovei, Miron Barnovschi-Movilă, a terminat biserica. Ţarul, mare cneaz din Moscova-Rusia, Pavel, a fost binefăcătorul bisericii, iară prealuminaţii voievozi ai Moldovei, Pavel (corect Petru Şchiopul), Ieremia şi Simion Movilă, ctitorii bisericii*".[13]

În secolul trecut, Ion Bianu a publicat şi textul slavon al inscripţiei din interiorul bisericii, săpată în piatră, aflată la dreapta şi stanga uşii principale de intrare în lăcaş. În partea stângă: "*Ale tale, dintru ale tale, ţie, împărate Hristoase, robul tău Miron Barnovschi, voievodul Moldovlahiei, sfârşitorul acestui hram cu dragoste aduce*". În partea dreaptă: "*Primeşte dar cu milostivire, Tu, care te-ai răstignit cu trupul Isuse, cuvintele lui Dumnezeu şi pe toţi ctitorii hramului acestuia şi pe popor, mântuieşte-i de credinţa rea. Anul 7137 (1629)*".[14]

Istoricul de artă polon M. Sokolowski (**Arta bisericească la ruteni şi în Bucovina, Lemberg**, 1889, scrisă în limba polonă), citat de P.P.Panaitescu, afirmă despre acest lăcaş, aflat la hotarul dintre civilizaţia bisericii ortodoxe şi cea a bisericii catolice: "*A clădit-o un italian şi are urme ale Renaşterii italiene şi ale Barocului, şi, totuşi, pe lângă acestea are forme bizantine, aşa că impresia generală înfăţişează caracterul acestui oraş, aflat la graniţa a două civilizaţii. În forma sa actuală, biserica Adormirea Maicii Domnului din Lwow a fost precedată de alta, dispărută, care era mai apropiată ca tip arhitectural de arta moldovenească.*"

Miron Barnovschi ocupase din nou tronul Moldovei, aprilie-iunie 1633, dar chemat de turci la Istanbul, a fost executat la 22 iunie 1633, murind fără de nici o vină, cum spune cronicarul "*nevinovat au fost acest om*". Aflat în închisoare la Istanbul, în iunie 1633, fostul domn al Moldovei îşi întocmeşte testamentul, care prevede şi clauza ca prin vornicul Gavrilaş Mateiaş şi postelnicul Iancu Costin (tatăl cronicarului Miron Costin), să fie "*daţi 15.000 zloţi la biserica din Liov, care biserică am săvârşit-o noi cu cheltuiala noastră; şi multe cheltuieli a făcut breasla de la acea*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sfântă biserică din Liov cu zisa noastră. şi n-am apucat să plătim acele cheltuieli. Ca să aibă a plăti acelea ca să fie pomana noastră deplin".[16]

În voroava XXIII din "*O samă de cuvinte*", cronicarul Ion Neculce scrie: "*Când i-au tăiat capul lui Barnovschi vodă, calul lui au început a sări cât n-au putut să-l ție comisul în mână. Şi scăpându-l din mână, pe loc au căzut de au murit. Şi văzând turcii, mult s-au mirat şi au dzis: nevinovat au fost acest om*".[17]

Petru Movilă, fiul fostului domn Simion Movilă, luase calea armelor în Polonia, care l-a susținut la Istanbul pentru a fi investit ca domn al Moldovei, dar a fost refuzat de către turci. Având la bază temeinice studii umanistice, el se dedică bisericii, devenind în 1627 arhimandrit al Lavrei Pecerska din Kiev. În baza diplomei regelui Poloniei şi a hotărârii Patriarhiei din Constantinopol, în biserica Adormirii din Lwow, avu loc în 1632 începând cu a treia zi după Sf. Gheorghe, hirotonisirea şi sfințirea lui ca mitropolit ortodox de Kiev. Slujbele religioase ale hirotonisirii au fost oficiate de către episcopul Ieremia Tissarowcki de Lwow, Avram episcop de Smolensc, Isac de Peremisl, Paisie de Hotin, asistați de arhimandriți, egumeni şi o numeroasă asistență. Miercurea a fost hirotonisit ca diacon, sâmbăta luminată ca preot, iar în Duminica Tomii, a fost sfințit ca mitropolit de Kiev. Acest vlăstar domnesc al Moldovei, împreună cu mitropolitul Varlaam al Moldovei şi Sucevei, au fost marii susținători ai bisericii ortodoxe din zona răsăriteană a Europei, care se afla la hotarul cu biserica catolică.

Mormântul lui Petru Movilă a fost readus la lumină dintre ruinele catedralei Adormirea din Lavra Pecerska din Kiev, găsindu-se două plăci de argint cu monograma lui şi stema Movileştilor. În biblioteca Academiei Ucrainene din Kiev, se află un frumos manuscris cu 48 pagini intitulat **Slujelnic i trebnic arhiererschi**, care conține portretul în culori al prelatului, în odăjdii arhiereşti şi cartea în mâna dreaptă. Coperta este din piele, având imprimată stema Moldovei, precum şi cea a Movileştilor.[18]

În 1634, Ana Movilă, fiica lui Ieremia Movilă, căsătorită cu Samuel Potoki şi apoi cu hatmanul coroanei, markgraful Meşcovski, a făcut, în biserica Adormirea Maicii Domnului din Lwow, cripta pentru Elisabeta, soția lui Miron Barnovschi, dar nu există nici o dovadă că aceasta a fost înmormântată aici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În 1637, Vasile Lupu, domnul Moldovei, acoperă biserica Adormirii cu aramă. În 1641, Vasile Lupu comandă Frăției Stavropighiene din Lwow, ca să-i toarne, în tipografia sa, litere de tipar cu caractere chirilice, care au fost duse la Iași de către un preot și ajutorul său. Mitropolitul Petru Movilă îi trimite de la Kiev, lui Vasile Lupu la Iași, o tipografie cu toate cele necesare editării de carte, precum și lucrători specializați în această meserie. La 12 mai 1641, domnul Moldovei anunță Frăția că-i va oferi ajutorul său când aceasta va avea nevoie de bani, solicitând și o listă cu lucrurile ce lipsesc bisericii. În 1647, Vasile Lupu trimite 170 zloți și 20 groși pentru biserică, precum și 11 arșini de material brodat pentru confecționarea unui felon.

În 1651, la 9 iulie, regele Poloniei emite un ordin către Frăția Stavropighiană din Lwow, în urma căruia trebuiau predate lui Stanislav Studzinski (catolic), tipografia, literele de tipar, cărțile, banii în numerar și toată averea mișcătoare. În urma numeroaselor intervenții contra acestei măsuri, între care s-au aflat și cele ale Anei Movilă, markgrafina Meșcovski, regele Poloniei a anulat, în 1652, acest ordin de deposedare a stavropighiei ortodoxe de pe lângă biserica Adormirea din Lwow, care a putut astfel funcționa în continuare.

Actele de danie ale familiei Movilă către biserica Adormirea continuă. În 1658, Frăția din Lwow cumpără cu 2000 zloți mai multe sfeșnice din argint, provenite din averea lui Ieremia Movilă și moștenite de către fiica sa, Maria Movilă-Potoki. În 1664, Anna Movilă-Potoki donează bisericii Adormirea, manuscrisul unei **Evanghelii** în limba slavonă, ferecată în argint aurit, pe care o moștenise de la tatăl ei, Ieremia Movilă, carte ce fusese evaluată la 1300 cervonți. Manuscrisul a rămas la Frăția bisericii Adormirea din Lwow până în anul 1704, când a fost jefuit de către trupele suedeze ale regelui Carol al XII-lea, dată după care i s-a pierdut urma [19]. De altfel, în tezaurul Stavropighiei se păstrează numeroase urme românești: crucea dăruită de către Miron Barnovschi, o cruce făcută de Teofan, mitropolitul Moldovei (1561-1572, 1578-1587) și înfrumusețată de către Vintilă clucer și jupâneasa lui Chera din Țara Românească, în anul 1600; mitropolitul a *"răposat la Sfântul Munte"*. O Evanghelie în limba slavonă, cu 217 pagini, ornamentată au inițiale și miniaturi, scrisă de preotul Ioan din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Stăneşti, sub voievodul Moldovei, Iliaş Rareş (1546-1551). **Tetraevanghel**, manuscris slavon pe pergament, copiat la mănăstirea Dragomirna la o dată necunoscută, fiind probabil jefuit în 1653 de către cazacii lui Timuş Hmelnițchi. "*Eustatie Zaremba târgoveț din Lwow, născut în Țara Românească, în localitatea Târgoviște*", răscumpără acest manuscris, în anul 1666, pe care-l dăruieşte bisericii Adormirea din Lwow.

În Biblioteca Universității din Lwow, la cota I.A.Z., se află un **Tetraevangheliar**, manuscris slavon pe pergament, legat în pluş şi cu aplicații de argint pe plăci gravate. A fost scris la 14 septembrie 1614 pentru mitropolitul Anastasie Crimca, al Sucevei, de către monahul Teofil de la mănăstirea Voroneț, fiind pictat în 1616, de către zugravul Ştefan din Suceava. Manuscrisul era destinat mănăstirii Krekhov din Polonia, întemeiată în 1613, dar nu a mai ajuns acolo. În 1653 a fost jefuit de cazacii zaporo-jeni ai lui Timuş Hmelnițchi, fiind răscumpărat de către Enie Hadâmbul cămăraş şi restituit la 8 august 1658, mănăstirii Drago-mirna. Nu se ştie prin ce împrejurări acest manuscris se afla în secolul XIX la muzeul Stavropighiei din Lwow.[20]

Sub pronaosul bisericii, au fost zidite de la început cripte. La 6 ianuarie 1622, a fost înmormântat în biserică, "*în cripte noi, Mano Grecu, cetățean din Țara Românească*", pentru care rudele sale dăduseră 10 galbeni ca să i se facă rugăciuni.

În 1671, la 20 ianuarie, Gheorghe Duca, domnul Moldovei, comanda Frăției din Lwow, tipărirea în 400 de exemplare a **Psaltirii** mitropolitului Dosoftei, cu textul în limba română şi alfabet chirilic, lucrare ce a fost executată.

În 1671, turcii produc stricăciuni bisericii Adormirea, distrugând turnul şi capela Trei Ierarhi, ridicate de Constantin Corniact. Capela a fost refăcută în 1671-1672 de Alexe Balaban, prevăzându-se şi o gropniță. Turnul a fost restaurat în 1695, iar până în 1698 au fost terminate construcțiile pentru şcoală, tipografie, care aparțineau Frăției. Alexe Balaban, negustor grec originar din Ianina, suportă cheltuielile de refacere a zidăriei bisericii, precum şi o nouă capelă, care primeşte o pisanie în limba greacă, text publicat de către N. Iorga. Construirea capelei şi conducerea lucrărilor s-a făcut de către trei italieni: Pietrus di Lugano, Pietro di Barbone şi Paulo Romano.[21]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Domnul Moldovei, Gheorghe Duca, dus în Polonia de către Ştefan Petriceicu Haşdeu, a murit în 1685, fiind îngropat provizoriu în cripta lui Alexe Balaban de la biserica Adormirea.[22] N.Iorga, citându-l pe Nicolae Costin, scria: "*Şi aşa petrecându-se Duca vodă, l-au astrucat în biserica lui Alexe Balaban, negutătorul cel mare, carele a avut şi câteva bude în ţara Moldovei mainainte*".[23]

Dintre documentele Frăţiei, Dimitrie Ţopa reţine o menţiune din anul 1690: "*Mitropolitului Sucevei -Dosoftei-, i s-au împrumutat 600 zloţi, lăsând amanet o cruce cu rubine. Acel mitropolit, în timpul războiului cu Poarta Otomană (1686), a fost de partea polonilor (regele Sobiescki) de aceea a trebuit să plece în Polonia. A trăit la Jolca (Zolkiev) unde a murit*" Fiind vremurile tulburi, regele Sobjescki l-a luat de la Iaşi pe mitropolitul Dosoftei, împreună cu odoarele, cărţile, veşmintele, documentele Mitropoliei Moldovei, precum şi sicriul cu moaştele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, pe care le-a dus în Polonia, nepermiţând să fie readuse în ţară. Îndurând mari lipsuri materiale, Dosoftei face împrumutul de 600 zloţi luaţi de la Frăţia Stavtopigniană, lăsând amanet, crucea respectivă. Abia în 1783, se reuşeşte readucerea în Bucovina a sicriului cu moaştele mucenicului, fiind reaşezate în biserica fostei mitropolii din Suceava. Au fost aduse şi foarte puţine odoare, restul obiectelor nu au mai fost înapoiate în ţară.[24]

În 1704, regele Carol al XII-lea al Suediei, asediază Lwowul, iar Frăţiei i s-a impus o mare contribuţie, dând toţi banii, obiectele de argint în greutate de 1000 funţi, fiind despuiate de toate odoarele aflate la altar şi icoane, pierderile fiind evaluate la 120.000 zloţi. A fost luată şi **Evanghelia** ferecată în argint, donată în 1664 de către Ana Movilă Potoki.

Din 1708, când Polonia era condusă de regele Stanislav Lesczinski, un catolic zelos, Frăţiei Stavropighiene i se opresc sub ameninţarea cu moartea, legăturile cu Patriarhia ortodoxă de la Constantinopol, de care depindea direct. Persecuţiile din partea bisericii latineşti unite cu Roma erau foarte mari, fiind dirijate de către episcopul catolic şi primăria din Lwow. Frăţia se mai susţinea doar prin veniturile realizate de către tipografie, şi aceasta concurată de cea care funcţiona pe lângă biserica unită Sf. Gheorghe. Frăţia, care mai funcţiona autonom, a fost cons-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

trânsă să se supună episcopului unit de la Lwow şi, ca o condiţie "*sine qua non*", primirea unirii. La 2 martie 1708, episcopul de Lwow, Sumleanscki, îşi dă consimţământul provizoriu pentru unire, urmând ca cel definitiv să fie dat după primirea răspunsului de la nunţiul papal Nicolae Spinola, în care sens îi trimite o scrisoare în care menţionează bisericile Adormirea Maicii Domnului din oraş, şi alta a Sf. Onufrei, în suburbie. De asemenea, sunt menţionate drepturile pe care Frăţia le avea sub jurisdicţia Patriarhiei din Constantinopol, şi pe care şi le rezervă, în continuare, şi la primirea unirii. Episcopul roagă ca nunţiul papal să certifice dreptul Frăţiei de a rămâne în subordonarea directă a Romei, respectiv a Papei. La 2 mai 1708, Frăţia primeşte solemn unirea în faţa episcopului de Lwow, trimiţând concomitent nunţiului papal două cereri, una către Papă, şi alta către Congregaţia Romana (De Propaganda Fide), pentru recunoaşterea drepturilor câştigate de la Patriarhia Constantinopolului. În acest mod, Frăţia ortodoxă din Lwow, care a rezistat peste 100 de ani puternicelor presiuni din partea bisericii catolice, a trecut la unirea cu Roma, membrii săi devenind uniaţi autocefali. Impozantul ansamblu al Frăţiei Stavropighiene, ctitorit în mare măsură cu sprijinul domnitorilor Moldovei, pentru cultul ortodoxiei, a devenit greco-catolic.

*

În pomelnicul bisericii Adormirea Maicii Domnului din Lwow apare şi Maria, născută Catargiu, soţia voievodului Moldovei, Ştefan Petriceicu, moartă la 4 martie 1705; a fost înmormântată la mănăstirea Lawrav, alături de fostul domn, fiind aduse apoi şi osemintele curteanului Iacob Halepinschi, cel de-al doilea ei soţ. Mai apare în pomelnic şi boierul moldovean Constantin Turcul, rohmistru în armata polonă, care stăpânea moşii în ţinutul Cernăuţi: Zastavna, Pohorlăuţi, Boianciuc, Vilauce şi Budineţ. El a jucat un rol important în războiul suedezilor cu ruşii din 1709. Regele Suediei, Carol al XII-lea, se refugiase la Tighina, trimiţând oastea ca să ierneze la Cernăuţi. Constantin Turcul cu detaşamentul lui de cavalerie, bătu oastea suedeză la Mihalcea şi îi scoase din Cernăuţi.[25]

O menţiune din pomelnicul bisericii Adormirea, cuprinde

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

informația că, Maria, soția lui Ştefan Petriceicu, a donat "*un felon cusut cu flori de aur şi o pereche de naracvițe*".

Între 1741-1766, seniorul Frăției a fost moldoveanul Vasile Turcul, staroste de Cernăuți, iar între 1741-1748, se înscriu în Frăție şi frații lui. Referitor la familia Turcul, să menționăm că, prin testamentul din 11 martie 1813, întocmit la Hliboca (Adâncata), Tadeus Turcul îşi lasă averea sa mobilă pentru a servi la construirea bisericii greco-catolice din Ceranăuți, care va exista pentru perpetuarea memoriei familiei Turcul.[26]

Biserica greco-catolică amplasată pe fosta stradă Romană din Cernăuți, a fost construită între 1820-1821.

În anul 1837, un oarecare Vasile Nestorovici, sacristan, porunceşte ca pietrele mari din marmoră şi cu inscripții, să fie scoase din zid şi sparte în fragmente mici, pentru a servi la repararea pardoselii bisericii Adormirea. Atunci au dispărut şi mormintele creştinilor ortodoxi înmormântați în biserică. A fost găsit un fragment de marmoră cu mici fragmente de inscripție "*Maria 16..*", o cruce cu literele "*Mo..*", în care s-a căutat monograma movileştilor.

Note bibliografice

1. M. Beza-coordonator. *Repertoriul monumentelor şi obiectelor de artă din timpul lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Editura Academiei R. P. R., 1958, p. 393, 402.

2. Ipolit Vorobchievici, *Scurtă privire istorică asupra bisericii Adormirea Maicii Domnului, aşa numita biserică moldovenească "**Cerkwa Voloska**" din Lemberg*, "**Candela**", Cernăuți, 1893-1894, Tip. Arhiepiscopală Cernăuți.

3. Dimitrie Țopa, *Moldova şi biserica ortodoxă din Leov*, "**Junimea Literară**", Cernăuți, nr. 3-4, 1926, p. 56-61; P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase româneşti în Galiția. Biserica Adormirea Maicii Domnului*, "**Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice**", Bucureşti, Anul XXII, fasc. 59, ian.-mart. 1929, p. 1-8; E. Hurmuzaki (colecția), *Documente privind istoria românilor*, Supliment II/1, Bucureşti, Edit. Socec, p. 205-216, 220, 242, 243,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

251-257; Pavel Balan, *Istoria sufletului nostru*, Chişinău, Edit. Hyperion, 1992, p. 39-51.
4. C.Giurescu-coordonator, *Istoria României în date*, Bucureşti, Edit. Enciclopedică Română, 1971; Nicolae Iorga, *Note Polone*, "**Analele Acad. Române**" Mem. Secţ. Istorice, Seria III, Tom II, Edit. Acad. Rom., Bucureşti, 1924, p. 386-389, Al. Alexianu, *Acest ev mediu românesc*, Bucureşti, Edit. Meridiane, 1973, p. 214.
5. Nicolae Iorga, *Op. cit.*, p. 386-389.
6 Ipolit Vorobchievici, *Op. cit.*, "**Candela**", 1894, p. 135-140.
7 *Ibidem* 1893, p. 556-561.
8. E. Hurmuzaki, *Op. cit.*, p. 315, 317, 319.
9. *Ibidem*, I/2, p. 524, 528, 635; II/2, p. 28, 40, 342, 349; II, p. 345, 347, 348, 349, 351.
10. *Ibidem*, II, p. 359, 361, 366, 378, 383, 387, 384, 425, 602, 605.
11.Ipolit Vorobchievici, *Op.cit*,"**Candela**", 1894, p. 70-76, 135-140.
12. Dimitrie Ţopa, *Op. cit.*, p. 53-61.
13. Dimitrie Ţopa, *Op. cit.*, nr. 5-6/1926, p. 121-136.
14. Ion Bianu, **Însemnări istorice şi literare adunate din biblioteci şi archive galiţene în 1885**, "**Analele Academiei Române**", Seria II, Tom VIII, Secţ. I, 1886, Ediţiunea Acad. Române, Bucureşti, p. 20-21.
15. Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, Ediţia Iorgu Iordan, Bucureşti, Edit. de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955, p. 113.
16. *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, XXI, Bucureşti, Edit. Academiei R. S. R., 1971, p. 425.
17 Ion Neculce, *Op. cit.*, p. 113.
18. Pavel Bălan, *Op. cit.*, p. 57-66.
19. Dimitrie Ţopa, *Op. cit.*, nr.5-6/1926, p. 121-122.
20. Emil Turdeanu, *Manuscrise jefuite de cazaci*, "**Magazin Istoric**", Serie Nouă, Bucureşti, nr. august, 1993, p. 8.
21. Nicolae Iorga, *Op. cit.*, p. 387.
22. Hurmuzaki, *Op. cit.*, II/2, p. 232; Ion Neculce, *Op. cit.*, 163.
23. Nicolae Iorga, *Op. cit.*, p. 389.
24. Dimitrie Ţopa, *Op. cit.*, nr. 5-6/1926, p. 128.
25. Simion Reli, *Ctitoriile religioase româneşti în Polonia*, "**Candela**", oct.-dec. 1930, Tip. Facultăţii de Teologie Cernăuţi, p.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

458. P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Şerban Basarab şi a lui Ştefan Petriceicu şi testamentele lor*. "**Analele Academiei Române**", Mem. Sect. Ist. Seria III, Tom XXI, p. 401.
26. Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, IV, Cernăuţi, Tip. Mitropolitul Silvestru, 1938, p. 72-73.

BISERICA SF. ONUFREI (BASILITANI) DIN LWOW-UCRAINA

Biserica Sf. Onufrei din vechea suburbie a oraşului Lwow nu este o ctitorie românească, dar, în decursul timpului a beneficiat de ajutoare din partea Moldovei, având strânse legături cu domni şi boieri refugiaţi în Polonia.

Oraşul Lwow a fost locul de refugiu, dar şi de supliciu pentru unii dintre domnitorii şi boierii-dregători ai Moldovei. În 1563, Iacob Heraclid Despot este înlocuit la tronul Moldovei cu boierul Tomşa, *"frumos la înfăţişare, viteaz, cu mâini puternice, piept vârtos şi suflet îndrăzneţ"*, aşa cum îl caracterizează cronicarul Azarie. Ca domn al ţării, Tomşa şi-a schimbat numele în Ştefan, reuşind să se menţină în scaunul ţării din august 1563 până în martie 1564, când Alexandru Lăpuşneanu reuşeşte cu ajutorul turcilor să revină în a doua sa domnie. Împreună cu boieri din partida sa, Ştefan Tomşa fuge în Polonia, dar aici, la intervenţia sultanului Soliman, *"în cetatea Liovului i s-a luat viaţa lui şi a sfetnicilor care erau împreună cu dânsul"*.(1)

Despre moartea fostului domn al Moldovei, Stefan Tomşa, ne lasă informaţii şi cronicarul Grigore Ureche, care scrie că Polonia nedorind să strice pacea cu turcii, din ordinul regelui, *"i-au tăiatu capul Tomşii şi lui Moţoc vornicul, şi lui Spancioc spătariu şi lui Veveriţă postelnicu, pre carii i-au îngropat afară din târgu, la mănăstirea lui Sfeti Onufrie"*.(2) Cronica armenilor din Cameniţa redă şi ea acest eveniment: *"La 28 aprilie 1564, într-o vineri, sunt decapitaţi la Lemberg (Lwow) Tomşa vodă"*, precum şi *"Moţoc şi Spancioc, cei mai de seamă boieri ai ţării. Moţoc, cu un trup uriaş, era un fel de Goliat"*.(3) O informaţie veneţiană menţionează că

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

evenimentul a avut loc la 27 mai 1564.

Pe baza cercetărilor mai noi, făcute de către Magdalena Szekiely, se poate reconstitui evenimetul petrecut în 1564. Din ordinul regelui Sigismund August, fugarii au fost prinşi la 13 aprilie 1564 şi întemniţaţi la Lwow. Sentinţa de execuţie a fost dată la 26 aprilie 1564, dar aplicarea pedepsei a mai întârziat o lună, timp în care domnul Alexandru Lăpuşneanu a cerut restituirea averilor Moldovei duse în Polonia, dar nu a reuşit să recapete nimic. Prin testamentul făcut de Ştefan Tomşa, înaintea execuţiei sale, el cerea să fie îngropat în biserica Sf. Maria (deci s-ar fi putut ca în secolul XVI. biserica Sf.Onufrei să fi avut alt hram ?). Cu învoirea soţiei sale Candachia, el lasă bisericii 300 galbeni de aur, iar lui Prasmo, preotul ortodox de acolo, îi dăruieşte contăşul său (haină îmblănită). Vornicul Moţoc îşi face testamentul la 5 mai 1564, lăsându-şi familia şi averea sa sub tutela hatmanului coroanei Nicolae Sieniawski, conform unei însemnări dintr-un registru liovean. Tot la 5 mai 1564, spătarul Petre Spancioc îşi face şi el testamentul în temniţa din Lwow. Decapitarea fostului domn al Moldovei şi a sfetnicilor săi a avut loc în săptămâna 18-25 mai 1564, iar înmormântarea celor trei osândiţi s-a făcut în biserica Sf. Onufrei, care aparţinea Frăţiei bisericii Adormirea Maicii Domnului din Lwow, ctitorită în 1557-1559 de către domnitorul Alexandru Lapuşneanu.[4]

P. S. Năsturel a pus în circulaţie o inscripţie slavonă de pe un epitaf înfăţişând 13 sfinţi, brodat cu fir de aur, argint şi mătase, având textul: "Acest epitrahil l-a făcut Ion Moţoc mare vornic şi soţia sa Mădălina şi l-au dat pentru sufletul lor" [5]

În 1885, Ion Bianu, bibliotecarul Academiei Române, a facut o călătorie de studii în Polonia, văzând într-o vitrină a Muzeului Ossolinski din Lemberg, o sabie-paloş pentru două mâini, a cărei etichetă de prezentare menţiona că a fost a lui Tomşa vodă, pe care el o avea în Lemberg la 1577 (corect 1564) [6]

Iancu Sasu, fiul natural al lui Petru Rareş şi al unei săsoaice din Braşov, a ocupat tronul Moldovei între 1579-1582, fiind alungat din ţară de către voievodul Petru Şchiopul. El s-a refugiat în Polonia, unde la 28 septembrie 1582 a fost decapitat la Lwow. La biserica Sf. Onufrei, în zidul exterior capelei din dreapta

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

navei, se află mormântul Omelianei, fiica lui Iancu Sasu, căsătorită cu polonul Albert Ponetowski şi decedată la 25 februarie 1598. Placa de mormânt are următoarea inscripţie latină, publicată de Nicolae Iorga: "*Omelianae, illustrissimi olim principis Moldaviae Ianikulae filiae Albertus Ponetowski chariss coniugi, ab dulcissimam memoriam posuit: mortua die XXV feb(ruariae) A(nno) D(omini) 1598*". Răposata Omeliana nu avu parte de a se odihni în mormântul ei, deoarece în 1652, Frăţia Stavropighiană din Lwow, admite "*la rugămintea excelentului cetăţean moldovean Loboză, să fie îngropat trupul fratelui său Alexandru la biserica Sf.Onufrei, în mormântul fiicei lui Iancu domnul Moldovei, soţia lui Ponetovski*".[7]

În pridvorul bisericii Sf. Onufrei s-a aflat, până la 1883, mormântul Mariei, fiica lui Ionaşco Ivul postelnic, soţia lui Nicoară Prăjescu, vistier al Moldovei. În 1610, acesta dăruieşte bisericii Sf. Onufrei o evanghelie slavonă, tipărită la Wilno în 1600, îmbrăcată cu catifea şi plăci de argint, cu însemnarea: "*Cu cheltuiala sa a îmbrăcat-o şi a dăruit-o graţia sa, pan Nicoară vistiernicul ţării Moldovei, anul 1610*". Într-un document din 15 mai 1618, Radu Mihnea voievod întăreşte lui Nicoară Prăjescu robii ţigani pe care-i avea "*de la răposata lui cneaghină Maria, fiica postelnicului Ivul*".[8] Înainte de restaurarea bisericii, în 1882-1883, mormântul Mariei Prăjescu se mai putea vedea în pridvorul bisericii, dată după care el a dispărut. Cu ocazia acestei restaurări, pietrele de mormânt ale răposaţilor ortodocşi, au fost sfărâmate de către clerul catolic-unit. Atunci a dispărut şi mormântul domnitorului Ştefan Tomşa, iar despre mormintele vornicului Moţoc, al spătarului Spancioc şi al postelnicului Veveriţă, nu se mai ştie nimic. În anul 1823, a fost deschis mormântul lui Ştefan Tomşa, iar mai târziu, în 1854, o descriere a bisericii pomeneşte de piatra de mormânt a domnului Moldovei, care avea în centrul ei capul de bour cu stema Moldovei, precum şi o inscripţie slavonă, destul de ştearsă de timp.

Din anul 1708, Frăţia Stavropighiană a bisericii Adormirea Maicii Domnului din Lwow, refăcută de către domnii Moldovei din familia Movilă, a fost constrânsă să treacă la unirea cu biserica Romei, astfel că şi în prezent ea aparţine acestui cult.[9]

Radu Constantinescu, în "**Manuscrise de origine**

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

românească în colecții străine", redă un mare număr de exemplare ce se află în diferite colecții, fiind provenite din biblioteca bisericii Sf. Onufrei din Lwow.[10]

Note bibliografice

1. *Cronica lui Azarie. în Literatura română veche*, I, ediție G. M. Mihăila şi D. Zamfirescu, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1969, p. 211-213.
2. Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția P P Panaitescu. Bucureşti. Ed. Stat pentru Literatură şi Artă, 1958. p. 189-191.
3. H Dj. Siruni, *Mărturii armeneşti despre România*, I. "**Analele Academiei Române, Memoriile Secției Istorice**", Seria III, Tom XVII. 1939, p. 11.
4. Maria Magdalena Szekely, *Moțoc vornicul. ficțiune şi adevăr*. "**Magazin Istoric**" serie nouă. mart. 1993. p. 56-60; Hurmuzaki, *Documente privind istoria românilor*, II/1, Ed. Socec, Bucureşti, 1891. p. 240; Ştefan S. Gorovei. *Contribuții la genealogia familiei Tomşa*. "**Revista Arhivelor**", nr. 3/1972. Ed. Arhivele Statului. p. 376; P.P Panaitescu. *Fundațiuni religioase româneşti în Galiția*. "**Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice**", anul XXII. ian.-mart., 1929. Tip. Cultura Românească. Bucureşti. p. 8-9.
5. Maria Magdalena Szekely, *Op. cit.*, p. 56-60.
6. Ion E anu, *Însemnări istorice şi literare adunate din biblioteci şi archive galițiene*. "**Analele Acad. Române, Memoriile Secț. Ist.**", Seria II. Tom VIII. Secția I" 1886. p. 17
7. Nicolae Iorga, *Note Polone*, "**Analele Acad. Rom. Mem. Secț. Ist.**" Seria III. Tom II, 1924. p. 388
8. *Documente privind istoria României. A. Moldova*, Veacul XVII, vol. IV. Bucureşti, Edit. Academiei R. P. R., 1956. p. 277.
9. P P.Panaitescu, *Op. cit.*, p. 8-9.
10. Radu Constantinescu. *Vechiul drept românesc scris. Repertoriul izvoarelor (1340-1640)*. Bucureşti, Edit. Arhivele Statului. 1984. p. 24; Radu Constantinescu. *Manuscrise de origine românească din colecții străine*. Repertoriu, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului. 1986. p. 159.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

MĂNĂSTIREA SCHITUL MARE (MANIAVA) DIN GALIȚIA – UCRAINA

Mănăstirea ortodoxă ruteană numită Maniava, după numele părăului care curge în preajma ei, cunoscută mai mult sub numele românesc de Schitul Mare, cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci, a fost întemeiată în 1612 de către călugărul rutean Iov, fiind în fapt un mic schit de lemn. Viața lui Iov a fost scrisă de către urmașii acestuia în călugărie, în care se amintește de multe ori despre legăturile pe care le-a avut cu Moldova, de ajutorul și sprijinul pe care-l ceruse doamnei Elisabeta Movilă, văduva domnului Moldovei Ieremia Movilă, pe care o vizitase la moșia sa din Ustie-Polonia.

Între 1593-1595, rutenii ortodocși din Galiția au fost siliți să treacă la biserica catolică, timp în care ruteanul ortodox Kniahinecki din Tismenița, pleacă la Muntele Athos unde se călugărește, primind numele de Iov. Pe la 1600, el se întoarce în Polonia și se stabilește ca pustnic la Maniava, într-un mic schit solitar. Cu timpul, în jurul său se adunaseră vreo 40 de învățăcei plini de cucernicie, astfel că schitul devine neîncăpător. Urmașul lui Iov, cucernicul stareț Teodosie, starul pe lângă Maria Movilă căsătorită cu Ștefan Potocki, voievod de Breslav, ca să contribuie la înălțarea unei mănăstiri în locul schitului. Prin contribuția Mariei Movila, în 1620 mănăstirea era terminată, iar patriarhul ortodox de Constantinopol îi recunoaște dreptul de stavropighie, respectiv de subordonare directă de patriarhie, evitând astfel intrarea sub jurisdicția episcopului de Lwow. A fost mănăstirea ortodoxă care a rezistat aproape două secole la rând încercărilor și marilor presiuni, deseori brutale, de catolicizare, patronate de regi, nobilimea polonă și ruteană, precum și de clerul catolic.

În 1654, Kievul, centrul ortodoxiei din Polonia, a căzut în mâinile Rusiei astfel că rezistența ortodocșilor din Galiția slăbi tot mai mult în fața ofensivei catolice. Trecuseră pe rând la unirea cu biserica Romei, episcopul ortodox de Lwow (1700), Frăția Stavropighiană de pe lângă biserica moldovenească Adormirea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Maicii Domnului din Lwow (1708). Ultimul refugiu al rezistenței ortodoxiei din Galiția în veacul al XVIII-lea a rămas mănăstirea Schitul Mare, care, numai prin ajutorul masiv și permanent primit din partea Moldovei, s-a putut menține până în 1785, când a fost desființată de austrieci; ulterior, a fost renovată și predată uniaților.[1]

La cererea Mariei Potocki, fiica răposatului domn Ieremia Movilă, în 31 mai 1648, Vasile Lupu, domnul Moldovei, împreună cu mitropolitul Varlaam, episcopii de Roman, Rădăuți și Huși, precum și marii boieri, închină mănăstirea Sucevița, ctitoria lui Ieremia Movilă, mănăstirii Schitul Mare din Galiția-Polonia. Din cauza multor neorânduieli, mănăstirea Sucevița ajunsese aproape de pustiire, și, cunoscând evlavia călugărilor din Schitul Mare, primită de la părinții lor Iov și Teodosie, încuviințează ca Sucevița să fie predată în mâinile părinților din Schitul Mare, care de cinci ani trecuți se află la Sucevița, unde au întocmit viața întru păstrarea poruncilor lui Hristos, buna ascultare și ordine. Mănăstirea Sucevița își reține pentru sine toate satele pe care le avea, cedând Schitului Mare numai satul Mamaieşti din ținutul Cernăuți, care se afla mai aproape de Galiția.[2]

În 1659, la 13 iulie, Gheorghe Ghica, domnul Moldovei, miluiește călugării de la Schitul Mare cu zeciuiala de pe locul domnesc din hotarul târgului Cernăuți, care se va da în fiecare an pentru a folosi ca hrană călugărilor (grâu, secară, orz, ovăs și hrișcă, dar fără de fânețe). Această zeciuială a fost predată călugărilor până la desființarea mănăstirii.[3]

La 6 martie 1660, actul de închinare al mănăstirii Sucevița către Schitul Mare a fost înnoit de domnul Ştefăniță Lupu împreună cu mitropolitul Sava, mănăstirea primind și satul Mamaieşti, ținutul Cernăuți.[4]

În 1665, la 18 martie, Istratie Dabija vodă, cu binecuvântarea mitropolitului Ghedeon, a episcopilor de Roman și Huși, precum și sfatul boierilor Moldovei "*dă biserica din întregii Mamaieşti ținutul Cernăuți, călugărilor de la Schitul Mare, ca să le fie metoh, cu 12 case de supuși, care moșie este a Suceviței*", cu mori pe Prut și 4 prisăci, pe care le scuteşte de toate dările, iar starostii de Cernăuți vor putea judeca numai pe răufăcători. Supuşii să lucreze numai pentru mănăstire. Alte scutiri pentru

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

goştina pe oi, văcăritul pentru vite, deseatina pe stupi, primirea pâinii de la zeciuiala din hotarul Cernăuţilor, a untdelemnului şi tămâiei din vama de la Cernăuţi, au fost date de către domnii Moldovei în 1710 martie 10, 1727 iulie 26, 1733 iulie 26, 1741 ianuarie 1.[5]

Mănăstirii Schitul Mare i s-au făcut şi alte danii de către boierii moldoveni. În 1710, iulie, 8, Savin mare ban, dăruieşte satul Pleşeşti pe Miletin ţinutul Hârlău, iar soţia sa Ileana, fata răposatului Vasile Ceaurul fost mare logofăt, dăruieşte jumătate din satul Mitcău ţinutul Cernăuţi.[6] În acelaşi an, la 15 septembrie, Maria, stolniceasa răposatului Dumitraşco Ursachi, dăruieşte satul Pilipauţi, ţinutul Cernăuţi.[7]

În 1712, la 4 iulie, Nicolae Alexandru Mavrocordat, domnul Modovei, întăreşte Marelui Schit din Ţara Leşască, satele: Pleşeşti, ţinutul Hârlău, jumătate din Mitcău, ţinutul Cernăuţi, şi Pilipăuţi, din acelaşi ţinut.[8] Câţiva ani mai târziu, la 23 octombrie 1744, Ioan Nicolae Mavrocordat asigura mănăstirii Marele Schit, cu hramul Înălţarea Sfintei Cruci, " *care mănăstire a fost zidită de domnii vechi ai Moldovei*", scutirea de goştină pentru 250 oi, deseatina din 50 stupi, îi mai dă lunar din vama de la Cernăuţi, câte 2 oca untdelemn şi o litră de tămâie, precum şi zeciuiala (dijma) locului domnesc din Cernăuţi, pe care să o strângă din an în an. Alte asemenea miluiri au mai fost date de către domnii Moldovei în 1742 martie 5 şi 1754 martie 20.[9] La 12 decembrie 1762, Grigore Ioan Calimachi, domnul Moldovei, reînnoieşte schitului vechile privilegii, ţinând seama "*de locul foarte strâmt*", şi că acolo nu au bucate; îi scuteşte deseatina pentru 430 stupi, goştina pentru 300 oi, pentru care va plăti numai câte 2 parale de oaie, văcăritul pentru 60 vite şi nu va da bir pentru cele 4 mori.[10]

În 1676 turcii ard mănăstirea, care, cu ajutorul ţarului Rusiei de la care primesc un ajutor de 300 ruble, reuşeşte să se refacă. De altfel, în 1761, episcopul greco-catolic din Lwow se plânge către Papă că Schitul Mare nu se uneşte cu biserica catolică, "*fiindcă primeşte ajutoare însemnate din Rusia şi Moldova*".[11] Schitul ajunsese la 200 călugări cucernici, între care o parte au trecut la mănăstirea Sucevita şi la Mamaieşti, pentru întărirea evlaviei şi în viaţa duhovnicească.

Se cunosc unele manuscrise care au aparţinut Schitului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mare, astfel:

1.- ***Testamentul duhovnicesc*** al lui Teodosie fost stareţ pe timpul înfiinţării Schitului Mare, manuscris slavon, păstrat la mănăstirea Putna (inv. 74/640/595), cu însemnările: F. 101, v. - "*S-a scris această viaţă de mult păcătosul ieromonah Ignatie din Zliubarov, în acea vreme fiind tot lăcaşul sfânt în fiinţă. 1678*". Altă însemnare, F. 108, -"*Anul 1785 august 26, distrugerea Schitului Mare Suceava*" [12]

2 - ***Testamentul duhovnicesc şi viaţa cuviosului Iov***, întemeietorul Schitului Mare, manuscris slavon cu 62 file, datat de la finele sec. XVIII, aflat în Biblioteca Academiei Române, ms. slav nr. 567, cu însemnări la F. 62: -"*Schitul Mare (a) fost 200 de ani, a fost dărâmat de nemţi în 1784*". Un scris de altă mână, completează pe marginea aceleeaşi file: -"*Cu o numărătoare mai de credinţă se află că Schitul a stat 172 de ani, căci s-a început şi s-a sfârşit în anul 1612, şi s-a dărâmat în anul 1784. Numără*" [13]

3.- ***Pomelnicul mănăstirii Schitul Mare din Galiţia***, manuscris slavon, cu 355 file, legat în scoarţe de lemn şi piele, păstrat la Biblioteca Acadmiei Române, ms. sl. nr. 500, care cuprinde: F. 1, Titlu: -"*Pomelnicul obştii binecinstitorilor ctitori ai acestui lăcaş şi al altor drept credincioşi creştini care au venit aici şi s-au înscris într-ânsul. S-a orânduit a doua oară cu binecuvântarea prea cinstitului întru Hristos între ieromonahi, domnul părinte Dorothei şi care era atunci egumen. Şi s-a scris în sfântul lăcaş al Schitului, cu viaţă în obşte, anul lui Dumnezeu 1678, luna iunie 14 zile*" F. 2-3 *Pomelnicul milostivirii sale (text ce se repetă la fiecare domnitor) Io Vasile (Lupu), doamna sa Ecaterina, copiii Ştefan, Alexandru, Ioan, Maria, Roxandra, Ecaterina; Io Gheorghe Ştefan voievod, cu neamul său (soţiile Ştefania şi Elisaveta); Io Ştefan Petriceicu voievod cu neamul său.*

Pomelnicul milostivirii sale, boieri moldoveni şi munteni: Grigore Halepinschi (căsătorit cu Maria văduva lui Ştefan Petriceicu vodă), pan Costin căpitan din Ţara Românească, pan Ioan Vlad pisar şi vameş mare de Cernăuţi, Constantin Turculeţ stolnic de Cernăuţi şi polcovnic al Măriei Sale regele (Poloniei). F 3-4 -***Pomelnic al boierilor Moldovei şi al moldovenilor în oastea Polonă***: Daniil mare spătar al ţării Moldovei, Iordache rotmistru în polcul lui Iliaş Abaza, Ioan Palade mare spătar,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dimitrie staroste de Cernăuți. Gheorghe staroste de Cernăuți, Ioan Turculeț rotmistru. Savin mare ban în Moldova 1710 iulie 8, Iordache Cantacuzino șătrar și neamul lui, precum și mulți alți boieri moldoveni. F. 4v: -***Pomelnicul monahilor*** Începe cu Ion Vornicul din Moldova ș. a.. F. 5-272v: -***Pomelnicul general al tuturor creștinilor care sunt înscriși în ordine alfabetică, având pe marginea foii, satul sau orașul din care vin, cei mai mulți fiind din Polonia***. Cuprinde mai multe mii de nume, cu adaosuri mai târzii, fiind scrișI de mai multe mâini. F. 273: -Titlu: *Acest pomelnic este al Frăției orașului de Dumnezeu păzit, Stanislavov, proprietatea prea puternicului domn panul Andrei Pototcki, voievod de Cracovia și altele. Și s-a scris la Schit, anul 1681 luna septembrie 16 zile*" F. 274-274v: -***Pomelnic cu nume înconjurate de cununi roșii și verzi***. Începe cu Eustatie Masievici, fratele mai mare. F. 275-276: -***Pomelnicul tuturor celor înscriși în Frăția ortodoxă din Stanislavov*** (fără titlu deosebit). F 276v-322: -Continuarea pomelnicului Schitului Mare. F. 323-330: -***Pomelnicul călugărilor***. F. 331-355: -***Pomelnicul milostivirii lor, panilor șleahtici, ctitori***. F -306v: -"*S-a terminat lucrul în mănăstirea noastră de către panul Alexandru Vologinovici, anul domnului 1694 luna februarie 24 zile. Ieromonah Mitrofan palamar al mănăstirii Pecerska (Kiev). S-a început a se zugrăvi, 1698. Schitul Mare în țara Haliciului*".[14]

4. Un alt pomelnic a fost consemnat de către profesorul Nicolae Beldiceanu din Iași, care în 1889 a vizitat mănăstiri și biserici vechi din Bucovina. Titlul manuscrisului aflat la mănăstirea Dragomirna: -"Pomelnicul Schitului Mare care este în Galiția, la munții Carpați. S-a scris din porunca celei de sus Gubernii a Liovului (Lemberg), 1789, la Dragomina".

Urmează nume de botez: arhiepiscop Gheorghie, arhimandrit Petre, arhimandrit Teodosie, Cosma, Maria, Ioan, Marta, Paraschiva, Maria, Elena, Marele cneaz Teodor Alexievici țarul Moscovii și a toată împărăția a Rusiei.

Pomelnicul, răposați întru fericita pomenire: ieromonahii Sebastian și Ignatie Evloghievici din sfânta mănăstire Dragomirna, 1814.

"*Acest pomelnic a lui Ioan Covalce din Rădăuți*"

"*Acest pomelnic al lui Dimitrie Brandibur din Suceava*"

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

"Acest pomelnic a lui Iordatea (!) logofătul din Suceava".[15]

Dimitrie Dan menționează obiecte de cult aflate la mănăstirea Sucevița care au aparținut Schitului Mare.

1. Potir de argint, aurit la interior, postamentul fiind gravat cu desene în relief, având inscripția: - *"Ștefan Byjea cu soția sa Vasilica a dat acest potir la sfântul sobor al Schitului, în 1661"*

2. Cruce de lemn cu 3 brațe, ferecată în argint aurit și ornată cu pietre prețioase, având o iconiță cu o mică cutiuța de argint în care se păstrează o părticică din crucea pe care a fost răstignit Iisus Hristos (?). Crucea are sculptate scenele cu Răstignirea lui Hristos, Sf. Apostoli Ioan și Longhin, Maria Magdalena, 2 îngeri și 2 sfinți. Inscripție în limba rusă aflată în partea de jos a crucii: - *"Această cruce a jertfit-o marele domn, împărat și mare principe Feodor Alexievici, singur stăpânitorul marii și micii și albei Rusii. La mănăstirii Înălțării a pustnicilor Schitului din districtul Galiției, în anul de la facerea lumii 7188 (1680), iunie într-a doua zi".*[16]

În 1775, partea de nord a Moldovei, viitoarea Bucovină, a fost ocupată de trupele austriece. Noile autorități au desființat schiturile și mănăstirile din Bucovina, cu excepția Putnei, Suceviței și Dragomirnei. Întreaga avere imobiliara a tuturor mănăstirilor și schiturilor a fost trecută pe seama Fondului Religionar al bisericii greco-ortodoxe din Bucovina, nou constituit cu această ocazie. La 2 iulie 1777, încetează relațiile de subordonare a manastirii Sucevița fața de Schitul Mare din Galiția, provincie ocupata și ea de austrieci.

Întrucât mănăstirea Schitul Mare avea unele proprietăți în Bucovina, la 15 februarie 1782, au fost convocați delegații Schitului Mare ca să-și prezinte drepturile de proprietate pe care le aveau asupra locurilor respective, pe care le aveau primite de la domnii sau boierii Moldovei. Din partea Schitului se prezintă în fața comisiei austriece, eclesiarhul Isachie și ieromonahul Gheiasie însoțiți de către Hurie (Gurie), proegumenul mănăstirii Sucevița, care au prezentat documentele de proprietate pentru satele Mamaiești, Revna, jumătate din satul Mitcău, o macriște în orașul Cernauți și zeciuiala ce se strângea din dijma de pe locul domnesc al orașului Cernăuți (fără de fânețe). La supunerea mănăstirii Sucevița către Schitul Mare, aceasta i-a predat numai satul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mamaieşti din apropierea Galiţiei, ca să aibă aice o măcrişte şi să poată trage foloase din acest sat. Cartea de danie a fost arsă împreună cu Schitul de către turci. Şi cartea de danie pentru Revna a fost arsă tot de turci, împreună cu călugării şi cu mănăstirea. Măcriştea de la Cernăuţi a fost dăruită Schitului de către un Ieremie, fiul lui Marcu, care mai trăieşte, fiind foarte bătrân şi este întreţinut de către mănăstire. Toate proprietăţile au fost trecute la Fondul religioanar al bisericii greco-ortodoxe a Episcopiei Bucovinei, care funcţiona în Cernăuţi.

La 1 iulie 1785, a fost decretată de către Curtea de la Viena, desfiinţarea Schitului Mare, hotărâre care a fost pusă în aplicare la 30 august al aceluiaşi an [17]

La desfiinţarea de către austrieci a Schitului, cei 50 călugări au fost transferaţi la schitul din Mamaieşti, alţii la Mitcău şi Vadul Nistrului (Brodoc) din ţinutul Cernăuţi. După unele împotriviri de a rămâne în continuare în aceste locuri, au fost constrânşi de către autorităţile austrice, astfel să egumenul Protosievici Isac cu 2 călugări pleacă la Kiev, iar restul trec în Moldova şi se stabilesc la mănăstirea Coşula-Botoşani.[18]

Prin sprijinirea ortodoxiei rutene, Ţările Române au înscris un capitol însemnat în istoria culturală şi spirituală a poporului român. Români au păstrat rolul de conducători spirituali pentru popoarele ortodoxe din această parte a Europei, rol preluat mai târziu de către ruşi.[19]

Note bibliografice

1. Dimitrie Dan, *Mănăstirea Sucevița. Cu anexe de documente ale Schitului Mare*, Bucureşti, Tip. Bucovina, 1923, p. 204, 205, 217-220.

2. *Ibidem*, p. 204.

3 Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, II, Cernauţi, Editura Glasul Bucovinei, 1934, p 162.

4. Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanta Negulescu, *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva istorică centrală a statului*, III, Bucureşti, Edit. Arhivele Statului, 1968, p. 124. *Ibidem*, supli-

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ment I. 1403-1720, Bucureşti. p. 248.
5. Dimitrie Dan, *Op. cit.*, p. 205; Corneliu Istrate. *Condica lui Constantin Mavrocordat. III.* Iaşi. Universitatea "A. I. Cuza", 1987. p.241-242.
6. Dimitrie Dan, *Op. cit*, p. 206; Teodor Bălan, *Documente bucovinene. III*, Cernăuţi, Edit. Glasul Bucovinei. 1937. p. 156-157.
7. Veronica Vasilescu, Doina Duca Tinculescu. *Catalogul documentelor moldoveneşti din Direcţia Arhivelor Centrale*, V. Bucureşti. Edit Arhivele Statului. 1974, p. 260.
8. Teodor Bălan, *Op. cit.*, III. p. 168-169.
9. Teodor Bălan, *Op. cit.*, V, Cernăuţi, 1938, p. 235-236; Ion Bianu. *Catalogul manuscriptelor române din Biblioteca Acad. Române*. I. Bucureşti. 1907, p. 494.
10. Vasile Gh. Miron, Mihai St. Ceauşu, Gavril şi Sevastiţa Irimescu. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente*, Bucureşti. Edit. Arhivele Statului, 1983. p. 245. 279. Nicolae Iorga, Studii şi documente. VI. Bucureşti. Edit. Socec. 1904. p. 133.
11. Dimitrie Dan. *Op. cit.*, p. 217-220.
12. Victor Brătulescu. *Miniaturi şi manuscrise din mănăstirea Putna*. "**Mitropolia Moldovei şi Sucevei**". nr. 7-8/1966, Tip. Mrea Neamt. p. 502-503.
13. P.P.Panaitescu. *Catalogul manuscriselor slave din B. A. R.*, vol II manuscris dactilografiat nr. 125/963 din B. A. R. p. 694-695.
14. *Ibidem*. ms. nr. 500. p. 566-568.
15. Prof. Nicolae Beldiceanu. *Inscripţii şi note adunate din Mănăstirile Moldovii şi Bucovinii*. Ms. rom. nr. 4181. B. A. R.. p. 197-198.
16. Dimitrie Dan, *Op. cit.*. p. 68. 57.
17. *Ibidem*, p. 217-220.
18. Simion Reli, *Din suferinţa bisericii noastre ortodoxe sub stăpânirea austriacă. Cernăuţi*. "**Candela**". mart.-iul. 1925, p. 221-236. Ion Nistor. *Istoria Fondului Bisericesc din Bucovina*. Cernauti. Edit. Glasul Bucovinei. 1921. p. 9-10.
19. P.P.Panaitescu. *Fudaţiuni religioase româneşti în Galiţia*, Bucureşti. "**Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice**". an. XXII. fasc. 59. ian.-mart. 1929. p. 17-19. nota 2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

BISERICA SFÂNTA PARASCHIIVA DIN LWOW – UCRAINA

Piatra de temelie a bisericii Sfânta Paraschiva din Lwow, numita şi Sf. Vineri după calendarul sfinţilor slavi, a fost pusă de Constantin Corniact, bogatul negustor cretan de la curtea domnitorului Alexandru Lapuşneanu. Când tronul Moldovei a fost ocupat de Heraclid Despot, Constantin Corniact se refugiază în Polonia (1563). Aici, căsătorindu-se cu o nobilă poloneză, a fost înnobilat, primind indigenatul. El a murit în 1603, fiind înmormântat în biserica moldovenească Adormirea Maicii Domnului din Lwow, pentru care a construit turnul clopotniţă ce-i poartă numele. Se pastreaza portretul acestuia în costum de mare magnat polon. Chiar în anul morţii sale, prin suma de bani pe care a donat-o, încep lucrarile de construire a unei biserici destinată a fi mănăstire de calugarite, cu hramul Vovidenia, iar în 1607, se toarnă fundaţiile. Moartea donatorului Constantin Corniact, lipsa de bani, ofensiva tot mai puternică a autorităţilor de stat şi a celor locale, spre uniaţie, au contribuit la stagnarea lucrărilor timp de aproape jumătate de secol.

Meritul de fi terminat biserica ortodoxă, ale cărei fundaţii fusesera turnate la începutul secolului al XVII-lea, revine domnului Moldovei, Vasile Lupu, care, la solicitarea Frăţiei Stavropighiene ortodoxe din Lwow, dă tot sprijinul material necesar. Se presupune că domnul Moldovei ar fi fost sprijinit în acţiunea sa de catre mitropoliţii ortodocşi români Petru Movilă de la Kiev şi Varlaam, al Sucevei şi Moldovei. Sprijinirea ortodoxiei în Polonia de către mitropolitul Varlaam, rezultă şi din intervenţia pe care acesta a depus-o pe lângă Vasile Lupu, care facea lucrări de restaurare la curtea domnească din Suceava. În incinta acestei curţi se aflau ruinele bisericii catolice Fecioara Maria, pe care intenţiona să o demoleze. El ceruse acordul enoriaşilor catolici, promiţând că le va face altă, biserică nouă pe alt amplasament, dar a fost refuzat. Dorind să o preia fără acordul lor, s-a opus mitropolitul Varlaam, care-i spune că dacă o va lua, atunci catolicii din Polonia vor lua 10 biserici ortodoxe în locul acesteia. În fapt

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

trecerea de la ortodoxism la uniație în Polonia, s-a făcut cu multe preluări și transformări de biserici ortodoxe, sau dărâmate.

Biserica Sf. Paraschiva din Lwow a fost ridicată între anii 1643-1644, în stilul arhitecturii moldovenești, împletit cu elemente ale tradiției locale aparținând goticului târziu. A fost concepută în formă de cetate, cu ferestre înguste și înălțate, cu pereți groși, din piatră, adusă tocmai din Coșeuți-Basarabia. Turnul bisericii a fost construit după modelul de la biserica moldovenească Adormirea Maicii Domnului din Lwow. Nici o mărturie contemporană nu ne-a rămas, astfel că nu putem cunoaște forma inițială a bisericii, aceasta suferind modificări în decursul timpului. Catapeteasma bisericii, care se pare că a fost restaurată ulterior, este din lemn sculptat în stil moldovenesc, ornamentată cu struguri de viță de vie. Pictura catapetesmei este de stil bizantin, în special cele două registre superioare și scenele din viața Mântuitorului aflate sub cele ale apostolilor, iar sfinții au o frumoasă înfățișare. Întregul edificiu se constituie într-o operă de artă admirabilă, ieșită probabil din mâna acelorași meșteri care au lucrat, în 1639, la Iași, biserica Trei Ierarhi.

În interiorul bisericii se află încastrată în parapetul corului, stema Moldovei și a domnitorului Vasile Lupu, reprezentând o frumoasă sculptură în relief înalt dăltuit în piatră. În mijloc se află bourul Moldovei cu steaua între coarne și o coroniță deasupra lui, încadrat cu elemente decorative. În partea superioară a stemei Moldovei, o sabie și o lancie, încrucișate orizontal, cu o coroană princiara, care poate reprezenta armoariul, domnitorului Vasile Lupu. Partea inferioară a stemei conține inscripția slavonă: "*Ioan Vasile voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al țării Moldovei*". În partea laterală a fațadei cu intrarea în biserica se află o frumoasă stemă a Moldovei, adânc sculptată în piatră și scoasă în relief, cu versuri în slavonă și printr-un amestec de litere latine cu buchiile chirilice, care reprezintă și pisania ctitoricească, dar redată într-un mod aparte de cele tradiționale moldovenești: "*Soarele, spada și coroana. / Sceptrul, paloșul apărarea / Capul încoronat și stelele / Toate înseamnă strălucirea ta. / Hramul acesta s-a terminat în 7152 (1644) august 15*" În continuare se află inițialele titulaturii domnului Moldovei: "*I(oan) V(asile) v(oevod) b(ojiiu) m(ilostiiu) g(ospodar) z(emli) M(oldavscoi)*" Stilul și versificația pisaniei par

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

a fi asemănătoare cu scrieri ale mitropolitului Varlaam al Sucevei şi Moldovei, care se presupune că împreună cu Petru Movilă de la Kiev ar fi participat la sfinţirea bisericii Sf. Paraschiva.[1]

Într-un muzeu din Lwow, în anul 1885, Ion Bianu descoperea un patrafir brodat cu fir de argint pe catifea roşie ce se afla expus şi care avea la marginea inferioară, inscripţia slavonă: "*Acest patrafir l-a făcut Ioan Vasile voievod, domnul ţării Moldovei, la anul 7151 (1643)*" [2]

În 1648,la 28 octombrie, Vasile Lupu cumpărase, de la un Ioan Sovedinschi, o moşie lângă Lwow, pe care a dăruit-o bisericii Sf. Paraschiva, în vederea întreţinerii preotului.[3]

Biserica Sfânta Paraschiva din Lwow a fost restaurată în anul 1908, când sub stratul de zugrăveală al faţadei, au fost depistate urme de fresce reprezentând scene din viaţa şi patimile sfintei. La finele secolului XVII, sub puternica presiune a autorităţilor laice şi ale clerului catolic, biserica a fost preluată de cultul uniat. [4]

Hramul bisericii l-a stabilit Vasile Lupu în ziua Cuvoasei Paraschiva, care mai este numită şi Sf. Vineri, sau Sf. Petka, după calendarul cu sfinţi slavi şi care se sărbătoreşte la 14 septembrie. Biserica ortodoxă o cinsteşte ca ocrotitoarea Moldovei, dar şi ca "*Sfânta folositoare celor ce sunt întru nevoi*". Moaştele acestei sfinte au fost aduse de către domnitor în Moldova, după ce acesta plătise peste 300 pungi de galbeni, acoperind cheltuielile şi datoriile patriarhiilor din Constantinopol şi de la Ierusalim, precum şi peşcheşul dat sultanului Murad al IV-lea, care a permis strămutarea lor la Iaşi.

Cuvioasa Paraschiva s-a născut pe malul Mării Neçre, în satul Epivat (astăzi capul Caliacra), într-o familie de vlahi înstăriţi, ducându-şi viaţa la Constantinopol, apoi într-o mănăstire de fecioare pe malul Iordanului. Moartea a surprins-o în mănăstirea întemeiată de ea în satul natal. Moaştele i-au fost descoperite după câteva sute de ani, fiind duse la biserica Patriarhiei ortodoxe din Constantinopol, mutate la Belgrad, la biserica Mitropoliei bulgare din Târnovo, prin Ţara Românească, apoi la Constantinopol. La Iaşi, Vasile Lupu le aşează în minunata sa ctitorie, biserica Trei Ierarhi, iar în anul 1889, au fost depuse în Catedrala Mitropolitană din Iaşi.[5]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În anul 1787, când toate bisericile ortodoxe din Polonia au fost trecute la uniație cu biserica Romei, credincioşi moldoveni, greci, sârbi şi ruşi, înființează şi amenajează o casă de rugăciuni ortodoxă, în imobile închiriate de la contesa Potoki, în care slujba se făcea în limba română. Au fost duse la această casă catapeteasma şi odoare de la Schitul Mare (Maniava) din Galiția. Mai târziu, în 1897, după alte surse în 1901, Fondul Bisericesc al Mitropoliei Bucovinei din Cernăuți, a construit pe locul acestei case, o capelă românească cu hramul Sf. Gheorghe, care în anul 1930, avea ca preot pe Vespasian Reuț.[6] În muzeul Mitropoliei Bucovinei din Cernăuți, se păstra încă, până în anul 1940, un întreg iconostas din secolul XVIII, bine conservat, provenit de la capela ortodoxă din Lwow, sau de la mănăstirea Lawrow. S-a avansat ipoteza că acest iconostas ar fi putut fi cel de la Schitul Mare din Galiția, mutat la Lwow.[7]

Note bibliografice

1. Pavel Balan, *Icoana sufletului nostru*, Chişinău, Edit. Hyperion, 1992, p. 30, 39-42; P.P.Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, "**Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice**" ian.-mart. 1929, Bucureşti, Ed. Cultura Națională, p. 9-11.
2. Ion Bianu, *Însemnări istorice şi literare adunate din biblioteci şi arhive galițene în 1885*, "**Analele Academiei Române**", seria II, tom VIII, Secțiunea I, 1886, p. 21.
3. P.P.Panaitescu, *Op. cit.*, p. 9-11
4. Mitropolia Bucovinei, "*Anuarul arhiedicezei ortodoxe a Bucovinei*", Cernăuți, 1930, p. 124
5. Arhim. Dumitru Visarion Bălțat, *Sf. Cuvioasă Paraschiva*, Bucureşti, "**Magazin Istoric**", Serie nouă, octombrie, 1997, p. 5-6.
6. Ioan Zugrav, *Muzeul bisericesc al Mitropoliei Bucovinei*, "**Anuarul Muzeului Bucovinei**" Cernăuți, 1944, Tip. Mitropolitul Silvestru, p. 183.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CTITORII ŞI DANII ROMÂNEŞTI PENTRU BISERICI ORTODOXE DIN GALIŢIA – UCRAINA

Unele dintre bisericile ortodoxe din partea răsăriteană a vechii Polonii, astăzi Ucraina, au fost susţinute prin danii ale domnitorilor şi boierilor români, care, atunci când soarta le era potrivnică, pribegeau în Polonia. În acest fel, au fost păstrate o serie de biserici ortodoxe în secolul XVII, care au rezistat puternicei ofensive a catolicismului de trecere forţata la unirea cu biserica catolică. Încetând acest ajutor, bisericile respective au fost trecute la "uniaţi"

Prezenţa românilor în partea sudică şi muntoasă a Poloniei este menţionată în multe documente ungare şi polone, începând din veacul al XIII-lea, prin emigrarea românilor transilvăneni ce-au înfiinţat sute de sate ce se conduceau prin voievozi sau cneji şi se administrau juridic şi economic după "jus valachicum". În regiunea Sambor, din partea vestică a Galiţiei – Polonia, Ştefan Meteş publică o listă de 87 sate româneşti, menţionate documentar în veacurile XV-XVI. Ion Nistor dă pentru secolele XV-XVI un număr de 243 de sate înfiinţate în slobozii din Polonia, iar Th. Holban le ridică la circa 400. Coloniile cu români din Transilvania şi mai puţin din Moldova, au fost asimilate în decursul timpului de către populaţia slavă.[1]

În 1926, I. Marţian publică un extras din *Monografia oraşului şi castelului Muncaci*, scrisa în 1830 de catre Iosif Balajthy, tipărită la Debreţin – Ungaria, în 1836. Regele Ungariei Ludovic I a dăruit Muncaciul principelui Bogdan al românilor, pe care încă din 1284 i-a primit şi colonizat Ladislau Cumanul în comitatele Bereg, Ugocia şi Maramureş, pentru meritele lor în războiul împotriva Litvanilor. În 1359, principele Bogdan, cu fiul său Dragoş şi românii din cele trei comitate, evacuând şi Muncaciul, precum şi 300 de sate cu tot avutul lor, s-au strămutat în Moldova. Ludovic I dăruieşte cele 300 sate rămase pustii, împreuna cu Muncaciul, lui Teodor Koriatovits, pe care-l adusese încă din 1351, ca ostatic din Litvania. Teodor Koriatovits numit

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

duce de Muncaci, cu permisiunea lui Ludovic I, aduce 40.000 de ruşi din Podolia pe care-i colonizează în cele 300 de sate evacuate de către români. Ducele a "*zidit în propierea Muncaciului, pe dealul Cernuc, pentru călugării ruşi din ordinul Bizilitanilor, o mănăstire în onoarea episcopului şi confesorului Nicolae, care, refăcută de voievodul din Muntenia, de Multyansky Koszta, şi după aceea de Dumitru Ratz, există şi în prezent*".[2] În zona Samborului, se vor stabili în a doua parte a veacului XVII, trăinduşi ultimile zile ale vieţii, doi domnitori români, Constantin Şerban şi Ştefan Petriceicu, care au murit ca pribegi în ţară străină.

Constantin, stolnicul din Dumeni, fiul nelegitim al domnitorului Radu Şerban Basarab al Munteniei (1602-1611) şi al Elinei, a domnit şi el în Muntenia între 1654-1658 timp în care a început ridicarea bisericii Mitropoliei din Bucureşti, pe care însă nu a reuşit să o termine. Mazilit de către turci, se stabileşte în Polonia, împreună cu Nedelea a doua soţie a sa, recăsătorit în 1657 după moartea primei soţii, Balaşa

Pentru serviciile aduse Poloniei, regele Sobieski îi încredinţează la 22 iunie 1682, numai pe timpul vieţii lui şi a soţiei sale, "*cheia*" Wanowice, ce cuprindea trei sate, Wanowice, Torezynowice şi Mrozowice, aparţinând domeniului regal de la Sambor. Din averea sa, Constantin Şerban Basarab ridică în 1666 o biserică, din piatră în Maramureşul din Rusia Sub-carpatică, în localitatea Cerna-Gora la Muncaci. În acelaşi ţinut, cu câţiva ani înainte, la 1661, el ctitorise o biserică de piatră, Sf. Mihai, la Msticicov, pe locul unei vechi biserici de lemn a cneazului Teodor Koriatovits Pisania este în versuri slavo-ruse: -"*Teodor Koriatovits a fost cneaz / Pentru iertarea păcatelor a făcut mănăstire / Biserica de lemn rămăsese din veacuri. / În anul de faţă, 1661, s-a ridicat din piatră / Prin Constantin voievodul Ţării Româneşti / Şi cu doamna lui Nedelea./ Vlădică fiind atunci Ioanichie / La Msticicov unde s-au străduit pentru aceasta / Şi a dat să cioplească această piatră. / Anul 1661, mai 13*"

La moşia sa din Wanowice, fostul domn Constantin Şerban Basarab îşi face testamentul la 28 februarie 1685, lăsând soţiei sale, toată averea sa "*sărăcăcioasă*", moşiile din Polonia şi giuvaericalele în valoare de 30.000 zloţi polonezi, care erau însă amanetate şi n-au mai putut fi recuperate, deşi se plătiseră banii

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

împrumutați. Ultima lui dorință cuprinsă în testament fiind cea de a fi *"îngropat lângă trupurile strămbunilor mei din țara Românească"*, dorință ce nu i-a fost îndeplinită. Fostul domnitor moare la moșia Wanowice de lângă Sambor Galiția, între 28 februarie 1685 și 7 iulie 1685, fiind înmormântat la mănăstirea Lawrow (Lawriw) ce se afla în apropiere, și care va deveni locul de veșnică odihnă a doi domnitori români pribegi în țară străină. Manastirea Lawrow avea hramul Sf. Onufrei, fiind situată pe râul Lnina, lângă Sambov, centru rutean trecut ulterior la uniați. Intemeierea ei este atribuită lui Leon al Halicului de la sfârșitul secolului XIII. Lăcașul era cu ziduri de piatră și turnulețe din lemn, el arzand complet în 1777. Manuscrisul cuprinzând cronica manastirii, redactat la 1784 în limba polona, nu pomenește de mormantul lui Constantin Șerban Basarab, ci numai pe cel al lui Ștefan Petriceicu voievodul Moldovei, care se afla trecut și în pomelnicul acestui lăcaș. Cronica consemneaza numai dania făcută în 1681 de către Constantin Șerban și soția sa Nedelea: *"Părintele Macarie Swietohorec din Wisna a obținut lemnul Sfintei Cruci de la Constantin domnul Moldovei (între 2 noiembrie și 21 noiembrie 1659), voievod al Ungro-Vlahiei (Muntenia) și al intregului ținut de la Nistru (Podniestrzyny) stăpânitor, și a adus și alte lucruri la această mănăstire"*.

Pomelnicul aceleeași mănăstiri, redactat în rusă, cuprinde la anul 1681 familia domnitorului Țării Românești *"Aceasta este pomenirea robului lui Dumnezeu Ioan Constantin voievod, domn a toată țara Ungro-Vlahiei și autocrat a toată Potunavia și cu doamna lui Nedelea, anul 1681 august 21. Pomenește sufletele robilor tăi: Io Constantin voievod, doamna lui Nedelea, părinții domnului. Șerban voievod și Elena, bunicul său Șerban voievodul muntenesc botezat de dânsul, doamna lui Maria, tatăl doamnei Nedelea, Pristav, mama ei Ecaterina, domnul Io Matei (Basarab) și Elena doamna lui"*. Mai sunt trecuți în pomelnic *"pod starostele domnului Gheorghe și soția lui Ana"* *"Ioan Șerban Constantin Basaraba"* mai apare în pomelnicul bisericii din Dobromil, localitate aflată în apropierea mănăstirii Lawrow. În anul 1695, doamna Nedelea nu mai era în viață, iar moșia Wanowice se afla în posesia boierilor moldoveni pribegi, Ilie Moțoc și Nicolae Murguleț.[3]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ştefan Petriceicu voievod, fostul domn al Moldovei (1673-1674 şi 1683-1684), pribeag în Polonia, a slujit 28 ani pe regele Poloniei, fiind înnobilat şi primind din domeniile regale "*cheia*" Kupnowica, la nord de Sambor, situată în apropierea satelor lui Constantin Şerban Basarab. "*Cheia*" respectivă cuprindea şase sate: Kupnowice, Mistikowice, Rozdzialowice Zarayko, Szeptyce şi Blozowi. Mai poseda satul Makuniow, iar la 22 mai 1689, Ştefan Petriceicu dăruieşte cumnatului său, căpitanul Alexandru Ilski de Horodenca, satul Blozow şi o parte din veniturile satului Mistkowice "*Cheia*" Kupnowica i-a fost dată în 1674 de către rege pe tot timpul vieţii şi cu drept de a o lăsa moştenire

Ştefan Petriceicu şi-a petrecut ultimii ani de viaţă la moşia sa Tczow în apropiere de Zwole, unde a şi murit la o dată apropiată de 19 iulie 1690, când îşi făcea testamentul, lăsând soţiei sale Maria, fiica lui Gheorghe şi Irina Catargiu, moşiile sale din Moldova, Tatarşani şi Dorneşti pe râul Suceava, precum şi pe cele din Polonia. Nepoţilor din partea surorii sale, Alexandra, căsătorită cu Ştefan Haşdeu mare paharnic le dăruieşte: lui Nicolae un contăş cu blănuri scumpe, o sabie de argint aurit, iar lui Lupaşcu, de asemenea un contăş îmblănit, un paloş de argint aurit, iar ambilor câte 2 frâie şi şei de calarie. Testamentul îl semnează "*Ştefan Petriceicu voievod şi domn al Tării Moldovei, staroste de Zwolen*". La 18 februarie 1692, cei doi nepoţi se plâng judecătoriei ţinutului, împotriva Mariei, văduva fostului domn, învinuind-o că a falsificat testamentul în timpul ultimilor zile ale unchiului lor. Maria se recăsătorise cu grecul Iacob Halepinski, curtean al fostului domn şi devenit staroste de Zwolen, având împreună şi doi copii. La 2 octombrie 1697 doamna Maria primeşte confirmarea stăpânirii tuturor moşiilor ce aparţinuseră fostului domn. Abia în 1705, fraţii Nicolae şi Lupaşcu Haşdeu obţin drepturile de stăpânire asupra tuturor moşiilor ce aparţinusera unchiului lor

Ştefan Petriceicu a fost înmormântat în mănăstirea Lawrow după mentiunile din cronica şi pomelnicul acestui lăcaş. Mitropolitul rutean Vinitchi consemnează în plus: "*În anul 1705, am ingropat la mănăstirea Lawrow pe doamna Moldovei Maria, recăsătorită cu Halepinschi, martie 4*", iar la 28 martie, acelaşi mitropolit notează şi aducerea osemintelor lui Iacob Halepinschi la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Lawrow alături de ale doamnei Maria.

La mănăstirea Lawrow, preluată ulterior de către uniații catolici, se odihnesc alături în veşnicie, doi domnitori români, înfrățiți de o soartă ce nu le fusese prielnică în timpul vieții, având şi destinul comun de pribegi între străini, departe de pământul strămoşesc. Urmele acestor morminte nu se mai văd de multă vreme, fiind posibil ca ele să fi fost scoase ulterior de către clerul greco-catolic unit cu Roma, după cum s-a procedat în multe cazuri în Polonia.[4]

*

Urmare a daniilor însemnate făcute de către domnii şi boierii pribegi în Polonia, când soarta le era potrivnică, numele acestora se află trecute în pomelnicele mai multor mănăstiri şi biserici de mai mică importanță, situate în Galiția şi partea apuseană a actualei Ucraina, lăcaşuri care au reuşit să se mențină mai mult timp la credința ortodoxă.

- Mănăstirea Uniev de lângă Przmysl poseda o tipografie, unde, în 1673 a fost tipărită în limba română **Psaltirea** în versuri a mitropolitului Moldovei, Dosoftei. Pomelnicul manastirii îl menționează la anul 1593, pe timpul arhimandritului Isaia Balaban, pe "*Milostivul domn Petru (Şchiopul) voievod şi boierii lui, pan Andrei hatmanul cel mare al țării Moldovei*". La anul 1629, apare domnitorul Miron Barnovschi-Movilă, boierii săi, pan Gavrilaşcu logofăt al doilea al țării Moldovei, pan Ghenghea vornicul țării Moldovei, Gavril Moțoc logofătul țării Moldovei, care a cumpărat mănăstirii Uniev un Apostol tipărit în 1573, precum şi mențiunea "*unde el însuşi zace îngropat*".

- **Mănăstirea Ugodniki din Galiția, are trecuți în pomelnic pe Ştefan Petriceicu domnul Moldovei ca fondator, boieri din anul 1683, printre care figurează Gheorghe Barbovschi, soția Xenia, copiii Elena, Ecaterina; Constantin Turculet, Andrei, Miron, Velicico (Costin), Maria Murguleț ce locuia în satul Vanevici, ierodiaconul Atanasie Volcinschi eclesiarhul Mitropoliei Sucevei şi Moldovei, Vasile Capră, Savin medelnicerul cu soția Rubina şi copilul lor Dimitrie ş. a..**

- Biserica orăşenească din Stanislawow are trecuți în pomelnic la anul 1684 pe voievodul Ştefan Petriceicu împreună cu boierii săi.

Mănăstirea Dobromil din apropierea moşiilor celor doi domnitori

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pribegi, are trecuți în pomelnic pe Ștefan Petriceicu voievod și pe Constantin Șerban Basarab voievod.

Maria Movilă, fiica lui Ieremia Movilă domnul Moldovei, căsătorită cu Ștefan Potoki voievod de Breslav, repară pe cheltuiala sa, mănăstirea ortodoxă din Buczacz, dăruindu-i în plus și 4.000 galbeni.

- Maria, fiica lui Vasile Lupu, domnul Moldovei, căsătorită cu nobilul polon Ianusz Radziwil, recladește împreună cu soțul ei, o veche biserică din Kejdani lângă Wilno, pe care o închină apoi mănăstirii din Wilno, plătind din banii ei, salariile la doi ieromonahi și doi servitori. Ea a murit în 1662 și lasă prin testament, 600.000 galbeni diferitelor mănăstiri din Wilno, înzestrându-le cu icoane scumpe și obiecte din argint pentru cultul bisericesc. Mănăstirii ortodoxe din Zahludow, îi lasă tot prin testament, 50.000 galbeni.[5]

Note bibliografice

1. Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XVII-XX*, București, Editura Științifică, 1971, p. 30-32, 42-43.
2. *Ibidem*, p. 30-32, 42-43; Ion Nistor, *Migrațiunea românească în Polonia* în secolele XV-XVI, în "**Analele Academiei Române**", Seria III, vol. XXI, Edit. Acad. Rom., 1938, p. 90; Th. Holban, *Românii pe teritoriul polonez*, Revista "**Arhiva**", organul Societății istorico-filologice, XL, Iași, 1932, p. 30-31; I. Martian, *Contribuții la istoria descălecării*, "**Arhiva Someșana**" Revistă istorico-culturală, Năsăud, nr. 4/1926, p. 85-86.

P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Șerban Basarab și a lui Ștefan Petriceicu și testamentele lor*, Analele Acad. Rom. **Memoriile** Secției Istorice, Seria III, Tom XXI, 1939, București, Edit. Acad. Rom., p. 374-431.

4. P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galiția*, "**Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice**", anul XXII, fasc. 59, ian.-mart., 1929, București, Edit. Tiparul Cultura Națională, p. 16-17.

5. Simion Reli, *Ctitoriile religioase românești în Polonia*, Revista "**Candela**" Cernăuți, Tipografia Facultății de Teologie, nr. oct.-dec. 1930, p. 461.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CUPRINS

Prefață.....4
1. Biserica Episcopală Sfântul Nicolae (Bogdana) din Rădăuți, sec.XIV-XIX
A. Istoricul bisericii Sf. Nicolae 13
B. Mormintele din biserica Episcopala Sf. Nicolae 20
C. Pomelnicul Sfintei Mitropolii a Rădăuțului şi Sfintei Monastiri.....25
D Mitropolia, Episcopia şi Mănăstirea Sf. Nicolae din Rădăuți.....27
E. Broderii şi icoane.....41
F. Manuscrise şi carte veche.....43
G. Tipografia de la Episcopia de Rădăuți.....54
H. Şcoala duhovnicească de la Episcopia de Rădăuți.....58
I Domeniul Episcopiei de Rădăuți.....64
J Reforma organizării Bisericii Ortodoxe din Bucovina.....67

2 Ținutul Cernăuți, repere istorice 78

ORAŞUL CERNĂUȚI

3. Biserica Sf. Nicolae din Cernăuți.....98
4. Biserica Adormirea Maicii Domnului din Calânceanca-Cernăuți.....102
5. Biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți.....106
6. Biserica Mănăstirii Horecea – Cernăuți.....110
7 Biserica din lemn Sf.Mihail din Roşa – Cernăuți 123
8 Biserica Sf.Treime din Clocucica – Cernăuți.....125
9. Catedrala Mitropolitană din Cernăuți 130
10 Reşedința Mitropoliei Bucovinei din Cernăuți.....134

BISERICI DIN ȚINUTUL CERNĂUȚI

11. Biserica din Lujeni.....151
12. Biserica Sf.Ilie din Toporăuți.....155
13 Biserica Adormirea Maicii Domnului din Boian –

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cernăuți și cronicarul Ion Neculce... 162
14. Biserica Sf.Arhangheli Mihail și Gavril din Cernauca.....179

SCHITURI ROMÂNEȘTI DIN ȚINUTUL CERNĂUȚI

15. Schitul Jadova – Storojineț..... 189
16. Schiturile de la Mamaieşti pe Prut..... 193
17. Schitul de maici din Voloca..... 198
18. Schitul Crisceatec pe Nistru.....201
19. Schitul Luca pe Nistru..... 205
20. Schitul Babin pe Nistru..... 207
21. Schitul Zamostea pe Ceremuş.....211
22. Schitul Berejnița pe Ceremuş.....215
23. Schitul Vijnita pe Ceremuş.....218
24. Schitul Broscăuti pe Ceremuş.....222
25. Schitul Ostra sau Barbeşti pe Ceremuş..... 224
26. Schitul Corăbnița pe Ceremuş.....225

FUNDAȚII ROMÂNEȘTI DIN GALIȚIA – UCRAINA

27. Biserica Adormirea Maicii Domnului (Voloşcaia) din Lwow – Ucraina.....226
28. Biserica Sf.Onufrei (Basilitani) din Lwow – Ucraina.....248
29. Mănăstirea Schitul Mare (Maniava) din Galiția – Ucraina..... 252
30. Biserica Sf. Paraschiva din Lwow – Ucraina..... 260
31. Ctitorii și danii românești pentru biserici ortodoxe din Galiția – Ucraina..... 264
32. Cuprins..... 270

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

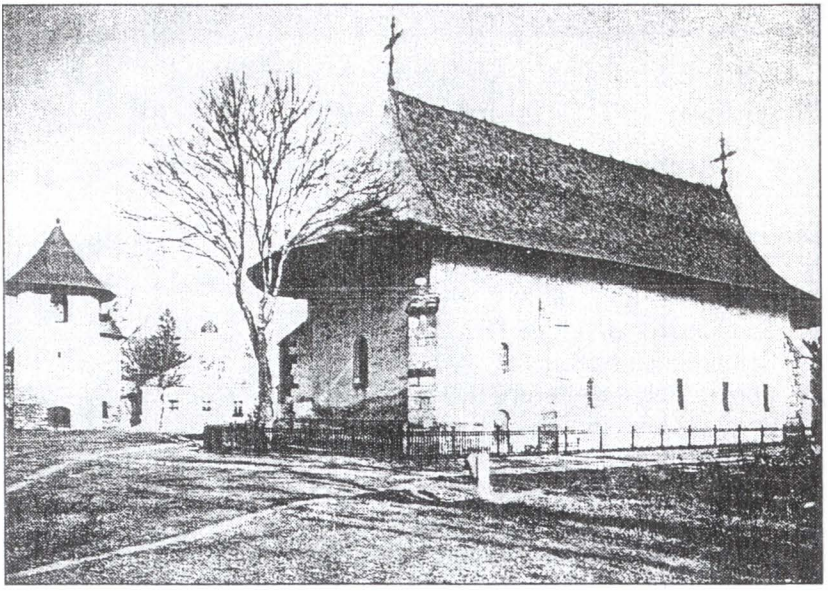

Biserica Sf. Nicolae – Bogdana,
catedrala Episcopiei de Rădăuți, sec. XIV - XV

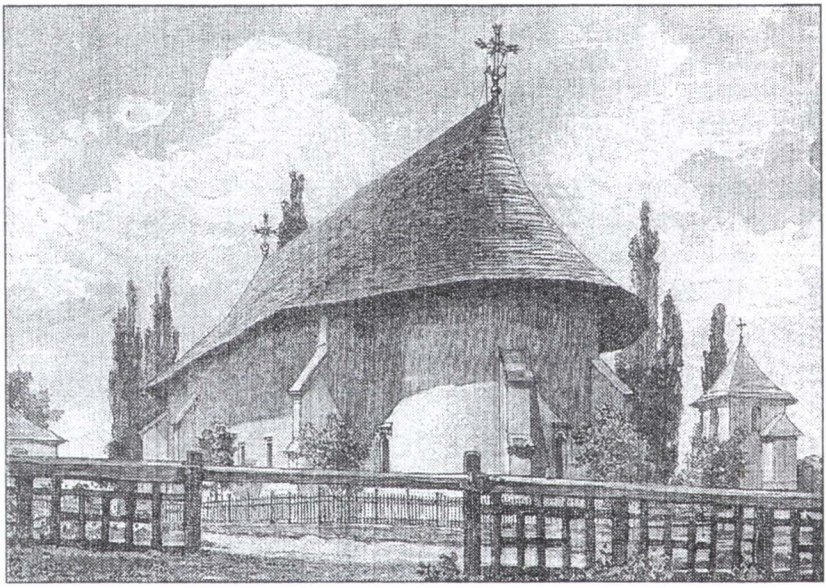

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

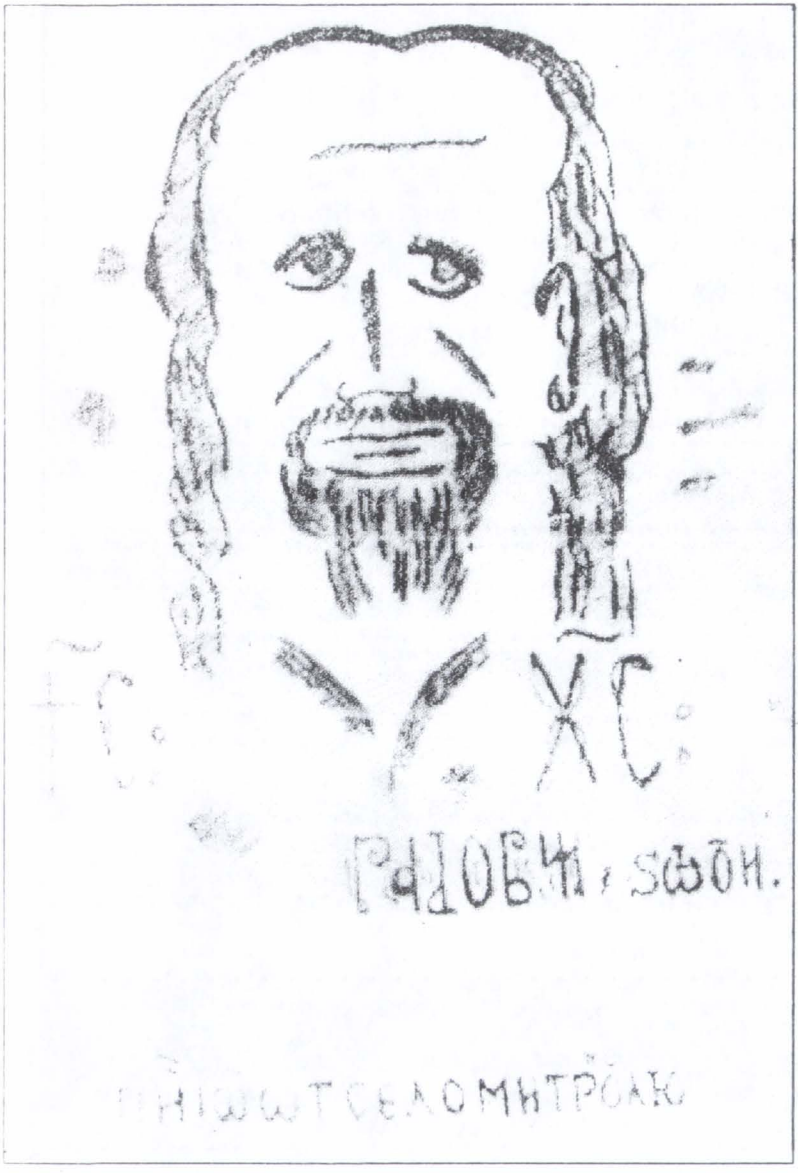

Icoană de marmoră cu inscripția IC; XC; Rădăuți 6878 (1370). Inscripție pe muchea de jos: Pisal Ion ot selomitropoliu (a scris Ion din satul mitropoliei)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

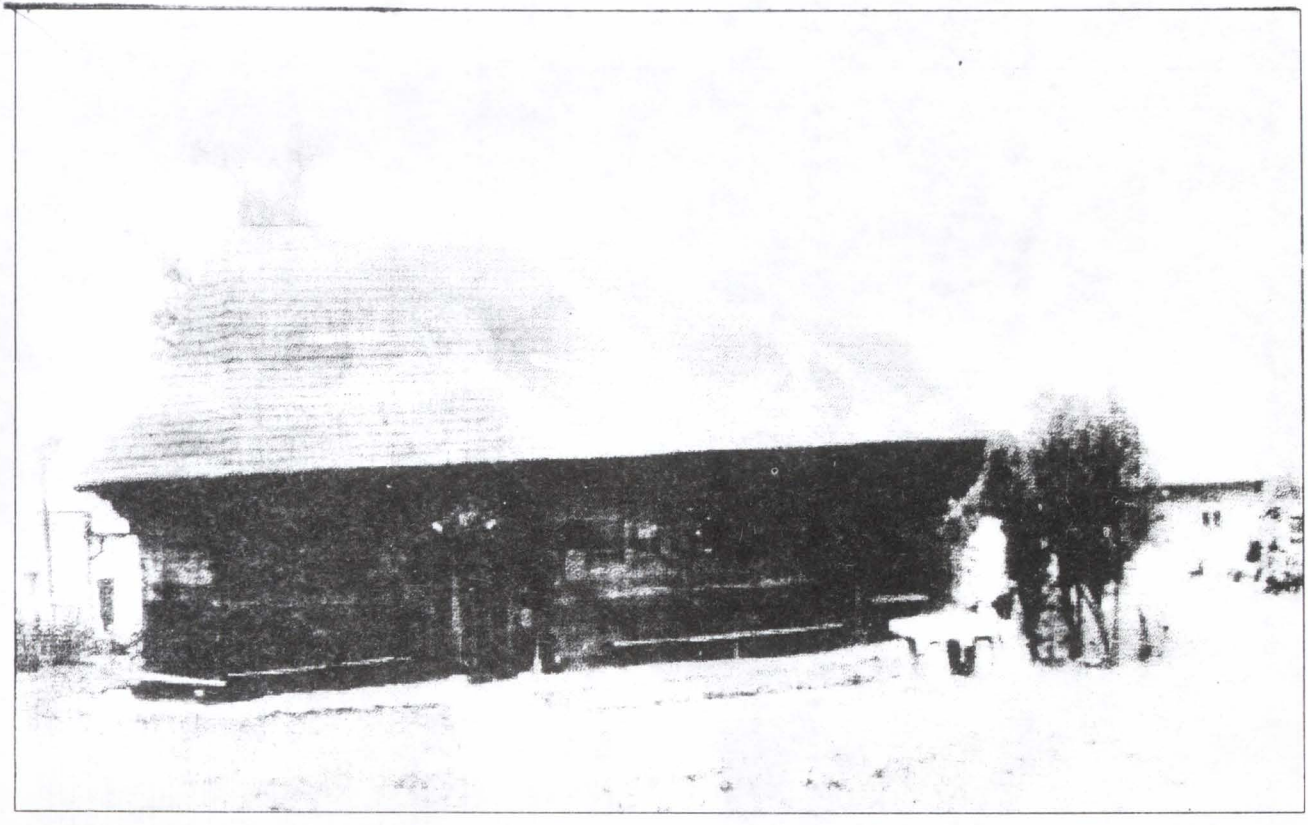

Biserica Sf. Nicolae – Cernăuți, ctitorită în 1607

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

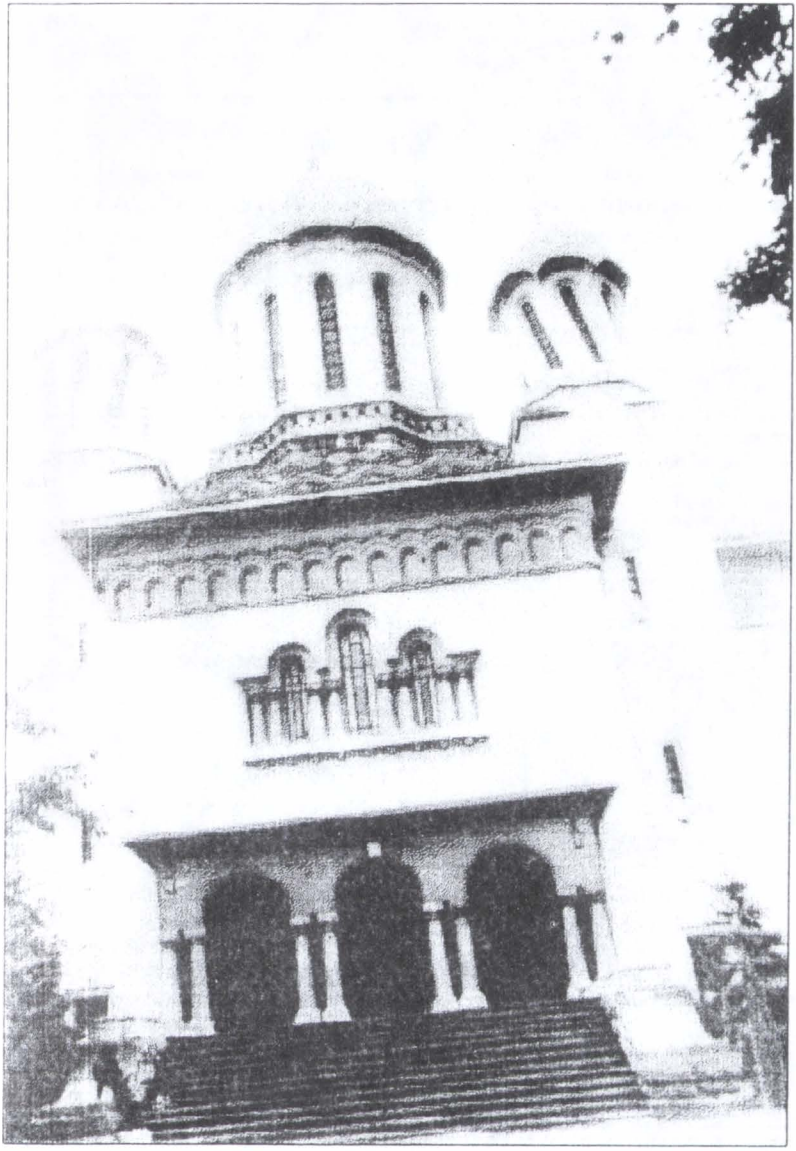

Noua biserică Sf. Nicolae – Cernăuți.
ctitorită 1935 - 1940

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

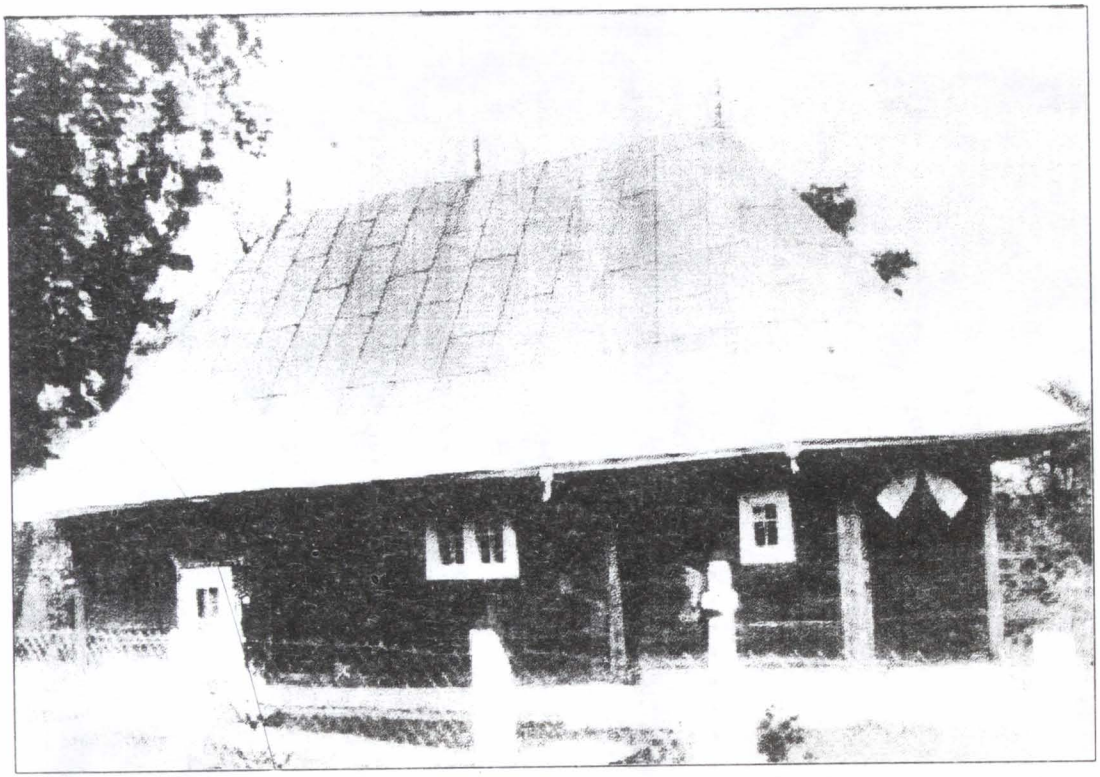

Biserica domnească Adormirea Maicii Domnului
din Călăceanca – Cernăuți, refăcută la începutul sec. XVII

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Biserica Sf. Paraschiva - Cernăuți, refăcută din zidărie între anii 1843 - 1862.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

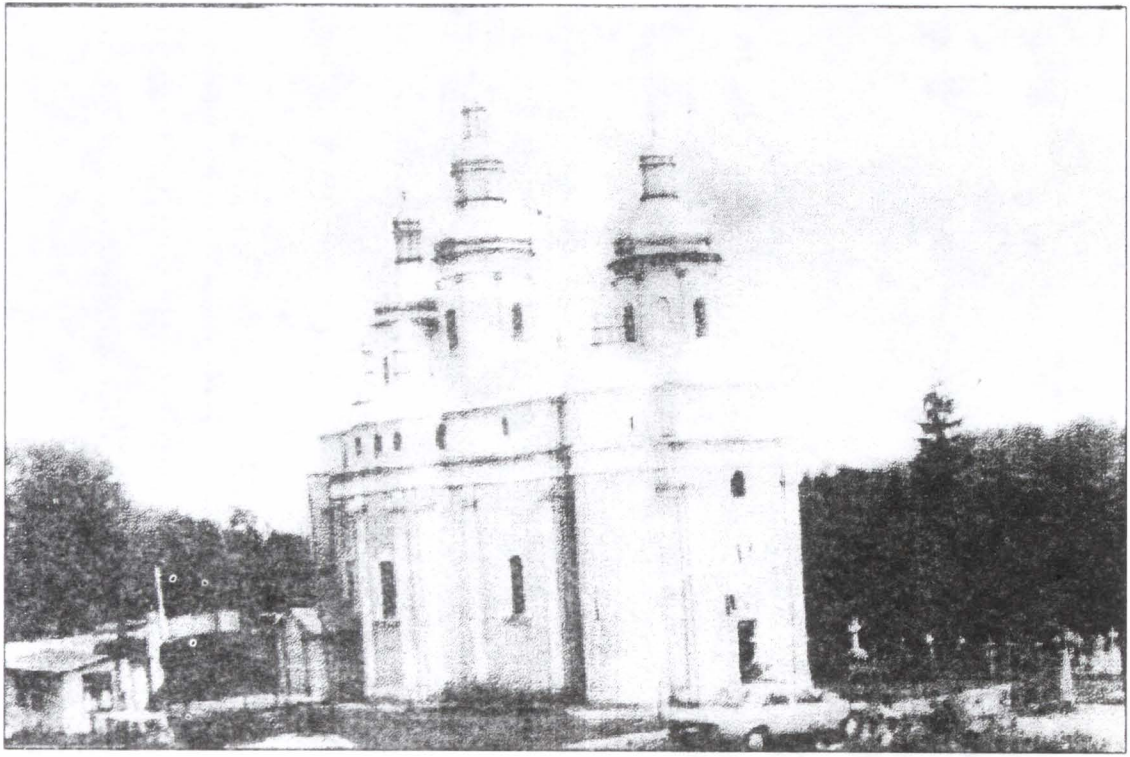

Biserica mănăstirii Horecea cu hramul Naşterea Maicii Domnului,
ctitorită în 1766 - 1767

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

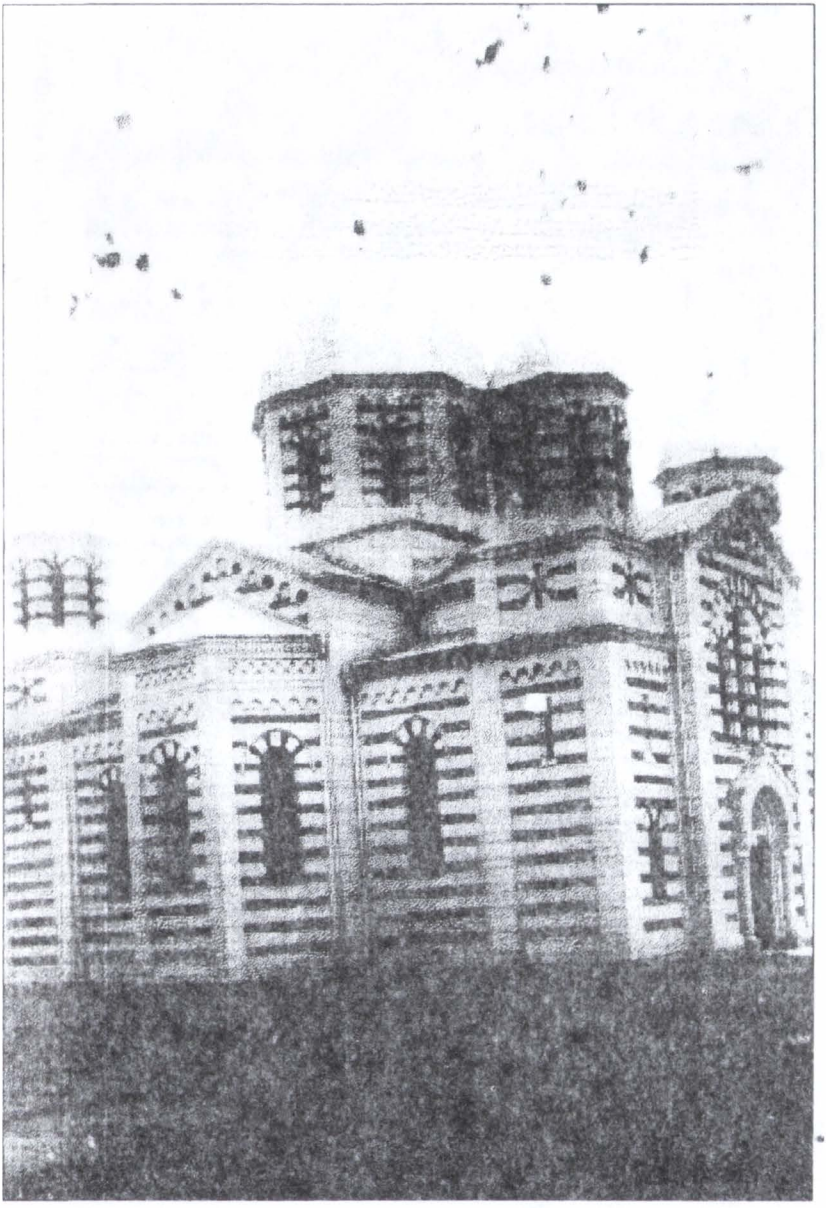

Noua biserică Sf. Mihail şi Gavril
din Roşa – Cernăuţi, ctitorită în 1887

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

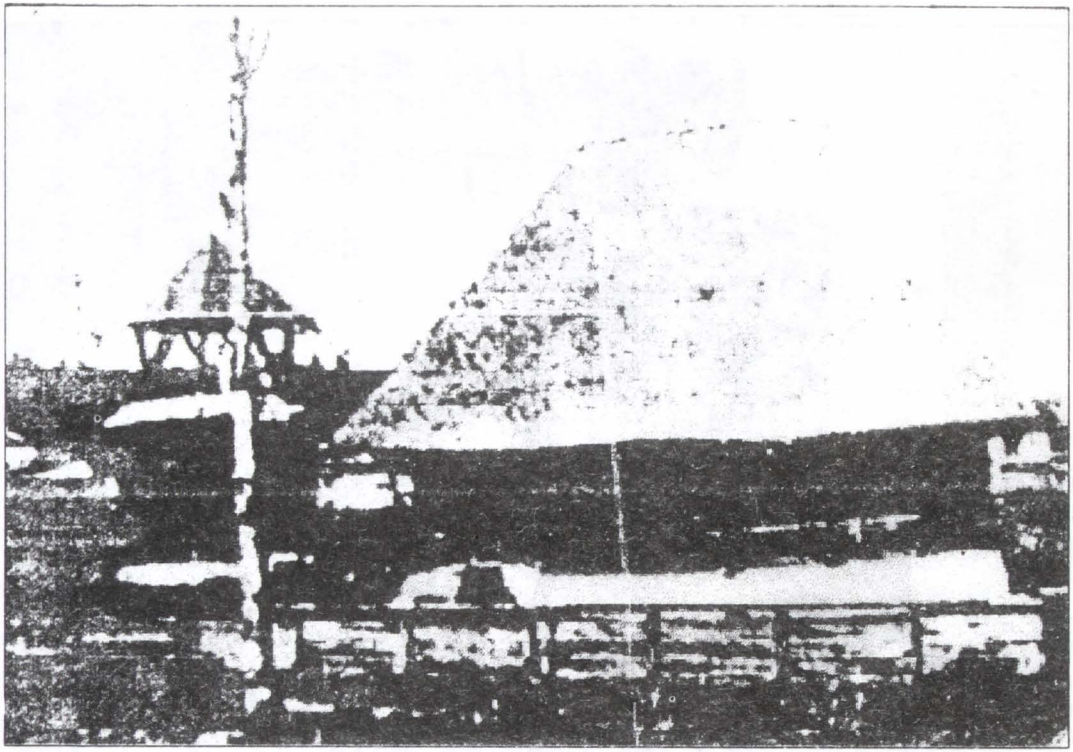

Bisericuța Sf.Treime din Cernăuți, care pe vremea lui Dosoftei Herescu a servit drept biserică catedrală
(Fotoreproducere de Vasile Bâcu)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

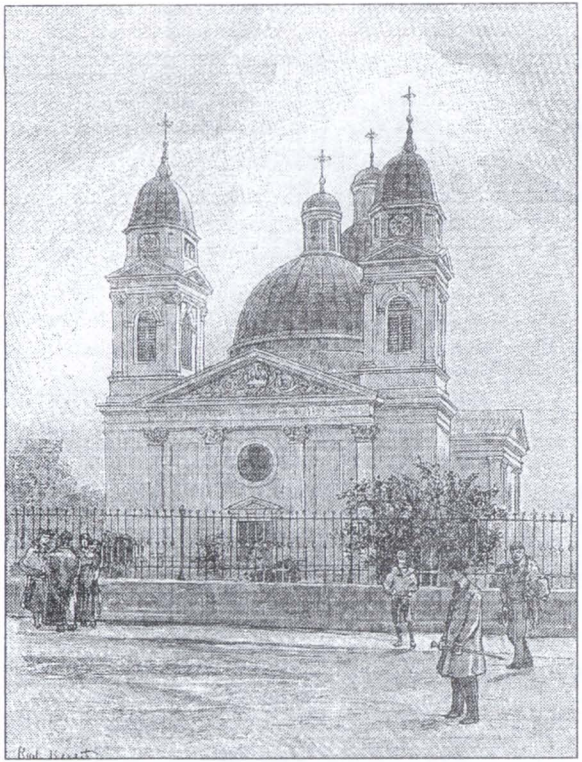

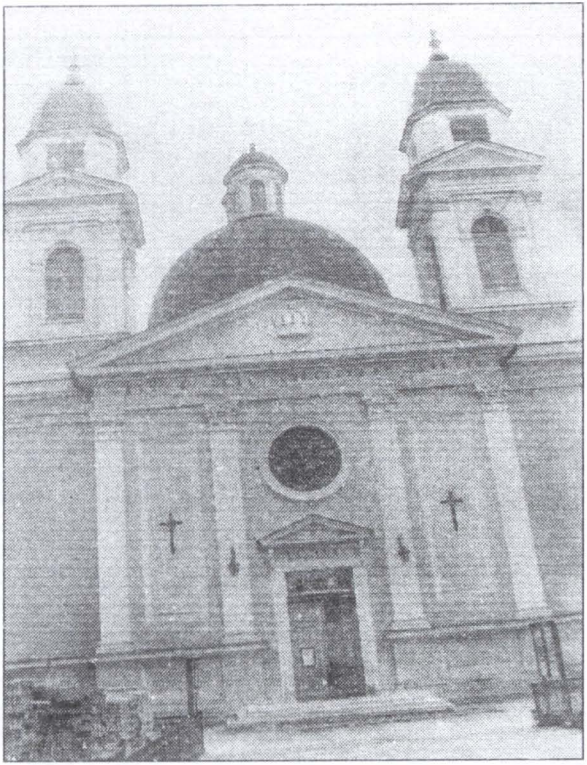

Catedrala ortodoxă a Mitropoliei Bucovinei, Cernăuți, ctitorită între anii 1844 – 1864.

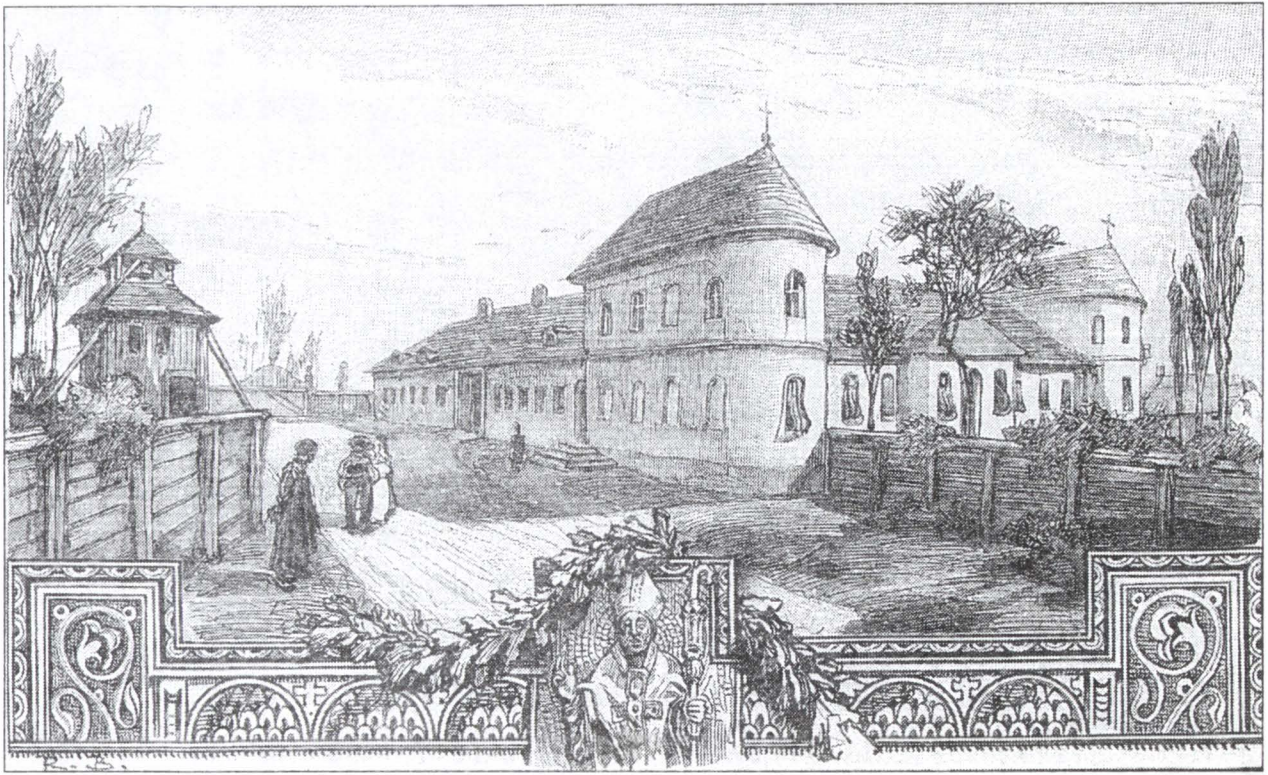

Vechea reședință episcopală din Cernăuți construită în 1783.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

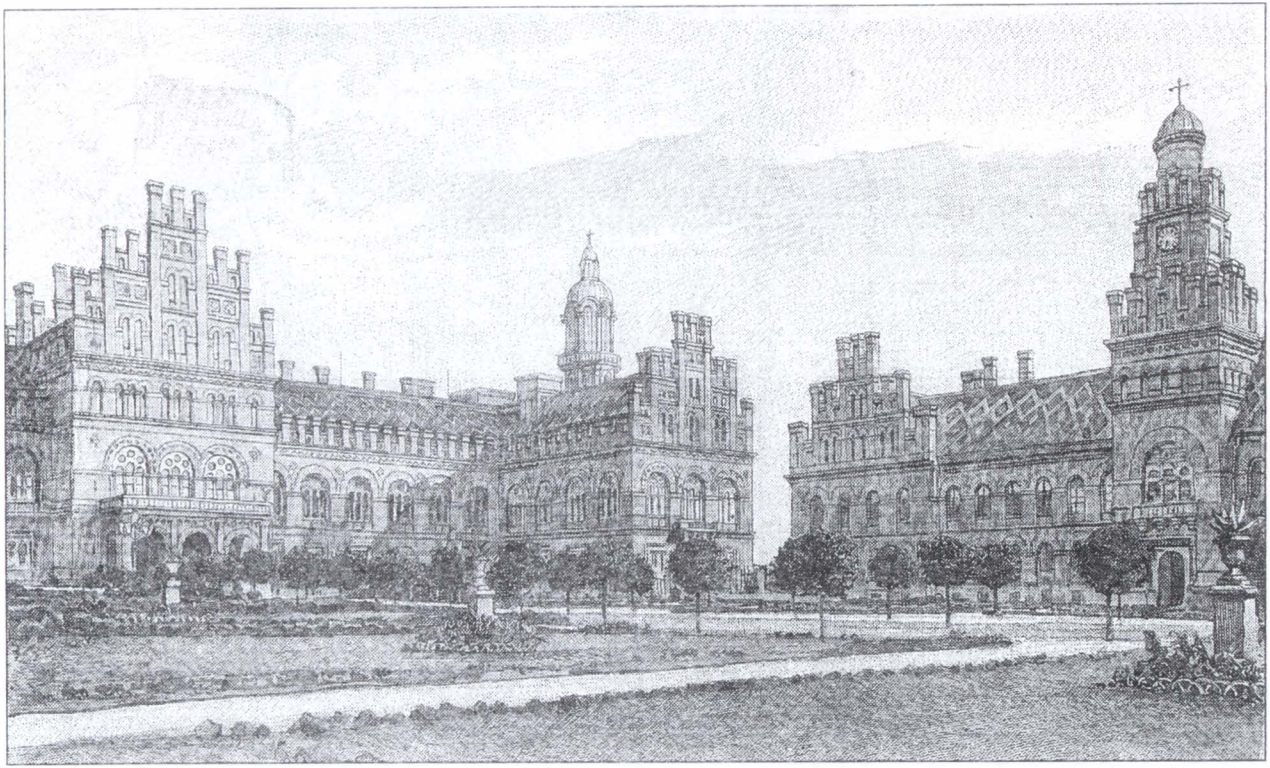

Reședința episcopală cu capela.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

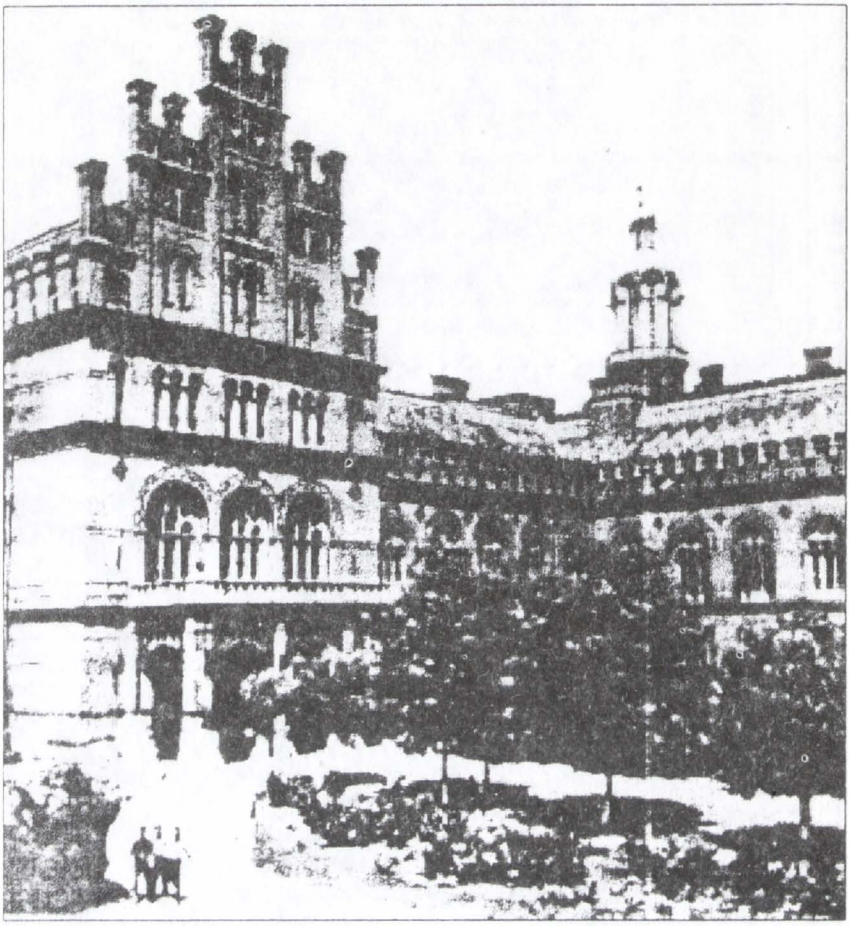

Mitropolia Ortodoxă a Bucovinei – Cernăuți,
azi Universitatea Ucraineană

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

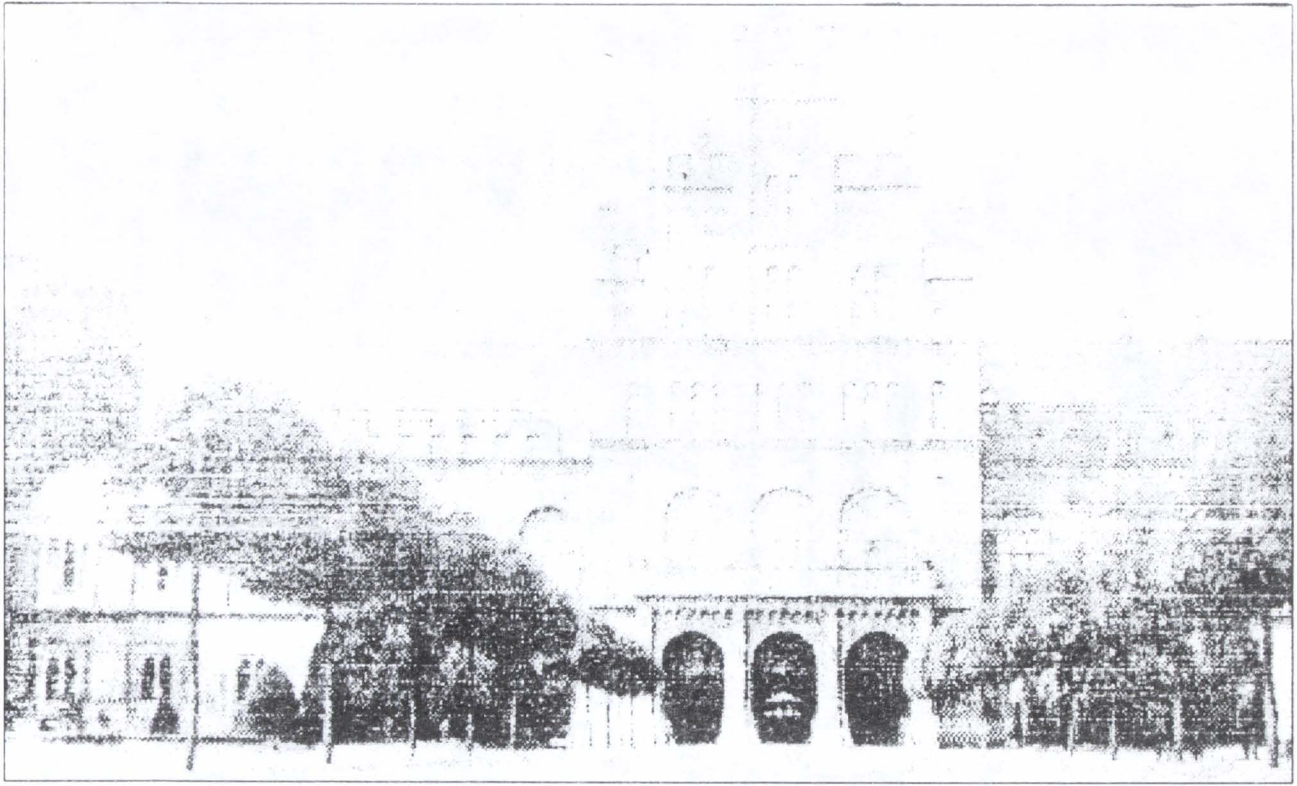

Reşedinţa Mitropoliei Bucovinei din Cernăuţi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mitropolia Ortodoxă a Bucovinei –

Cernăuți, azi Universitatea Ucraineană

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

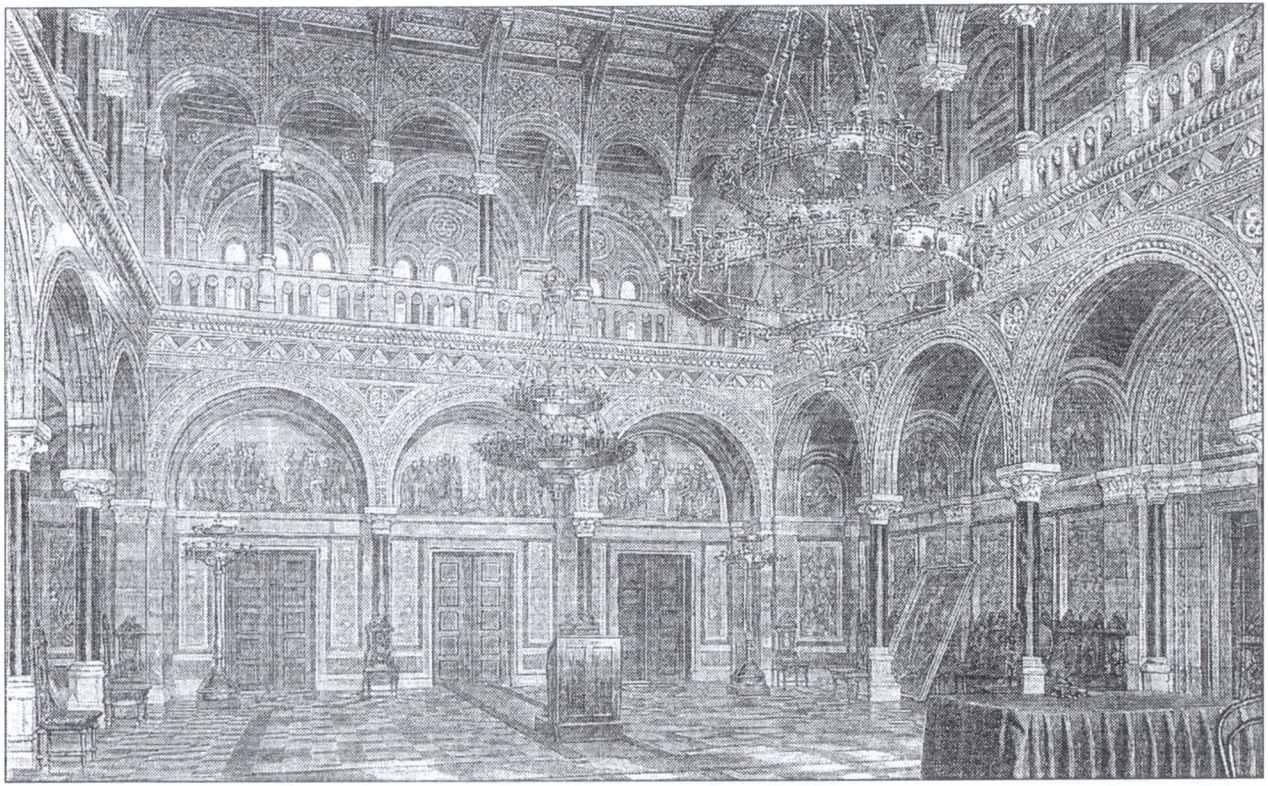

Sala sinodală a Episcopiei din Cernăuți

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

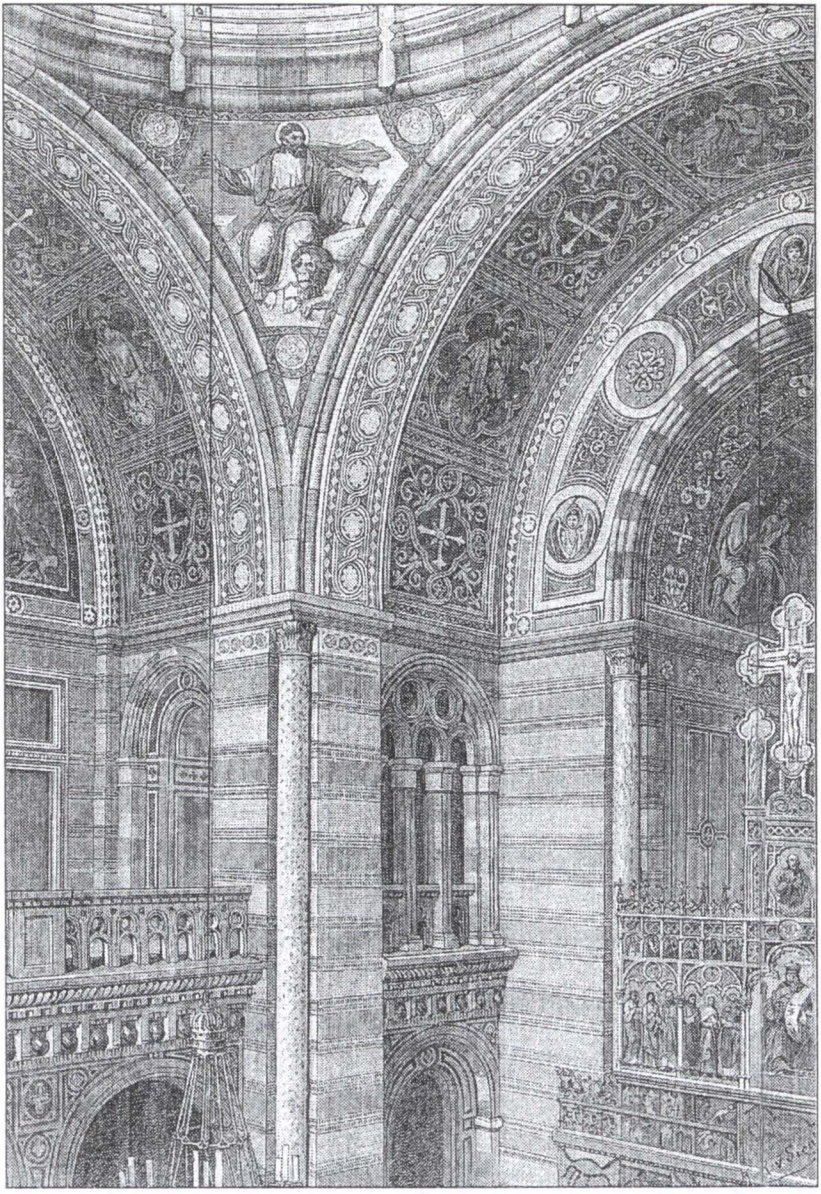

Interiorul bisericii sinodale
a reședinței episcopale din Cernăuți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

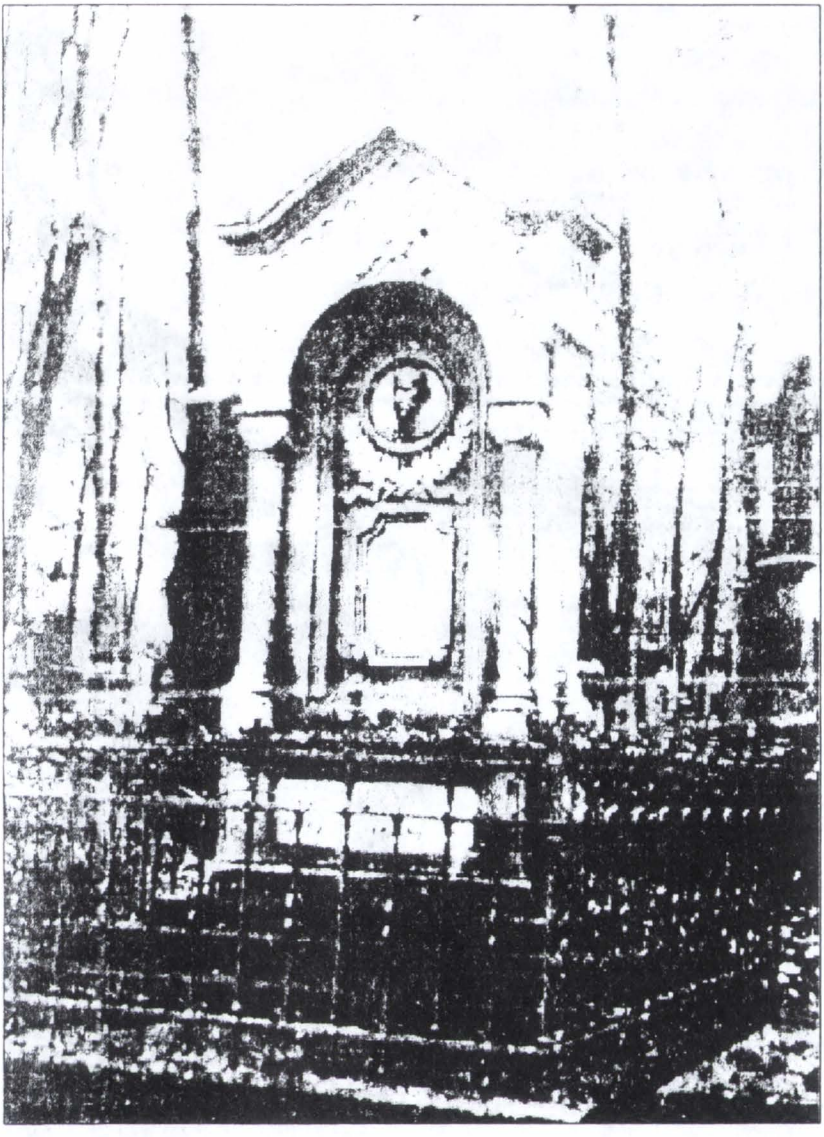

ormântul lui ARON PUMNUL, transilvăneanul care a redeşteptat la viaţă
naţională intensă românii din partea detrunchiată a Moldovei lui Ştefan

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

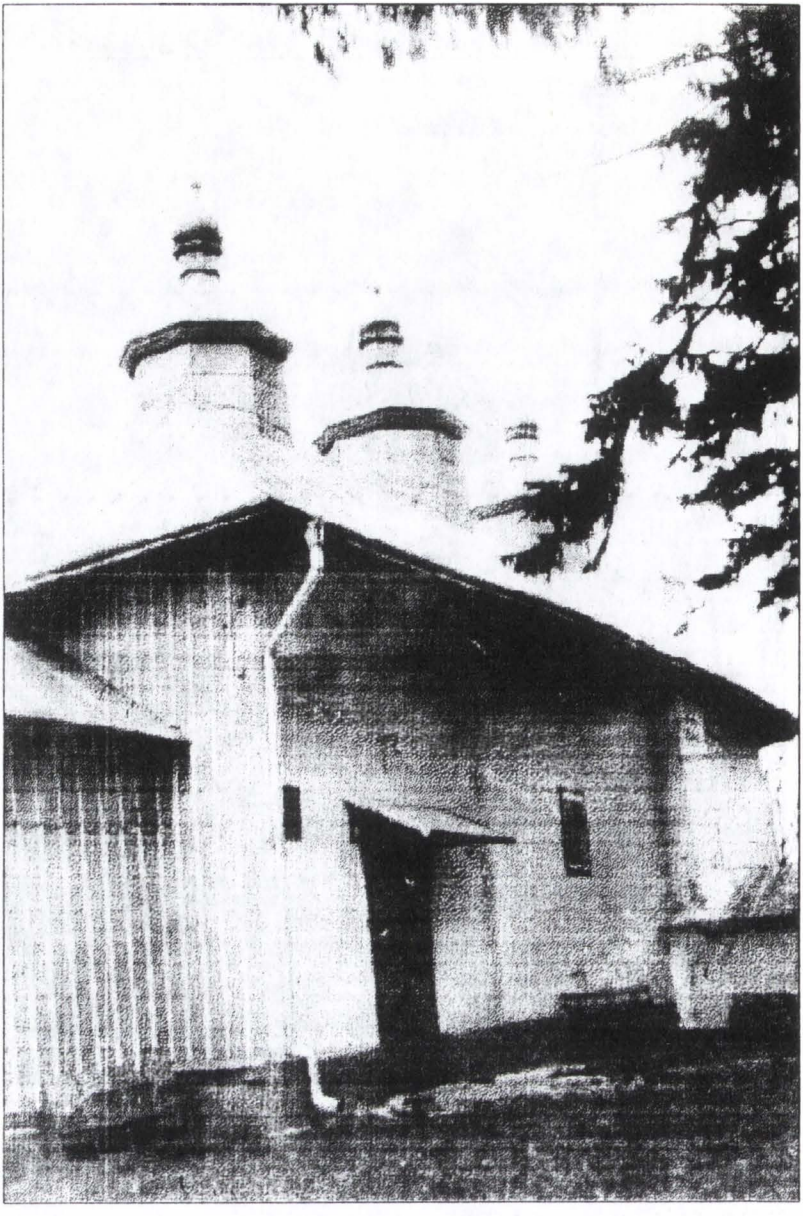

Biserica din Lujeni – Cernăuți.
ctitorită cca. 1453

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

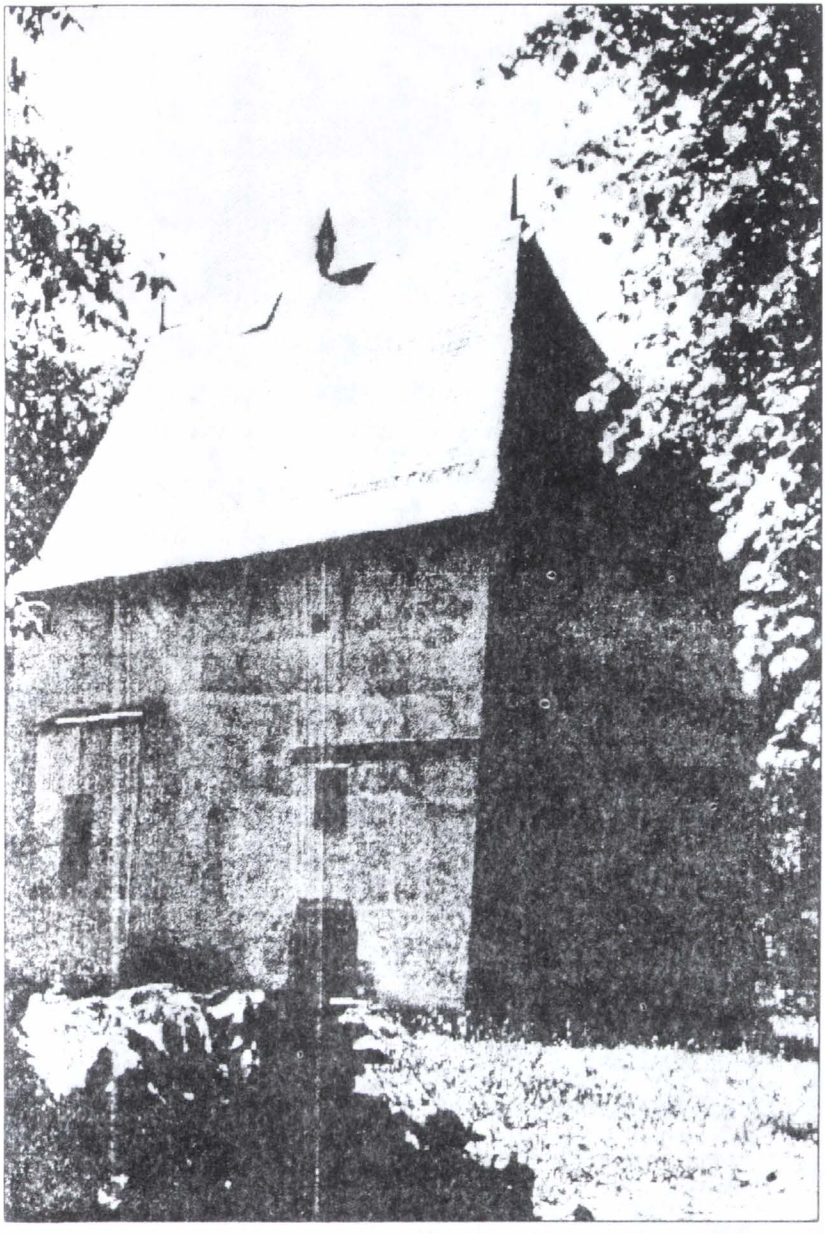

Biserica Sf. Ilie din Toporăuți – Cernăuți. ctitoria domnitorului Miron Barnovschi – Movilă din 1627 - 1633

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

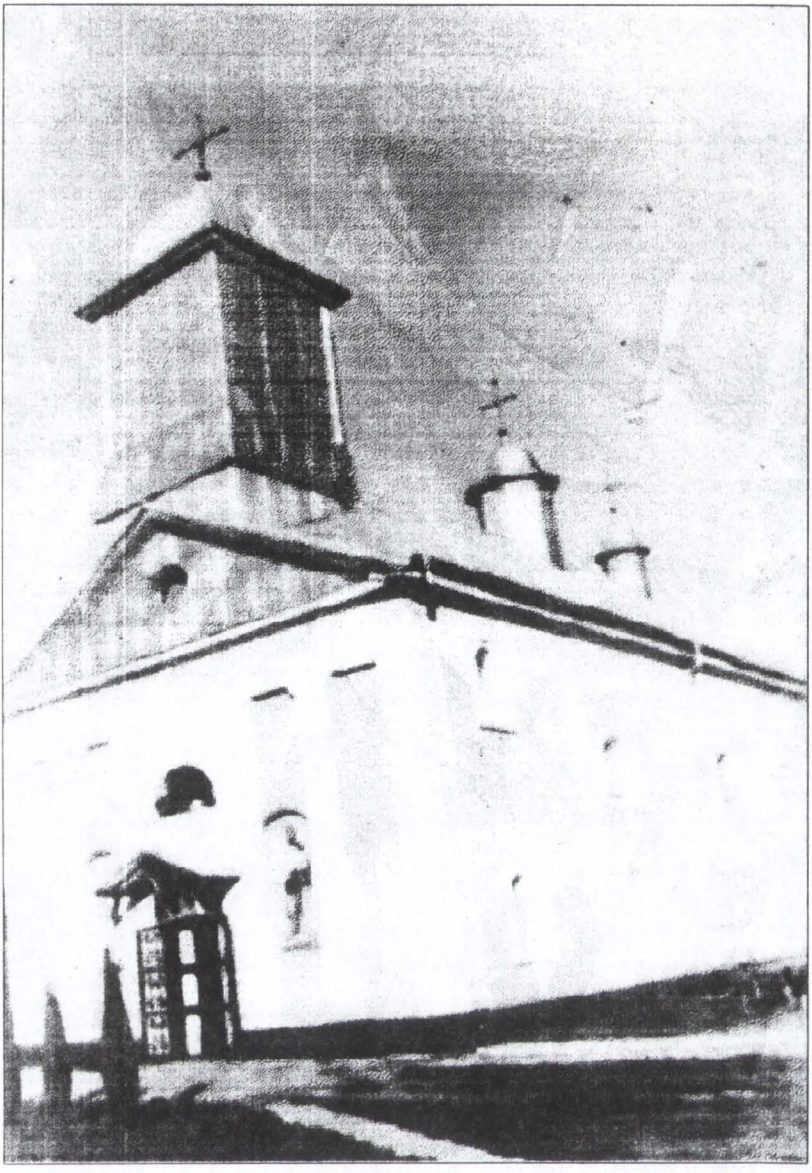

Biserica Adormirea Maicii Domnului
din Boian – Cernăuți, ctitorită 1834 - 1838

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bustul cronicarului Ion Neculce
din Boian - Cernăuți

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

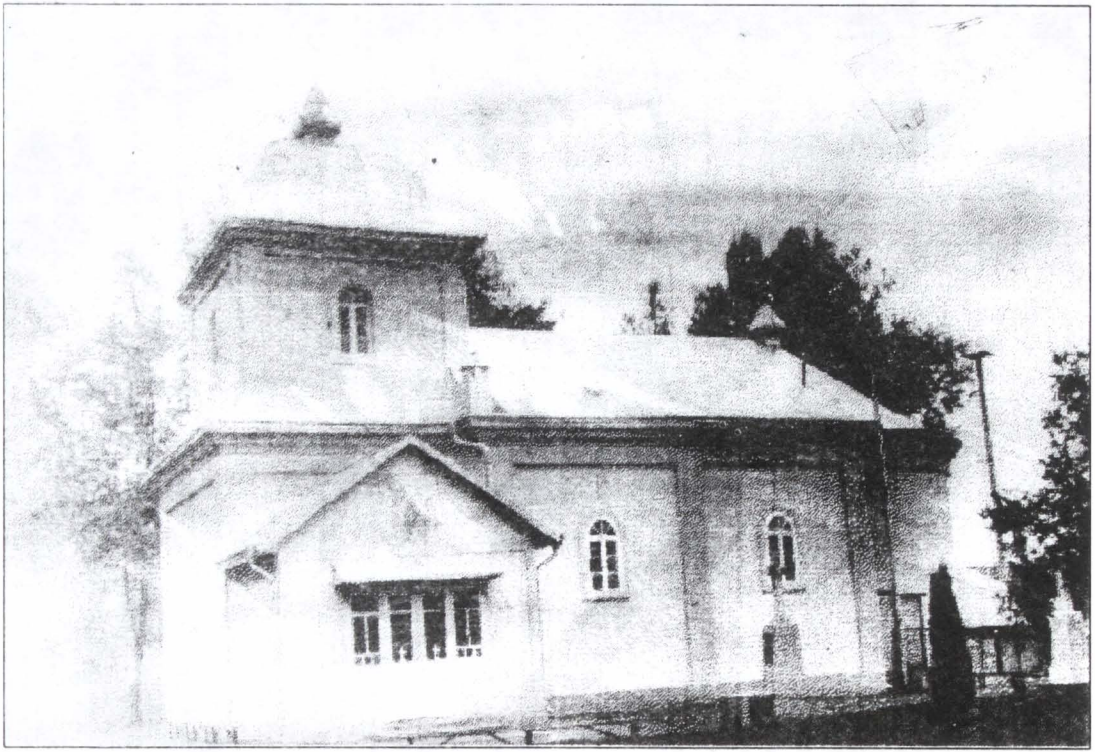

Biserica Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril
din Cernauca – Cernăuți, ctitorită în 1825

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Eudoxiu
Hurmuzachi

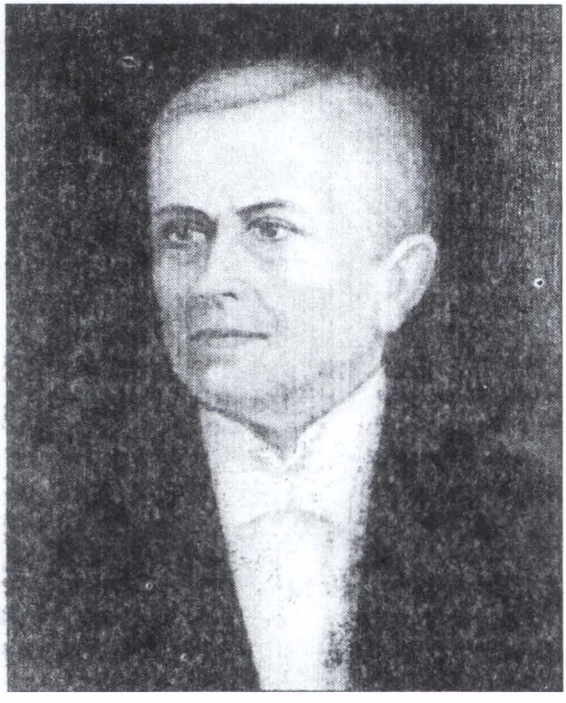

Iancu
Flondor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

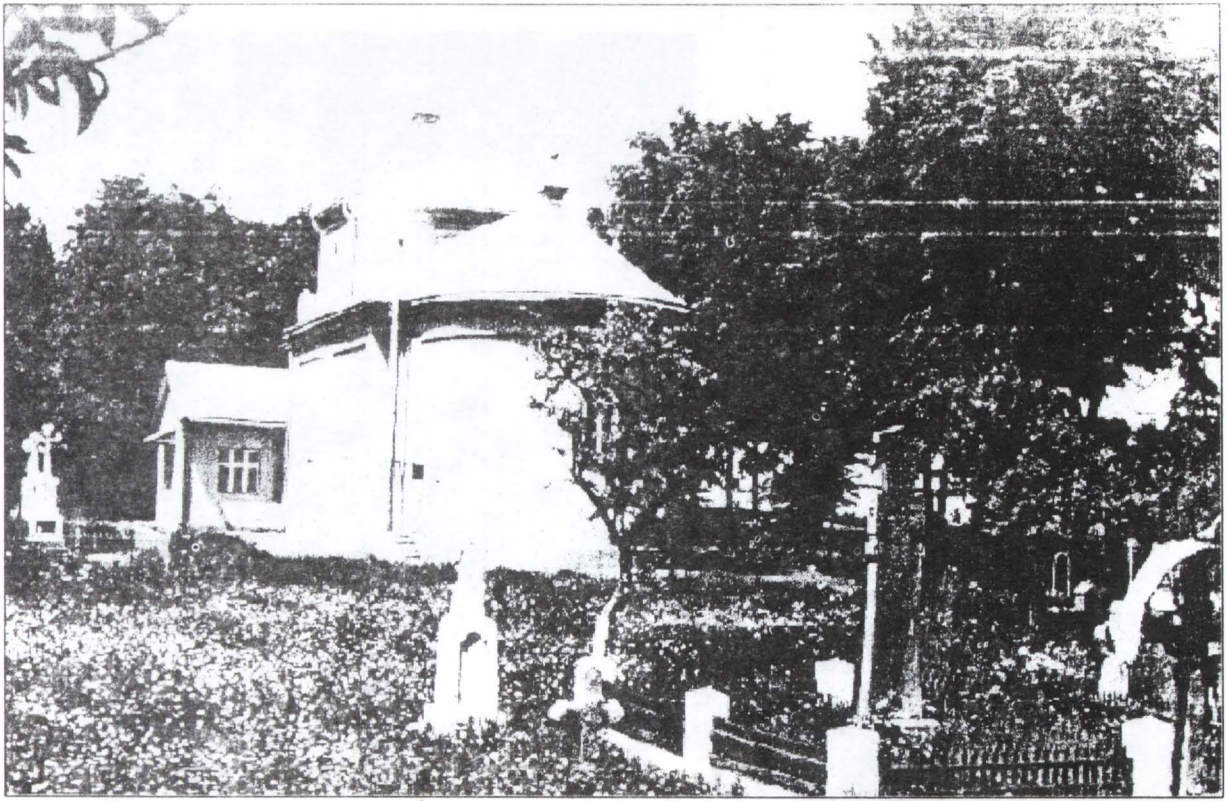

Biserica din Storojineț cu mormântul lui Iancu Flondor

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

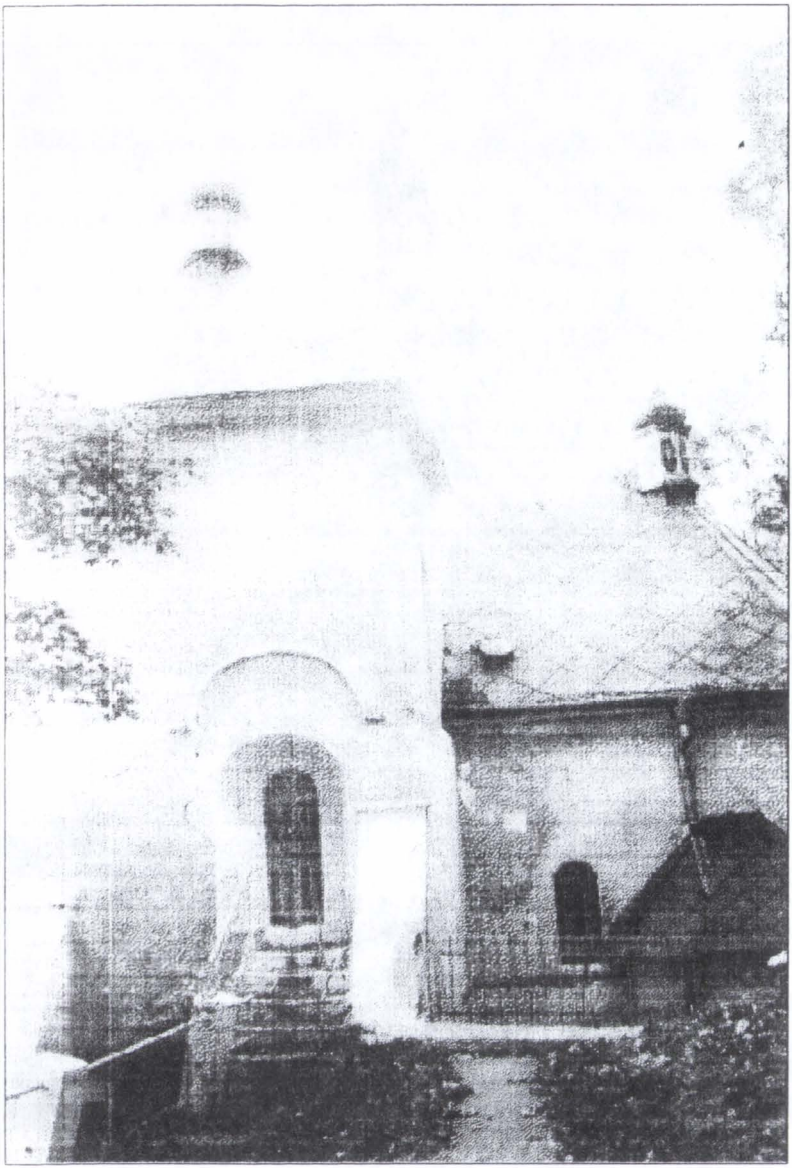

Biserica Sf. Apostol Ioan (Teologul) de la schitul (mănăstirea) Crisceatec pe Nistru – Cernăuți, ctitorită în 1766

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Biserica Adormirea Maicii Domnului (moldovenească) din Lwow
Ctitorie a lui Miron Barnovschi vodă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

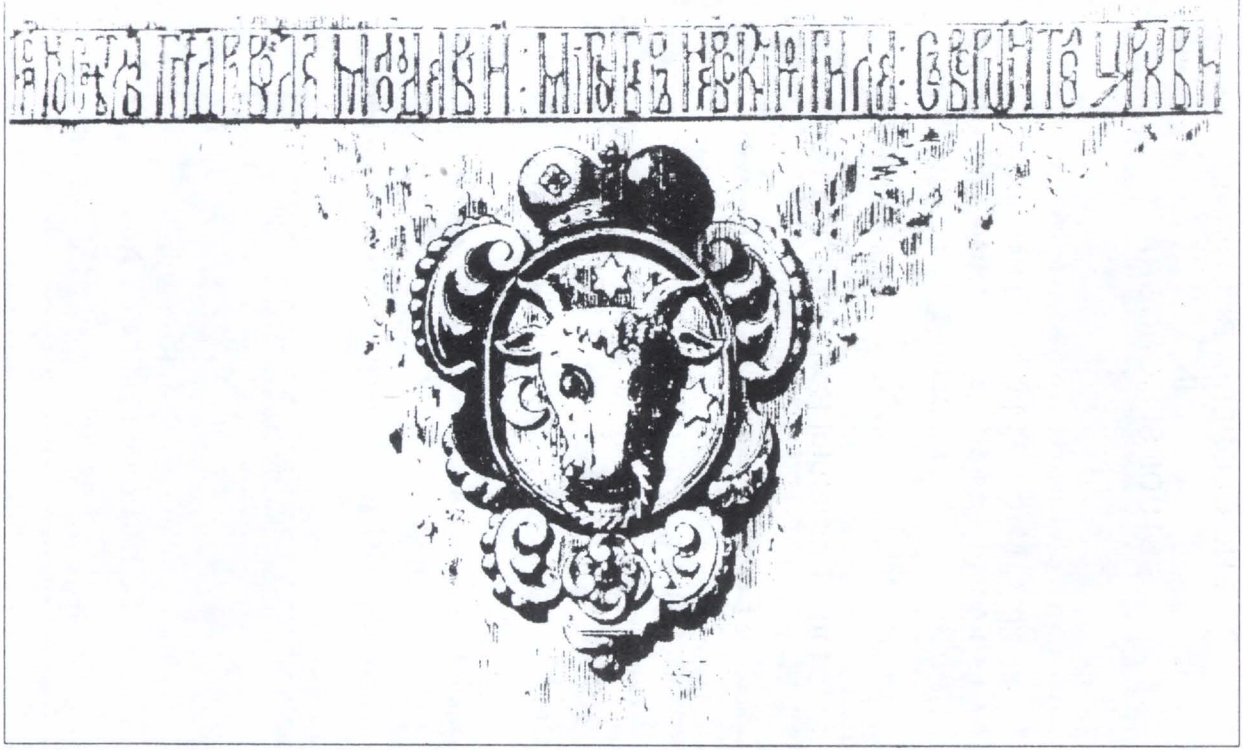

Stema Moldovei
Biserica (moldovenească) Adormirea Maicii Domnului

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI
ÎN
STUDII ŞI MONOGRAFII
- 4 -

Copyright © Mircea Pahomi. Editura "Hurmuzachi"
Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate editurii.

*

Liga Tineretului Român din Bucovina
Suceava. Bd.1 Decembrie 1918. nr. 10. cam.206
Editura "Hurmuzachi" Suceava

*

Director şi editor: Roman Pascaru
Consilier editorial: Nicolae Carlan

*

Corectura şi redactare: Mircea Pahomi, Roman Pascaru

*

Fotografii realizate de: Vasile Băcu şi Constantin Covalciuc

*

Tehnoredactare computerizata: Nicoleta Coman

ISBN 973-97837-6-8

Imprimat în România.
Tipografia ROF S.A.
Calea Unirii 22 Suceava
Tel.030 212886

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Aducem sincere mulțumiri
Consiliului local al municipiului Cluj-Napoca,
personal domnului primar **Gheorghe Funar**,
și firmelor
ROMINVENT S.A. București,
ROMEXPO S.A. București,
S.C. PROIECT BUCOVINA S.A. Suceava
pentru sprijinul acordat la apariția acestei cărți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ISBN 973-97837-6-8

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro